

KOMPENSUOJAMIEJI VAISTAI:
PRIEMOKOS DIDĖS **17 p.**

EMIGRANTAI: GRĮŽTA SU
INVESTICIJOMIS **22 p.**

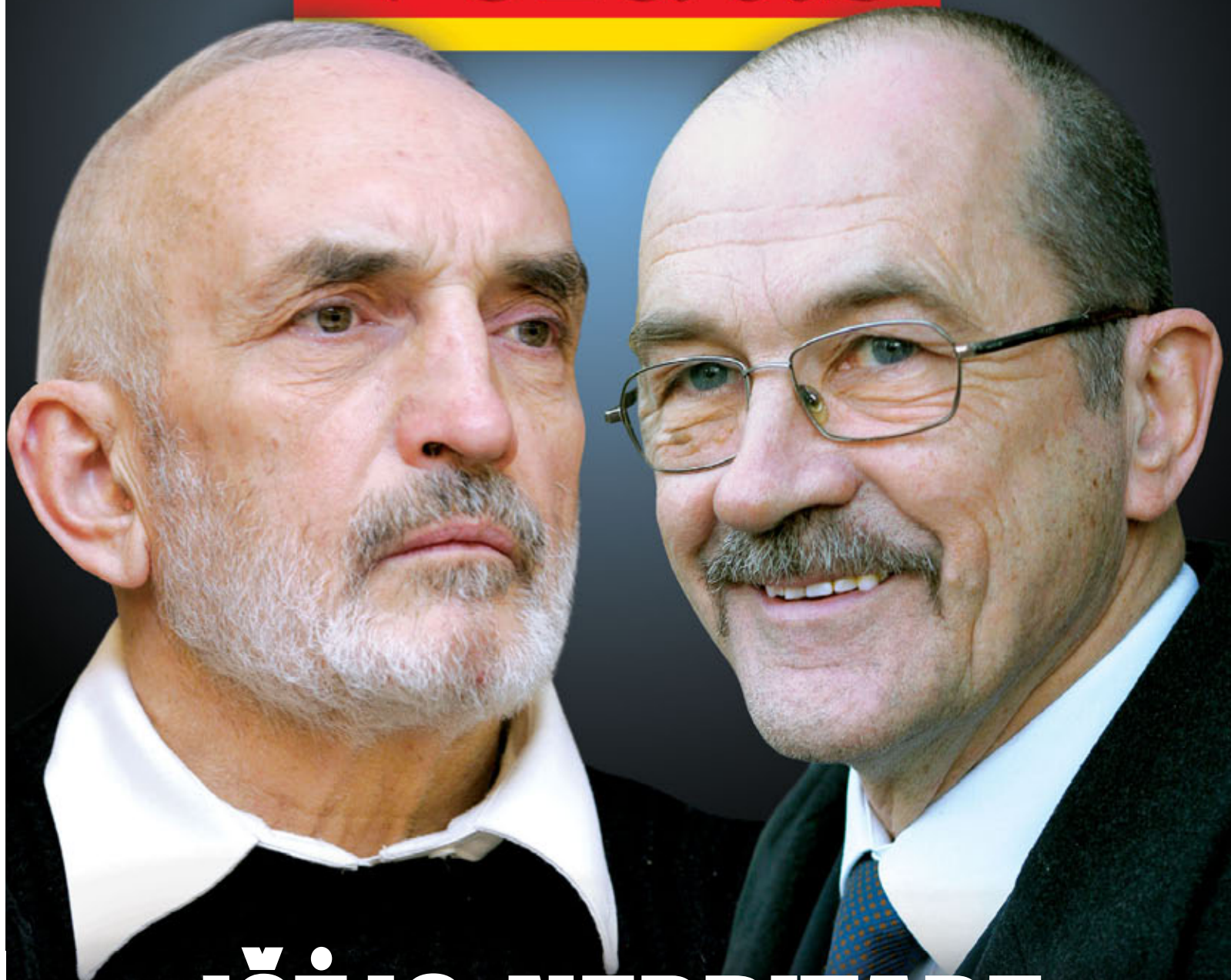
KARJERA UŽSIENYJE: REIKIA
KANTRYBĖS IR DAUG DARBO **30 p.**

www.veidas.lt

2 EUR / 6,91 Lt
2015 balandžio 10
Nr. 14

veidas

IŠĖJO NEPRITAPĘ

Amžinybėn išėjo Romualdas Ozolas ir Algirdas Patackas, Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto signatarai. Lenkiant galvą už jų nuopelnus, nereikėtų palikti neatsakyto klausimo, kodėl jie nepritarė dabartiniam Lietuvos valstybės keliui.

Premjera 2015 m. gegužės 15, 16, 20 d. 18.30 val.

Ludwig van Beethoven

FIDELIUS

Muzikos vadovas ir dirigentas **MARTYNAS STAŠKUS**. Režisierius **OSKARAS KORŠUNOVAS**. Scenografas **GINTARAS MAKAREVIČIUS**.

Kostiumų dailininkė **SANDRA STRAUKAITĖ**. Šviesų dailininkas **STEIN PHILLIPS**. Choro meno vadovas **ČESLOVAS RADŽIŪNAS**

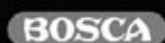
LIETUVOS NACIONALINIS OPEROS IR BALETO TEATRAS
Bendras LNOBT ir Bergeno nacionalinės operos pastatymas

GENERALINIS RĖMĖJAS

INFORMACINIAI RĖMĖJAI

RĖMĖJAI

PROJEKTĄ IŠ DALIES
FINANSUOJA

Nr. 14, 2015 m. balandžio 10 d.

Ekspresas6

Viršelio tema

In memoriam: amžiną atilsį R.Ozolui ir A.Patackui10

Savaitės interviu

J.Kazlauskienė: Valstybinio turizmo departamento vadovė apie dar vieno kelionių organizatoriaus bankrotą14

Lietuva

Naujas kompensuojamųjų vaistų kainynas: didėja priemokos17

Emigrantai: grįžta su savo darbdaviais ir jų investicijomis22

Verslas

Technologijos: ateities statyba – skaitmeninė28

Karjerą užsienyje padarę lietuviai: reikia kantrybės ir daug darbo30

„Apple“: kompanija šiuo metu išgyvena aukso amžių – „kalti“ nauji produktai34

Kompetencija ir atsakomybė: ar esame pakankamai raštingi medijų ir informacijos vartotojai38

Nepaskelbtas karas: greiti, įsiutę ir girti Lietuvos keliuose42

Pasaulėžiūra: mokslo atradimai nuolatos apauga mitais46

Z.Streikus: tarpusavio santykiams pavojingiausias – mūsų pačių išsiderinimas49

Nagų kramtymas: ieškokite giluminių priežasčių52

Pasaulis

Susitarimas su Iranu: ar dėl jo verta džiaugtis54

Pragmatizmas: vadinamosios Višegrado valstybės vėl pasuko į Rusijos pusę56

Finansai: Azijos infrastruktūros investiciniu banko patikėjo svarbiausios Amerikos sąjungininkės60

Žurnalistika: JAV žiniasklaidos tiražai, žiūrimumas, reklamos apimtys mažėja62

Aktorė S.Januškauskaitė: „Nusibodo teisintis lietuviams dėl darbo Rusijoje“64

Ansamblis „Quorum“: naujas koncertinės veiklos dešimtmetis68

Knygos: lietuvių skaitymo ypatumai70

Sportas

Vandens sportas: nuo medinių valtelių prie jėgos aitvarų72

Laisvalaikis

Kelionės: ne vien kulinarinis Pjemonto žemėlapis78

Komentarai

Redaktoriaus laiškas4

A.Šindeikis: Konstitucinis Teismas paskelbė metinį pranešimą33

Ž.Šilėnas: paprasti miestų problemų sprendimai82

14 p. Kas apsaugos turistus?

Sustabdyta dar vieno kelionių organizatoriaus – „Voyage-Voyage“ veikla. J.Kazlauskienė, Valstybinio turizmo departamento vadovė, teigia, kad vienas geriausių būdų, saugantis nuo panašių netikėtumų, būtų kurti garantinį fondą.

22 p. Emigrantai grįžta ne tuščiomis rankomis

Daugėja reemigrantų, pargrįžtančių steigti firmų, kuriose dirbo svetur, padalinių.

42 p. Nacionaliniai vairavimo ypatumai

Kone kiekvieną savaitę išgirstame apie girtų ar nedrausmingų vairuotojų sukeltas avarijas. Kada žmogžudystės vadinsime žmogžudystėmis nepriklausomai nuo įrankio – ginklo ar automobilio?

54 p. Susitarimas su Iranu: džiaugtis ar abejoti?

Po Vašingtono ir Teherano derybų Lozanoje pasirašyta preliminarai sutartis atrodo kaip neįtikėtina sėkmė. Tačiau dėl anksčiau patirtų nesėkmių visos pusės gana atsargiai laukia galutinio sutarties teksto.

VEIDO prenumerata internetu pigiau ir patogiau!

Analitinis naujienų savaitraštis

Tik kokybiška ir svarbi informacija apie politiką, ekonomiką, kultūrą, socialinę šalies raidą

1 Užtruks tik 2 minutes

Užpildę reikiama formą ir apmokėję sąskaitą jūs užsiprenumeruosite savaitraštį neatsitraukę nuo savo kompiuterio

2 Nuolaidų akcijos

Prenumeruoti internetu pigiau, nei prenumeruoti Lietuvos pašte ar kitose prenumeratos vietose

3 VEIDO specialūs projektai

Universitetų, gimnazijų reitingai, turtingiausi lietuviai ir kt.

4 VEIDAS PDF

VEIDĄ galite skaityti PDF formatu jau ketvirtadienį

5 VEIDO archyvas nemokamai

Tai sukaupti pastarųjų metų savaitraščių VEIDAS numeriai PDF formatu

www.veidas.lt

Alfredo Nobelio vėlė – taikdarė

Ėmus ryškėti Irano susitarimo su JAV kontūrams, kuriuos kol kas derėtų vadinti tikrai ketinimų protokolu, kai kurie Nobelio taikos premijos komiteto nariai galėjo lengviau atsikvėpti: didelė tikimybė, kad Barackas Obama baigs kadenciją, nedavęs įsakymo užpulti Iraną.

Nobelio taikos premija 2009-ųjų ne itin ryškiai šviečia greta kitų Baracko Obamos skiriamųjų ženklų. Vargu ar ji pridės JAV prezidentui daug vertės, jeigu jam tvirtai prilips labiausiai nevykusio šalies vadovo apibūdinimas. Už ką nemėgstamas Obama, tiksliau, kodėl jo įvykdyta sveikatos sistemos reforma ir kitos pastangos socialinėje srityje nelaiškos dideliais nuopelnais, – atskiras klausimas. O Nobelio premijos skyrimas JAV prezidentui nuo pat pradžių atrodė rizikingas. Kita vertus, kokie tik iškilūs veikėjai nebuvo nominuoti tam apdovanojimui!

1917 m. Norvegijos darbininkų partija nominavo premijai Vladimirą Leniną už Sovietų Rusijos vyriausybės paskelbtą Dekretą dėl taikos. 1935 ir 1939 m. nominuoti atitinkamai Benito Mussolini ir Adolfas Hitleris. Josifas Stalinas nominuotas 1945 ir 1948 m. Nė vienas iš minėtų politikų premijos negavo, bet negavo ir Mahatma Gandhi, nominuotas net 12 kartų. Pastarasis būtų gavęs, tačiau jį per anksti nušovė.

Ir Mussolini, ir Hitleris veikė tokiu būdu, kad juos nominavę asmenys ir organizacijos susikompromitavo: 1936 m. Mussolini įsakymu užpulta Abisinija (Etiopija), 1939 m. Hitleris pradėjo karą su Lenkija. Tiesa, Hitlerį iškėlęs Švedijos parlamento deputatas Erikas Brandtas nedarė to rimtai – tai būtų savotiško politinio protesto, mat prieš tai Nobelio premijai buvo nominuotas Neville'is Chamberlainas, Didžiosios Britanijos premjeras, be abejo, už Miuncheno susitarimą, kuriuo padalyta Čekoslovakija. Išties, kodėl už tokį diplomatijos pasiekimą nedavus prizo ir Hitleriui? Vis dėlto Brandtas sunerimo, kad juokai liks nesuprasti, todėl nominaciją atšaukė.

Leninas, Stalinas, Mussolini, Hitleris – išvardyti politikai ir taika tarpusavyje nelabai dera. O gal, gavę apdovanojimą, jie būtų vykdę kitokią politiką? Antai 1990 m. Nobelio taikos

premią buvo paskirta Michailui Gorbačioviui. Premiја nesustabdė kruvinos atakos Lietuvos sostinėje 1991 m. sausio 13 d., o tas smurtas nesutrukdė Gorbačioviui 1991 m. birželį pasakyti laureato kalbą Osle.

Žvelgiant į Nobelio premijos istoriją nėra aiškaus atsakymo, kodėl dinamito išradėjas švedas Alfredas Nobelis (1833–1896) pasiskyrė dalį palikimo apdovanojimui už nuopelnus siekiant taikos. Neaišku ir tai, kodėl šią premiją skiriančio komiteto sudarymas pavestas Norvegijos parlamentui. Čia būtų rizikos – mat jau Nobeliumi rašant testamentą Norvegija, kuri buvo personaline unija susaistytą su Švedija, norėjo atsiskirti ir tapti savarankiška valstybe. 1905 m. šalis išsiskyrė taikiai, tačiau būta nemenkų įtampų, ir Nobelio taikos premiją kuruojantis Norvegijos parlamentas galėjo tapti karą paskelbusia institucija.

Obamos atveju premijos teikėjai nepabijoję rizikos. Prezidentas turėjo apšiai laiko imtis griežtesnės politikos Irano atžvilgiu, tačiau nenukrypo nuo rinkimų pažado siekti sandorio su Iranu diplomatinio keliu.

Valdant George'ui W. Bushui galimas karas su Iranu buvo nuolatos viešai aptarinėjamas. Galimi Izraelio oro antpuolio prieš Iraną maršrutai buvo spausdinami laikraščiuose, paslaptinomis aplinkybėmis nužudyti keli su branduoliniu programa susiję iraniečiai mokslininkai.

Ėmus ryškėti Irano problemos taikaus sprendimo galimybei, saugiai nesijaučia bent dvi valstybės: Izraelis, kuris visada pasirengęs karui, ir Rusija, kuriai sankcijų Iranui atšaukimas reiškia konkuruojančios Irano naftos pasirodymą rinkoje. Jei Nobeliumi šeimoms palikuoniniai vis dar valdytų kažkada Rusijoje turėtą naftos verslą (gręžiniai, naftotiekiai, tanklaiviai ir pan.), vargu ar juos džiugintų taikos pergalė, lėmusi naftos kainų kritimą. ■

Arūnas Brazauskas

SAVAITRAŠTIS „VEIDAS“ IŠEINA PENKTADIENIAIS

2015 m. balandžio 10 d.;
Nr. 14 (1153)
Leidžia UAB „Veido“
periodikos leidykla
ISSN 1392-5156
Steigimo liudijimas Nr. 1452
Leidžiamas nuo 1992 m.

Direktorius
Andrius Valacka
Laikiniai einantis
vyr. redaktorius pareigas
Arūnas Brazauskas,
tel. 264 9427

SKYRIAI:

Vidaus politika – A. Lėka, tel. 264 9423,
J. Kiliulienė, tel. 264 9386,
D. Pabiržis, tel. 264 9436

Verslas – A. Pocienė, tel. 264 9432

Užsienis – R. Janužytė

Visuomenė – K. Kanišauskaitė-Šaltmerė,
tel. 264 9433, V. Sapetkaitė, tel. 264 9431,
G. Sabaliauskaitė, tel. 264 9435

Kultūra – R. Baltrušaitytė, tel. 264 9418

Fotoredaktorė – L. Gušauskienė,
tel. 264 9415

Bendradarbiai – A. Bačiulis, E. Labanauskas,
R. Milašius, J. Rudokas, D. Urbiene,J. Laurinėnaitė-Šimelevičienė

Vyr. dizainerė L. Beatričė Paukštė

Dizaineriai K. Katkus, R. Ostroch

Kalbos redaktorė V. Kundrotienė

Reklama R. Lukšienė, tel. 264 9422,A. Papievienė, tel. 264 9421,V. Pukenytė, tel. 264 9419

Platinimas ir prenumerata

G. Strazdienė, tel. 264 9424

Buhalterija – tel. 264 9417

Redakcijos adresas:

A. Goštauto g. 8, (I a.), LT-01108 Vilnius
Telefonas 262 6813, Faksas 262 2407

El. paštas mail@veidas.lt

Spausdino

UAB „Spaudos kontūrai“

Vakarinė g. 1, Vilnius

Tiražas audituojamas

Visos teisės saugomos © 2015 UAB „Veido“
periodikos leidykla. Žurnale „Veidas“ paskelbtą
informaciją galima platinti ar naudoti kitose
žiniasklaidos priemonėse tik gavus rašytinį
UAB „Veido“ periodikos leidyklos sutikimą.
Rankraščiai negrąžinami ir nerecenzuojami.
Už laiškus, reklaminių bei PR raidėmis pažy-
mėtų straipsnių turinį redakcija neatsako.
2015 m. savaitraščio „Veidas“ prenumerata
internetu: www.veidas.lt, privačiose platini-
mose tarnybose ir redakcijoje, Lietuvos paš-
tuose – iki mėnesio 20 d.

ATRASKITE ATNAUJINTĄ FORESTER

LAUKTI BUVO VERTA – NUO ŠIOL DYZELINIS VARIKLIS IR AUTOMATINĖ TRANSMISIJA

Gyvenimas pilnas nuotykių ir neatrastų kelių. Norint saugiai pasiekti tikslą, reikia SUBARU tikros keturių ratų pavaros, pakankamai galingų BOXER variklių ir 3-jų metų nemokamos techninės priežiūros.

Dabar SUBARU FORESTER galima įsigyti su dyzeliniu varikliu ir automatine „Lineartronic CVT“ transmisija. Be to, neįtikėtina tyliame atnaujinto FORESTER salone akį iškart patraukia išskirtinės apdailos medžiagos ir ultramoderni multimedijos sistema. Registruokitės bandomajam važiavimui! **SUBARU FORESTER kaina nuo 23 900 EUR**
subaru.lt

**3 METŲ NEMOKAMA
TECHNINĖ PRIEŽIŪRA**

SUBARU

Confidence in Motion

Iki europinių algų – dar ilgas kelias

6,5

Toks yra valandinis užmokestis Lietuvoje eurais (išskyrus žemės ūkio ir viešąjį sektorius). „Eurostat“ skelbia, kad pagal dydį jis yra trečias nuo galo tarp ES šalių.

24,6

Tiek eurų už darbo valandą yra ES šalių vidurkis. Tuo metu tarp euro zonos šalių šis rodiklis siekė net 29,2 euro.

3,5

Tiek procentų darbo valandos užmokestis Lietuvoje pakilo nuo 2013 iki 2014 m.

553,9

Tiek eurų siekė vidutinis darbo užmokestis (neto) šalies ūkyje (be individualių įmonių) 2014 m. IV ketvirtį.

47

Per tiek metų pagal dabartines tendencijas Lietuva pasivytų ES darbo valandos užmokesčio vidurkį.

5,4

Tiek procentų per metus Lietuvoje pakilo vidutinis darbo užmokestis.

20,6

Tiek procentų vartojimo prekių kainos Lietuvoje 2013 m. buvo mažesnės nei ES vidurkis.

20

Bent tiek procentų žmonių gauna atlyginimus neoficialiai – „vokelyje“.

12,5

Tiek procentų moterų atlyginimai Lietuvoje mažesni nei vyrų. Vis dėlto padėtis šiuo klausimu gerėja – dar prie šešerius metus skirtumas siekė 21 proc.

Šaltinis: „Eurostat“, „Swedbank“, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

KLAIDOS ATITAIŠYMAS

Savaitraštyje „Veidas“ buvo pateikta neteisinga informacija apie Kazlų Rūdos savivaldybės mero Vytauto Kanevičiaus priklausymą politinei partijai. V.Kanevičius yra Lietuvos laisvės sąjungos (liberalų) partijos narys.

Šiandien – 2015 m. balandžio 10 d.

Seimo nario socialdemokrato Broniaus Bradausko kalendorius

Nutariau nesitraukti iš Biudžeto ir finansų komiteto pirmininko pareigų, nors tą siūlo ne tik Andrius Kubilius, bet ir Algirdas Butkevičius, prieš

3 d.

Sūnus Dainoras privirė man košės laimėjęs konkursą Valstybinės mokesčių inspekcijos viršininko pareigoms užimti prieš

11 d.

Vyriausioji rinkimų komisija pagaliau paskelbė mane turtingiausiu seimūnu (27,7 mln. Lt), kai amžinas mano konkurentas Viktoras Uspaskichas savo turtus išdalijo vaikams ir pasiliko tik 7 mln., prieš

351 d.

Pareiškiau, kad žydus karo metu slėpusiems lietuviams valstybines pensijas turi mokėti ne Lietuva, o Izraelis, prieš

472 d.

Per pirmininkavimo Europos Sąjungai renginį uždraudžiau rodyti filmą apie Sauso 13-ąją, kad nesugadinčiau nuotaikos svečiams iš Rusijos ambasados, prieš

540 d.

Tapau Lietuvos medžiotojų ir žvejų draugijos pirmininku prieš

724 d.

Nuvykęs į Minską gyriau Aliaksandro Lukašenkos režimą ir šmeižiau Lietuvą prieš

4 202 d.

3 KLAUSIMAI

Aplinkos ministerijos Atliekų departamento direktoriui Daliui Krinickui

VEIDAS: Europos Sąjungos (ES) statistikos agentūra „Eurostat“ paskelbė, kad Lietuva, Bulgarija ir Rumunija „pirmauja“ pagal į sąvartynus išvežamų atliekų kiekius. Esą ten jų atsiduria net 94 proc. Kokios problemos slepiasi už šios nepavydėtinos statistikos?

D.K.: Tiesa, kad Lietuvoje į sąvartynus patenkantis atliekų kiekis didelis, nes nėra pakankamai gerai išvystytos infrastruktūros, bet nežinau, iš kur „Eurostat“ paėmė tokius duomenis. Mūsų Europos Komisijai teikiami duomenys rodo, kad atliekų, šalinamų sąvartynuose, procentas 2011 m. buvo 77 proc., 2012 m. – 73 proc., 2013 m. – 62 proc. Per šį laiką dėl plečiamos infrastruktūros jų kiekis sumažėjo 15 proc. Artimiausias mūsų tikslas – perdirbti 45 proc. atliekų. Kalbant apie atliekų šalinimo prioritetų hierarchiją, geriausia būtų, kad atliekos apskritai nesu-

sidarytų. Po šio prioriteto eitų pakartotinis panaudojimas, perdirbimas, energijos išgavimas, o pačioje apačioje – vežimas į sąvartynus. Apskritai atliekų perdirbimas, atliekų pakartotinis naudojimas didėja, nors gal ir ne tokiais greitais tempais, kokiais norėtume. Esame apskaičiavę ir preliminarinius kiekius atliekų, kuriuos galėtų būti deginamos. Kadangi, be veikiančio Klaipėdoje, planuojami dar du deginimo įrenginiai, tai sudarytų apie 490 tūkst. tonų. Vis dėlto tiksliai apskaičiuoti beveik neįmanoma, nes tai priklausys nuo to, kaip seksis įgyvendinti aukštesnius prioritetus. Reikia įvertinti ir atliekų eksporto galimybes.

VEIDAS: Kokia Lietuvos sąvartynų ateitį prognozuotumėte?

D.K.: Prognozuoti sudėtinga. Jei mes, kaip, pavyzdžiui, Švedijoje, įstatymais uždraustumė išvežti atliekas sąvartynuose, tai, logiškai mąstant, jie taptų nereikalin-

gi. Vis dėlto kol neturėsime gerai išvystytos infrastruktūros, sąvartynai liks viena pagrindinių atliekų tvarkymo grandies dalių. Taip, jei tobulai įgyvendinsime aukštesnius prioritetus, į sąvartynus tolumoje ateityje iš tikro galėtų nepatekti nė viena atlieka. Labai svarbu yra rūšiavimas prie daugiabučių ir individualių namų, jau atsiranda ir kompostu dėžių. ES 2014–2020 m. finansinėje perspektyvoje numatyta tikslinių lėšų rūšiavimo infrastruktūrai prie individualių namų ir daugiabučių gerinti. Taip pat ekonominėmis priemonėmis bus labiau skatinamas pakartotinis naudojimas ir perdirbimas.

VEIDAS: Kas nutiks, jei nepageirinsime padėties?

D.K.: Laiko riba, iki kurios yra numatyti konkretūs tikslai, – 2020 m. Lietuva turi strateginį atliekų tvarkymo planą, taip pat regioninius ir savivaldybių planus. Deja, tik, berods, 25 savivaldybės iš 60 juos yra patvirtinusios. Jei kitąmet visos savivaldybės nebus to padariusios, Lietuvai teks aiškintis Europos Komisijai. Antra, ES tikslinės investicijos į atliekų tvarkymą tiesiogiai susijusios su šiais savivaldybių planais. Pasakydami, kad mums reikia pinigų, turime parodyti, kaip esame pasiruošę juos panaudoti. Jei nesusitvarkysime, bus sunku gauti europinį finansavimą įrengti rūšiavimo aikštes, parūpinti konteinerius ir kita. ■

SAVAITĖS NUOTRAUKA

Rusijoje, Archangelsko srityje, Severodvinsko laivų remonto doko „Zviozdačka“, balandžio 7-ąją užsidegė atominis povandeninis laivas K-266 „Oriol“. Uosto vadovybė nusprendė gaisrą užgesinti laivą panardindama. Šis laivas priklauso „Oscar II“ klasei – tai pačiai, kaip ir 2000 m. nuskendęs „Kursk“. Iš viso pastatyta 11 tokių laivų.

Politika ir pinigai

Graikija darosi vis jžulesnė

Skolose paskendus ir su Vokietija vis prasčiau sutarianti Graikija ištraukė naują kortą - pareiškė turinti pagrindo iš Vokietijos pareikalauti 278,7 mlrd. eurų reparacijų dėl žalos, padarytos per Antrąjį pasaulinį karą. Graikijos gynybos ministras Panos Kammennosas aiškina, jog jo šalis gavo Jungtinių Valstijų kariuomenės medžiagą, suteikiančią naujų duomenų apie nacių okupacijos padarytą žalą privačiam ir valstybės turtui. Na, o konkrečią sumą, susumavęs visus nuostolius, pasiūlė Graikijos ministras pirmininkas Aleksis Cipras. Naujieji reikalavimai gerokai viršija bet kokius ankstesnius skaičavimus. Pavyzdžiui, prieš kelėtą metų Graikija buvo užsimojusi iš Vokietijos išsireikalauti 160 mlrd. eurų kompensaciją. Vokietijai naujoji suma – 278,7 mlrd. eurų – yra maždaug dešimtdalis metinio BVP. Tuo tarpu Graikijai ši suma leistų padengti beveik 90 proc. skolos, kuri šiuo metu siekia 315 milijardų eurų. Tad nenuostabu, jog šį siūlymą, naujausių apklausų duomenimis, palaiko net 80 proc. Graikijos gyventojų, nors akivaizdu, kad ginčas dar labiau didina ir taip išau-

gusių įtampą tarp abiejų šalių, nesutariančių, kaip spręsti milžiniško Atėnų įsiskolinimo krizę. Graikijos lyderis A. Cipras šį klausimą vadiną ne tik finansiniu, bet ir moraliiniu bei etiniu. Tuo tarpu Vokietijos pozicija iki šiol visuomet buvo viena: „geschlossen“, arba „byla baigta“, mat Berlynas aiškino kartą ir visiems laikams reparacijų klausimą išsprendęs po karo sudarytu susitarimu.

Tiesa, šį kartą viskas kiek kitaip. Ką tik kanclerės Angelos Merkel koalicijos partneriai socialdemokratai Gesine Schwan ir Ralfas Stegneris bei opozicijoje esančių parlamento žaliųjų frakcijos vadovas Antonas Hofreiteris netikėtai paragino šalies vyriausybę pradėti derybas su Atėnais dėl reparacijų už Antrojo pasaulinio karo metais padarytą žalą. ■

SŪPUOKLĖS

Žydrūnas Valkeris, „Maxima LT“ generalinis direktorius, pranešęs, kad pasiteisino bendrovės žingsnis nuo šių metų pradžios sumažinti daugiau nei 1000 populiariausių prekių kainas, ir paskelbė, kad nuo balandžio 8 d. piginama dar 500 prekių. Bendrovė skaičiuoja, kad per metus vienas žmogus dėl pirmojo strategijos „Atpigo“ etapo apsipirkdamas turėtų išleisti apie 400 eurų mažiau, t. y. po 33 eurų per mėnesį. Prognozuojama, kad po antrojo etapo ši suma paaugs dar 14 eurų. Į antrąją bangą įtraukta daugiau bakalėjos prekių, o ne šviežio maisto, kaip buvo pirmojo kainų mažinimo etapu. ■

Vaidas Labanauskas, ne gyvybės draudimo bendrovės BTA Lietuvos filialo valdybos narys, išrinktas Lietuvos draudikų asociacijos tarybos pirmininku. „Pernai ir šiemet ne gyvybės draudimo rinkoje įvyko įsigijimų, įmonių akcinių pasikeitimų, dėl to buvo koreguojamos strategijos, tikslai. Išjudintoje rinkoje augo konkurencija, mažėjo kainos, o tai savo ruožtu lėmė tai, kad rinka neaugo. Tikėtina, kad ir šiemet augimo nebus, arba jis bus minimalus. Manau, kad draudikams šie metai nebus paprasti, jiems teks toliau aktyviai taikytis prie pokyčių, tačiau klientams tokios tendencijos yra palankios“, – sako V. Labanauskas. ■

Rimantas Klipčius išrinktas Švenčionių meras priverstas aiškintis dėl savo ir savo tėvo skolų. Politikas tikina, kad prie savivaldybės vairo stos jomis atsikratęs, tačiau kreditoriai abejoja, ar jiems pavyks atgauti savo pinigus iki pirmo Švenčionių tarybos posėdžio, kuris įvyks jau balandžio 18 d. R. Klipčius kartu su tėvu, kuris taip pat išrinktas į savivaldybės tarybą, ūkininkauja. Visas jų nekilnojamas turtas yra areštuotas, ūkį slegiančios skolos – šimtatūkstantinės. Meras skolingas bendrovei „Lytagra“, mina teismų slenkščius dėl 2013 m. skolos viešajai įstaigai „Ekoagras“, dėl 2014-ųjų skolos ši taip pat ketina kreiptis į antstolius. ■

Akademiko Algirdo Gaižučio vadovaujamo Lietuvos edukologijos universiteto (LEU) teisminis ginčas su Studijų kokybės vertinimo centru (SKVC), prasidėjęs 2012 metais, pasibaigė universiteto nenaudai. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas patvirtino, kad SKVC sprendimas vertinti LEU veiklą neigiamai dėl strateginio valdymo srities trūkumų yra teisėtas ir pagrįstas. Neigiamą vertinimą lėmė 3 pagrindiniai trūkumai: LEU neturėjo strateginio plano, tarybos ir vidinės kokybės sistemos. Teismo sprendimas – galutinis ir nesiskundžiamas. ■

GEROS NAUJIENOS

Jaroslavas Gilis

UAB „DocLogix“ direktorius

Londonė vykusiuose prestižiniuose Europos informacinių technologijų (IT) meistriškumo apdovanojimuose lietuvių sukurtos dokumentų valdymo sistemos „DocLogix“ diegimas aviacijos holdingo kompanijoje „Avia Solutions Group“ pripažintas geriausiu šių metų tokiu sprendimu Europoje. Šie apdovanojimai yra viešintelis konkursas Europoje, kuriame vertinami ne teoriniai, o verti pasaulinio dėmesio, realiai veikiančios ir praktinę naudą verslui duodantys sprendimai, todėl šis pripažinimas įmonei itin svarbus. ■

Mantas Marcinkevičius

UAB „Žalvaris“ vadovas

Didžiausia šalyje pavojingųjų ir nepavojingųjų atliekų tvarkymo bendrovė „Žalvaris“ per 2014 m. surinko ir sutvarkė 15,2 tūkst. tonų atliekų. Tai – 15 proc. daugiau, palyginti su 2013 m. Apyvarta per metus ūgtelėjo 28 proc., iki 22,53 mln. eurų. Nuo 1965 metų veiklą vykdanči bendrovė didesnę surenkamų atliekų kiekį sieja su stiprėjančia šalies ekonomika ir augančių įmonių aplinkosauginiu sąmoningumu. Rodiklius taip pat gerino plečiamas surenkamų atliekų spektras bei plati atliekų surinkimo infrastruktūra. ■

Vaidotas Šileika

UAB KKT generalinis direktorius

Nuo balandžio vidurio Klaipėdos konteinerių terminalas (KKT) lieka be vieno didžiausių klientų – apie ketvirtį krovinių apyvartos generavusi „Maersk Line“ nutarė pagrindinius konteinerių srautus nukreipti į laivų krovos akcinės bendrovės „Klaipėdos Smeltė“ terminalą. Šį sprendimą KKT vadovas vertina kaip skaudų smūgį ir prognozuoja, kad netekus „Maersk Line“ krovinių, šių metų apyvarta sumažės apie 1 mln. tonų – sieks 3 mln. tonų. Praėjusiais metais KKT pasiekė rekordinę 4 mln. tonų apyvartą. ■

Ramūnas Miliuskas

AB „Achema“ generalinis direktorius

Konstitucinis Teismas paskelbė nemanantis, kad kai kurios SGD terminalo įstatymo nuostatos prieštarauja Konstitucijai. Tai reiškia, kad „Achema“ valstybei turės sugrąžinti 16 mln. eurų už 2013 metus. „Achema“ kreipėsi į KT, klausdama, ar mokesčio prievolė nepažeidžia Konstitucijos, esą bendrovė turi mokėti už terminalo eksploatavimą, nors suskystintų gamtinių dujų iš jo neperka. Nepalankios nutarties sulaukusi bendrovė anksčiau yra sakiusi, kad šis mokestis prislėgs ją nepakeliamu našta. ■

BLOGOS NAUJIENOS

Paroda

Kad mieste gyventi būtų gera

Jau 22-ąjį kartą rengiama tarptautinė statybų ir remonto paroda „Resta“ šįmet žada gerokai praplėsti lankytojų akiratį. Jos rengėjai kviečia ne tik pasidairyti po tradicinius standus, bet ir pažvelgti į augantį miestą, kuriame kiekvienam jo gyventojui gera ir patogų gyventi. Balandžio 22–25 d. Lietuvos parodų ir kongresų centre „Litexpo“ vyksianti paroda sieks atkreipti dėmesį į mums visiems svarbią temą – kokybišką gyve-

nimą mieste, miestų planavimą ir architektūrą, statybą, miesto aplinkos ir infrastruktūros formavimą, ekologiją ir taršą, inovacijas ir investicijas. Šįmet „Resta“ parodoje, kuri yra tituluojama parodų lydere, dalyvaus 545 įmonės iš 12 šalių, jos ekspozicijos bus išdėstytos daugiau kaip 33 tūkstančių kvadratinio metrų plote ir užims visą „Litexpo“ teritoriją. Lankytojai išvys gerai žinomų Lietuvos gamintojų standus, naujienas

pristatys 65 įmonės iš Baltarusijos, Čekijos, Danijos, Estijos, Italijos, Latvijos, Lenkijos, Rusijos, Serbijos, Ukrainos, Vokietijos. Parodoje vyks du tarptautiniai verslo kontaktų renginiai, Lietuvos, Latvijos ir Baltarusijos statybų forumas, konferencijos, seminarai specialistams ir visuomenei. Parodos rengėjai siekia, kad ji būtų įdomi tiek statybų sektoriaus profesionalui, tiek savo būstą atnaujinti ketinančiam žmogui. Didžiausia „Resta“ parodos ekspozicijos dalis bus skirta statybinėms bei apdailos medžiagoms, šildymo, vėdinimo, san technikos įrangai, elektros instaliacijai. Parodoje daug dėmesio sulauks ateities skaitmeninė statyba, 3D technologijos, protinių namų valdymo sistemos. Milžiniškoje lauko aikštelėje bus eksponuojami mediniai ir rąstiniai namai, naujausia statybinė technika, veiks lankytojų pamėgta ir kasmet naujai kuriamą „Žalioji ekspozicija“ ir daugumai pavasarį aktuali sodinukų mugė. ■

Apklausa

ES kaput?

Atvirumas puošia žmogų, juolab daug žmonių. Didžiama apklaustųjų, kurių nuomone domėjosi „Veidas“, atvirai prisipažįsta, kad, jų nuomone, ES iširs. Tokių yra arti 70 proc. Galėtume filosofuoti, kad piliečiai tiesiog labai logiškai atsakė į klausimą, kurį galima dėti į tą pačią lentyną greta „Ar jūs numirsite?“. Žinoma, Saulė irgi kada nors užges – tai iš vidurinės mokyklos kurso. Būtų teisinga gerbiamų piliečių paklausti, kada jie tikisi pamatyti subyrėjusią ES – šįmet, kitamet, už 10 metų ir t.t. O kol nepaklausta, tenka spėlioti, ką jie turėjo omeny. Rengiantis būsime kvotimams galima atkreipti dėmesį, kad užduotas klausimas turi irgi, sakyti, filosofinę potekstę. Negali suirti tai, ko nėra. Arba kas iš pat pradžių sukonstruotas kaip nemirtingas. Ne paslaptis, kad ES nėra valstybė. Tai organizacija, kurios tarptautinis statusas toks kaip Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO). Tačiau net pasaulinio karo atveju JTO rinksis į generalines asamblėjas (lie-

tuviškai – visuotinius susirinkimus). Tad ir visi ES organai veikiausiai veiks – matyt, tuo intensyviau, kuo didesnes įtampas patirs bendrija. Kitas dalykas, į ES biudžetą mokami įnašai santykinai menki – apie 1 proc. BVP, tad ir tokios organizacijos byrėjimas dėl finansinių priežasčių mažai tikėtinas. Jau greičiau aistros ims virti pabandžius mo-

kestį padidinti. Įdomus dalykas – visos ES tolesnė raida, pvz., ar šis darinys virs federacija. Būtų galima paklausti, ar piliečiai bijo „dviejų greičių“ Europos atsiradimo. Klausimas ne itin sąžiningas, kadangi „du greičiai“ egzistuoja senų seniausiai – tai šalys donorės ir paramą gaunančios šalys – tokios kaip Lietuva. ■

Kokią Europos Sąjungos ateitį numatote? (proc.)

1 ES taps federacija	7,6
2 ES taps konfederacija	12,6
3 ES iširs	68,4
4 Apie tai negalvoju	11,4

Šaltinis: „Veido“ užsakymu rinkos tyrimų ir konsultacijų bendrovės „Prime Consulting“ 2015 m. balandžio 2–4 d. atlikta Lietuvos didžiųjų miestų 500 gyventojų apklausa. Cituojant apklausą, nuoroda į „Veidą“ būtina.

Diskusija

TAIP

Ar Lietuvai reikia didinti nekilnojamojo turto apmokestinimą, kaip siūlo Tarptautinis valiutos fondas?

dr. Gitanas Nausėda
SEB banko prezidento patarėjas

Nekilnojamojo turto (NT) mokestis galėtų surasti savo vietą Lietuvos mokesčių sistemoje, jeigu jo taikymas būtų harmoningai siejamas su kitais mokesčiais. Prieš keletą metų valdžia įvedė gyventojų NT mokestį kaip tam tikrą prabangos mokesčio atmainą. Tuomet buvo nustatyta itin aukšta NT apmokestinimo riba – 1 mln. Lt, todėl šiuo mokesčiu buvo apmokestinta tik keletas procentų šalies namų ūkių, o šio mokesčio įplaukos buvo veikiausiai simboliškos. Nekilnojamojo turto mokestis tiek atlieka savo funkciją, kiek plačiai yra taikomas. Ne paslaptis, kad dalis turto yra naudojama neefektyviai, kadangi nėra išorinių finansinių paskatų tvarkyti jį racionaliau. Nekilnojamojo turto mokestis tokias paskatas sukurtų, tačiau dabartinis jo taikymas tik gyventojų prabangiam turtui apsiriboja labai nedidele nekilnojamojo turto imtimi ir didesnės įtakos rinkai neturi. Platesnis NT mokesčio „išskleidimas“ taip pat sukurtų prielaidas savivaldybėms tvarkyti urbanistines erdves, juolab kad Europos Sąjungos fondų panaudojimas šiais tikslais yra baigtinis laiko požiūriu. Visgi pritarčiau didesniai NT mokesčio „visuotinumui“ tik su viena sąlyga – bendroji mokesčių našta dėl to neturėtų sunkėti. Kitaip tariant, didinant NT apmokestinimo bazę lygiagrečiai turėtų būti mažinami darbo mokesčiai, t.y. didinamas neapmokestinamasis pajamų dydis ir pan. Be to, vertėtų išsaugoti tam tikrą neapmokestinamojo turto minimumo kartelę, iki kurios NT neturėtų būti apmokestinamas, tiesa, jis turėtų būti mažesnis nei 100 tūkst. eurų. Gaila, tačiau mūsų mokesčių politikoje sistemiskumo labiausiai ir trūksta. Dažniausiai yra diskutuojama dėl kokio nors konkretaus mokesčio, „išpešant“ jį iš bendro konteksto, todėl nereikėtų stebėtis, kad bet kokios naujų mokesčių idėjos susiduria su aršiu tam tikrų interesų grupių pasipriešinimu. Be to, dėl mokesčių politikos fragmentiškumo bendroji mokesčių našta per pastaruosius keletą metų, praėjusių po vadimosios naktinės mokesčių reformos, ne tik nepalengvėjo, bet net pasunkėjo. Prieš porą metų buvo sukurta mokesčių ekspertų darbo grupė, kuri kaip tik siūlė j mokesčių sistemą žvelgti kaip į visumą ir imtis kompleksinės mokesčių reformos. Deja, specialistų rekomendacijos politikų buvo negailestingai sukritikuotos, o darbo grupės veikla nutraukta. ■

NE

Kaetana Leontjeva
Lietuvos laisvosios rinkos instituto vyresnioji ekspertė

Nekilnojamojo turto apmokestinimo ne tik nereikia didinti, bet reikia panaikinti ir esamą. Pagrindinė šio mokesčio problema – žmogus gali turėti būstą, bet neturėti pajamų mokesčiui sumokėti. Didmiesčių centruose gyvenantys pensininkai, daugiajaikės šeimos, inteligentai, naują būstą iš banko paskolos įsigijusios jaunos šeimos – visi jie privalėtų mokėti visuotinį nekilnojamojo turto mokestį, nors akivaizdu, kad lėšų tam gali neturėti. Įstatyme nėra numatyta šio mokesčio išimčių nei pensininkams, nei įsigijusiems būstą už paskolas gyventojams. Kai 2012 metais buvo įvedamas šis mokestis, Finansų ministerija planavo surinkti 17 mln. litų (apie 5 mln. eurų), o buvo surinkta 3,8 mln. litų (1,1 mln. eurų). Tai rodo, kad didžioji dalis to turto (0,5 proc. tarifą apmokestinamas 220 tūkst. eurų viršijantis nekilnojamojo turto) liko neapmokestinta. Žmonės išvengia šio mokesčio, perrašydami turą kitiems, naudojami įvairiomis įstatymo išimtimis arba sumažina turto vertę jį pervertindami. Šiame planuojama surinkti tik 1,5 mln. eurų, t.y. 0,03 proc. visų valstybės biudžeto pajamų – tai tokios menkos pajamos, kurias valdžia išleidžia mažiau nei per dvi su puse valandos. Dar reikėtų įvertinti, kiek kainuoja šio mokesčio administravimas. Finansų ministerija pirmiausia šio mokesčio gyvavimo metais suskaičiavo, kad jos administravimo sąnaudos siekė apie pusę milijono litų (0,1 mln. eurų). Administravimas kainavo ir patiems gyventojams, kainavo ir tiems, kurie norėjo išvengti šio mokesčio. Taigi palyginus šio mokesčio naudą biudžetui ir išlaidas akivaizdu, kad reikšmingesnės įtakos šis mokestis neturi. Iš tiesų dauguma senųjų Europos valstybių turi šį mokestį nuo senų laikų. Tai viena seniausių mokesčių formų, egzistavusi ir Senovės Egipte, Babilone, kai nebuvo kito būdo pamatuoti žmonių pajamų, o namo juk nepaslėpsi. Tačiau šiais laikais yra kitų mokesčių, kurių efektyvumas biudžetui yra nepalyginamai didesnis. Jungtinėje Karalystėje, lyginant su kitomis valstybėmis, šio mokesčio pajamų santykinai surenkama daugiausia. Tačiau, kaip rodo gyventojų apklausa, jei žmonės galėtų atsakyti kokių nors mokesčių, pirmiausia atsakytų nekilnojamojo turto mokesčio, nes tai – vienas iš nedaugelio mokesčių, kurį žmonės sumoka tiesiogiai ir mato, kaip jis tuština jų kišenes. ■

KULTŪRA

Vilniuje koncertuos M.Rostropovičiaus mokinys

Šeštadienį, balandžio 11 d., 19 val. Nacionalinės filharmonijos scenoje pasirodys violončelės virtuozas Ivanas Monighetti – paskutinis legendinio rusų violončelininko Mstislavo Rostropovičiaus mokinys. Vilniuje I.Monighetti grieš Antonino Dvořáko Koncertą violončelei ir orkestrui Nr.2, kurį itin mėgo ir čia yra atlikęs ir jo mokytojas.

I.Monighetti buvo ne tik paskutinis M.Rostropovičiaus studentas Maskvos valstybinėje Piotro Čaikovskio konservatorijoje, bet ir vienas mylimiausių jo mokinių. Su maestro I.Monighetti bendravo daug, o 1974-aisiais, prieš pat M.Rostropovičiui visam laikui išvykstant iš Sovietų Sąjungos, mokytojas savo mokinui įteikė ypatingą atsiveikimo dovaną – pasirūpino, kad būtų jam atitektų Amati violončelė, kuria griežė pats M.Rostropovičius, kol gavo legendinį Storio instrumentą. Amati violončelė buvo tarsi dvasinė estafetė, perduota jaunam violončelininkui iš jo mokytojo rankų.

„Daugelis labai nustemba, kai pasakau, kad iš tikrųjų maestro niekada nemokė mūsų groti violončele. Violončelė jam pirmiausia buvo priemonė, skirta perteikti idėjas, hipnotizuojančius pavaldus, gilius būsenas ir taip paveikti klausytoją salėje – žmogų. Tokie buvo jo paties pasirodymai ir būtent to jis mokė savo studentus, - sako I.Monighetti. - Praktiškai niekuomet negrodavome vieno kūrinio daugiau nei vieną kartą, o į greitakalbę mums, mokiniams, beriamas pastabas turėdavome atsižvelgti čia ir dabar. M.Rostropovičius ir pats dirbo nežmoniškai greitai – koncertams pasiruošdavo per kelias dienas ar vos kelias valandas.“ Šiandien jau pats I.Monighetti vertinamas ir laikomas garsiausiose pasaulio scenose, o jo įrašus leidžia prestižinės pasaulio kompanijos „Erato“, „Harmonia Mundi“, „Berlin Classics“ ir kt. Vienas iškiliausių lenkų kompozitorių Krzysztofą Pendereckis I.Monighetti yra pavadinęs fenomenaliu atlikėju. Antroje M.Rostropovičiaus fondo inicijuojamo koncerto dalyje skambės Sergejaus Prokofjevo Siuita Nr.2 iš baletu „Romeo ir Džuljeta“. Ją atliks Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras, kuriam šį kartą diriguos svečias iš Italijos Walteris Attanasio. ■

Laisvės šaukliai, nepritapę laisvėje

In memoriam. Lenkiant galvą prieš Algirdą Vaclovą Patacką ir Romualdą Ozolą už jų nuopelnus Lietuvos laisvės bylai, nereiktų palikti be atsako ir klausimų, kas vis dėlto juos pastūmėjo į demokratiškos europinės Lietuvos kritikų gretas.

A mžinybėn padieniui palydėti du Lietuvos nepriklausomybės vedliai Algirdas Vaclovas Patackas ir Romualdas Ozolas, nors abu be baimės kovoję dėl to, ką šiandien turime, – laisvės, vis dėlto mąstymo ir politinio veikimo būdu buvo tarsi skirtingos planetos.

Lietuvos byla juos vis suvedavo: iš pradžių Sąjūdyje, paskui abu tapo Nepriklausomybės Akto signatarais, kelias kadencijas kartu dirbo Seime. Bet turbūt niekas negalėjo prognozuoti, kad gyvenimo saulėlydyje abu vėl susitikis

odiozinės, gal net norėjusios pakenkti Lietuvai „violetinės revoliucijos“ barikadose.

Laikantis principo, kad apie mirusiuosius – tik gerai arba nieko, apie šią savaitę išlydėtuosius apskritai išeitų pasakoti tik poros dešimtmečių ir dar senesnę jų biografijos dalį. Vis dėlto, lenkiant galvą už jų nuopelnus Lietuvos laisvės bylai, nereiktų palikti be atsako ir klausimų, kas vis dėlto juos pastūmėjo į politikos užribį, į demokratiškos europinės Lietuvos kritikų gretas.

R.Ozolo mirtis priminė tai, kas senai primiršta, o jaunosios kartos gal net nežinota. Ir kas šiandien atrodo keista ar net neįtikėtina. R.Ozolas pastaruosius keliolika metų labiausiai buvo girdimas kaip pagiežingas Lietuvos europėjimo kritikas, protestų prieš euro įvedimą ir kitus Lietuvos prioritetus iniciatorius, keistų politinių darinių, tesulaukdavusių tik vos daugiau šalininkų, nei turėjo narių, gerbėjas, galų gale keista buvo jį matyti tokioje politikuojančių personų kompanijoje, kurioje jo intelekto asmenybė,

R.Ozolo intelektualinis indėlis į Lietuvos valstybės atkūrimą milžiniškas, tačiau vėliau jis tapo jos aršiu kritiku

atrodytų, neturėtų ką veikti.

O prieš daugiau kaip ketvirtį amžiaus šis žmogus ir buvo tas tikrasis nepriklausomybės ideologas, sudėjęs Atgimimo programos stulpus. Nemaža dalis Sąjūdžio pirmeivių nė neabejojo, kad tai jis bus Sąjūdžio lyderis, o paskui gal ir valstybės galva. R.Ozolas anuomet buvo pats didžiausias dėl nepriklausomybės kovojusios visuomenės dalies autoritetas. Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime 1988 m. spalio 23 d., renkant Sąjūdžio Seimo tarybą, iš maksimaliai įmanomų 220-ies balsų daugiausiai – 193 balsus gavo būtent jis.

Taip, daugelis gal net ne visuomet suprasedavo jo filosofinių kalbų gelmę, o kai kas net apskritai nepagaudavo, ką reiškia retų tarptautinių žodžių prisodrinta jo mintis. Bet niekam nekėlė abejonių, kad tai patikimas žmogus, kuris ir žino, kaip valstybei veikti, ir pats nebijo to įgyvendinti. Todėl natūralu buvo, kad R.Ozolas tapo pirmosios Vyriausybės vicepremjėru.

Tačiau jo politinė žvaigždė pradėjo leisti. Netrukus niekas nebeprisiminė, kad praktiškai atsitiktinai Sąjūdžio pirmininku tapęs ne R.Ozolas, o prie Sąjūdžio ištakų nestovėjęs Vytautas Landsbergis po pusmečio rotacijos būdu turėjo jam perleisti vadovo postą. Tačiau šis ketinimas taip ir liko neįgyvendintas. Praėjus dešimtmečiui po nepriklausomybės atkūrimo R.Ozolas jau net nebeišrenkamas į Seimą. Į jį taip ir negrįžta.

Netrukus, protestuodamas prieš savo sukurtos Centro sąjungos jungimąsi su liberalais, jis įsteigia kitą – Centro partiją, bet su ja, kaip ir su kitais politiniais dariniais, kuriuos steigiant dalyvavo, taip ir lieka partinės politikos nuošalėje. Prieš dabartinės kadencijos Seimo rinkimus 2012 m. jis reiškiasi jau kaip judėjimo „Už teisingumą“, kuris iš pradžių vienijo ir violetinį judėjimą, virtusį „Drąsos kelio“ partija, ir dar vieno politikos užribyje likusio nepriklausomybės pradžios veikėjo Dario Kuolio šalininkus. Dabar nei vienu, nei kitu politiniame žemėlapyje nematyti.

Net legendinis R.Ozolo „Atgimimas“, kurio kiekvieno numerio kažkada buvo laukiama kaip pranašo žodžio, nebeišsilaiko ir 1996 m. tenka jo leidybą perleisti kitiems asmenims, tačiau ir atgimimo, ir „Atgimimo“ dvasia dinga kartu su R.Ozolo pasitraukimu.

Kas atsitiko autoritetingiausiame valstybės kūrimo pirmeiviui, kad jis tapo tik nepritapsiu nuožmiu jos kritiku?

Kaip teigia signataras Mečys Laurinkus, R.Ozolas visuomet palaikė labai greitą nepriklausomybės paskelbimą ir atkūrimą. Tarp Sąjūdžio žmonių būta daug dvejonų, diskusijų dėl konkretaus laiko, galimos paramos iš JAV, tarptautinės padėties, saugumo ir pan., tačiau R.Ozolas buvo tas, kuris labai kategoriškai reikalavo neužsižiasti diskusijomis ir pradėti rimtą darbą. „Politinio požiūriu tai labai padėjo pasistūmėti į priekį“, – prisimena M.Laurinkus.

Pasak jo, labai didelė dalis Sąjūdžio programos ir pamatinių jo tikslų yra paties R.Ozolo parašyti tekstai ir jo suformuluotos įvairios idė-

jos, daugelį kurių vėliau perėmė ir kartais net iki šiol deklaruoja įvairios politinės partijos. Todėl intelektualinis R.Ozolo indėlis neišmatuojamas. Be to, jis visada buvo tas, kuris siekė diskusijos. Nors pats diskutuodavo labai kategoriškai, aštriai, ir atrodė, jog tuoj pat visos diskusijos ir pasibaigs, R.Ozolas siekė požiūriu įvairovės ir stengėsi, kad skirtingos idėjos būtų išsakytos.

„Galima vardyti daug dalykų, bet dar yra ir ypatinga atmosfera. Visas Sąjūdis gyveno tam tikra pirminio ėjimo, intelektualia, proveržio nuotaika, ir iš esmės tai, kad ji tokia egzistavo, yra R.Ozolo nuopelnas“, – sako M.Laurinkus.

Kaip pastebėjo kurį laiką bendroje Sąjūdžio centro frakcijoje dirbęs signataras Rimvydas Valatka, būdamas iš prigimties mąstytojas, R.Ozolas mažiausiai tiko „egzekucijų laiminimui“. Tapęs vicepremjėru jis nerado ir nelabai galėjo rasti sau vietos Vyriausybėje, kuri turėjo spręsti itin sunkius ūkinius ir ekonominius klausimus.

Pasak ilgamečio politiko bendražygio Kęstučio Glavecko, R.Ozolas, kaip filosofas, turėjo labai platų domėjimosi lauką ir toli gražu neapsiribojo viena sritimi. Dialektinis materializmas, Hegelio, Kanto filosofijos žinios suformavo jo išsilaisvinimo, judėjimo, revoliucijos supratimą, kuris labai padėjo tai paversti praktiniais darbais.

„Sąjūdžio įkūrimas yra praktinės filosofijos, pažinimo, laisvės suvokimo dalykas, kurio įgyvendinimui jis praktiškai visą savo gyvenimą ir paskyrė. Tais laikais ne visi jį suprasedavo, žmonės kartais manydavo, kad R.Ozolas yra toks truputį „nuplaukiantis“, bet iš tikrųjų jis buvo galva aukštesnis už kitus. Ypač tai buvo aišku tiems, kurie domėjosi filosofija, kultūra, savęs pažinimu. Tai yra pamatiniai visuomenės dalykai ir šia prasme jis iš tiesių nuo pradžios iki pabaigos buvo filosofas, turintis labai aiškų praktinį protą, kuris buvo nukreiptas į nepriklausomybės ir laisvės siekimą. Savo išmąstytais būdais jis bandė tai įgyvendinti“, – teigia K.Glaveckas.

Tačiau filosofija ir praktinė politika yra gana toli viena nuo kitos nutolusios sritys. Mąstytojai, ideologai ir filosofai būtini pereinamuju, tautos susitelkimo ir vienybės laikotarpiu, tačiau jau netrukus po reikšmingų sisteminių pertvarkų ateina dažnai skaudžios, klampios ir sudėtingos politinės kasdienybės laikas.

Istorija jau ne kartą parodė, kad revoliucijas kuria ir vykdo revoliucionieriai, tačiau esminėms pertvarkoms pasibaigus valdžia labai greitai pakeičiama, ir ateina kiti žmonės. Sisteminiams pokyčiams įvykus reikalingos tampa visai kitokios žinios ir praktinis mąstymas, o iki tol ant-raeilės atrodžiusios kasdienės problemos iškyla į pirmą planą.

Pokomunistinėse valstybėse – Lenkijoje, Vengrijoje, Bulgarijoje ir kitur galima matyti ir kitokį dėsningumą, kai, daugelio stebėtojų iš Vakarų nuostabai, į valdžią gana greitai grįžo buvę komunistai. Lietuvoje tai įvyko pirmiausia – po galutinio Sąjūdžio susiskaldymo rinkimus jau 1992-aisiais triuškinamai laimėjo LDDP.

„Pats principas visada toks, kad vienas dalykas yra dvasinis, moralinis pakilimas su masine tikėjimo, lūkesčių banga ir visai kas kita, kai pradeda formuotis nauja politika. Atmesti, filosofiš-kai ir mentališkai sukritikuoti morališkai seną

politinę sistemą yra viena funkcija ir užduotis, o jau kurti naują, formuoti ar tiesiog dalyvauti jai formuojantis – visai kitas dalykas. Ir jis jau iš esmės atliekamas labai stiprios, bet ir labai brutali-os politikos. R.Ozolui toks brutalumas buvo visai nebūdingas“, – teigia istorikas Česlovas Laurinavičius.

Pasak jo, tol, kol politika rėmėsi moraliniais principais, jis ir buvo pačioje jos viršūnėje. Tačiau labai greitai, kaip įprasta, prasidėjo intere-sų susidūrimas, intrigos, kova dėl valdžios, ir tokioje aplinkoje R.Ozolui buvo labai sunku, nes jis neturėjo tam būtinų savybių – mokėjimo gud-rauti, intrigos, agresijos impulso.

„Ne moralė ir ne mintis, o jau kitos – plėšrū-nų savybės išeina į pirmą vietą. Net priremtas prie sienos R.Ozolas išklausedavo ir galiausiai sutikdavo klydęs. O tikras politikas juk visada išsisuks, nukreips tavo mintį nežinia kur, ir liksi sutrikęs. Tokie psichologiniai dalykai ir išduoda tikrą žmogų. R.Ozolo stiprybė buvo tikras žmo-giškumas, kuris, viena vertus, yra labai stiprus ir didingas, bet kita vertus – trapus ir labai pažeidžiamas“, – svarsto istorikas.

Pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį R.Ozo-las politikoje išliko aktyvus – vadovavo Lietuvos centro sąjungai, 1990–2000 m. laikotarpiu dirbo Seime. Sėkmingiausi partijai buvo 1996-ųjų rinkimai, po kurių ji dalyvavo valdančiosios koalicijos darbe.

K.Glavecko teigimu, nors Centro sąjungos, kaip ir ne vienos kitos šalies politinės partijos, veikla ir sėkmė buvo gana trumpalaikė, tačiau savo tikslus ji iš esmės įvykdė. Pagrindinis jų buvo sukurti tam tikrą atsvarą, kai 1992 m. rinkimus lai-mėjo LDDP, o dešiniųjų flangas buvo labai nepo-puliarus ir visuomenės akyse kompromituotas, todėl žmonių palankumas akivaizdžiai kryo kai-riųjų pusėn. Politiko žodžiais tariant, Centro są-junga buvo skirta sumažinti, o ne padidinti šiam disbalansui tarp kairiųjų ir dešiniųjų pažiūrų, atrasti racionalesnei pozicijai, kurioje nebūtų nei kraštutinės kairės, nei, pavyzdžiui, laukinio kapi-talizmo. Tą šį politinę jėga sėkmingai darė iki naujų, to metu populiarių politikų – Artūro Paulausko ir Rolando Pakso atėjimo 2000-aisiais.

Nors kurį laiką Centro sąjungai šiuose rinkimuose net buvo pranašaujama sėkmė, galiausiai ji, surinkusi mažiau nei 3 proc. balsų, liko už par-lamento borto. 2003 m. partija susijungė su libe-ralais ir moderniaisiais krikščionimis demokra-tais, tačiau šiam žingsniui nepritaręs R.Ozolas iš jos pasitraukė, ir tai praktiškai buvo jo aktyvios politinės karjeros pabaiga.

„Po 2000-ųjų buvo akivaizdu, kad partija patyrė visišką fiasko. R.Ozolas tuomet atsistaty-dino, o daugumos nuomone, reikėjo jungtis su liberalais, ir tai įvyko. Romualdas visada ne tik buvo gryojo proto šalininkas, bet ir apskritai norėjo būti „grynuolis“. Kartu eiti jis nenorėjo, bet ne tiek dėl skirtingo kelio – tai buvo labiau politinio savęs plakimo ir nusivylimo rezultatas. Nuo partinės veiklos jis nusišalino, paskui dar buvo sukūręs kitą partiją, bet ji jau buvo vieno žmogaus partija, kokių Lietuvoje daug turėjo-me“, – prisimena K.Glaveckas.

M.Laurinkaus teigimu, centristinė idėja Lie-tuvoje nepritapo, nes žmonės taip ir nesupra- ▶

►to, ko iš tikrųjų siekiama. Pirminis centro judėjimas nebuvo ideologizuotas ar labai politiškas, o susiformavo siekiant nuosaikesnio veikimo ir greičiau panėšėjo į psichologinę nuotaiką, nei į konkrečią ideologiją. O rinkėjams paaiškinimas, kad esi nuosaikesnis ir neužimi kraštutinių pozicijų, tuomet atrodė nepakankamas.

Todėl natūralu, kad Centro sąjungos vietą netruko užimti liberalios arba populistinės politinės partijos. Būtina paminėti, kad Centro sąjunga ir R.Ozolas į didžiąją politiką atvedė Prezidentą Valdą Adamkų. Pasak jo, R.Ozolas asmeniškai jį įtikino dalyvauti sėkmingai pasibaigusiuose 1997-ųjų prezidento rinkimuose, kuriuose jis minimalia persvara įveikė A.Paulauską.

Pasitraukęs iš aktyvios politikos R.Ozolas aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime, daug ir produktyviai dirbo, rašė, nuolat publikavo straipsnius spaudoje. Iš pradžių naujuosius ir svarbiausius tapusius šalies politinius prioritetus – narystę Europos Sąjungoje, NATO, liberalios rinkos ekonomikos kūrimą bei plėtrą ir kt. jis vertino atsargiai, o pastaraisiais metais buvo galima įžvelgti ir didesnį nusivylimą esama šalies raida, esminį prieštaravimą Lietuvos suformuluotiems prioritetams ir pagrindinėms kryptims.

Kaip sako K.Glaveckas, šis nusivylimas susidėjo iš daug dalykų: kai kurių politinių žingsnių, kurie, jo nuomone, galėjo būti kitokie, pasitraukimo iš politikos, to, kad šalis eina ne pačiu lygiausiu keliu, o išlipimui iš duobių sugaišta daug laiko ir išeikvoja daug pastangų.

„Daug kartų su juo kalbėjau, sakydavau, Romualdai, gal reikia daugiau optimistinių dalykų išžiūrėti. Jis buvo grynos lietuviškos, grynos Lietuvos idėjos, sąmonės šalininkas. Narystėje ES jis išvelgė didelių praradimų kultūrai, o ji plačiai prasmė jam buvo aukščiausias taškas. Taip traktuojant ir ekonominę rinkos teoriją įgauna visai kitokią prasmę, nors alternatyvos jai jis nesiūlė. Ekonomiką jis suprato kaip socialinės gerovės ūkio modelį, grožybes, kurios buvo Šve-

filosofas ir grynas politikas, o mes savo šalyje tokios privilegijos neturime. Kadangi mūsų apsisprendimas buvo totalinis, nori nenori visi tampame politikais. Kartu būtina ir gilesnė mūsų judėjimo ir pasirinktos krypties refleksija. R.Ozolas mėgino sieti šias dvi dimensijas ir jam tikrai ne visada pavykdavo.

„Filosofas mato daug toliau ir aukščiau. Jokiū būdu nenorėčiau supaprastinti jo vizijų, kurios mums kartais buvo abejotinos ar nepriimtinos, nes jose vis dėlto kai kurie momentai ir simptomai yra fiksuoti. Jis fiksovo kai kurias negatyvias pasekmes to, ko mes gyvendami kasdienybėje ne visada matome ar nenorime matyti. Reikia, kad kažkas matytų iš aukščiau ir perspėtų, sukeltų tam tikrų apmąstymų. Žinoma, buvo susikirtimų, ypač dėl ES R.Ozolas buvo pernelyg skeptiškas ar net dramatiškas. Šiuo atveju jis jau buvo tolimas tai realybei, kurioje mes šiandien esame, ir suderinti jos su savo morale ir vizija, mano supratimu, jis nesugebėjo. Bet aš neatmesčiau to grėsmės varpo skambinimo, kurį jis bandė sukelti: nenurinkime, neužmikime, matykime visas klausimo puses“, – apibendrina Č.Laurinavičius.

R.Ozolas ne kartą kartojo, kad 1990 m. kūrėme tautinę valstybę, o dabar dėl riebesnio kėsnio iš vienos sąjungos pasidavėme kitai sąjungai. „Žmonės nėra bepročiai, nors daugelis jų yra veršiai, kurie eina kur žolė vešlesnė, nepagalvodami, kad būtų galima jos pasiauginti ir čia“, – ironiškai „Veidui“ prieš porą metų sakė R.Ozolas.

Jis su skausmu kalbėjo, kad ir jo sukurtas „Atgimimas“ seniai nebe tos linijos, kuri buvo anuomet, kad nuo Sąjūdžio nacionalinės valstybės idėjos jis nusivirduliuojo į šoną, užėmęs integracinę poziciją. „Geriau būtų kokią naują leidinį sugalvoję, tai būtų teisingiau. Problemų, kurias anuomet nagrinėjome, ir to, kaip jas nagrinėjome, šiandieniam „Atgimimui“ nėra – tik išjungimo į naują sąjungą pagyrimai, o kitai nuomonei nėra atstovaujama, – „Veidui“ piktinosi R.Ozolas. – Perverčiau 1989 m. „Atgimimo“ komplektą –

Šiandien sunku politikoje įsivaizduoti tikrą filosofą, nes distancija tarp proto karalystės ir intereso karalystės yra labai didelė. Tai amžina dilema, ir R.Ozolo drama čia nėra išskirtinė.

dijoje, Skandinavijoje. Jis manė, kad jas galima perkelti į Lietuvą, kurti gerovės Lietuvą dvasinių idėjų pagrindu, o ne gamybos priemonėmis ar kapitalu, sudėtingu ir sunkiu mokymusi dirbti ir uždirbti. Šiuo požiūriu jis buvo originalus“, – pabrėžia K.Glaveckas.

Tai, kad gerosios R.Ozolo savybės valstybės kūrimo procese liko iki galo neišnaudotos, o dažniausiai visų pirma iškylo jo patirtos nesėkmės, pripažįsta ir istorikas Č.Laurinavičius. Tačiau, pasak jo, ir pasitraukęs iš politikos R.Ozolas aktyviai mąstė, dirbo ir davė didžiulį intelektualinį impulsą, kuris anksčiau ar vėliau bus panaudotas.

Istoriko teigimu, šiandien sunku politikoje įsivaizduoti tikrą filosofą, nes distancija tarp proto karalystės ir intereso karalystės yra labai didelė. Tai amžina dilema, ir R.Ozolo drama čia nėra išskirtinė. Tiesa, Lietuvoje situacija šiek tiek kitokia: didelėse valstybėse gali būti grynas

anuomet ir Sąjūdžio, ir oponentų pozicija, tiesa, ne jų pačių, bet kaip mes ją matėme savo akimis, buvo pristatyta. Dabar nuomonė viena ir ji remiasi ne argumentais, o tik tikėjimu, kaip anksčiau šviesiu komunizmo rytojumi. Tai nėra mąstymas, nėra informacija, nėra ir žurnalistika – tik verlas duodant maisto tam, kas sutinka mokėti.“

Tačiau kas – valstybė (neužsimerkiant, kad joje tikrai yra daug blogybių) ar vienas jos kūrėjų R.Ozolas nukrypo nuo tinkamiausio valstybei kelio? Ir kodėl R.Ozolui ėmė taip nepatikti viskas, kas tapo Lietuvos prioritetais?

Gal jo lūpomis kalbėjo nuoskauda, kad jis, nepriklausomybės pirmėivis, liko didžiosios politikos ir valdžios nuošalėje? Be valdžios postų, be garbingų pareigų, be bent kiek populiarios partijos. Beje, R.Ozolas – tik vienas iš daugelio į tokią situaciją patekusių ir aršiais valstybės kritikais, o kai kuriais atvejais ir kenkėjais tapusių Atgimi-

mo šauklių.

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorė dr. Ainė Ramonaitė įžvelgia ir keistą sąjūdininkų antipartinį nusiteikimą: jie tarsi nori būti pilietiškai, dalyvauti politikoje, bet kartu nenori būti partijų nariai, nebent tą partiją pats įsteigtų ir jai vadovautų. Politologės manymu, tai nebūtinai reiškia valdžios troškimą – greičiau nenorą būti kito valdomam, nes tampa atsakingas už kitų sprendimus.

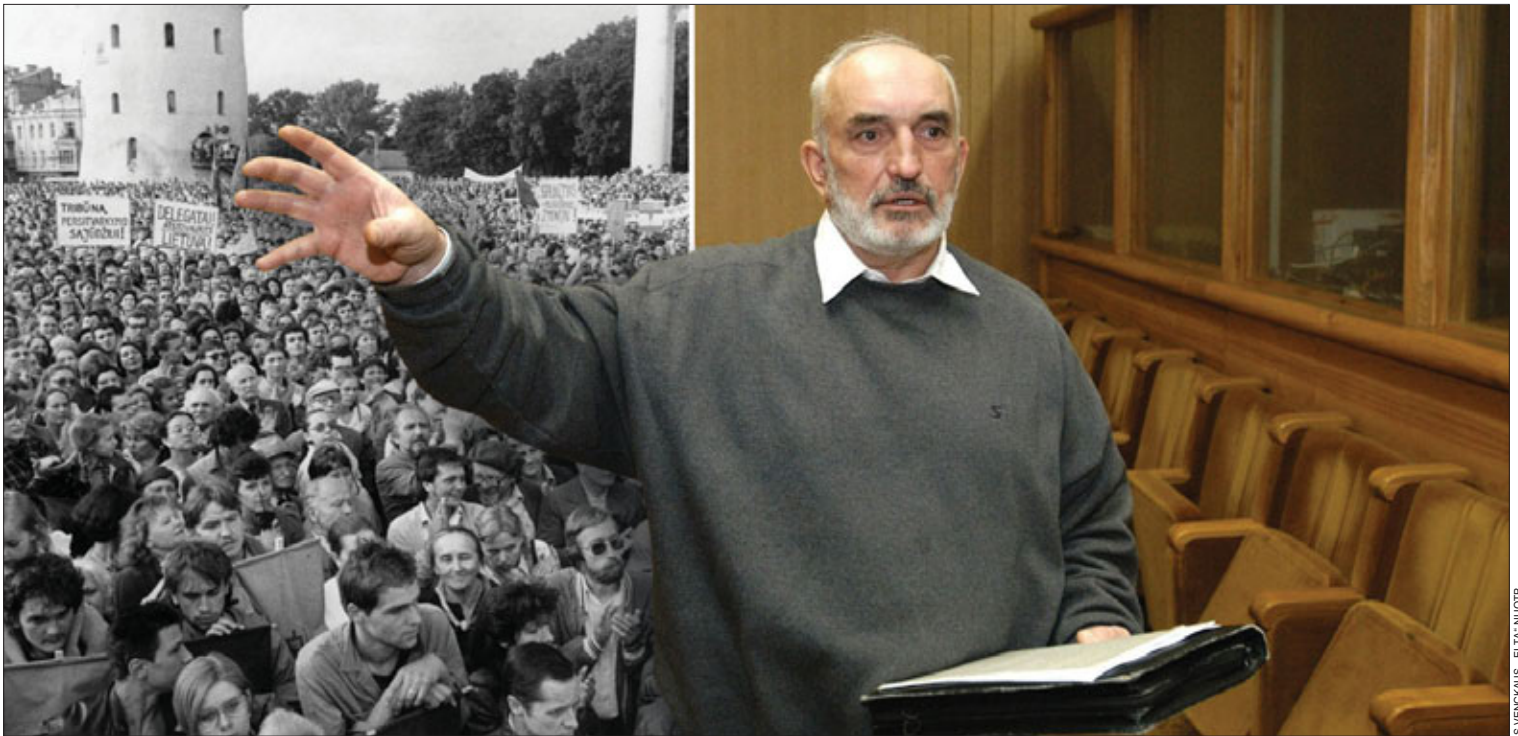
„Nekonformistiški žmonės labai svarbūs revoliucijų metais, bet tos savybės, kurios labai svarbios revoliuciniu laikotarpiu, kažkuria prasme netinka normaliam politiniam gyvenimui. Tie žmonės tampa tarsi nustumti – jiems rūpi politika, tai, kas vyksta valstybėje, bet jie neranda būdo, kaip tame dalyvauti. Todėl randasi visokie keisti nepartiniai judėjimai. Vakaruose judėjimai skirti kokiam konkrečiam reikalui, pavyzdžiui, ekologijai, o pas mus jie panašūs į partijas, nes neturi vienos krypties o nori apimti visas sritis. Tradicinėje politinėje sistemoje tokiems dariniams kaip ir nėra vietos“, – aiškina A.Ramonaitė.

Kitas Sąjūdį tyrinėjantis Lietuvos istorijos instituto vyresnysis mokslo darbuotojas dr. Vladas Sirutavičius nesistebi Sąjūdžio iniciatyvinės grupės vėlesnėmis politinėmis takoskyromis: „Galimybė reikšti skirtingas nuomones – tik ženklas, kad valstybėje veikia demokratijos principai. Bet ir anuomet visi sutarė dėl bendro tikslo – kad norime tvarkytis demokratiškai, bet vieni turėjo vienokią geopolitinę ar socialinę viziją, kiti kitokią. Buvo ir ginčų, ir nesutarimų, o skaidymasis į grupes prasidėjo daug anksčiau, nei buvo iškovotas tikslas – nepriklausomybė. Jį pasiekus prasidėjo vidinė politinė kova, kas bus pirmesnis, ir tam naudoti įvairūs instrumentai, kartais nelabai gražūs. Bet tada tai buvo pri-dengta, galų gale ir visuomenė į Sąjūdį žiūrėjo pro rožinius akinius, gyveno lūkesčiais.“

Sąjūdžio stiprybė ir išskirtinumas buvo ir tas, kad vienas judėjimas sugebėjo suvienyti itin skirtingų profesijų, skirtingų pasaulėžiūrų bei biografijų žmones. Greta filosofų, menininkų ar mokslininkų reikšmingą dalį sudarė disidentai, atvirai kovoję su sovietine sprespauda ir tuo metu, kai niekas apie laisvę dar nesvajėjo. Būtent toks buvo signataras Algirdas Vaclovas Patackas, 1986–1987 m. kalėjęs už pogrindinės spaudos redagavimą ir leidybą.

Baigęs Kauno politechnikos institutą (dabar Kauno technologijos universitetas), A.Patackas pradėjo domėtis Lietuvos praeitimi, baltų mitologija. Tapęs Mokslų akademijos aspirantu, mokslinio darbo jis atsisakė dėl pogrindžio veiklos. Jau vėliau su bendraminčiais pradėjo leisti kultūrinį žurnalą „Pastogė“. Kaip pats sakė, pagrindinis sumanymas buvo laisvos minties leidinys, tarsi sovietų valdžios iš viso nebūtų. Žmonės ten turėjo rašyti ir mąstyti laisvai. Saugumas apie šią veiklą žinojo, tačiau kurį laiką ją toleravo. A.Patackas buvo suimtas išsiaiškinus, kad jis redagavo leidinį „Lietuvos ateitis“, kuriame buvo rašoma apie Sigitą Tamkevičiaus, Alfonso Svarinsko suėmimus.

Kaip teigia Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinė direktorė

A.Patackas sakėsi grįžęs į politiką kovoti su „vidiniu stribu“ teisėsaugoje ir politiniame elite, o šią kovą gretino su pasipriešinimu sovietinei priespaudai

Birutė Burauskaitė, A.Patacko antisovietinė veikla valdžiai atrodė dar pavojingesnė už aktyviausių to meto rezistentų, nes jo idėjos plito, o paskaitos ir mintys buvo itin mėgstamos jaunimo.

Grįžęs iš įkalinimo, kaip anksčiau teigė, į Sąjūdžio veiklą žiūrėjo skeptiškai, tačiau buvo įrašytas į Kauno iniciatyvinę grupę, vėliau tapo Sąjūdžio Seimų nariu. A.Patackas buvo Vytauto Didžiojo universiteto Atkuriamojo senato narys, šiame universitete ir dėstė. 1990-aisiais buvo išrinktas į Aukščiausiąją Tarybą, Nepriklausomybės Akto signataras. Seime A.Patackas dirbo iki 2000-ųjų.

Palikęs politiką atsidėjo kūrybiniam darbui, yra išleidęs per dešimt kultūros, istorijos, publicistikos knygų.

Į didžiąją politiką A.Patackas sugrįžo po daugiau nei dešimtmečio, kai į parlamentą buvo išrinktas su partijos „Drąsos kelias“ sąrašu. Aktyviai įsitraukė į Klonio gatvės Garliavoje istoriją. Kaip pats sakė, grįžo ne tapti politiku, bet kovoti su „vidiniu stribu“ teisėsaugoje ir politiniame elite, o šią kovą gretino su pasipriešinimu sovietinei priespaudai.

Kaip dažnai nutinka, paskutiniaisiais metais A.Patackas daugiausia buvo minimas ne dėl praeities nuopelnų, bet dėl skandalų, į kuriuos pateko paskutinės darbo Seime kadencijos laikotarpiu. Dar prieš 2012-ųjų rinkimus, vykstant debatams tiesioginiame televizijos eteryje, A.Patackas sviedė pilną stiklinę vandens link Socialistinio liaudies fronto kandidato Vytauto Bernatonio, šiam tvirtinant, kad V.Landsbergis išprovokavo Sausio 13-osios įvykius. Kaip vėliau pats teigė, tai buvo ne emocinis, o adekvatus atsakas tiems, kurie įžeidė Sausio 13-osios aukų atminimą.

A.Patackas netruko dar kartą nusivilti politiniu šalies gyvenimu. „Drąsos kelias“, anot jo, baigėsi išsikvėpęs, o turėtas potencialas netrukus išsibarstė. Jau balsuojant dėl premjero Algirdo

Butkevičiaus kandidatūros frakcijos narių pozicijos išsiskyrė, o A.Patackas sakė padaręs klaidą kandidatuodamas į Seimą kartu su partija „Drąsos kelias“, kurios kai kurie nariai flirtuoja su Darbo partija.

Paradoksalu, bet jo vietą parlamente greičiausiai užims aktorius Audrius Nakas, kurį A.Patackas ne kartą kritikavo dėl prorusiškų pažiūrų ir jo vadovaujamo tinklalapio *eksper-tai.eu* veiklos, – net buvo išplatinęs viešą laišką šiuo klausimu. Kaip savo feisbuko puslapyje teigia Seimo narė Rasa Juknevičienė, pastaruoju metu A.Patackas ne kartą sakęs, kad portalui įtaką daro Kremlius.

Grįžtant prie laisvos Lietuvos valstybės ištakų, tenka konstatuoti, kad šiandieninėje Lietuvoje nemaža dalis nepriklausomybės pirmieji jaučiasi ir elgiasi kaip jai svetimi, kartais net priešiški asmenys. Štai Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime 1988 m. renkant Sąjūdžio Seimo tarybą po R.Ozolo antra pagal surinktus suvažiavimo balsus buvo Kazimiera Prunskienė, vėliau pagarsėjusi kaip prorusiškos partijos kūrėja. Trečias buvo Vytautas Landsbergis, lig šiol esantis politiniame elite ir tebeuoselėjantis dešiniąsias politines idėjas. Toliau – filosofas Bronius Genzelis, aršus šiandieninės Lietuvos valstybės krypties kritikas, Lietuvą vadinantis „svetimšalių firmų ir firmelių kolonija“, neapsieinanti be užsienio, kaip kad sovietmečiu be „vyresniojo brolio“, pagalbos.

Toliau pagal populiarumą buvo poetas Sigitas Geda, kaip daugelis meno žmonių, toliau politikoje nedalyvavęs; žurnalistas Vitas Tomkus, vėliau kaltintas „prichvatizavęs“ Sąjūdžio laikraštį „Respubliką“, kuris dabar tapo platforma įvairiems užribiniame veikėjams; filosofas Arvydas Juozaitis, bandęs eiti į politiką su Artūru Paulausku; kompozitorius Julius Juzeliūnas, politi-

koje vėliau nedalyvavęs; filosofas Bronius Kuzmickas, užėmęs aukštus postus Seime, bet paskui iš politikos pasitraukęs.

Kitas balsų rikiuotėje – rašytojas Vytautas Petkevičius, su kuriuo už knygoje „Durnių laivas“ pateiktą istorijos interpretaciją bylinėjosi kitas buvęs Sąjūdžio bendražygis V.Landsbergis. Toliau balsų sąrašė buvo poetas Justinas Marcinkevičius, iš politikos pasitraukęs. Beje, nors meno žmonės sakė besitraukiantys atlikę savo misiją, kažin ar tikrai visi dėl šios priežasties. Ano meto sąjūdiečiai neslepia, kad meno žmonių nedaug teliko politikoje ir todėl, kad jiems buvo nepriimtini metodai ir retorika, kuria kiti brovėsi į valdžią, jie nemokėjo kovoti tų vidinių kovų, kurios prasidėjo ir Sąjūdžio viduje.

Toliau – ekonomistas Alvydas Medalinskas, niekaip nerandantis savo politinio uosto: jis – buvęs socialdemokratas, paskui liberalas, uolus R.Pakso komandos narys, o pastaruosius rinkimus pralaimėjęs jau kaip koalicijos „Už Lietuvą Lietuvoje“ narys; paskui – rašytojas Virgilijus Čepaitis, lydintis KGB šešėlio; kunigas Vaclovas Aliulis, vienintelis pirmame penkioliktuke ne iš Sąjūdžio iniciatyvinės grupės, politikoje vėliau nedalyvavęs ir fizikas Zigmas Vaišvila, buvęs ir vicepremjėru, turėjęs ambicijų net tapti valstybės Prezidentu, tačiau pastaruosius porą dešimtmečių apie save duodamas žinoti vienadienio dėmesio susilaukdamusiais kokiais pagiežingais pareiškimais.

Didelė dalis mūsų visų laisvės kelio grindėjų, deja, paskui tapo Lietuvos laisvės kelio kritikais, gal net priešinkais. Bet nepaisant to, vis tiek jiems turime būti dėkingi už laisvės darbą, kurį nudirbo žinodami, kad dėl nepriklausomos Lietuvos rizikuoja ne tik savo karjera, bet ir savo laisve ar net gyvybe. ■

Aušra Lėka, Dovydas Pabiržis

J.Kazlauskienė: „Tik garantinio fondo atsiradimas užtikrintų tinkamą turistų apsaugą“

Turizmas. Prieš pat Velykas paskelbta apie kelionių organizatoriaus „Voyage-Voyage“ nemokumą bei stabdomą jo veiklą ir dėl galbūt neteisėtai iššvaistytų lėšų kreiptasi į Generalinę prokuratūrą. Tai ne pirmas panašus atvejis – per kelerius metus būta apie dešimt kelionių organizatorių ar agentūrų bankrotų. Apie neišspręstas problemas ir geras sektoriaus žinias kalbamės su Valstybinio turizmo departamento (VTD) direktore Jurgita Kazlauskiene.

VEIDAS: Kas iš tikrųjų nutiko su „Voyage-Voyage“: ar stebime neskaidrumo apraiškas, ar ši rinka tiesiog labai rizikinga? Ką čia gali padaryti VTD?

J.K.: Šiandien dar niekas negali to tiksliai konstatuoti. Nebent pats „Voyage-Voyage“ savininkas Darius Tolušis galėtų į tai atsakyti. Gal čia ir neskaidrumo apraiškos, gal suveikė rinkos dalykai. VTD atlieka turizmo rinkos priežiūrą – stebimi turizmo sektoriaus įmonių duomenys. Jų yra nemažai, tad tai ne visada lengva ir tikriausiai šimtu procentų gerai to negalime atlikti. Kita pusė – rinkos situacija. Kyla klausimų, ar kelionių organizatorių ir agentūrų tokioje mažoje Lietuvoje paprasčiausiai nėra per daug ir ar nereikėtų jų sumažinti. Jei aš turėčiau tokius įgaliojimus, tai rimtai svarstydama tai dėčiau ant svarstyklių. Vis dėlto geriausiai sureguliuoja pati rinka. Mano akimis žiūrint, čia ir matome tuos procesus, kai pati rinka ima reguliuotis. Joje išliks stipriausi.

Dar vienas svarbus aspektas – keičiasi Lietuvos turistų galimybės. Gyvename globaliame pasaulyje: bet kokią kelionę galima įsigyti čia pat, kad ir išmaniuoju telefonu, susiplanuoti viską savarankiškai. Tokių dalykų perkėlimas į virtualią erdvę, informacijos gausa, palengvėjęs pasiekiamumas, elektroniniai atsiskaitymai ir kita – visa tai palengvina turistų padėtį. Keičiasi ir įpročiai: anksčiau žmonės turėdavo ilgas atostogas ir kur nors važiuodavo per jas, o dabar į užsienį stengiamasi ištrūkti net savaitgaliui. Nesunkiai galima rasti pigesnių lėktuvų skrydžių,

internete netrūksta labai gerų pasiūlymų išsiuomoti viešbutį ir panašiai, tad žmonėms atsiveria daug daugiau galimybių. Visa tai, mano nuomone, pradeda skatinti tam tikrus pokyčius rinkoje. Štai toks būtų mano atsakymas dėl „Voyage-Voyage“.

Dėl to, ar ten buvo vykdoma nusikalstama veikla, nedrįščiau spėlioti. Galų gale išsiaiškinti šį aspektą – ne mūsų kompetencija. Kai gavome informacijos, kad šis kelionių organizatorius turi problemų, ir pasitikrinome tam tikrus finansinius rodiklius, iš karto sustabdėme jo veiklą. Vis dėlto tai nereiškia, kad iš „Voyage-Voyage“ teisę ją vykdyti atėmėme visam laikui ar jam jau iškelta bankroto byla. VTD gali sustabdyti kelionių organizatoriaus veiklą dešimčiai dienų. Jei per šį laiką problemos bus išspręstos (juk maža kas gali atsitikti versle), grąžinsime kelionių organizatoriaus pažymėjimą ir jis galės toliau vykdyti savo įpareigojimus. Vis dėlto, jei per dešimt dienų įmonės savininkas nepateikia dokumentų, įrodančių, kad įmonėje viskas gerai, tada kelionių organizatoriaus pažymėjimą naikiname.

Asmeniškai man gaila, kad iš rinkos gali trauktis „Voyage-Voyage“. Tai buvo išskirtinių kelionių organizatorius, siūlantis tokias keliones, kurias net šiuolaikiniam išmaniam žmogui būtų gana sunku sklandžiai ir saugiai susiorganizuoti.

VEIDAS: „Voyage-Voyage“ pajamos didėjo, nebuvo jokių perspėjimų blogų ženklų, tad ar toks posūkis nėra keistas?

J.K.: Iš tiesų čia kažkas labai keista. Kadangi dėl galbūt iššvaistytų įmonės lėšų mums pranešė ne

VTD ARCHIVO NUOTEL

valytoja, ne eilinė vadybininkė, o įmonės finansininkė, tad ir kreipėmės į Generalinę prokuratūrą. Tikrai reikia aiškintis. Gal turime verslo konfliktą, gal kažkas nepasisekė savininkui ar nepavyko antrinėje įmonėje Balyje (atrodo, kad užsiimta ne tik kelionių organizavimu).

VEIDAS: Kiek keliautojų yra „pakibę“ su šiuo kelionių organizatoriumi?

J.K.: Mūsų duomenimis, 12 žmonių buvo Indijoje (jų kelionė tęsiama, jiems viskas gerai), 11 turistų balandžio 3 d. išvyko į Nepalą (turi skrydžių bilietus, bet ar ten jiems bus suteiktos paslaugos, garantuoti negalime, jie patys prisiėmė riziką), 6 d. 20 žmonių turėjo išvykti į Kiniją, du – į Balį ir dar aštuoni – į Indiją. Šiandien iš viso yra 170 turistų, nusipirkusių keliones iš „Voyage-Voyage“.

Noriu pabrėžti, kad šios kelionės yra šiek tiek kitokio pobūdžio. Pavyzdžiui, yra žmonių, kurie įsigijo kelionių paketus, tai yra paslaugas, kurios suplanuotos, tarkime, Indijoje, o skrydžių bilietus pirkę patys atskirai. Šiuo atveju žmogus turi pats apsispręsti, ką daryti, nes už bilietus vis vien jau būna nemažai sumokėjęs.

VEIDAS: Anksčiau Turizmo įstatymas nemažai kritikuotas. Itin daug kalbėta apie tai, jog nėra sukurta mechanizmas, kad panašiais atvejais klientai nenukentėtų. Kokia dabar padėtis?

J.K.: Kritikuotas senasis Turizmo įstatymo variantas, kuriame nebuvo numatyta pakankamai svertų, kad būtų vykdoma geresnė rinkos priežiūra ir turistai panašiais atvejais nenukentėtų. Po praėjusių metų įvykių, bankrotų Turizmo įstatymo pataisos, susijusios su šių klausimų reg-

Lietuvių išvykstamasis turizmas 2014 m.

Iš viso kelionių	1 778,2 tūkst. (+1,4 proc.)
Iš viso nakvynių	12 077,8 tūkst. (-11,5 proc.)
Sparčiausiai didėjo turistų srautai	į Egiptą (+75 proc.), į Norvegiją (+24,1 proc.)
Bendros išlaidos	781,9 mln. Eur (-2,1 proc.)
Vidutinės vienos kelionės išlaidos	438,1 Eur (-3,3 proc.)
Vidutinės kelionės dienos išlaidos	64,7 Eur (+10,6 proc.)

SALTINIS: VALSTYBINIS TURIZMO DEPARTAMENTAS

„Turizmo srityje politikos nėra, džiaugiamės kiekvienu svečiu“, – pabrėžia VTD vadovė J.Kazlauskienė

lamentavimu, parengtos žaibiškai. Tam, kad būtų skubiai išanalizuota padėtis ir galimybės, pasitelktas didelis būrys ekspertų. Turizmo įstatymo pataisos buvo pateiktos Seimui ir dabar, pasivarsio sesijoje, skubos tvarka svarstomos Seimo komitetuose.

Manome, kad Vyriausybės pateiktas variantas yra ganėtinai tinkamas, ir tikimės, jog jis bus priimtas. Jo esmė – kelionių organizatorių prievolių įvykdymo užtikrinimas. Siekiama sukurti mechanizmą, garantuojantį, jog kelionių organizatorių prisiimti įsipareigojimai neviršytų jų turimų garantijų, pavyzdžiui, draudimo sumos, kad turistams būtų galima padengti 100 proc. netektų pinigų.

Tai yra mūsų siekiamybė, nors dėl to 100 proc. dar kyla diskusijų. Beje, tą padaryti mus įpareigoja Europos Sąjungos direktyva. Privalėsime ją įgyvendinti, nesvarbu, norime to ar nenorime.

Matyt, ateityje teks pratęsti diskusijas dėl garantinio fondo kūrimo. Pasidomėję kitų ES valstybių patirtimi matome, kad šalys, apsisprendusios dėl garantinio fondo, gyvena daug ramiau. Bėdai ištikus iš garantinio fondo paimami pinigai, keliamas lėktuvas, gražinami turistai ir tada jau iš turimos įmonės draudimo sumos kompensuojami patirti nuostoliai.

Garantinio fondo idėja buvo keliama ir anksčiau, bet ji sutikta prieštarai. Verslas sako: kodėl mes, dirbdami sąžiningai, turėtume užsikelti dar didesnę mokesčių našta? Iš tiesų jų logiką galima suprasti. Be to, kad ir taip yra drau-

džiamasi nemažomis sumomis, tokiu atveju dar reikėtų dėti nemažai pinigų į fondą, kurio jų klientams tikriausiai niekada neprireiks. Vis dėlto, kol situacija yra tokia, nematau kitos išeities. Tik garantinio fondo atsiradimas užtikrintų ir minėtos ES direktyvos įgyvendinimą (antraip valstybei būtų taikomos sankcijos), ir turistų apsaugą. Nors atrodo, kad verslui dėl to nėra labai smagu.

VEIDAS: Turime pavyzdžių, kai kelionių organizatoriai ar agentūros bankrutuoja, draudimas už juos sumoka, o jie netrukus atsikuria nauju vardu. Ar čia nematote problemos?

J.K.: Be abejo, tai yra tyčinis bankrotas, ir ankstesniais tokiais atvejais VTD kreipėsi į Generalinę prokuratūrą, kad viskas būtų išsiaiškinta. Čia jau akivaizdu, kad gali būti nusikalstama veikla.

VEIDAS: Kaip apskritai vertinate šios rinkos rizikingumą?

J.K.: Jei būtumėte paklaususi penktadienio ryte, būčiau atsakiusi, kad viskas yra gerai. Po „Voyage-Voyage“ atvejo – sunku atsakyti. Taip, nuolatos vyksta svyravimų, dabar irgi yra klausimų dėl kitų kelionių organizatorių ir agentūrų. Tokiais atvejais kviečiamės jų atstovus, aiškinamės, tikriname dokumentus, ir dažnai viskas greitai išsprendžia. Niekas nenori problemų, jos nedaro garbės turizmo verslui, kyla įtampa tarp verslo ir turistų.

VEIDAS: Kiek Lietuva kasmet gauna pajamų iš užsienio turistų?

J.K.: Naujausiais duomenimis, 2014 m. gauta 1,19 mlrd. eurų. Palyginti su 2013 m., yra 5,18

proc. augimas. Kaip pamename, 2008 m. prasidėjo ekonominė krizė, tad 2008–2009 m. matėme tam tikrą smukimą. 2008 m. Lietuvos pajamos iš turizmo siekė 0,89 mlrd. eurų, tačiau 2009 m. nukrito iki 0,76 mlrd. eurų. Nuo 2012 m. stebėjome augimą. Pozityvios tendencijos, jei nenutiks ko nors blogo (šiai sričiai įtaką daro ir geopolitinė situacija), turėtų išlikti.

Šiomet labai stebėsime situaciją. Tarkime, yra galimas turistų srautų iš Rusijos sumažėjimas, o tai atsiliptų ir gaunamoms pajamoms. Daug ką parodys gegužės šventės Rusijoje. Šiaip per stačiatikių Naujuosius metus, vieną iš progų, kada daugiausiai atvykstama, srauto sumažėjimas pastebimas, bet tikrai ne tragiškai.

Keičiasi ir patys turistai iš Rusijos – sumažėjo jų perkamoji galia. Tie, kurie atvažiuoja per šias atostogas, dažniausiai renkasi mūsų kurortus. Anksčiau buvo plačiai naudojamos šalia esančiomis paslaugomis, o dabar įsigijus paslaugų paketą jo ribose ir gyvenama. Taip pat padaugėjo atvykstančiųjų savo automobiliais. Svarbė net ne geopolitinė, o ekonominė situacija – jie dabar tiesiog neturi daug pinigų. Mano nuomone, dėl to galime netgi išlošti, nes jiems tapo sudėtingiau nuvykti į tolimas šalis. Lietuva – čia pat ir mūsų kainos gana patrauklios.

VEIDAS: Ar daug turistų iš Rusijos atbaido pablogėję dvišaliai Lietuvos ir Rusijos santykiai?

J.K.: Diskutavome apie tai su Rusijos kelionių organizatoriais, žiniasklaidos atstovais. Bent jau mums buvo pasakyta, kad gal vienas iš dešimties atsisakytų keliauti į Lietuvą, nes esą ten galėtų būti blogai su juo pasielgta. Manau, paprasto turistų politinė situacija tiek nepaveikia, kad atbaidytų vykti į Lietuvą. Komunikuojame žinutę, kad turizmo srityje politikos nėra ir džiaugiamės kiekvienu svečiu, tikrai neskirstome jų nei pagal rasę, nei pagal religinius ar politinius įsitikinimus.

Antra vertus, galimą Rusijos turistų praradimą bandome atsverti kitomis rinkomis. Daug dirbama ir daug rinkodaros priemonių (nuo elektroninės rinkodaros iki lauko reklamų) numatyta Skandinavijos šalyse. Tokių turistų labai norime. Jie yra geri turistai: patikimi, turtingi ir smalsūs.

Be abejo, šiemet naudojames praėjusių metų pabaigoje gautais įvertinimais. Didžiausias pasaulyje kelionių gidų leidėjas, turintis autoritetą kelionių srityje, „Lonely Planet“ Lietuvą įvardijo kaip vieną iš šalių, kurias privaloma aplankyti. Atsidūrėme trečioje atrinktų šalių dešimtukio vietoje. Tai vienareikšmiškai naudinga didinant žinomumą. Kaip sakome, gavome turizmo „Oskarą“.

VEIDAS: Iš kokių valstybių daugiausia atvykstama į Lietuvą?

J.K.: Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, daugiausia lankosi turistai iš kaimyninių valstybių. Arba dėl to, kad kaimynai vieni kitus gerai pažįsta, arba dėl to, kad arti ir pigu. Sprendžiant pagal apgyvendinimo įstaigų statistiką, 2014 m. 17 proc. užsienio turistų sudarė rusai, 14 proc. – baltarusiai, 12 proc. – vokiečiai, 9 proc. – lenkai, 8 proc. – latviai, 4 proc. – estai, po 3 proc. – Ukrainos, Jungtinės Karalystės, JAV, Italijos gyventojai. Pabrėžtina, kad tarp dešimties pagrindi-

► nių šiemet pateko dvi naujos šalys – Ukraina ir JAV. Jungtinėse Valstijose praėjusiais metais kartu su Latvija ir Estija padarėme įdirbį, pasitelkdami įvairių rinkodaros priemonių. Turistų iš JAV gausėjimą siečiau tik su tuo – kitų priesasčių, atrodo, nebuvo.

Bendradarbiavimas su Latvija ir Estija turizmo srityje sėkmingai vyksta jau daug metų. Nuo 2003 m. turime Baltijos šalių jungtinį komitetą bendrai turizmo rinkodarai, susirenkantį tris keturis kartus per metus, kuriame bendrai sprendžiame dėl darbo su tolimosiomis rinkomis, pavyzdžiui, JAV, Japonija, Kinija. Tose šalyse, kur mums vieniems dirbti būtų per sunki finansinė našta, susivienijame. Bendradarbiavimas vyksta, tarkime, leidžiant bendrus leidinius, kartu dalyvaujant parodose bei verslo ir žiniasklaidos renginiuose. Turime bendrą prekės ženklą – „Baltics: Three in One Holiday“. Kartu su Latvija ir Estija sėkmingai prisistatome perspektyviose rinkose (Japonijoje, Kinijoje

J.K.: Žiūrime į bendras pasaulines tendencijas. Esame Pasaulio turizmo organizacijos nariai, gauname jų metinius pranešimus, sudaromas statistikas, analizuojame įvairius tyrimus, žiūrime, kur kokie pokyčiai vyksta. Reaguojame į tai. Pavyzdžiui, kodėl staiga imta kalbėti apie Kiniją? Pasaulio turizmo organizacija pradėjo stebėti Kinijos vidurinio sluoksnio formavimąsi, kitaip tariant, kinai tapo turtingesni ir ėmė aktyviai keliauti. Manau, kad mes, trys Baltijos šalys, laiku išokome į šį traukinį. Tiesa, norėtusi juos ilgiau užlaikyti.

Kai tik pradėjau dirbti VTD, teko diskutuoti su buvusiu Kinijos ambasadoriumi Lietuvoje Liu Zengwenu. Jis išties mato potencialą, kad Lietuva galėtų būti įdomi Kinijai. Vienas jo pagrindinių akcentų buvo tas, kad labai puiku, jog virš Vilniaus galima skristi oro balionu. Kinams jie asocijuojasi su jų popieriniais žibintais, tam tikru mistiniu, dievišku dalyku. Vis dėlto esame viena iš nedaugelio sostinių, virš kurių tai dar galima daryti.

maždaug 2,65 mln. lietuvių keliavo po savo šalį. Jų buvo 2,3 proc. daugiau nei 2013 m., o išlaidos padidėjo 8 proc. Vietinis turizmas pastaruosius penkerius metus auga gana pastoviai: nuo 2010-ųjų išaugo 8 proc. Lietuvoje populiariausias kultūrinis, aktyvus, miestų, sveikatinimo ir verslo turizmas.

VEIDAS: Kaip vertinate vietinio turizmo infrastuktūrą Lietuvoje?

J.K.: Padėtis gerėja – labai svarbi ES parama. Dvarai renovuojami ir pritaikomi turizmo reikmėms, taip pat daug gero padarė Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. Jie yra daug padarę dėl įvairių pažintinių takų įrengimo, tvarkymo. Gana daug apleistų vietovių pritaikoma turizmui. Dirba ir kurortai: vis dar pasigirsta gerų naujienų iš Druskininkų, Birštono, Palangos ar Nidos.

Tiek tautiečiai, tiek užsienio turistai Lietuvoje mieliausiai lankosi didžiausiuose miestuose ir kurortuose. Vis patrauklesni tampa ir regionai. Pažiūrėkime, kiek visko nuveikė Anykščiai. Formuojasi naujas turistų traukos centras Rytų Aukštaitijoje. Apskritai patrauklių vietų daugėja.

VEIDAS: Ar Lietuva lengvai pasiekiamas turistams?

J.K.: Konkurencija tarp šalių dėl turistų labai didelė, tad jei nėra gero susisiekimo, tai bus viena pagrindinių priesasčių, kodėl būtų sunku plėtoti turizmą. Matome, kad atsiranda naujų skrydžių kryptų, jų daugėja. Pigių oro vežėjų atsiradimas irgi yra geras dalykas. Tai mums gerai pasitarnauja.

Jeigu kalbėtume apie Klaipėdos valstybinį jūrų uostą, tai reikia apgailestauti, kad pastatytas naujas puikus terminalas, galintis aptarnauti daug turistų, tačiau čia savo potencialo neišnaudojame. Ypač Skandinavijos rinkų atžvilgiu. Skandinavai yra tokie žmonės, kurie plaukia: jei jiems kur nors neįmanoma nuplaukti, vadinasi, ta šalis jiems ir neegzistuoja. Taigi čia didelė konkurencija su Ryga ir Talinu. Vis dėlto nereikia nuleisti rankų. Esame girdėję ir tokių pasakymų, kad Rygoje jau penkis kartus būta, reikia ko nors kito. Manau, Klaipėda galėtų tapti kitu geru pasiūlymu. Tai svarbu pačiai Klaipėdai, nes kruizinių laivų turistai atkeliauja ir praleidžia tik kokią pusę dienos arba apskritai į krantą neišlipa, o čia yra daug galimybių.

VEIDAS: Ar pigių oro vežėjų buvimas nesumažina galimybių ateiti brangesniems? Ar dėl to galiausiai negauname prastesnės kokybės turistų, negalinčių išleisti daugiau?

J.K.: Labai gerai, kad yra ir tokia, ir tokia pasiūla. Jei turistas atvyko, tai jau savaime gerai: jis kažkur nakvos, nueis kažkur pavalgyti, aplankys kokį nors teatrą ir pan. Galiausiai manau, kad kiekvienas iš Lietuvos išsiveža gerų įspūdžių ir grįžęs apie tai papasakos kitiems. Žinomumas didėja.

Tarp atvykstančiųjų gali būti ir tokių, kurie bus pakankamai turtingi ir jiems jau netiks pigios oro linijos, tad jie rinksis SAS ar „Lufthansa“. Kai pasieksime tokį lygį, kai Lietuvoje turistai nebetilps, galėsime rinktis vienokį ar kitokį vežėją, na, o kol kas turime džiaugtis, kad jų yra. ■
Vaiva Sapetkaitė

Sustabdžius kelionių organizatoriaus „Voyage-Voyage“ veiklą paaikškėjo, kad iš jo keliones buvo įsigiję 170 turistų

bei JAV), taip pat, žinodami Vokietijos turistų įprotį lankytis „Das Balticum“ šalyse, – ir Vokietijoje.

VEIDAS: Kaip keičiasi atvykstančių turistų skaičiai?

J.K.: Iš viso užsienio turistų kelionių į Lietuvą pernai buvo apie 2,4 mln. Palyginimui, lietuvių Lietuvoje keliavo 2,65 mln. Iš dabartinių populiariausių rinkų dėl ekonominių priesasčių mažėja turistų iš Lenkijos ir Suomijos, o dėl politinių ir ekonominių – iš Rusijos. Sprendžiant iš apgyvendinimo duomenų, Rusijos turistų 2014 m. atkeliavo 222,2 tūkst. (sumažėjo 8,8 proc.), o Lenkijos – 117,5 tūkst. (sumažėjo 7,7 proc). Antra vertus, ypač sparčiai daugėja turistų iš minėtų Ukrainos ir JAV, taip pat Izraelio, Vokietijos, Norvegijos, Latvijos, Baltarusijos, Italijos ir Estijos.

VEIDAS: Kaip apsisprendžiate, į kokių tolimųjų šalių rinkas koncentruotės?

VEIDAS: O kokie yra lietuvių keliovimo įpročiai ir čia matomos tendencijos?

J.K.: 2014 m. lietuvių kelionių į užsienį suskaičiuota apie 1,8 mln. Nuo 2013 m. jų padaugėjo 1,4 proc. Išvykusių turistų išlaidos pernai siekė 781,9 mln. eurų, tačiau jos sumažėjo 2,1 proc. Pastebėtina, kad auga verslo kelionių sektorius: pernai jis padidėjo 7 proc.

Žmonės stengiasi poilsiauti kelis kartus per metus, jei tik gali. Populiariausios išvykstamojo turizmo šalys yra Latvija, Jungtinė Karalystė, Baltarusija, Lenkija, Vokietija, o organizuotos kelionės vasarą populiariausios į Turkiją, Egiptą, Bulgariją, žiemą – į Austrijos, Italijos, Prancūzijos kalnų kurortus.

Iš pagrindinių lietuvių išvykstamojo turizmo kryptų labiausiai didėjo turistų srautai į Egiptą (net 75 proc.) ir Norvegiją (24,1 proc).

Labai populiarius ir vietinis turizmas. Pernai

Dažniausiai apie staiga pakilusias vaistų kainas ar iš viso iš lentynų dingusius vaistus pacientai sužino tik atėję į vaistinę

SHUTTERSTOCK/NUOTR.

Ministerija brangina vaistus pensininkams ir tikisi, kad jie pigs

Pinigai. Po mėnesio Lietuvoje įsigaliosiantis naujas kompensuojamųjų vaistų kainynas nemažai daliai šalies gyventojų greičiausiai pateiks nemalonią staigmeną – padidėjusias priemokas už kompensuojamuosius vaistus. Skandalingiausia, kad priemokos didės pensininkams, kurie ir šiandien už vaistus primoka daugiausiai.

Tokį šalutinį efektą, kaip prognozuojama, sukels Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintos priemonės, kuriomis siekiama tobulinti vaistų kompensavimo ir kainodaros tvarką, pagerinti vaistų prieinamumą. Ironiška, kad deklaruojamas vaistų prieinamumas, įsigaliojus naujajai kompensavimo tvarkai, gali virsti kai kurių vaistų deficitu.

Apie tai išpėti bando vaistų gamintojai ir tiekėjai, viešojoje erdvėje diskutuoti pradėję, vos tik sveikatos apsaugos ministrė Rimantė Šalaševičiū-

tė šių metų pradžioje įsakymu patvirtino Vaistų kompensavimo ir kainodaros tobulinimo ir jų prieinamumo gerinimo priemonių plano pakeitimus. Tačiau pati ministerija nemato jokio reikalo visuomenei paaiškinti vaistų kainodaros subtilybių ir galimo jų poveikio pacientų piniginiams, tarsi tyčia siekdama kuo didesnio netikėtumo efekto. Tiesa, sako, yra suskaičiavusi ir numačiusi ne tik tai, kiek planuojama sutaupyti vaistų kompensavimui skiriamam Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) lėšų, bet ir galimus priemokų padidėjimo

scenarijus bei žingsnius, kaip kainų augimo galima būtų išvengti.

„Iš tiesų galima susidurti su tam tikru priemokų pacientams didėjimu pradiniam etape. Tačiau tikimės su gamintojais susitarti dėl vaistų kainų mažinimo ir paskatinti juos konkuruoti kainomis“, – sako sveikatos apsaugos viceministras Valentinas Gavrilovas.

Jis taip kalba apie ministerijos sprendimą grupuoti populiariausius vaistus kraujospūdžiui mažinti, osteoporozei ir antro laipsnio cukriniam ▶

2014 m. pacientų sumokėtos priemokos už kompensuojamus vaistus (mln. Eur)

1. Virškinimo traktui	2,3
2. Kraujotakos sistemos	0,6
3. Kardiologiniai	32,6
4. Dermatologiniai	0,5
5. Gaminami vaistai	0,04
6. Urogenitalinei sistemai	2,2
7. Hormonai	0,4
8. Antiinfekciniai	0,9
9. Priešnavikiniai	0,2
10. Medicinos priemonės	1,1
11. Skeleto-raumenų sistemos	1,9
12. Nervų sistemos	5,0
13. Antiparazitiniai	0,05
14. Kvėpavimo sistemos	1,8
15. Jutimų sistemos	2,7
16. Kiti	0,004

Šaltinis: Valstybinė ligonių kasa

► diabetui gydyti, kompensuojamą kainą nustatant pagal grupėje esančio pigiausio vaisto kainą. Tai reiškia, kad visiems kitiems grupės vaistams, išskyrus pigiausią, priemokos padidės. Jei rinksis ne pigiausią vaistą, daugiau primokėti teks pensininkams, kurie yra pagrindiniai vaistų širdies kraujagyslių ligoms gydyti vartotojai, jau ir dabar už kompensuojamuosius vaistus mokantys didžiausias priemokas.

Kaip rodo Valstybinės ligonių kasos atlikta PSDF biudžeto išlaidų ir pacientų priemokų už kompensuojamuosius vaistus ir medicinos pagalbos priemonės analizė, pernai pacientų priemokos už kardiologinius vaistus siekė 32,6 mln. eurų, o priemokos už kitus vaistus nesiekė ir dešimčių tūkstančių eurų. Net sudėjus priemokas už vaistus visoms kitoms ligoms, jų bendra suma būtų mažesnė nei priemokų už kardiologinius vaistus.

Dar įdomiau, kad beveik 70 proc. visų priemokų už kompensuojamuosius vaistus ir medicinos pagalbos priemonės sumoka ne kas kitas, o pensininkai.

Dabar ministerijos taikins, siekiant sutaupyti PSDF biudžeto pinigų, – vėl tie patys pensininkai ir kiti pacientai, sergantys širdies ir kraujotakos ligomis, nuo kurių kenčia ir miršta daugiau nei 50 proc. suaugusių Lietuvos gyventojų. Natūralu,

priemokos padidėjo. „Kodėl kilo skandalas? Todėl, kad vienas insulinas gerokai atpigo. Kol kainų skirtumas buvo nedidelis, priemokas padengdavo patys gamintojai ir pacientai vaistus gaudavo nemokamai. Tačiau vienam atpigus gerokai daugiau ir pagal jo kainą nustačius kompensuojamą bazinę kainą, priemokos už kitus insulinus išaugo. Viena bendrovė išaugusią priemoką sutiko padengti, o kita – ne. Įdomu, kuo pasibaigs šita istorija?“ – kuriozinį atvejį priminė vienos farmacijos bendrovės atstovas.

Tačiau atrodo, kad valdininkai nesimoko iš klaidų, nes jas darė kiti. Viceministras V.Gavrilovas sako, kad tuo metu ministerijoje dar nedirbo ir šios istorijos nežino, tačiau pabrėžia, jog ministerija šį kartą neskubės priimti sprendimų, jei jie vis dėlto nepasiteisins. Nors nauja vaistų kompensavimo tvarka jau patvirtinta, konkretūs sprendimai bus dar svarstomi. „Klausimų daug: ar iš tiesų reikia grupuoti vaistus, ar kompensuoti tik vieną ar du pigiausių vaistus? Gal tai pernelyg novatoriškas ir nesubrąndintas sprendimas, galbūt jis sukels daugiau žalos nei naudos? Bendraujame su pacientų, vaistų gamintojų organizacijomis, ir jei matysime, kad rezultatas priešingas, sprendimą reikės kuo greičiau keisti. Bet tikimės, kad suplanuotos priemonės pasiteisins ir duos teigiamą

sutartomis sąlygomis, bet atsiradus generiniam vaistui (originalaus vaisto kopija, pasibaigus patentui), akivaizdu, kad kainos turi kristi. Žmogus ligą gali gydytis ir vienu, ir kitu vaistu. Bet PSDF lėšos naudojamos pigiausiam vaistui kompensuoti. Gamintojas, kuris mano, kad jo vaistas yra vertas daugiau, priemokos reikalauja iš pacientų, ir pagal visas ekonomikos taisykles jo pardavimas turėtų kristi, nes žmonės turėtų rinktis pigesnę arba tą, kurią gauna nemokamai. Tačiau reikia pripažinti, kad praktikoje taip atsitinka ne visada. Tai lemia įvairūs veiksniai: pavyzdžiui, gydytojas pataria rinktis ne pigiausią indišką vaistą, o europietišką, kuris neva geresnis, panašiai gali patarti ir suinteresuotas vaistininkas. Todėl esame numatę dar aktyviau šviesti pacientus, kad jie patys galėtų pagrįstai pasirinkti vaistą ir nemanytų, kad brangesnis vaistas yra savaime geresnis. Vaistų grupavimas iš žmogaus neatima viceministras. Vaistų grupavimas iš žmogaus neatima viceministras. Vaistų grupavimas iš žmogaus neatima viceministras. Vaistų grupavimas iš žmogaus neatima viceministras.

Jis sako, kad ministerija nėra akla ir grupuodama vaistus numato galimas vieno ar kitų savo sprendimų pasekmes, su gamintojais ir tiekėjais derasi dėl kainų nuolaidų, kad priemokų nebūtų arba jos būtų minimalios. Tačiau tiesiai šviesiai paklaustas, ar išgaliojus naujai vaistų kompensavimo tvarkai priemokos už kai kuriuos vaistus gali padidėti, to neneigia.

„Matote, tai žaidimas su keliais nežinomaisiais. Ministerija šiame procese nėra vienintelė veikėja. Dar yra vaistų gamintojai, tiekėjai, kurie taip pat priima savo sprendimus. Tikimės išvengti priemokų didėjimo, bet taip gali atsitikti. Sieksime gamintojus paveikti ir paskatinti konkuruoti kainomis, jas mažinant. Grupuojant ir kompensuojant tik pigiausią vaistą, sutaupyti pinigai bus skiriami inovatyviems vaistams kompensuoti. Ir taip tikimės judėti į priekį, nes visų tikslas bendras – užtikrinti tinkamą pacientų gydymą ir vaistų prieinamumą.“ – žada V.Gavrilovas.

Kodėl orientuojasi į pigiausią vaistą? Pasak

Sveikatos apsaugos viceministras V.Gavrilovas: „Iš tiesų pradiniam etape galime susidurti su tam tikru priemokų pacientams padidėjimu. Tačiau tikimės su gamintojais susitarti dėl kainų mažinimo ir paskatinti juos tarpusavyje konkuruoti.“

kad išlaidos šių vaistų kompensavimui (vaistai kompensuojami 80 proc.) yra didžiausios, jas siekiama kuo labiau sumažinti. Tačiau, kad kokių gerų ketinimų ministerija turėtų siekdama mažinti vaistų kainas, skatinti gamintojų ir tiekėjų konkurenciją, praktika rodo, jog finansinė našta gula ant pacientų pečių. Beje, labiausiai finansiškai pažeidžiamo socialinio sluoksnio.

Specialistai sako, kad vaistų grupavimas, kompensuojant bazinę vaisto kainą, užprogramuoja priemokų didinimą. Tą parodė ir nesena insulinų istorija, kai juos sugrupavus kai kurių insulinų

efektą“, – tikisi viceministras.

V.Gavrilovo teigimu, ministerija siekia užtikrinti geresnį vaistų pacientams pasiekiamumą ir efektyviau valdyti PSDF lėšas. Pagrindinis tikslas – garantuoti žmogui galimybę gauti nemokamą arba kuo pigiausią jo ligai gydyti tinkamą vaistą. Jei žmogus mano, kad jam tinkamas kitas grupėje esantis vaistas, jis gali jį rinktis, tačiau gali tekti už jį primokėti.

„Siekiamo skatinti pačius gamintojus ar vaistų platintojus ieškoti galimybių mažinti vaistų kainą. Procesas toks: yra vaistas, kompensuojamas

viceministro, pasirinkimas visada išlieka, tačiau pačios sveikatos draudimo sistemos prasmė yra užtikrinti efektyvų, tinkamą sprendimą mažiausiomis išlaidomis. Tam skirtas tam tikras pinigų krepšelis, o viskas, kas virš jo, jei žmogus pasirenka brangesnį vaistą, turi būti apmokama paciento lėšomis.

Viceministras taip pat aiškina, kad priemokos gali padidėti ne tik dėl ministerijos sumanyto vaistų grupavimo, Mat bazinė vaisto kaina, kasmet tvirtinant kompensuojamųjų vaistų kainyną, priklauso ne tik nuo grupavimo, bet ir nuo vaisto veikliosios medžiagos kainų kaimyninėse šalyse. Jei vaistas ten kainuoja pigiau, gamintojai reaguoja mažindami kainą ir Lietuvoje. Tačiau ši taisyklė ne visada suveikia ir kartais gamintojai, nepaisant to, kad bazinė kaina sumažėjo, nesutinka mažinti mažmeninių vaistų kainų. O tai reiškia priemokų už šiuos vaistus padidėjimą. „Bandome spręsti, kad tokių atvejų nebūtų arba jų būtų kuo mažiau. Ilgalaikėje perspektyvoje ši priemonė suveikia arba bent jau turėtų suveikti. Bet, kaip suprantate, ne viskas priklauso nuo ministerijos“, – skėčioja rankomis jaunasis viceministras.

O štai su „Veidu“ bendravę farmacininkai, tiesa, kalbėti sutikę tik anonimiškai, stebisi ministerijos vykdoma vaistų kompensavimo politika, siekiant taupyti pačių vargingiausių pacientų – pensininkų sąskaita.

„Kodėl vaistų grupavimui, kuris reiškia priemokų didėjimą, pasirinkti kardiologiniai vaistai, nepaisant to, kad jų priemokos yra pačios didžiausios ir jas moka pensininkai? Apskritai labai keistai atrodo, kai daugiausiai priemokų už vaistus sumoka pensininkai, o ne dirbantys žmonės. Ir dabar tas priemokas dar norima padidinti. Kodėl nuošalyje lieka ligos ir pacientai, kuriems vaistai kompensuojami 100 proc. ir jiems nieko nereikia primokėti? Užtektų sumažinti kompensavimo lygį kad ir iki 90 proc. – atsirastų daugiau socialinio teisingumo ir pinigų. Be to, atsirastų ir paciento priemoka, kas yra labai svarbu, norint paskatinti žmones atsakingai vartoti vaistus“, – neabejoja specialistai.

Jų nuomone, viena didžiausių vaistų kompensavimo sistemos ydų Lietuvoje, kad vaistus leidžiama pardavinėti be priemokų. Tuo atveju, kai 10 ir 100 eurų kainuojantys identiško poveikio vaistai kompensuojami 100 proc., gydytojas būtinai paskirs brangesnį, nes vaistų gamintojai, iš to uždirbantys gražaus pelno, visada ras būdų, kaip atsidėkoti lojaliam gydytojui. O už visa tai sumoka mokesčių mokėtojai.

Antra vertus, nedidelė kad ir simbolinė priemoka už vaistus paskatintų ir pacientus elgtis atsakingiau. Dabar nemokamai dalijami vaistai imami reikia nereikia. Jei žmogui reikėtų bent eurą sumokėti, tikrai ne vienas pasvarstytų, ar jam tų vaistų iš tiesų reikia.

„Medicinoje dabar didžiausia problema, kad žmonės negeria vaistų arba juos geria nesistemingai. Apie tai dabar svarsto viso pasaulio medikai, susirinkę tarptautiniuose kongresuose. Lietuvoje kuo brangesnį vaistą duoda už dyką, tuo žmogus su didesniu entuziazmu jį ima. Valstybė taip praranda daug pinigų, nes pinigai iššvaistomi nemažai daliai nevartojamų vaistų. Kiekvienos močiutės spintelės stalčiuose prikrauta penkerių metų ▶

Žvelk giliau

Skaitykite savaitraštį VEIDAS „Apple iPad“

Kiekvieną ketvirtadienį
po 21 val. „Apple App Store“
skaitykite naują numerį

Svarstoma, kad ir Lietuvoje vertėtų įvesti kažką panašaus į recepto mokestį, nes kai vaistai kompensuojami 100 proc., t.y., dalijami už dyką, pacientai juos ima reikia nereikia

➤ senumo nevartojamų vaistų. O štai daugumoje pasaulio valstybių yra recepto mokestis. Toks mokestis labai praverstų ir Lietuvoje“, – mano specialistai.

Jie sako, kad Lietuvoje vaistų kompensavimo politika – tarsi griūvantis namas, kurį bandoma paramstyti iš įvairių pusių, užkalti langą ar į atsiverusią skylę įkišti plytą. Tačiau problema nesprenžinama iš esmės, nors ji tiesiogiai veikia daugelio žmonių gyvenimą – apie 1,2 mln. pacientų Lietuvoje vartoja kompensuojamuosius vaistus.

Kaip sako farmacininkai, jei vaistai nėra kompensuojami, nėra ir jokių problemų. Veikia rinkos dėsniai, reklama, viskas susireguliuoja savaime. Ten, kur atsiranda valstybės finansavimas, atsiranda ir problemų: vieni vaistai dėl kokių nors priežasčių kompensuojami daugiau, kiti – mažiau.

Pavyzdžiui, buvo laikai, kai vienu ar kitu vaistų kompensavimo lygius lemdavo sveikatos apsaugos ministro, kaip mediko, specializacija. Kai mi-

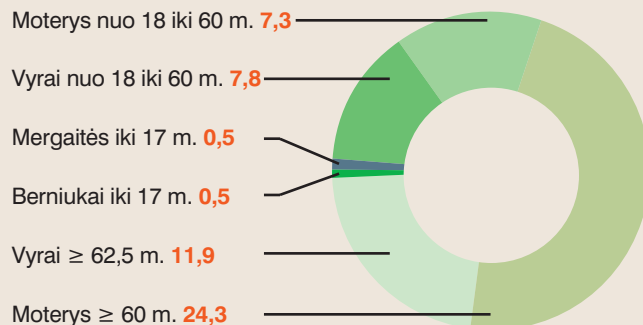
nisterijai vadovavo psichiatras, visi šioms ligoms skirti vaistai buvo kompensuojami 100 proc. Vėliau, kalbama, ministerijos vadovams didelę įtaką darė pulmonologai, todėl visiškai kompensuojami buvo plaučių ligoms gydyti skirti vaistai.

Dabar taip pat sveikatos apsaugos ministrės R.Šalaševičiūtės patvirtintame priemonių plane numatyta peržiūrėti ir, jei reikia, keisti vaistų kompensavimo lygius. Tą būtina daryti, nes, pasak farmacininkų, sunku išvelgti logiką, kai, pavyzdžiui, bronchinės astmos atveju kompensuojama 100 proc., bet jei žmogų ištinka miokardo infarktas, tokiam sunkiam ligoniui vaistai kompensuojami tik 80 proc.

Viceministras aiškina, kad sprendimus dėl kompensavimo lygių nustatymo priima ir prioritetus čia sudėlioja specialistai ir politikai. Sprendžiant atsižvelgiama ir į gydymo sąnaudas, nes, pavyzdžiui, sergant onkologinėmis ligomis primokėti ir 30 proc. lėšų gali būti pacientui nepakeliama našta. V.Gavrilovas užsimena, jog diskutuojama, ar nereiktų iš viso atsisakyti 100 proc. kompensavimo, siekiant, kad vaistai būtų vartojami racionaliau. Tačiau, jo teigimu, skubotų sprendimų čia nereiktų daryti.

Specialistų nuomone, akivaizdu,

2014 m. priemonių sumos kompensuojamiesiems vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (mln. Eur.)

Šaltinis: Valstybinė ligonių kasa

kad prioritetai, nustatant kompensavimo lygius, yra neteisingi, nes, pavyzdžiui, širdies kraujagyslių ligoms, nuo kurių Lietuvoje miršta daugiausiai žmonių, nustatytas per žemas (80 proc.) kompensavimo lygis. Šie žmonės sumoka ir didžiausias vaistų kainos priemokas.

Tačiau bene labiausiai specialistai kritikuoja ministerijos strategiją „smaugti“, jų teigimu, generinius vaistus ir proteguoti inovatyvius. Jau kuris laikas mažinamas generinių vaistų kompensavimas.

„Jei aš būčiau valdininkas, galvočiau, kaip didinti generinių vaistų suvartojimą, nes generiniai vaistai yra daug pigesni nei etiniai (inovatyvūs). Todėl valstybė turėtų skatinti ir sudaryti sąlygas, kad būtų vartojama kuo daugiau generinių vaistų. Nes daug inovatyvių vaistų yra arba tokie patys, arba šiek tiek geresni už generinius, tik jų kaina būna dešimt kartų didesnė. Ne visuomet gali pasakyti, kad gydymas naujais vaistais yra geresnis. Bendrąja prasme, žinoma, gydymas inovatyviais vaistais yra geresnis, tačiau konkrečiu atveju gali ir nebūti didesnio skirtumo“, – aiškina „Veido“ pašnekovas.

Didžiąją dalį vaisto kainos sudaro jo sukūrimo sąnaudos (moksliniai tyrimai, bandymai). Generiniam vaistui visų tų 90 proc. išlaidų nereikia, tabletę pagaminti kainuoja nedaug. Taigi generinis vaistas, galima sakyti, yra analogiškas etiniam, tačiau Lietuvoje žmonės dėl tam tikrų nuostatų nori gerti tik patentinius vaistus, kratydamiesi jų generinių atitikmenų.

Atsiradus generiniam vaistui (dar jie vadinami pasibaigusio patento vaistu), etinis taip pat turi smarkiai pigti. Taigi, jei ligą galima išgydyti generiniais vaistais, turėtų būti tai ir daroma bei skatinama. Kam mokėti brangiau?

Todėl valstybės vaistų politika turėtų skatinti, kad kuo daugiau ligonių būtų gydoma generiniais vaistais. Turėtų būti skatinamas jų vartojimas, didinant jų kompensavimą, ir tuo pačiu metu ribojant vartojimą brangių etinių vaistų, kuriems valstybės finansavimas būtų skiriamas tik tuomet, kai generiniai vaistai iš tiesų ligoniui negali padėti.

„Tačiau dabar ministerija laikosi priešingos politikos, generinius vaistus laikydama podukros vietoje ir siekdama jų gamintojus priversti smarkiai mažinti vaistų kainas. Prieš metus buvo sugriežtinta taisyklė, kad, esant inovatyviam vaistui rinkoje, atsiradęs generinis turi būti per pusę pigesnis – jo kaina iš karto mažinama 50 proc. Kitas atsiradęs rinkoje turi būti dar pigesnis. Iš principo ši formulė nėra bloga, tačiau, kaip sakoma, lazda turi du galus. Turime tokią situaciją, kad atsiradęs generinis vaistas vienai populiariausių ligų Lietuvoje gydyti negali patekti į kompensuojamųjų vaistų sąrašą, nes gamintojas neleidžia taip smarkiai nuleisti kainos. Gamintojas sutinka kainą sumažinti 30 proc., tačiau su tokia nuolaida vaistas neperšoka 50 proc. kartelės į kompensuojamųjų vaistų kainyną. Vadinasi, gerokai pigesnis generinis vaistas negali patekti į kompensuojamųjų vaistų sąrašą, o valstybė moka didžiulę kompensaciją už patentinį vaistą. Kasmet būtų sutaupomi milijonai, jei šis vaistas patektų tarp kompensuojamųjų, tačiau nepatenka“, – tebisi farmacininkas.

Kadangi nustatytas toks kainos barjeras, ne tik valstybė praranda pinigus, bet ir pacientai netenka vaistų pasirinkimo. Nes, farmacininkų teigimu, jei vaistai nėra kompensuojami, jie nebus ir įvežami. „Geriausiu yra skatinti konkurenciją, skatinti, kad vaistų gamintojai norėtų būti patys pigiausi. Tačiau jiems nereikėtų leisti dengti priemokų, nes tuomet bazinė kaina nemažėja. Valstybė galėtų smarkiai sutaupyti, jei vaistų bazinė kaina mažėtų“, – mano „Veido“ pašnekovas.

suojamas 100 proc. Tuomet už brangesnius vaistus atsiranda priemokos. Tai tarsi turėtų skatinti žmones rinktis pigiausią vaistą, jis turėtų būti geriausiai parduodamas, o kitiems gamintojams tai turėtų būti paskata mažinti kainą ir siekti optimalaus lygio. Tačiau Lietuvoje taip vyksta toli gražu ne visada. Dėl to, kad to pigiausio vaisto gamintojas nesulaukia norimo srauto pirkėjų, kitą kartą jis ima galvoti, jog nepaisant, kad yra pigiausias, jo vaisto niekas negraibsto, o perka

Valdininkai neslepia, kad visos jų pastangos paskatinti konkurenciją rinkoje, o pacientus rinktis pigiausias vaistus, kol kas yra bevaisės

Nieko gero pacientams nežada ir ketinimas vaistus pirkti konkurso būdu. Tokia sistema apriboja ne tik kompensuojamųjų vaistų asortimentą, bet ir pacientų teisę rinktis. Šie būtų priversti vartoti vaistą, laimėjusį kainos konkursą.

„Dabar nori įvesti konkursus ir pirkti bei kompensuoti tik patį pigiausią vaistą. Tikisi, kad tai paskatins vaistų gamintojus piginti ir kitus vaistus. Tačiau kai liks vienas pigiausias kompensuojamasis vaistas, Lietuva garantuotai susidurs su vaistų tiekimo problema. Taip iš žmogaus paprasčiausiai bus atimta teisė rinktis vaistą“, – prognozuoja specialistai.

Nors ministerija dėlioja planus ir priemones, kaip skatinti vaistų prieinamumą, rinkos dalyviai prognozuoja atvirktinį scenarijų: gamintojams ir tiekėjams neapsimokės įvežti į Lietuvą vaistų, jei šie nepateks į kompensuojamųjų sąrašą.

Pasak viceministro V.Gavrilovo, kol kas visos pastangos atsimuša į vieną problemą – Lietuvoje apskritai nėra skatinama taikyti mažiausią kainą. „Jei kažkas iš vaistų gamintojų pareiškia, kad nuo šiol jo vaistas bus pigesnis, pagal tą kainą nustatoma bazinė kaina, pigiausias vaistas kompen-

brangesnius. Taigi kitą kartą jis jau nebus taip entuziastingai nusiteikęs piginti savo vaistų. Todėl tos kainos ir nejuda mažėjimo kryptimi“, – svarsto viceministras.

Jis mano, kad ketinimas 100 proc. kompensavimą taikyti tik pigiausiai ar dviem pigiausiems vaistams, o brangesnius kompensuoti tik 50 proc. bazinės kainos arba tam tikrą dalį, turėtų vis dėlto skatinti žmones rinktis pigesnius kompensuojamuosius vaistus. Nes taip brangesni vaistai taptų dar brangesni. „Tų smarkiai pabrangusių vaistų žmonės nebepirktų, o pirktų pigesnius, jei jų būtų keli, užtikrintume ir tam tikrą jų pasirinkimą. Kitą kartą jau būtų daugiau gamintojų, kurie norėtų būti pigiausi, nes jie jau užsitikrintų ir tam tikrą srautą pirkėjų. Atsirastų daugiau kovos dėl mažiausios kainos. Bet čia turime iš tiesų elgtis labai atsargiai, nes tai automatiškai reikš tam tikrų pavadinimų vaistų, prie kurių žmonės jau yra pripratę, pabrangimą“, – apibendrina V.Gavrilovas, žadėdamas dar devynis kartus viską pamatuoti ir tik tada priimti sprendimus. ■

Aušra Pocienė

Emigrantai sugrįžta su savo darbdaviais ir jų investicijomis

Reemigracija. Nauja džiuginanti tendencija: ne tik daugėja reemigrantų, bet ir vis daugiau jų pargrįžta steigti firmų, kuriose dirbo svetur, padalinių.

Į praėjusią savaitę Vilniuje duris atvėrusio didžiausio pasaulyje juvelyrikos, antikvarinių baldų ir kitų unikalių prabangos prekių portalą „1stdibs“ biurą kol kas dirbti eina vienas Gedas Monginas, bet šiemet planuojama priimti dar bent penkis šešis programuotojus, o kitais metais komanda išsiplės iki dvidešimties, paskui gal ir dar labiau. Nors niekas neturi iliuzijų, kad Lietuvoje esama daug unikalių prekių pardavėjų ir pirkėjų, „1stdibs“ į Lietuvą, galima sakyti, parsivežė darbštus ir sumanus 29 metų lietuvius. Kai ketverius metus pagrindiniame „1stdibs“ biure Niujorke dirbęs G.Monginas nutarė grįžti į Lietuvą, jo darbdaviai nenorėjo atsiveikinti su kvalifikuotu darbuotoju, tad nutarė jam patikėti steigti tėvynėje padalinį.

Tokių istorijų, kai lietuviai emigrantai, grįždami į tėvynę, kartu „parsiveža“ ir savo darbdavius, daugėja. Personalo paieškos bendrovės jau net išvelgia tokią tendenciją. Kaip pasakoja „Alliance for Recruitment“ partneris Andrius Francas, vien jie šiuo metu Lietuvoje padeda ieškoti darbuotojų bent keturioms tokioms lietuvių emigrantų „parsivežtom“ jų darbdavių bendrovėms. Kelios tokios jau įsitvirtinusios Lietuvoje.

Tendencija nuteikia optimistiškai: statistiniai duomenys rodo, kad daugėja grįžtančiųjų į Lietuvą, o jei jie grįžta su savo darbdavių investicijomis ir tarptautinių įmonių vardais, savo ruožtu pargrąžina namo ir daugiau emigrantų, nes taip sukuriama ypač patrauklios darbo vietos – su geromis algomis ir galimybe dirbti tarptautinėse rinkose, panaudojant svetur įgytą patirtį.

Dažniausiai taip į Lietuvą ateina kad ir nedidelės, bet sparčiai besiplečiančios bendrovės.

Štai „1stdibs“ 2001 m. prasidėjo nuo kelių prekybos agentų Paryžiuje. Idėja buvo tarsi perkelti legendinį Paryžiaus sendaikčių turgų į virtualią erdvę ir pasiūlyti visam pasauliui, visų pirma senosios Europos sukauptomis vertybėmis papildyti Amerikos meno ir antikvaro gurmanų kolekcijas. O šiandien per „1stdibs“ jau daugiau kaip 2 tūkst. prekybos atstovų iš šešiolikos valstybių siūlo prabangius baldus, meno dirbinius, juvelyrką, laikrodžius, drabužius ir aksesuarus. Portalas turi per 1,2 mln. registruotų vartotojų, jis tapo meno galerijų, kolekcininkų, antikvarinių baldų ir juvelyrikos gerbėjų platforma – per mėnesį čia apsilanko per 3 mln. unikalių lankytojų. Plečiasi ir pardavėjų, ir pirkėjų rinka, šiuo metu ketina prisijungti keli pardavėjai iš Pietų Afrikos Respublikos,

Kai ketverius metus „1stdibs“ biure Niujorke (nuotrauka dešinėje)

Australijos, didėja paklausa Azijos, Europos šalyse.

Beje, per ketverius metus darbo „Istdibs“ biure Niujorke G.Monginas prisimena vos vieną pardavėją iš Baltijos šalių, ir tai ne iš Lietuvos, kuris pardavinėjo baltiško stiliaus baldus.

Didėjant paslaugos paklausai gausėja ir „Istdibs“ komanda: per pastaruosius trejus metus darbuotojų pagausėjo nuo 30 iki 170. Be pagrindinio biuro Niujorke, „Istdibs“ turi darbuotojų Europoje, kurie bendrauja su pardavėjais, teikia konsultavimo ir kitas paslaugas.

G.Monginas pasakoja, kad „Istdibs“ pati tais brangiais daiktais neprekiauja, bet teikia paslaugą – padeda sujungti pirkėją su pardavėju. Tai gana siaura niša, nes juk paprastai tokiais daiktais prekiaujama nedidelėse parduotuvėse. Tad portalas pardavėją priartina prie potencialių pirkėjų visame pasaulyje. „Istdibs“ – tai internetinė sistema, prie kurios pardavėjai gali prisijungti, įkelti savo produktų informaciją.

„Istdibs“ teikia ir įvairias kitas paslaugas: gali nuvažiuoti nufotografuoti norimus parduoti daiktus, parašyti aprašymus, įvertinti, ar tai tikrai autentiški daiktai, sutvarkyti visas siuntimo paslaugas, nes tai nėra taip

paprasta – juk tai nestandartiniai dalykai, kartais kainuojantys šimtus tūkstančių dolerių. Jei kas „Istdibs“ sistemoje bando parduoti klastotes, būna iš jos išmetami ir daugiau nepriimami – pardavėjų atranka gana kruopšti, nėra taip, kad kiekvienas norintis gali užsiregistruoti ir siūlyti savo prekes.

Beje, „Istdibs“ sistemoje galima ir derėtis, net pats firmos pavadinimas kilęs nuo žodžio „dibs“ – aukcione vartojamo žodžio, reikšiančio statymą. „Darome viską, kad pardavėjui būtų kuo paprasčiau parduoti, o pirkėjui – nusipirkti vertingą daiktą“, – pasakoja ketverius metus „Istdibs“ pagrindiniame biure Niujorke dirbęs lietuvis.

Už Atlanto G.Monginas atsidūrė po to, kai bebaigdamas interneto technologijų studijas Kauno Vytauto Didžiojo universitete Lietuvoje nesėkmingai ieškojosi darbo. Darbdaviai vis reikalavo darbo patirties, o iš kur jo jaunam žmogui turėti? Vaikinas turėjo žaliąją kortą, tad gavęs diplomą nusprendė išbandyti save JAV. „Lietuvoje „šviežių“, tik iš universiteto, nereikėjo, o Niujorke skaičiau skelbimus,ėjau į darbo pokalbius ir jau po mėnesio susiradau darbą – „Istdibs“ pradėjau dirbti jaunesniu programuotoju“, – pasakoja G.Monginas.

Darbas patiko, bet esą susiklostė taip, kad

po ketverių metų su Niujorku tik darbas ir tesiejo. Susikrovė daug mažų asmeninių dalykų, kurie akino grįžti namo, į Lietuvą. „Savo vadovui pasakiau, kad norėčiau likti dirbti „Istdibs“, bet Lietuvoje. Pasiūliau, gal ten galima būtų suburti komandą. Programuotojai – pagrindinė grandis įmonėje, o jų Lietuvoje galima rasti aukštos kvalifikacijos“, – pasakoja G.Monginas.

„Istdibs“ tokia idėja patiko. Lietuvis pernai lapkritį grįžo į Lietuvą ir ėmėsi parengiamųjų darbų. Porai dienų į Lietuvą atskrido ir bendrovės technologijų skyriaus vadovas. G.Monginas pasakoja, kad svečiui padarė įspūdį, jog čia jau yra nemažai tarptautinių kampanijų, net „Google“ ar amerikietiška „Uber“, „Adform“, „Wix“ ir kt., daugelis jų susijusios su IT, tad čia tinkamos sąlygos kurti padalinį ir burti komandą. Lūkesčiai dideli – norima aukštos kvalifikacijos ir puikiai angliškai kalbančių darbuotojų.

Beje, anksčiau zonuotos galimybės steigti biurą Azijoje, bet idėjos atsisakyta dėl per didelių kultūros ir darbo suvokimo skirtumų. Lietuva „Istdibs“ atstovui pasirodė tinkama.

O G.Monginas džiaugiasi ir grįžęs namo, ir išsaugojęs įdomų darbą. Jis sako Vilniuje besijauciantis komfortiškai ir kol kas nepasigendantis 24 valandas nemiegančio Niujorko. >

„Istdibs“ ARCHIVO NUOTR.

dirbęs lietuvis G.Monginas nutarė grįžti į Lietuvą, jo darbdaviai nenorėjo su juo atsisveikinti, tad patikėjo jam steigti bendrovės padalinį Lietuvoje

Čikagoje programavimo paslaugų bendrovę „Devbridge Group“ įsteigė vietos lietuviai, tarp jų ir bendrovės prezidentas A. Adomavičius. Dabar jos filialai veikia ir Kaune bei Vilniuje

➤ „Žinoma, kažko pasiilgsti – juk per ketverius metus įgijau naujų draugų, pripratau prie naujų vietų. Bet Niujorko atstumai, kai bet kur važiuoti tenka vos ne valandą į priekį ir tiek pat atgal, didžiulis tempas vargino, tad dabar mėgaujuosi Vilniaus ramybe ir lengvu visko pasiekiamumu“, – sako G. Monginas.

Lietuviams – vis sudėtingesnės užduotys

Danijos skrydžių duomenų gavybos, tiekimo ir analizės kompanijos „Infare“ padalinys Lietuvoje veikia nuo 2011 m. Iš pradžių čia buvo vienas darbuotojas, paskui keturi, dabar 24, o jau šių metų pabaigoje gali būti 28. Šiuo metu Vilniuje dirba apie pusę visos „Infare“ komandos ir Lietuvos padalinį planuojama dar plėsti.

2001 m. prasidėjusi kaip dviejų draugų įsteigtas startuolis Danijoje, šiandien „Infare“ renka duomenis iš daugiau nei 800 interneto svetainių ir aptarnauja daugiau nei 125 skrydžių bendrovių. Jos duomenų bazę sudaro per 160 mlrd. įrašų, kasdien papildomų dar 180 mln. naujų. Naudodamosi didžiausia skrydžių kainų duomenų baze pasaulyje ir duomenų analizės įrankiu „Pharos“ oro linijos turi galimybę stebėti bei suprasti konkurentų kainodaros pokyčius ir

imtis sava laikų veiksmų, o tai ypač svarbu itin dinamiškoje ir konkurencingoje keleivių gabenimo oru rinkoje.

Tarp „Infare“ klientų – tokios oro bendrovės, kaip SAS, „Lufthansa“, „Emirates“, „British Airways“ ir daugybė kitų. Bendrovės klientė – ir „Air Lituania“.

Pastaruosius kelerius metus „Infare“ pilnas kasmet augo po 30 proc. Ateityje ji planuoja plėsti veiklos spektrą: renkant skrydžių kainų duomenis sukauptą patirtį ketinama pritaikyti analizuojant viešbučių teikiamus pasiūlymus, automobilių nuomos kainas ir kt.

31 metų Vytautas Baronas, vadovaujantis „Infare“ Lietuvos padalinii, šioje bendrovėje įsidarbino studijuodamas Danijoje. Iš Lietuvos jis išvažiavo aštuoniolikos. Baigęs mokyklą buvo įstojęs į Vilniaus universitetą studijuoti finansų ir draudimo matematikos, bet norėjo pamatyti pasaulio, o Danijoje mokslas buvo nemokamas, studijos anglų kalba. Vaikinas pasirinko IT ir verslo administravimo programas.

Likti svetur planų neturėjo. Studijuodamas pradėjo dirbti „Infare“, darbas patiko, buvo gaila jį palikti. Tad atėjus laikui grįžti namo lietuvis pasiteiravo, gal galėtų dirbti nuotoliniu būdu. Darbdaviai irgi nenorėjo paleisti gero darbuotojo, tad nutarė pabandyti Lietuvoje įsteigti biurą ir pasisamdyti dar keletą žmonių.

Pirmieji „Infare“ biuro Lietuvoje darbuotojai kūrė virtualius robotus, 24 val. per parą kasdien renkančius skrydžių kainas iš skirtingų šaltinių. Šiandien lietuviai atlieka daug daugiau funkcijų. Programuotojai Vilniuje padeda plėtoti pagrindinį kompanijos produktą – analitinį įrankį „Pharos“, dirba prie naujojo istorinių duomenų analizės projekto „Altus“. Lietuvoje kuriamos kompanijos viduje naudojamos sistemos. Taip pat prižiūrimos ir tobulinamos didžiulės duomenų bazės.

Beje, net keli „Infare“ darbuotojai – buvę emigrantai: vienas programuotojas grįžęs iš Anglijos, kitas – iš Airijos, vienas duomenų bazių specialistas – iš Australijos. Kai kurie jų grįžo tiesiai į „Infare“. V. Baronas mano, kad šiandien atsiradusi galimybė dirbti įdomų darbą tarptautinėje kompanijoje padeda emigrantams apsispręsti grįžti į Lietuvą.

O 31 metų Algirdas Vaitkevičius dar prieš keletą metų gyveno šalia Baltimorės, JAV. Iki išvykdamas jis studijavo Vilniaus universitete vadybą, dirbo reklamos versle, buvo sporto, ypač futbolo, aštuolis, dirbo Futbolo federacijoje, futbolo komandose. Bet prasidėjus krizei nori nenori teko palikti Lietuvą. A. Vaitkevičius nuvyko pas seserį, gyvenančią JAV, ten dirbo įvairius darbus, įstojo mokytis į koledžą.

IT bendrovėje „VoiceHit“ atsidūrė atsitiktinai, savo sesers vyro Romano Khmaladzės dėka. Jis – IT sprendimų architektas, ir jį susirado patys „VoiceHIT“, tuomet, 2011 m., dar tik pradėdantis veiklą Naujajame Orleane įsteigto startuolio, atstovai. Su sesers vyro rekomendacija „VoiceHit“ testuotoju pradėjo dirbti ir A.Vaitkevičius.

Netrukus bendrovės vadovas Peteris Ragusa R.Khamaladzei pasiūlė tapti įmonės bendrasavininkiu. Jie nutarė patikėti produktą kurti Lietuvos programuotojų komandai. A.Vaitkevičiui buvo pavesta suburti „VoiceHIT“ padalinį Kaune. Dabar pagrindinė „VoiceHit“ programuotojų komanda, penkiolika darbuotojų (netrukus prisidės dar du trys), dirba Lietuvoje, keletas žmonių – Baltarusijoje, o bendrovės vadovai ir vadybininkai – JAV.

Tiesa, kaip pasakoja „VoiceHit“ Lietuvos padalinio vadovas, jau ir Lietuvoje, ne tik JAV, vis sunkiau rasti gerų programuotojų, nes į Lietuvą atėjo daug šios srities užsienio įmonių. Nors per ketverius metus nė vienas „VoiceHit“ darbuotojas neišėjo kitur, tačiau naujų darbuotojų ieškoma ir Baltarusijoje. Beje, pora lietuvių darbuotojų į „VoiceHit“ grįžo tiesiai iš emigracijos Airijoje ir Anglijoje.

Lietuviai „VoiceHit“ kuria produktą, skirtą medicinos rinkai, „BetterDayHealth“. Tai nuo registratūros iki buhalterijos gydytojams darbą palengvinanti ir jų laiką tausanti programa su balso atpažinimu. JAV siekiama, kad gydytojas daugiau laiko skirtų kontaktui su pacientu, o mažiau – popierių pildymui. Programa bendraujančio mediko kalbą „verčia“ į kompiuterinį tekstą, o iš jo atrenka tam tikrus medicininius terminus, pagal dažniausiai pasikartojančius simptomus padeda nustatyti ligos diagnozę.

Visa sistema paremta tuo, kad medikui reikėtų kuo mažiau paspaudimų pildant dokumentus, todėl automatizuotai pažymima, kokios procedūros paskirtos, o ši informacija automatiškai siunčiama sveikatos draudimo bendrovėms, kurios turi jas apmokėti. Taip „BetterDayHealth“ programa kasdien sutaupo apie dvi, dvi su puse mediko darbo valandas.

Dviejose JAV klinikose metus gydytojai jau išbandė sistemą, o kaip tik dabar „VoiceHit“ ją diegia stambioje JAV ortopedijos klinikoje „Imperial Health“.

Beje, buvo idėjų tam tikrus modulius siūlyti taikyti ir Lietuvoje, tačiau tam čia dar neturima tokių finansinių išteklių, nes reikėtų mokėti ir už trečiųjų šalių programas, kurios integruotos į „BetterDayHealth“.

O programavimo paslaugų bendrovė „Devbridge Group“, nors 2008 m. įsteigta

Čikagoje, – galima sakyti, lietuviškas produktas: jos steigėjai yra lietuviai emigrantai. Bendrovės prezidentas Aurimas Adomavičius pasakoja išvažiuavęs iš Lietuvos prieš septyniolika metų, vos baigęs Jono Jablonskio gimnaziją Kaune, kitas bendrovės steigėjas jau buvo baigęs Lietuvoje universitetą, o trečiasis partneris net mokyklą baigė jau JAV.

Dabar bendrovė turi du filialus Lietuvoje – Kaune ir Vilniuje. „Devbridge Group“ prezidentas 34-erių A.Adomavičius pasakoja, kad prieš ketverius metus vienas bendrovės partnerių Marius Damijonaitis nutarė grįžti į Lietuvą. Tai ir buvo bendrovės padalinio Lietuvoje pradžia. Kadangi visi bendrovės steigėjai buvo kauniečiai, pirmasis filialas tėvynėje įsteigtas Kaune.

Beje, vienas iš čikagiečių bendrovės partnerių į Lietuvą kasmet važiuoja trims keturiems mėnesiams – čia ir dirba, ir su artimaisiais pabūna. Bendrovės prezidentas A.Adomavičius sakosi taip pat į Lietuvą atvykstantis net keliskart per metus.

„Netrukus supratome, kaip patrauklu auginti verslą ir Lietuvoje – panaudoti gabių ir

išsilavinusių žmonių rinką, pritraukti naujų talentų ir tuos žmones pristatyti mūsų klientams JAV“, – pasakoja A.Adomavičius.

Per metus Kauno biuras darbuotojų skaičiumi pralenkė Čikagą, o pernai įsteigtas ir filialas Vilniuje. Dabar Čikagoje dirba apie 30 darbuotojų, Kaune – 80, Vilniuje – 20. Šešerius su puse metų bendrovė kasmet auga apie 80 proc., tad rengiamasi ir tolesnei plėtrai. Štai šiuos metus „Devbridge Group“ pradėjo su šimtu žmonių, o iki metų pabaigos jų turėtų būti jau 185 ir dauguma naujų – Lietuvoje.

Tarp „Devbridge Group“ klientų – tokie gerai žinomi tarptautiniai vardai, kaip „Microsoft“, dabar įmonė kuria programinę įrangą, skirtą „McDonald’s“, pavyzdžiui, neseniai įdiegė naują vidinės komunikacijos platformą. Jau beveik pusę metų didelė komanda – dešimt žmonių darbuojasi prie inovatyvaus programinio projekto Silicio slėnio bendrovei „Nexenta“. Internetinės bankininkystės srityje lietuvių įmonė dirba su „Canadian Imperial bank of commerce“ – antru pagal dydį Kanados banku.

A.Adomavičius džiaugiasi, kad Lietuvoje rado tikrai labai aukštos kvalifikacijos ir aukšto darbo kultūros žmonių, o tai vienas svarbiausių bendrovės sėkmės elementų. Panašaus kaip „Devbridge Group“ modelio organizacijų (kai inžinerinio produkto dalis kuriama Europoje ir Azijoje, o projektų vadovavimo, pardavimo, rinkodaros padaliniai yra JAV) esama ir Indijoje, Lenkijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje. Bet, pasak A.Adomavičiaus, labai daug klientų giria būtent lietuvišką darbo kultūrą, nes žmonės čia nori dirbti, jie ir labai atsakingi, ir aukštos kvalifikacijos.

„Devbridge Group“ padaliniuose Lietuvoje iš emigracijos grįžęs ne tik vienas iš padalinio Kaune vadovų, bet ir dar keli darbuotojai, svetur dirbę didelėse tarptautinėse korporacijose. Tačiau dauguma dirbė Lietuvoje, nes, kaip pastebi A.Adomavičius, modernių technologijų rinkoje ir Lietuvoje galima rasti gerą darbą, tad daugelis ir nevažiuoja jo ieškoti svetur. Todėl „Devbridge Group“ darbuotojų ieško Lietuvoje.

Beje, jie ne tik bendradarbiauja su Kauno technologijos universitetu, bet ir Kaune įsteigė savo „Sourcery“ akademiją. Į šį pavasario semestrą, skirtą trečio kurso studentams, bandė patekti net 140 pretendentų, bet priimama vos 30–40 geriausių, o iš jų tik keli talentingiausi gauna darbo pasiūlymą.

„Devbridge Group“ darbuotojai rengia ir susitikimus su tėveliais (nes juk šie daro įtaką savo vaikų studijų krypties pasirinkimui), pasakoja, kokį didelį potencialą turi inžineriniai, modernių technologijų mokslai, ypač Lietuvoje, nes esame Centrinėje Europoje, mūsų žmonėms įprastas vakarietiškas bend-

Grįžęs iš JAV A.Vaitkevičius subūrė programuotojų komandą, sukūrusią amerikiečių kompanijai „VoiceHit“ inovatyvią programą, naudojamą medicinos įstaigose

►ravimas, jie gerai moka anglų kalbą, tad šios srities specialistai turės vis didesnę paklausą.

„Sourcery“ akademija ir susitikimais su tėveliais siekiama dvigubos naudos: bendrovė atsirenka darbuotojus, be to, taip norima plėtoti tiksluosius, informatikos mokslus, prisidėti prie socialinės atsakomybės, kad žmonės suprastų, jog tai labai naudinga profesija.

Lietuvoje jau dešimt metų veikia ir „Euromonitor International“, nepriklausomos kompanijos, atliekančios strateginius vartojimo rinkų tyrimus, filialas. Prieš 43-ejus metus įsteigta „Euromonitor International“ – pasaulinio verslo pripažinimo sulaukęs analitikų tinklas, apimantis 80 šalių. Jo pagrindinė būveinė yra Londone, o atstovybes jis turi Čikagoje, Dubajuje, Keiptaune, Sidnėjyje, Singapūre, Tokijuje ir kituose pasaulinio verslo centruose. Taip pat ir Vilniuje.

Lietuvos padalinio vadovas Marius Dundulis prieš dešimtmetį dirbo „Euromonitor International“ Londono biure Rinkos tyrimų departamento vadovu. Ilgainiui jis subrandino mintį ir įtikino vadovus 2005 m. įsteigti šios kompanijos padalinį Rytų Europoje su centru Lietuvoje.

2013 m. „Euromonitor International“ Vilniuje taip pat įsteigė Analitikos, modeliavimo ir inovacijų centrą („Centre for Analytics, Modelling and Innovation“, CAMI), kuris įgyvendina mikro- bei makroekonomikos tyrimus ir kuria ekonometrinius modelius klientams visame pasaulyje.

Lietuvos biure, prasidėjusiame nuo aštuonių darbuotojų, šiandien jau dirba 170 ekspertų iš daugiau nei 20 skirtingų šalių – nuo Rusijos iki Portugalijos. Daug jų turi mokslų daktaro laipsnį, dėsto universitetuose. Dalis profesionalų, kaip ir „Euromonitor International“ Vilniaus padalinio vadovas M.Dundulis, – sugrįžę į Lietuvą emigrantai. Šiandien šios kompanijos dėka galimybę grįžti į gimtinę ir pradėti karjerą tarptautinėje įmonėje renka si didelis būrys gyvenusių svetur aukščiausios klasės profesionalų lietuvių.

Beje, kaip yra pastebėjus užsienio investicijų plėtros agentūros „Investuok Lietuvoje“ Investicijų plėtros departamento direktorius Justinas Pagirys, anksčiau užsienio įmonės Lietuvą dažnai rinkdavosi klientų aptarnavimo centrams steigti, tačiau dabar lietuvių specialistams vis dažniau patikima sudėtingu duomenų analizė, sistemų kūrimas. Tai, jog

Pernai „Globalios Lietuvos apdovanojimų“ laureatu Investicijų pritraukimo į Lietuvą kategorijoje tapo „Euromonitor International“ Vidurio Europos padalinio vadovas M.Dundulis (kairėje), kurio dėka prieš dešimt metų ir įsteigtas šios bendrovės padalinys Vilniuje

tokios įmonės į savo biurus Lietuvoje priverčia emigrantų, rodo, kad jos gali lietuviams pasiūlyti tarptautiniu mastu patrauklų darbą ir konkurencingą atlyginimą.

Darbštūs emigrantai „laiduoja“ investicijų sėkmę

Šiuo metu dar kelių įmonių filialus Lietuvoje steigia iš Airijos, Švedijos grįžę juse dirbantys lietuviai. Dar daugiau pavyzdžių – kai sužavėti lietuvių darbo užsienio bendrovėse jų savininkai ieško kitų tokių darbščių ir kūrybingų darbuotojų Lietuvoje. Taip į mūsų šalį atėjo Danijos „Adform“ interneto reklamos bendrovė, pernai pelniusi geriausio darbdavio Lietuvoje titulą tarptautiniame „Best Employers Study“, kurį Lietuvoje vykdo „OVC Consulting“ kompanija. San Fransiske vežimo automobiliais bendrovėje „Uber“ dirbusio lietuvių aukšta kvalifikacija paakino tokių pat kvalifikuotų darbuotojų ieškotis Lietuvoje ir čia įkurdinti „Uber“ padalinį. O Italijos IT bendrovė „Valuetech“ į

Lietuvą atvedė susižavėjimas keletu studentų praktikantų iš Lietuvos.

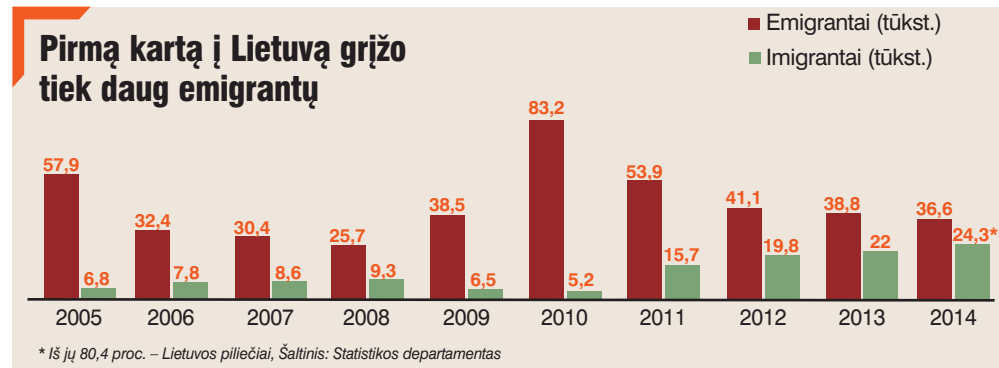
Taigi nepriklausomybės pradžioje senosios emigrantų kartos atstovas šviesaus atminimo Juozas Kazickas, remdamasis savo autoritetu, į Lietuvą atvedė užsienio verslą, net tokius milžinus, kaip „Omnitel“, „Philip Morris“, „Coca-Cola“, „Motorola“, o dabartinė išsilavinusių emigrantų karta savo darbdavius atveda į Lietuvą savo asmeniniu pavyzdžiu, tarsi būdamas garantas, kad ir kiti lietuviai darbštūs, atsakingi, vakarietiški. O kai daugėja tokių darbo vietų, daugėja ir sugrįžtančių namo emigrantų.

„Investuok Lietuvoje“ specialistai atkreipia dėmesį, kad Lietuvoje besikuriančioms užsienio bendrovėms labai svarbu rasti tinkamos kvalifikacijos vadovą, ir dažnai tam ieškoma tarptautinės patirties turinčių lietuvių, nes, viena vertus, jie išmano Lietuvos darbo kultūrą ir rinką, antra vertus, turi patirties ir dirbant su konkrečios užsienio šalies rinka.

Viešosios politikos ir vadybos instituto tyrimų vadovas, Vilniaus Universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docentas dr. Egidijus Barcevičius, tyrinėjantis aukštos kvalifikacijos specialistų reemigraciją, konstatuoja, kad reemigrantai gana lengvai susiranda darbą, dažnai dėl jo sutaria jau prieš grįždami, arba jie gerai žino, kur nori dirbti, ir tikslingai ieško būtent tokio darbo.

Tiesa, yra ir tokių reemigrantų, kurie gana daug dirbę ir pasiekę svetur nusprendžia, jog visų pasaulio pinigų neuždirbs, tad grįžę leidžia sau kelis mėnesius pailsėti, juolab žino, kad darbo vietą ras, nes yra aukštos kvalifikacijos specialistai.

Viešosios politikos ir vadybos instituto

apklausos taip pat rodo, kad, palyginti su bendru verslumo lygiu, tarp grįžusių iš emigracijos didesnis procentas patys kuriasi sau darbo vietas – tokių apie 15 proc. E.Barcevičius aiškina, kad tai atitinka ir kitų tarptautinių tyrimų duomenis. Didesnis reemigrantų aktyvumas kuriantis sau darbo vietą aiškinamas ir tuo, kad grįžę jie negauna to pajamų lygio, kokį turėjo užsienyje, tad vienas iš būdų prie jo priartėti – steigti savo verslą.

Dar vienas paaiškinimas: nemažai pavyzdžių, kai reemigrantai tam tikras verslo idėjas ar verslo modelį bando perkelti į Lietuvą, o tai tampa pradiniu žingsniu steigti verslą Lietuvoje.

Vis dėlto, kaip sugrįžusieji nurodo apklausose, pagrindinė grįžimo priežastis – ne karjera ar verslo planai, o noras būti su šeima, artimaisiais, draugais. Tokia priežastis vyrauja nepriklausomai nuo reemigrantų kvalifikacijos ar išsilavinimo lygio, išskyrus jaunuolius, grįžtančius dalyvauti programoje „Kurk Lietuvai“, kuriems svarbiausia – Lietuvoje pritaikyti svetur įgytas žinias, įgūdžius, idėjas.

Bet vien artimųjų ir tėvynės ilgesio ne visiems užtenka apsispręsti sugrįžti: gerėjant ekonominei situacijai grįžtančiųjų daugėja, o apklausose, šalia ilgesio motyvų grįžti į Lietuvą, daugiau svarbos teikiama ir pro-

Pusė Danijos bendrovės „Infare“, didžiausios oro bendrovių kainų palyginimo sistemos pasaulyje, darbuotojų dirba Lietuvoje. Jiems vadovauja iš Danijos grįžęs V.Baronas

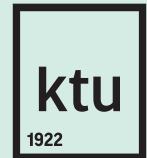
fesinėms motyvacijoms, nes pakilus ekonomikai atsiranda galimybė ir profesiniu požiūriu save realizuoti Lietuvoje. O kai susideda keli motyvai, atsiranda ir daugiau paskatų grįžti.

E.Barcevičius pastebi, kad daug grįžtančiųjų įsidarbina užsienio kapitalo įmonėse, kurios turi garsius vardus, siūlo globalų požiūrį, pasaulinę karjerą. Kuo tokių įmonių daugiau, tuo žmonėms, užsienyje sėkmingai siekusiems karjeros, atsiranda papildomas motyvas grįžti, nes ir čia jie gali dirbti globalioje įmonėje su globaliais produktais. Profesionalas, kuris dirba su naujausiomis technologijomis ir žiniomis, ir dar turi namų, draugų aplinką, – tokia perspektyva traukia reemigrantus. Vadinasi, kuo daugiau tarptautinių įmonių bus Lietuvoje, tuo daugiau ir išsilavinusiems emigrantams bus motyvų sugrįžti.

Belieka pasidžiaugti, kad, naujausiais Statistikos departamento duomenimis, nors pernai iš Lietuvos emigravo 12,3 tūkst. žmonių daugiau nei imigravo, palyginti su 2013 m., emigrantų sumažėjo 5,7 proc., o imigrantų padaugėjo 3,7 proc. O didžioji dalis imigrantų, 19,5 tūkst. (80,4 proc.), buvo į Lietuvą sugrįžę Lietuvos piliečiai. Tai pats didžiausias sugrįžusiųjų skaičius per pastarąjį dešimtmetį. ■

Aušra Lėka

KTU nuosavybės teise valdomo NT pardavimo aukcionai

Kauno technologijos universitetas (KTU) skelbia nuosavybės teise valdomo nekilnojamojo turto (NT) aukcionus

Parduodami trys nenaudojami negyvenamosios paskirties pastatai su statiniais Kaune:

- ▲ Raktažolių g. 21 (bendras plotas 2817,16 kv. m);
- ▲ Smalininkų g. 2/Smalininkų g. 4/Karaliaus Mindaugo pr. 21/ Karaliaus Mindaugo pr. 22 (bendras plotas 2701,89 kv. m);
- ▲ Verkių g. 29 (bendras plotas 370,65 kv. m).

Visą išsamią informaciją rasite:

<http://ktu.edu/lt/naujiena/ktu-nuosavybes-teise-valdomo-nt-viesieji-aukcionai>

arba kreipkitės

į KTU Turto valdymo grupės vadovą
Gediminą Kasilauską:

tel. 8 696 11 067,

el. p. gediminas.kasilauskas@ktu.lt

Ateitis priklauso skaitmeninei statybai

Technologijos. Vakarų Europoje ir Skandinavijos šalyse vis labiau plintantis statinio informacinis modeliavimas, pagal anglų kalbos trumpinį dažnai vadinamas tiesiog BIM, žingsnis po žingsnio atkeliauja ir į Lietuvą.

Lietuvos statybininkų, projektavimo įmonių, statybos inžinierių, elektros energetikos ir daugelis kitų asociacijų – iš viso trylika – pernai įsteigė viešąją įstaigą „Skaitmeninė statyba“. Ji tapo skaitmeninės statybos metodologijos diegimo koordinatore Lietuvoje.

Kaip sako Lietuvos statybos inžinierių sąjungos vykdomasis direktorius Edvinas Butkus, inovacijų Lietuvoje apskritai stokojame, tačiau ypač jų trūksta statybos sektoriuje. Todėl BIM diegimas galėtų būti rimta inovacijų paskata statybose, o kartu ir vienas didžiausių iššūkių šiandieniui šalies statybos sektoriui.

„Šiandien turime daug problemų, susijusių su projektavimo kokybe. Didžioji dalis projektų rengiami tam, kad būtų galima gauti statybos leidimą, nors pagal reglamentus, logiką ir pasaulinę praktiką projektai turėtų būti daug geresnės kokybės: kad užsakovai gautų racionalų projektą, o statybininkai galėtų efektyviai planuoti ir statyti. Deja, šiandien užsakovai dažniausiai gauna tik minimalius reikalavimus atitinkantį projektą, o statybininkai tampa projektuotojais statybos metu“, – sako Lietuvos statybų technologinės platformos tarybos pirmininkas Vaidotas Šarka.

Jo teigimu, statybos sprendimų išbandymas virtualioje erdvėje kainuoja dešimtis kartų pigiau, nei jau vykstant statyboms pastebėtų klaidų ir problemų taisymas.

BIM, arba statinio informacinis modeliavimas, – tai procesas, kurio metu specialia progra-

ma yra kuriamas 3D informacinis statinio modelis, sujungiantis visas projektines statinio dalis ir jo gyvavimo ciklus nuo projekto iki nugriovimo. Juo siekiama, kad visa projektuose naudojama informacija visame statinio gyvavimo cikle būtų kuriama sistemingai, nedubliuojant veiklų, per kiekvieną etapą tik ją papildant ar keičiant centralizuotoje duomenų bazėje, turinčioje ryšių su įvairiomis su statybos objektu susijusiomis duomenų bazėmis. Sukūrus tokią sistemą statyba taps greitesnė, saugesnė ir taupesnė.

Siuo metu Aplinkos ministerija rengia Lietuvos statybų sektoriaus plėtros ir vystymo 2015–2020 m. gaires. Jose, sekant ir Europos Sąjungoje vykstančius procesus, turėtų būti išryškinta ir statinio informacinio modeliavimo metodų taikymo statybose svarba. Ši technologija ateina ir į aukštąjį mokslą – Vilniaus Gedimino technikos universitete nuo pernai veikia Statinių skaitmeninio ir informacinio modeliavimo technologijų centras, o nuo kitų mokslo metų pradžios pirmieji studentai turėtų pradėti mokytis ir šios krypties magistro studijų programoje.

Kaip funkcionuoja skaitmeninė statyba? Kaip pasakoja Lietuvos statybininkų asociacijos prezidentas Dalius Gedvilas, statybos procesas yra daugialypė, įvairiais reglamentais apipinta ūkio šaka, kurioje būtina surinkti galybę skirtingos informacijos. Esą reikėtų išvaizduoti, kad visą statybą iš karto perkeliame į internetą, panašiai kaip kadaise laikraščiai ar kitos žiniasklaidos

priemonės tapo naujienų portalais.

Pavyzdžiui, namą planuojantis statybis žmogus paskelbia pranešimą apie šį ketinimą – įdeda informaciją apie sklypą, savo poreikius, pageidavimus ir pan. Gavusi šią informaciją statybos inspekcija paskelbia nurodymą infrastruktūros savininkams, kad šie pateiktų duomenis, kaip prisijungti prie miesto komunikacijų. Matydami reikalingą informaciją, šie dokumente pateikia savo nurodymus. Tuomet susirandate architektą, kuris pristato savo vizualinį projektą, kaip namas turėtų atrodyti. Po to prie šio bendrai visų pildomo failo prisijungia konstruktoriai ir projektuotojai, kurie matydami jūsų poreikius ir lūkesčius pateikia savo sprendimus.

Brėžiniai ir vizijos pateikiami pagal BIM technologiją 3D formatu, taip itin tiksliai nustatant medžiagų kiekius. Statybininkai gauna nuorodas ir viską matydami debesų kompiuterijoje siunčia pasiūlymus. Atsirenkate tinkamiausią iš jų, pranešate apie savo pasirinkimą, ir jūsų trokšamas statinys išskyla. Šaskaitas gaunate toje pat sistemoje, per ją atliekate ir bankinius pavedimus. Baigus darbus padaromos fotografijos, kurios nukeliauja į registruojamą tarnybą. Viskas skaidru, vieša ir nekelia jokių abejonių.

Kad visa tai taptų realybe, pasak D.Gedvilo, reikia, jog bene visos šalies ministerijos padarytų tam tikrus namų darbus: būtina sukurti aplinką, aprašyti reglamentus, instrukcijas, nustatyti vienodus reikalavimus ir standartus. Per vienerius

Daugelyje šalių galioja BIM reikalavimas. Jeigu jį įgyvendintų ir Lietuva, valstybė sutaupytų daug pinigų ir praskaidrintų daugelį procesų

SHUTTERSTOCK/NUOTR

metus, kai veikia viešoji įstaiga, D.Gedvilo teigimu, pavyko gerokai pasistūmėti, tačiau vis dar trūksta aktyvesnio šalies institucijų indėlio.

„Projektavimo įmonės daro 3D brėžinius, bet statybos leidimai išduodami senovine 2D forma. Tai yra tas pats, jei mes dabar galime daryti bankinius pavedimus elektroniniu būdu, tačiau valstybė tam būtų nepasirengusi, ir norint persiųsti pinigų vis dar reikėtų vaikščioti į paštą ar į banką. Šiandien situacija yra panaši“, – lygina Statybininkų asociacijos prezidentas.

Pasak jo, Lietuvos statybininkai pernai užsienyje iš viso įvykdė 580 mln. Lt vertės darbų ir didžioji jų dalis buvo atlikta ES valstybėse, kur šios technologijos kur kas labiau įsitvirtinusios. Šalies statybos įmonės užsienyje net gauna apdovanojimus už BIM projektų sprendimus, tačiau Lietuvoje vėl tenka grįžti prie primityvaus formato.

Pavyzdžiui, gelžbetonio ir betoninių konstrukcijų gamintoja bendrovė „Markučiai“ visus savo projektus BIM technologija vykdo jau ketvirtus metus, o per 70 proc. savo produkcijos eksportuoja į užsienį. Pasak įmonės generalinio direktoriaus Audriaus Tulabos, Lietuvoje ši technologija taip greitai nėra pritaikoma, nes tai yra naujovė ir nėra aiškiai apibrėžtų ir suformuluotų standartų bei terminų. Be to, labai skiriasi ir įsivaizdavimas, kas iš tiesų yra BIM.

„Daugelyje šalių galioja BIM reikalavimas. Jeigu jį įgyvendintų ir Lietuva, valstybė sutaupytų daug pinigų ir praskaidrintų daugelį procesų. Taip neišvengiamai ir bus. Projektavimo srityje kadaise braižyta ant popieriaus, vėliau atsirado 2D, dar vėliau – 3D, taigi neišvengiamai ateis ir BIM eilė. Tai technologijų evoliucija“, – sako A.Tulaba.

Pasak jo, mažos rinkos ir savotiško provincialumo požymis yra tas, kad Lietuvoje skaičiuojama, kiek kainuoja vien kompiuterinė programa,

o ne visas projektavimas ir statyba. Paplitusi nuomonė, esą BIM modelio kūrimas yra labai brangus ir neįperkamas. Bet juk iš tiesų ne perkama programa, o statomas pastatas, tad reikia skaičiuoti, kiek kainuoja pastato statyba.

„Skaičius vardyti sunku todėl, kad dabar tai yra tas pats, kas gaminti unikalų vienetinį automobilį. Jo kaina irgi labai didelė, tačiau jeigu tai funkcionuojanti sistema, savikaina tampa visiškai kitokia. Įsisavinus šias technologijas kokybė pagerėja labai stipriai, o tai daro įtaką ir savikainai. Lietuvoje nelabai skaičiuojama, kiek kainuoja klaidos ir jų taisymai“, – pabrėžia pašnekovas.

Didelę BIM kainą, kaip paplitusį stereotipą, atmeta ir D.Gedvilas. Pasak jo, šiandien galėtume grįžti prie taksofonų, iš kurių kadaise buvo galima paskambinti už dvi kapeikas, tačiau vis vien renkamės brangesnius ir modernius išmaniuosius telefonus, mokame jų operatoriams už komunikaciją, išnaudojame gigabaitus ir pan. Lygiai kaip ir toliau galime naudoti popierinius žemėlapius, užuot automobiliuose įsidiegti GPS sistemą. Tačiau juk visose srityse judame į priekį. O štai statybos sektorius, kuriame sukuriama iki 10 proc. Lietuvos BVP, išlieka ganėtinai konservatyvus.

„Pagrindinės kliūtys yra mažiausia kaina visuose procesuose – nėra komandinio darbo, visi dirba atskirai. Taip pat viešųjų pirkimų praktika – vėlgi mažiausia kaina. Mažai laiko ir lėšų skiriama planavimui ir kokybės užtikrinimui. Viskas suvedama į „greitai ir greitai“, statybų aikštelėje atliekama masė pakeitimų, ir turime tai, ką turime“, – padėtį analizuoja V.Sarka.

Statinio informacinis modeliavimas itin pasitarnauja statybų skaidrumui ir viešiesiems pirkimams. Nuo 2016-ųjų pradės galioti ES direktyva, pagal kurią šalys narės galės reikalauti viešai finansuojamiems statybos objektams naudoti BIM. Ne paslaptis, kad didelė dalis statybų sektoriaus iki šiol slepiasi šešėlyje, todėl daugelis statybininkų nėra suinteresuoti tokio pobūdžio technologijų plėtra.

„Šiandien Lietuvoje per metus pastatoma maždaug milijonas kvadratinį metrų naujo gyvenamojo ploto. Jeigu peržiūrėsime skelbimus, pamatysime, kad 95 proc. visų naujų butų paroduodami su daline apdaila. Kyla klausimas, kodėl Lietuvoje jie parduodami taip, kai Estijoje ir Vokietijoje 90 proc. naujų butų būna visiškai įrengti, Latvijoje – bent pusė. Žinoma, kai kurie žmonės mano, kad pasidarys išskirtinį dizainą, bet tokių geriausių atvejų yra trečdalis. O visi kiti tiesiog tikisi pasidaryti pigiau. Šešėlinis verslas oficialiai ir slepiasi tokiose schemose, kurioms skaidrumas nereikalingas. O viešas statybų procesas rodytų, kad viskas daroma skaidriai“, – tvirtina D.Gedvilas.

Šia linkme eina daugelis Vakarų Europos valstybių. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje nuo 2016-ųjų visos statybos turės vykti pagal BIM techniką. Danija, Norvegija, Suomija taip pat yra šios srities lyderės. Jų patirtis rodo, kad tokia technologija padeda sutaupyti tiek gyventojų, tiek valstybės lėšų.

Pavyzdžiui, Suomijoje jau šiandien gatve važiuoja specialus automobilis, kuris specialiu įrenginiu skenuoja gatvės paviršius, pateikdamas infor-

maciją apie jos būklę, paviršius, reljefą ir kt. Taip apskaičiuojama informacija, kokį gilį reikia pasirinkti asfalto frezuotojui, kiek reikės asfalto masės. Kelininkas, teikdamas konkursą, negali suklysti, nes yra aiškiai parodomi tikslūs duomenys.

Arba gyvenamojo namo statybvietėje ekskavatorius kasa žemę. Prie mašinos pritvirtinamas specialus prietaisas, rodantis, kiek tiksliai žemės buvo iškasta. Pagal šiuos duomenis statybininkas ir pateikia sąskaitą klientui. Jis negali išrašyti didesnės sąskaitos, nes tiesiog nėra galimybės suklastoti ekskavatoriaus rodmens.

Tokios statybos neišvengiamai taps tikrove ir Lietuvoje. ■

Dovaidas Pabiržis

Komentaras

VGU Gelžbetoninių ir mūrinių konstrukcijų katedros docentas Vladimiras Popovas

BIM technologijos atveria neribotas galimybes bendradarbiauti, leidžia veikti

taip, kad vienai projektuotojų grupei nereikėtų kartoti darbo, kuris kitų jau buvo atliktas anksčiau. Proceso skaitmenizavimas taip pat leidžia gauti daug daugiau informacijos. Skaitmeniniame procese informacijos kiekiui ribų nėra, todėl kyla dvigubas poreikis ją suvaldyti. Panašiai kaip atsiradus kompiuteriui smarkiai padidėjo popieriaus suvartojimas – čia galioja tokie pat dėsniai. Todėl vienas BIM pranašumų yra procesų sutvarkymas ir suvaldymas.

Ši technologija taip pat didina statybos efektyvumą, ten, kur dirba trys ar penki braižytojai, gali dirbti vienas BIM specialistas. Procesas tampa logiškas, nes skaitmenizavimas atveria testavimo galimybes. Nesudėtinga gana greitai patikrinti įvairius variantus, juos simuliuoti, gauti rezultatą ir pasirinkti geriausią sprendimą. Taip didėja kokybė. Be to, tampa paprasta kolizijų paieška, nes skirtingos disciplinos dedamos į vieną vietą. Kai tai daroma rankiniu būdu, dažniausiai suderinimo nėra, ir būna atvejų, kai vamzdžiai susiduria su sienomis ar pan. Modeliuojant nesunkiai išvengiama klaidų ir rizikų.

Naudojant BIM daug tikslesnis tampa įkainojimas, nes iš karto labai tiksliai žinomi medžiagų kiekiai. O pakeitimai daromi automatiškai, nereikia vis iš naujo gaminti informacijos, nes modulis pats atsinaujina.

Kai tik 1963 m. buvo sukurta pirmoji elektroninio braižymo technologija, jos kūrėjas jau tada pasakė, kad ateitis priklausys 3D modeliavimui. Vėliau tai sparčiai prigijo mechanikos inžinerijoje, projektuojant lėktuvus ar automobilius. Statybos technologijoje BIM idėjos buvo deklaruotos prieš 30 metų, o pirmosios programos atsirado tūkstantmečio sandūroje. Nuo tų laikų pagrindiniai vystytojai pamažu jas perėmė, o dabar niekas kitaip jau ir nėsneka: tai yra ateities statybos modelis ir natūralus progresas. ■

Karjerą užsienyje padarę lietuviai: reikia kantrybės ir daug darbo

Pasiekimai. Siekiant sėkmės kitoje šalyje svarbiausia yra ne mojuoti mokslo diplomais, bet apsišarvuoti kantrybe, atkaklumu ir bent jau pradžioje – neskaičiuoti darbo valandų.

Prieš 15 metų į JAV emigravęs R.Beresniovas šiandien yra Valstybinio Indijos banko viceprezidentas JAV

Karjeros kelias visada sudėtingas – paženklintas nemiegotomis naktimis, ant kulnų nuolat lipančiais terminais, naujais iššūkiais, stresu, konkurencija, nusiylimais, bet kartu ir saldžiais laimėjimais bei pripažinimu. Dar sudėtingesnis šis kelias tampa, jei tenka juo eiti kitoje šalyje. Vis dėlto, nepaisant sunkumų, vis daugiau lietuvių įkopia į karjeros aukštumas tarptautinėse korporacijose užsienyje – juos matome ir tarptautinių bankų viceprezidentų poste, ir žymiausių pasaulio korporacijų specialistų ar vadovų komandoje. Kas svarbiausia siekiant karjeros užsienyje? Trys žinomose kompanijose JAV dirbantys lietuviai su „Veidu“ pasidalijo savo istorijomis.

Prieš 15 metų į JAV emigravęs Rokas Beresniovas šiandien yra Valstybinio Indijos banko viceprezidentas JAV. Didžiausias Indijos bankas prieš dvejus metus pasikvietė lietuvių, kad šis padėtų atidaryti komercinės bankininkystės biurą Vašingtone. 370 mlrd. JAV dolerių dydžio bankas turi padalinių daugiau nei 40 šalių, tačiau į JAV rinką skverbėsi labai iš lėto – per trisdešimt veiklos metų buvo atidaręs tik dešimt padalinių Kalifornijoje.

Ir ką gi pavyko nuveikti lietuviui, tapusiam atsakingam už šio banko plėtrą ir komercinę bankininkystę Rytų pakrantėje? „Šis darbas ir buvo didžiausias iššūkis mano karjeroje: lietuvis, gyvenantis JAV ir dirbantis Indijos bankui. Iššūkis ne tik dėl kultūrinių skirtumų, bet ir dėl tekusios užduoties. Azijoje visi žino Valstybinį Indijos banką – tai 200-uosius metus skaičiuojantis seniausias šio regiono bankas ir didžiausias pasaulyje pagal padalinių skaičių. Didžiausias iššūkis buvo, kaip šį banką pristatyti JAV, kad žmonės suprastų, jog tai toks pat bankas kaip ir visi kiti, į kurių gali ateiti ir daryti tą patį. Kaip man sekėsi? Praėjusį ketvirtį buvome pirmasis bankas Vašingtono regione pagal išduotas paskolas smulkiojo verslo eksportui. O iš viso Vašingtono regione veikia daugiau nei 170 skirtingų bankų“, – lygina R.Beresniovas.

Šį darbą lietuvis vadina įdomiausia savo ligšioline pozicija, nes ji sunkesnė, pateikusi daugiau iššūkių ir reikalaujanti daug dėmesio. „Tačiau kai pats kažką kuri ir žinai, kad nuo tavo kūrybos ir darbo priklauso kompanijos ateitis, tai labai malonus jausmas“, – pabrėžia R.Beresniovas.

Valstybinis Indijos bankas – jau penktasis bankas JAV, kuriame dirba R.Beresniovas. Prieš tai lietuvis dirbo HSBC viceprezidentu, o dar anksčiau darbavosi „Eagle“ banke, „Wells Fargo“ banke ir Amerikos banke. Tikrai išpūdinga darboviečių galerija turint omenyje, kad

prieš 15 metų į JAV atvykusio Kauno kolegijos absolvento R.Beresniovo pirmoji darbovietė buvo atrakcionų parkas. Tad kaip vis dėlto jam pavyko atsidurti ten, kur yra dabar?

„Karjeros pradžia anuomet man nepasirodė sunki, bet iš dabartinės perspektyvos žiūrint atgal atrodo, kad buvo sunku. Kai esi jaunas, ambicingas, tų sunkumų nematai, nes neturi kito pasirinkimo, kaip tik siekti sėkmės. Tas užsispyrimas ir nenorėjimas būti komfortiškoje situacijoje man ir padėjo siekti naujų dalykų. Beje, JAV, priešingai nei Azijoje bei Europos šalyse, į diplomus nežiūrima vienpusiškai. Kur kas svarbiau yra mokėjimas bendrauti su žmonėmis bei patirtis. Tam tikra kelerių metų darbo patirtis gali atstoti bakalauro ar magistro išsilavinimą. Manau, kad mokėjimas bendrauti su žmonėmis labiausiai ir prisidėjo prie mano karjeros“, – svarsto R.Beresniovas, JAV studijavęs prekybą.

Nagrinėjant JAV karjerą padariusių lietuvių istorijas ryškėja, kad ne mažiau, nei mokėti bendrauti su žmonėmis, svarbu atkaklumas, kantrybė, didelis atsidavimas darbui ir asmeninės savybės.

R.Beresniovas veiklumu iš bendraamžių išsiskyrė dar mokyklos laikais: savaitgaliais dirbdavo didžėjumi, o dešimtoje klasėje įsigijo vaizdo kamerą ir pradėjo filmuoti vestuves, krikštynas bei kitas šventes. Jis mano, kad verslumo gyselė bus paveldėjęs iš tėvo, kuris yra garsus karikatūristas.

Asmeninių švenčių filmavimas leido Rokui užsidirbti pinigų pirmajai kelionei į JAV, apie kurią pradėjo svajoti dar dešimtoje klasėje. Nuvykęs pagal „Work and Travel“ programą R.Beresniovas suprato, kad tai ta šalis, kurioje jis norėtų dirbti. Taigi grįžęs į Lietuvą ilgai neužsibuvo ir netrukus vėl išvyko į JAV. Pirmiausia teko mokytis anglų kalbos, studijuoti ir imtis paprasčiausių darbų – atrakcionų parke ar kėpykloje.

Tiesa, vaikinai, regis, iš kiekvieno pasitaikiusio pasiūlymo sugebėdavo išspausti viską, kas tik įmanoma: jau po trijų mėnesių tapo kėpyklos vadovu, vėliau kilo vis aukščiau, kol galiausiai atrankos specialistai pasiūlė darbą Amerikos banke – nuo to ir prasidėjo R.Beresniovo karjera JAV finansų sektoriuje.

Atkaklumo, drąsos ir kantrybės prireikė ir 2000 m. į JAV atvykusiai lietuvei Ingridai Misevičienei, šiuo metu dirbančiai vienos žinomiausių pasaulyje korporacijų – „Adidas“ – būstinėje Portlande. Į „Adidas“ jai pavyko patekti tik po daugiau nei pusės metų pastangų, nors buvo baigusi VU Ekonomikos fakultetą bei įgijusi MBA diplomą JAV. Per vienuolika darbo metų „Adidas“ firmoje ji užkopė penkiais karjeros laipteliais, o jos alga patrigubėjo.

„Užaugusi krepšinio šalyje tinkamesnės firmos nei „Adidas“ negalėjau net ir įsivaizduoti – sporto pasaulio bei europietiško šaknų derinys buvo išties patrauklus. Tad „Adidas“ ir buvo vienintelė firma, į kurios duris atkakliai beldžiausi baigusi MBA studijas JAV. Nuo pirmo kontakto iki darbo pasiūlymo prabėgo septyni aštuoni mėnesiai. O ir darbo pasiūlymas buvo į labai žemas pareigas – lietuviškas

išsilavinimas bei darbo patirtis mažai kam rūpėjo. Didelės vertės nepridėjo nė verslo administravimo magistrantūros diplomas JAV, nes mano darbo patirtis Amerikoje buvo minimali. Vis dėlto priėmiau pasiūlymą nedvejodama ir jau po pusmečio gavau pirmąjį pareigų paaukštinimą“, – karjeros pradžią prisimena lietuvė.

Pastaruosius šešerius metus I.Misevičienė dirba „Adidas“ rinkodaros operacijų vyriausiąja vadybininke. Jos atsakomybė – naujos produkcijos kūrybiniai procesai bei terminai, pradedant rinkos tyrimais, idėjų generavimu, dizaino kūrimu, baigiant pavyzdžių gaminimu, tiekimu bei pardavimu.

Lietuvė atskleidė, kaip po daugiau nei pusmečio pastangų pavyko gauti darbą trokštamoje įmonėje. Pirmą kartą nuėjusi į pokalbį darbo negavo, nes firma tuometu paskelbė reorganizaciją ir naujų žmonių nusprendė nebepriimti. Vis dėlto lietuvė užmezgė ryšius su įmonės įdarbinimo vadovu: kitą pusmetį ji reguliariai siųsdavo jam elektroninius laiškus, teiraudamasi apie potencialias darbo vietas.

„Amerikoje sekti darbo skelbimus didesnėse firmose gana beprasmiška – dažnai vieta būna užpildoma dar prieš skelbimui išvystant dienos šviesą. Tad geriausias būdas ieškotis darbo yra tiesiogiai kontaktuoti su departamentų vadais ar žemesnio rango vadybininkais, kurie turi savo komandas ir periodiškai ieško darbuotojų“, – kaip įsidarbinti didelėse ir žinomose įmonėse, pataria I.Misevičienė.

Siekiant karjeros didelėse ir žinomose JAV įmonėse kitas ne ką mažiau nei atkaklumas svarbus dalykas – atsidavimas darbui. Bent jau karjeros pradžioje kartais tenka dirbti neskaičiuojant darbo valandų. Pasak I.Misevičienės, „Adidas“ darbuotojams yra išdalyti darbiniai telefonai, kad esant reikalui bet kada ir bet koku paros metu firma galėtų su jais susisiekti.

Tą patį atskleidžia ir R.Beresniovas, pripažįstantis, kad ypač Rytų pakrantėje, Niujorke ar Vašingtone, norint padaryti karjerą turi būti

I.Misevičienė šiuo metu dirba vienos žinomiausių pasaulyje korporacijų – „Adidas“ – būstinėje Portlande

pasiekiamas ir pasirengęs sutvarkyti skubius reikalus 24 valandas per parą septynias dienas per savaitę.

„Rytų pakrantėje galioja tam tikri standartai, pavyzdžiui, į elektroninį laišką turi atsakyti per 30 minučių, į žinutę balso pašte – per valandą ir t.t. Jei šių standartų nesilaikai, tai gali būti kliūtis tavo karjerai. Taip, pagal lietuviškus standartus teko daug aukoti dėl karjeros, tačiau pagal mano ir amerikietiškus standartus – nedaug. Tarkime, šeštadieniais aš žaidžiu polą, o nulipęs nuo arkliai visuomet patikrinu telefoną ir atsakau į elektroninius laiškus ar skambučius. Visada esu pasiekiamas. Bet aš tikrai norėjau būti pasinėres į darbą – man buvo smagiau po darbo ne eiti krepšinio varžybų žiūrėti, o realizuoti save dirbant bendruomenei, todėl laisvalaikiu įsitraukiau į nevyriausybinių organizacijų (NVO) veiklą. O tai atsipirko su kaupu kylant karjeros laiptais“, – pasakoja R.Beresniovas, daugelį metų dalyvaujantis įvairiose NVO.

Iš tiesų, R.Beresniovo pavyzdys rodo, kad siekiant karjeros aukštumų JAV naudinga dalyvauti NVO veikloje. Būtent tokį savo žingsnį lietuvis vadina tuo slenkščiu, nuo kurio atsispyrė ir į aukštumas šovė jo karjera. Dirbdamas bendruomeniniame „Eagle“ banke viceprezidentu R.Beresniovas įsitraukė į vieną seniausių ir labiausiai gerbiamų asociacijų Vašingtone – Džordžtauno verslo asociaciją. Iš pradžių tapo jos tarybos nariu, vėliau viceprezidentu, o galiausiai – prezidentu.

„Manau, kad NVO veikloje gali labiau save išsireikšti, nes čia nėra tokių ribų, kaip dirbant korporacijose. Ši veikla man padėjo daug ko išmokyti, užmezgti daug naudingų pažinčių, suprasti skirtumą tarp vadovavimo ir lyderystės, taip pat suteikė daugiau pasitikėjimo, kuris padėjo tiesioginiame darbe“, – vardija R.Beresniovas.

Vadovavimą Džordžtauno verslo organizacijai R.Beresniovas perėmė labai sudėtingu metu – per 2008-ųjų krizę, kai narių skaičius buvo smarkiai kritęs ir net buvo imta mąstyti apie šios organizacijos uždarymą. „Mačiau, kaip lengvai galima pakeisti organizaciją, kai į tarybą pritrauki naujų užsidegusių žmonių, kai įvedi naujų dalykų. 2007–2008 m. žmonės manė, kad ši NVO bankrutuos, o aš taip apverčiau organizaciją, kad turėjome daugiau narių negu prieš dešimt metų“, – kaip pavyko transformuoti asociaciją, pamena R.Beresniovas.

Būtent pasiekimai vadovaujant šiai verslo asociacijai vėliau tapo R.Beresniovo vizitine kortele ir atkreipė „galvų medžiotojų“ dėmesį į šį specialistą. Netrukus jis sulaukė darbo pasiūlymo iš „Wells Fargo“ banko, o labai greitai – ir iš HSBC.

„Mano karjerai pasiekimai NVO davė tikrai daug. Konkurencija Vašingtone labai didelė, o tokia patirtimi aš išsiskyriau iš kitų. Per pastaruosius dešimt metų aš pats nepretendavau nė į vieną darbo poziciją – mane visada susirasdavo „galvų medžiotojai“, – atskleidžia R.Beresniovas.

O ar taip dažnai keisdamas darbą ▶

► R. Beresniovas spėja įgyvendinti savo tikslus? Lietuvis tvirtina, kad JAV dveji metai viename darbe yra normalu, o jeigu nepavyktų per tą laiką įgyvendinti iškeltų užduočių, naujų darbo pasiūlymų daugiau nebesulauktum.

Iš tiesų, prieš keliolika metų karjeros JAV pradėję siekti lietuviai tvirtina, kad jie, priešingai nei po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje likę jų bendraamžiai, teisės klysti ir mokytis iš savo klaidų neturėjo. Su tokiu požiūriu siekdamas karjeros sako susidūręs ir žinomiausiose JAV finansinėse bendrovėse dirbęs I. Misevičienė vyras Laurynas Misevičius. Šiuo metu jis yra vienas iš Amerikos banko finansinio centro Portlande viceprezidentų bei „Merrill Lynch“ bendrovės investicijų patarėjas. 2010 m. žurnalas „Forbes“ Amerikos banką paskelbė trečia didžiausia kompanija pasaulyje.

„Vienąsyk viršininkas man pasakė, esą čia yra verslas, o ne mokykla: jei nemoki atlikti darbo – eik atgal į koledžą. Kai išmoksi, tada galėsi sugrįžti. Absolūti tiesa pagal kapitalistinę pasaulėžiūrą, – pasakoja L. Misevičius. – Vis dėlto sakyčiau, kad siekti karjeros Amerikos banke ir „Merrill Lynch“ yra šiek tiek lengviau nei kituose stambiuose Amerikos bankuose, nes mūsų kompanija siekia išlaikyti savo žmones: net jeigu eiti tų pareigų, į kurias tave priėmė, ne itin sekasi, bandoma surasti kitą darbo vietą, jei tik rodai noro ir stengiesi tobulėti. Amerikos banko filosofija – geriau jau pasilaikysime visus norinčiuosius pas mus dirbti, negu išleisime juos pas konkurentus.“

Baigęs ekonomikos ir tarptautinės komercijos bakalauro mokslus Lietuvoje ir pradėjęs bankinę karjerą, 1994 m. L. Misevičius išvyko studijuoti į JAV ir įgijo MBA diplomą. Po mokslų net 11 metų dirbo Jungtinio Šveicarijos banko (UBS) atėities kontraktų finansų analitiku šalia Niujorko, bet po 2008–2009 m. pasaulį sukrėtusios finansų krizės teko keisti darbo profilį – iš investicinės bankininkystės operacijų darbuotojo ilgainiui jis tapo finansiniu patarėju.

Nuo 2011 m. porą metų padirbęs viename stambiausių Amerikoje „Wells Fargo (Advisors)“ bankų, 2013-aisiais perėjo į „Merrill Lynch“ investicinę bendrovę – stambiausią finansų maklerę pasaulyje, kuri nuo 2009-ųjų priklauso Amerikos bankui. Pradėjęs karjerą nuo šios bendrovės investicinės pagalbos skyriaus specialisto pareigų, šiuo metu dirba investicinių sprendimų ekspertu – konsultuoja stambesnius privačius ir institucinius investuotojus. „Iki šios pozicijos „prisikasiau“ per metus laiko, tai jau trečias mano karjeros laiptelis Amerikos banke“, – pasakoja L. Misevičius.

Pasak jo, dabartiniam darbui reikia ne tik aukštojo išsilavinimo investicinės bankininkystės srityje, bet ir ilgametės patirties, išsamių finansų rinkos žinių, gebėjimo įtikinti svarbius klientus sutikti su tavo siūloma rekomendacija bei puikių komunikacijos pagrindų.

Lietuviai tvirtina, kad dirbti žinomose JAV kompanijose – didelė atsakomybė. „Niekam nereikia aiškinti, kas yra tas „Adidas“, įrašytas į CV. Antra vertus, tokia kompanija iš savo darbuotojų reikalauja daug: mes negalime rengtis konkurentų gaminamais drabužiais, turime

L. Misevičius yra vienas iš „Bank of America“ finansinio centro Portlande viceprezidentų bei „Merrill Lynch“ bendrovės investicijų patarėjas

būti įsitraukę į sporto pasaulį, mūsų darbingumas visada turi būti nepriekaištingas, nes norinčiųjų patekti į tokią firmą yra tūkstančiai, todėl darbdavys lengvai gali bet kuriuo metu pasirinkti geriausius iš geriausių“, – vardija I. Misevičienė.

Vis dėlto didelėse JAV įmonėse darbuotojai gauna ir daug karjeros galimybių bei privilegijų. „Štai praėjusiais metais tokiu pat metu dar dirbau Rytų pakrantėje Amerikos banko – „Merrill Lynch“ paslaugų skyriui eiliniu investavimo specialistu, o vėliau dėl šeiminių aplinkybių krausčiau į Šiaurės vakarus. Firma rado galimybių ne tik paaugštinti mane tarnyboje per dvi pakopas, bet ir surasti naują darbo vietą. Juk Amerikos bankas turi atstovybes visose 50 Amerikos valstijų“, – pasakoja L. Misevičius.

Plati darbo pozicijų geografija siūloma ir „Adidas“ bendrovėje: nemažai darbuotojų išvyksta padirbti į užsienį – nuo Europos iki Azijos ar Pietų Amerikos. Be to, suteikiama ir įvairių su sportu susijusių privilegijų: pagal naujausius standartus įrengtas sporto kompleksas, rengiami susitikimai su sporto žvaigždėmis, dalijami nemokami bilietai į rungtynes, sudaromos galimybės patekti į prestižinius pasaulio maratonus, nemokamai išbandyti bendrovės

produkciją ir pan. O išdirbęs dešimt metų darbuotojas gali pirkti „Adidas“ produkciją su nuolaida iki gyvenimo pabaigos, net jeigu čia ir nebedirba.

„Dauguma firmos darbuotojų profesionaliai arba mėgėjiškai sportuoja, todėl įprasta darbo dienomis pietų metu matyti bendradarbius einančius pabėgioti, žaidžiančius futbolą, krepšinį, tenisą, užsiimančius jėgos pratimais sporto salėje ar tiesiog sportuojančius su treniruokliais. Nemaža dalis darbuotojų treniruoja įvairių sporto šakų komandas miesto mokyklose“, – pasakoja I. Misevičienė.

Nors lietuvių istorijos atskleidžia, kad siekti karjeros kitoje šalyje – sunki ir daug pastangų reikalaujanti užduotis, „Veido“ pašnekovai sutaria, kad JAV tokiam iššūkiui ypač tinkama šalis. „Jei yra viena šalis, kurioje gali pasiekti tai, ko nori, tai ta šalis yra JAV. Nemanau, kad yra kita šalis, kurioje gali tai padaryti. Nes tai yra pirmoji pasaulyje ekonomika, labai didelė rinka“, – apibendrina R. Beresniovas.

Jam pritaria ir L. Misevičius: „Didelis pliusas, kad čia siekiant karjeros nebūtini jokie pažįstami ar tvirtas užnugaris: jeigu stengiesi ir išmanai, ką darai, padedi kompanijai siekti pelno ir puikiai dirbi, tikrai būsi pastebėtas.“ ■
Jurgita Laurinaitė-Simelevičienė

Konstituciniame Teisme A.Kubilius dalinai išteisintas

Praėjusią savaitę pirmą kartą savo istorijoje Lietuvos Konstitucinis Teismas (KT) paskelbė metinį pranešimą. Manytina, kad taip KT teisėjai siekia atkreipti visuomenės dėmesį į savo darbą ir padaryti jį lengviau suvokiamą, todėl kelis tūkstančius puslapių per metus surašomų KT nutarimų, sprendimų ir išvadų sudėjo į pusantrą šimto puslapių apibendrintą dokumentą.

Jei šį pranešimą rastų laiko ir sugebėtų perskaityti politikai, valdininkai ir žurnalistai, tikėtina, kad mūsų gebėjimai gyventi laikantis Konstitucijos, nebedaryti senų klaidų ir sparčiau žengti į priekį smarkiai išaugtų.

Joks teisės aktas KT neįpareigoja skelbti jokių pranešimų. Bet, kaip sakoma KT pirmininko įžanginiame žodyje, sekant daugelio užsienio konstitucinių teismų gerąją tradiciją siekiama kasmet suprantamai ir dalykiškai pristatyti visuomenei per metus nuveiktą darbą. Tikimasi, kad ši tradicija prisidės prie KT atvirumo ir jo autoriteto didinimo, visuomenės teisinės kultūros ugdymo.

Debatai Lietuvos valstybės viešojoje erdvėje net nepradedami – matyt, labiausiai dėl dominuojančių tuščiavidurių politikų ir juos nepaliaujamai išskirtiniu dėmesiu šlovinančių narcizo komplekso apsėstų žurnalistų. Diskusijas stabdo bulvarinės žiniasklaidos komercinis interesas išlaikyti prikaustytus prie TV ir kompiuterių ekranų pigių metaforų ir hiperbolių narkotikų ar tiesiog atvirų kvailysčių apsvaigintus žiūrovus bei klausytojus. Rimtos kalbos sunkiai toleruojamos, nes į „info-entertainment“ pramogas pasinėrusiems lietuviams tai tiesiog nuobodu.

2014 m. Konstitucinis Teismas išsprendė 24 bylas, daugiausiai dėmesio skirdamas byloms pagal prašymus, gautus 2010–2012 m. Bendras neišnagrinėtų prašymų skaičius yra 52, o juos sujungus pagal turinį bendras neišnagrinėtų bylų skaičius – 24. Atsižvelgiant į šią statistiką galima tikėtis, kad 2015 m. KT pavyks sutrumpinti nagrinėjamų bylų trukmę iki maždaug pusantrų metų. Vidutinė bylų nagrinėjimo trukmė pastaraisiais metais buvo dveji treji metai. Artimiausiu metu tikimasi ją sutrumpinti iki pusantrų dvejų metų. Palyginti su Vakarų valstybių konstitucinių teismų darbo tempu, tai geras rezultatas.

Daugumą Konstitucinio Teismo gautų prašymų (85 proc.) tradiciškai pateikė teismai. Pastebėta, kad kasmet mažėja iš Seimo ir Seimo narių grupių gaunamų prašymų (12 proc. visų prašymų). Matyti ir bendro prašymų (ypač ne dėl tapataus dalyko) skaičiaus mažėjimo tendencija. Jei tokia tendencija laikysis toliau, atsilaisvinus KT laiko ir finansiniams resursams atsiranda pagrindas svarstyti, kad gal ne tik teismai ir politikai turėtų teisę kreipti į KT, – ši teisė galėtų būti suteikta kiekvienam piliečiui. Net ir Strasbūro žmogaus teisių teismo pirmininkas yra pasakęs, kad tai reikšmingai prisidėtų prie žmogaus teisių apsaugos.

2014-uosius Konstitucinio Teismo veikloje, net ir gyvenant 26-uosius nepriklausomybės metus, tenka vėl pavadinti valstybingumo stiprinimo metais. Tais metais išskirtinos kelios išnagrinėtos fundamentalios bylos, susijusios su Lietuvos valstybės pamatinės konstitucinės vertybės įtvirtinančiomis Konstitucijos nuostatomis.

KT teko vėl formuluoti Konstitucijos pataisų doktriną, dar kartą atskleidžiant iš Konstitucijos kylančius jos keitimo ribojimus, kai bet koks „iniciatyvus“, apsvaigęs nuo sau prisiskirtų tautos suverenių galių pilietis ar politikas nusprendžia į Konstituciją įrašyti normas, kurios prieštarauja kitiems Konstitucijos straipsniams, ir taip nori perkelti jovalą iš savo galvos į šalies Konstituciją. Teko priminti ir Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos principo turinį, konstitucinius Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindus.

Praėjusiais metais nuo politikų savivalės apginti ir universitetai. Politikams priminta, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija lemia šių mokyklų akademinės bendruomenės (mokslo bendruomenės) savivaldą, įgyvendinamą ir per šią bendruomenę atstovaujančias aukštosios mokyklos valdymo institucijas, todėl jos turi būti sudaromos taip, kad lemiamas balsas priklausytų patiems universitetams.

Nors nuo sovietmečio praėjo ketvirtis amžiaus, tik praėjusiais metais KT tiriant Seimo privilegiją, suteiktą Kristinai Brazauskienei, teko kons-

tatuoti, kad vien mirusio asmens turėtas socialinis statusas savaime nėra konstituciškai pateisinamas pagrindas užtikrinti jo našliui (našlei) iš esmės kitokią, daug didesnio dydžio, socialinę paramą, nei ji užtikrinama kitiems našliams (našlėms). Belieka stebėtis, kad jokiam Seimo nariui nekilo abejonė, kodėl milijonierė K.Brazauskienė iki šiol gyvena Prezidento rezidencijoje. Ar tokia analogiška pensijai privilegija neprieštarauja Konstitucijai?

KT metiniame pranešime padarė didelę paslaugą Seimo nariams, jiems dar kartą primindamas, kokių pripažintų prieštaraujančiomis Konstitucijai įstatymų normų jis dar nėra spėjęs pakeisti ar panaikinti. Tikra Seimo gėda galima pavadinti tai, kad iki šiol neįgyvendintos ir Konstitucinio Teismo aktuose išdėstytos doktrininės nuostatos dėl Seimo narių kasmetinių mokamų atostogų. Konstitucinis Teismas dar 2004 m. nutarime yra pažymėjęs, kad kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, taip pat į kasmetines mokamas atostogas, ir iš to, jog Konstitucijoje nustatyta, kad Seimo nario pareigas, teises ir veiklos garantijas nustato įstatymas, įstatymų leidėjui kyla pareiga įstatymu nustatyti Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę, kitas sąlygas.

Seimo narių atostogų įtvirtinimas įstatymu užtikrintų ir tai, kad nebūtų prielaidų laiką tarp Seimo sesijų konstituciškai nepagrįstai traktuoti kaip laiką, prilygstantį Seimo narių atostogoms ar kitokiam poilsui. Seimo narių atostogos turi būti nustatytos ne bet koku Seimo išleistu teisės aktu, o būtent įstatymu, pažymėta, kad tokiaime įstatyme turi būti numatyta Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmė, atostogų apmokėjimo dydis, kitos esminės atostogų sąlygos, taip pat atskleisti tam tikri konstituciniai reikalavimai, kurių įstatymų leidėjas turi paisyti, reguliuodamas su Seimo nario kasmetinėmis mokamomis atostogomis susijusius santykius.

Po visų KT nutarimų, kuriais pripažinta, kad Andriaus Kubiliaus sunkmečio įveikimo planas daugeliu atvejų buvo neteisėtas ir todėl jį vykdančiam buvo pažeidžiama Konstitucija – mažinant pensijas, neproporcingai

2014-uosius Konstitucinio Teismo veikloje, net ir gyvenant 26-uosius nepriklausomybės metus, tenka vėl pavadinti valstybingumo stiprinimo metais.

mažinant atlyginimus valstybės tarnautojams ir teisėjams, pareigybių atlyginimų koeficientus statutiniams pareigūnams, praėjusią savaitę paskelbtas KT nutarimas, patvirtinantis, kad ne viskas, ką darė A.Kubiliaus Vyriausybė, prieštarauja Konstitucijai. Suskystintų gamtinių dujų terminalo projekto rengimas, statymas ir jo finansavimo užtikrinimas, Vyriausybės parinktos valstybinės įmonės veiklos užtikrinimo būdai, nustatant visiems proporcingas pagal sunaudojamų dujų kiekį įmokas už tinklų eksploatavimą, neprieštarauja Konstitucijai. Vadinas, ir A.Kubiliaus Vyriausybė, vykdydama itin didelio masto ir svarbos valstybės energetiniam saugumui SGD projektą, sugebėjo įveikti savo aroganciją ir pasitelkti aukšto lygio teisininkus, kurie tinkamai įteisino politikų sprendimus ir nekilo problemų dėl jų atitikties Konstitucijai. Taip Lietuvos valstybė išvengė eilinio pažeminimo, kai politikų veiksmai KT yra pripažįstami prieštaraujančiais šalies Konstitucijai.

Kita vertus, negalima nepastebėti to fakto, kad A.Kubiliaus vadovaujama opozicija Seime „užmigo“. Nors KT yra pagrindinis konstitucinis instrumentas, kaip patikrinti valdančiosios koalicijos priimtų įstatymų atitiktį Konstitucijai, ir pagrindinis „darbdavys“ galėtų būti opozicija, bet taip nėra. 2015 m. KT nebuvo gauta nė vieno opozicijos prašymo. ■

Algimantas Šindeikis

Diagnozė: „Apple“ DNR

Sėkmė. JAV kompanija „Apple“ šiuo metu neabejotinai išgyvena aukso amžių. Naujo telefono pristatymas praėjusį rudenį sudomino net atkakliausius skeptikus, o kompanija skaičiavo istoriškai didelį pelną.

Daugelis dar iki „iPhone 6“ pasirodymo rinkoje tai vadino kompanijos generalinio direktoriaus Timo Cooko didžiuoju egzaminu, nes po 2011 m., kai iš vadovo pareigų pasitraukė Steve'as Jobsas, „Apple“ nebuvo pristaciausi jokio naujo įrenginio.

Regis, T.Cookas gali atsikvėpti ir parašyti sau gerą pažymį, nes kompanija per 2014 m. ketvirtąjį ketvirtį pardavė rekordinį skaičių – 74,5 mln. išmaniųjų telefonų „iPhone 6“ ir „iPhone 6 Plus“. „Apple“ šiuo metu vertinama daugiau nei 700 mlrd. JAV dolerių, o lažybų punktuose visame pasaulyje spėliojama, kada bus sulaukta trilijono dolerių.

Balandžio 24 d. bus pradėti pardavinėti ilgai laukti ir plačiai išreklamuoti išmanieji laikrodžiai „Apple Watch“, bet jų pardavimas T.Cooko komandos prie apvalesnės sumos veikiausiai neatves. Be abejo, įrenginys strategiškai patrauklus, juo bus domimasi, jis išsiskirs iš kitų išmaniųjų laikrodžių, bet čia reikia nusiileisti ant žemės. Ekspertai spėlioja, kad iš laikrodžių pardavimo per pirmąjį ketvirtį kompanija gali uždirbti apie 2 mlrd. dolerių. Skamba neblogai, bet tai ne aukso kalnai, palyginti su „iPhone 6“ debiutu ir 18 mlrd. dolerių per vieną ketvirtį.

Vos pasirodžius naujam modeliui per valandą iššluota 30 tūkst. telefonų. Naujo išmaniojo telefono ištikimi „Apple“ gerbėjai laukė dvejus metus: „iPhone 5“ buvo pristatytas 2012 m. rugsėjį per tradiciją tapusį kompanijos renginį. Tačiau vartotojai, mėgstantys naujoves ir patogumą (o tai yra vieni pagrindinių „Apple“ strateginių tikslų), nekantriai laukė naujo telefono ir buvo pasirengę plačiai atverti pinigines.

„iPhone 6“ ir „iPhone 6 Plus“ sėkmė nebuvo atsitiktinė. Didelėms kompanijoms taip neatsitinka – jos nuosekliai dirba, tiria viešąją nuomonę, stebi konkurentus ir bando numatyti, ko reikia vartotojams. O vartotojams dabar reikia mini kompiuterio ir ant riešo, ir delne, ir automobilyje, ir dar kur nors. „Apple“ pateisino lūkesčius išleisdama du naujus telefono modelius didesniais ekranais, kurie patenkina didėjantį gigantizmo alkį. Kartu „iPhone 6“

Nebūti nieko girdėjusiam apie IT giganto prekės ženklą – prakąštą obuolį – tiesiog neįmanoma.

sėkmė natūraliai lėmė klinikinę „iPad“ mirtį.

Tiesa, T.Cookas, džiaugdamasis pelnyta telefonų sėkme, nepraranda vilties dėl planšetinių. Tačiau kompanija vėl turės pakrapštyti pakaušį ir atnaujinti požiūrį į penkerius metus gyvuojantį įrenginį, nes telefonai dideliais ekranais atstoja planšetes. „Ipad“, kaip ir „iPhone“, buvo S.Jobso kūdikiai, kurie pripažinimo sulaukė vos pristatyti visuomenei, tačiau šių įrenginių likimas skirtingas: planšetės efektas veikė trumpai, o štai telefonai be tradicinės klaviatūros užkariavo pasaulį ilgam.

2007 sausio 9 d. S.Jobas, prieš pristatydamas visiškai naujos kartos įrenginį, nesuklydo su pasitikėjimu pareikšdamas, kad „šiandien mes įsirašysime į istoriją“. Prieš aštuonerius metus paskelbta apie revoliucinį telefoną, kuris iš esmės pakeitė naudojimąsi mobiliariais įrenginiais. „Apple“ atsisakė QWERTY klaviatūros, bet suteikė neribotas jutiklinio ekrano galimybes bei išplėtė mobiliojo interneto funkcijas. Šių metų sausį pagarbiai buvo prisimintas jau istorinis tapęs „Apple“ kompanijos pristatymas, o analitikai, žvelgdami iš

perspektyvos, kone vienu balsu įvardijo, kad prietaiso sėkmės garantas buvo paprasta vartotojo sąsaja.

Kalbant ne tik apie techninius dalykus, skirtus vartotojų patogumui, bet ir apskritai apie tai, kaip atsižvelgiama į klientus, dažnai buvo kartojama, kad S.Jobas kietakaktiškai nesiklausė vartotojų pastabų ir pasiūlymų. Viskas esą lemiama paties vadovo ir kompanijos skyrių lyderių. Vis dėlto įtakingo JAV verslo leidinio „Forbes“ bendradarbis Drew Hansenas išdrįso sulaužyti šį mitą: jis tvirtina, kad S.Jobas klausėsi kompanijos klientų godų ir buvo atsidaavęs jiems visus dvidešimt metų.

1997 m. „Worldwide Developers Conference“ renginyje S.Jobas prisipažino: „Klientų patirtį reikia panaudoti kuriant technologijas... Aš dariau šią klaidą dažniau nei bet kas kitas šioje salėje... Kai bandėme sukurti „Apple“ strategiją ir viziją, mes galvojome apie tai, ką tikrai naudingo galime suteikti klientui, kuo galime jį sudominti. Manau, tai yra teisingas kelias.“

Žinoma, tai nereiškia, kad S.Jobas siūlo

SHUTTERSTOCK/NUJOTI

verslininkams rengti apklausas ir iškvosti būsimus pirkėjus, ko šie pageidauja, – jo mintis lieka tokia: žmonės nežino, ko nori, iki tol, kol jiems ką nors parodai. Taigi pirmiausia S.Jobsas siūlė suvokti, kokia yra kompanijos strategija ir ką kūrėjai gali pasiūlyti klientams. Pagrindinis dėmuo buvo tai, kas jiems būtų reikalinga. Maža to, pristatydamas kiekvieną naują įrenginį „Apple“ stengiasi atsakyti į klausimą, kokią įsisenėjusią ar įkyrėjusią problemą jis išsprendžia. S.Jobsas nuolat turėjo mintyse du dalykus: kad naujas produktas atitektų aukštus technologinius reikalavimus ir pateisintų klientų lūkesčius.

Beje, grieanant mitą apie S.Jobso atsitraukimą nuo klientų reikėtų priminti, kad bent jau jo vadovavimo laikais „Apple“ ieškojo grįžtamojo ryšio, kuris aktualus ir didelei kompanijai. Įrankis „Net Promoter Score“ skirtas klientų pasitenkinimui ir lojalumui stebėti, tai yra klientai šimtuose parduotuvių kasdien prašomi pareikšti savo nuomonę bei atsakyti, ar jie rekomenduoja, pavyzdžiui, „Apple“ įrenginius kitiems. Sena rinkodaros paslaptis negali

užtikrinti visiško pasitikėjimo atsakymais ar gaunamais rezultatais, bet padeda susidaryti apytikrį vaizdą.

Taigi kodėl „Apple“ yra toks įtakingas ir puikiai žinomas prekės ženklas? Dėl savo geros ir apgalvotos rinkodaros. Išties kompanija neišradinėja dviračio ir nekuria utopijų. Daugelis konkurentų po S.Jobso mirties sakė, kad kompanija nekūrė kažko visiškai netikėto – ji tik patobulino ankstesnius įrenginius, bet darė tai kūrybingai.

Pirmiausia, ko siekia „Apple“, – sukurti gerą produktą, tada svarbu, kad jis įgyvendintų klientų svajones ar lūkesčius. Dar vienas svarbus dalykas – kompanija siekia klientų lojalumo, bet tai vėlgi labiausiai priklauso nuo pardavėjo: ar tavimi tikės milijonai, ar vienetai.

Kaip vieną kertinių „Apple“ rinkodaros strategijos taškų taip pat galima įvardyti klientų patirties įvertinimą ir jų patirties dalijimąsi su kitais. Nors veikiausiai nėra daug klientų, išsitatuiravusių „Apple“ prakąstą obuolį, kaip tai atsitiko su „Harley Davidson“ motociklų gerbėjais, nebūti nieko girdėjusiam apie IT giganto prekės ženklą tiesiog neįmanoma.

Beje, jei kalbame apie logotipą, jame irgi atsispindi ryškus kompanijos principas – inovacijų diegimas. Tarp didžiųjų IT kompanijų pasaulyje nėra kito tokio originalaus logotipo kaip „Apple“, nes kompanijos sieja savo logotipus su pavadinimais ar bent jau trumpiniais (HP, LG, IBM). Prakąstas obuoliukas – ne alkanų klientų simbolis, o pagarbos britų matematikui Alanui Turingui, kuris išaiškino nacių šifravimo mašinos veikimo principą, ženklas. A.Turingas, kuris buvo gydomas hormonais dėl homoseksualumo, atsisakando obuolio, suvilgyto cianidu, ir taip nutraukė savo liūdnei susiklosčiusį gyvenimą. Stanfordo verslininkai (S.Jobsas, Steve'as Wozniakas ir Ronaldas Wayne'as) ieškojo logotipo savo naujamai įmonei ir prisiminė britų matematiką, kuris svariai prisidėjo prie šiuolaikinių kompiuterių atsiradimo.

Nors šis aiškinimas dažnai nuvertinamas, esą obuolys – Isaaco Newtono traukos dėsnio atradimo ar Ievos ir Adomo nuodėmės simbolika, pats dizaineris Robas Janoffas, sukūręs logotipą, labiausiai linko prie A.Turingo atminimo versijos, nors apie garsaus kriptografo likimą prisipažino mažai girdėjęs.

Bet kuriuo atveju „Apple“ rinkodara S.Jobso vadovavimo laikais rėmėsi grynumo idėja: per renginius jis siekė labai tiksliai ir įtaigiai suformuluoti žinią. Jam išties sekėsi, nes lyderis minimas tarp vienu iškalbingiausių IT kompanijų vadovų, o jo kalbos dažnai prisimenamos ir cituojamos. Be to, S.Jobsas siekė tiesioginio ryšio su auditorija, įtvirtino iki šiol „Apple“ konferencijose išlikusią pristatymų stilistiką: neformalioje aplinkoje džinsais vilkintys vadovai pristato atnaujinimus ar naujus įrenginius laisvai kalbėdami, ekranuose tik retkarčiais pasirodo vizualizacijos, siekiama konkretumo. S.Jobsas buvo tiesiog alergiškas tuo metu labai populiarėms „PowerPoint“ pristatymams, griežtai jų atsisakydavo, patar-

damas ir kitiems imtis šio pristatymo būdo tik esant būtinybei.

Be to, „Apple“ suvokia savo vertę ir konkurentų galimybes, o tai leidžia neiškrypti iš kelio. Pažinti savo „priešą“ – būtina. S.Jobsas atvirai nemėgo „Microsoft“ ir kaltino šią kompaniją prastu skoniu. Nieko keista – pats S.Jobsas buvo estetas, tai rodo ir logotipas, ir gaminių dizainas: įrenginių detalės svarbu, bet siekiama atsisakyti nebūtinų dalykų.

S.Jobsas ir Billas Gatesas iki maždaug 1983 m. buvo artimi draugai, po to tapo konkurentais, tad S.Jobsas leido sau atvirai paniekinti „Windows“ kūrėjus. Tačiau draugystė sudužo ne dėl skonio klausimo. Jie abu buvo vieni svarbiausių XX a. antrosios pusės IT įmonių generaliniai direktoriai.

Atsitiko taip, kad „Apple“ turėjo didelių užmačių tapti įtakinga kompiuterių gamintoja bei kurti savo operacines sistemas (OS), todėl „Microsoft“ būtų likusi tik maža rinkos dalis. B.Gatesas nebuvo aklas ir suvokė, kad jo valdoma kompanija tuoj gali tapti priklausoma nuo S.Jobso geranoriškumo. B.Gatesas turėjo nešvarų kozirį: „Microsoft“ inžinieriai slapta nukopijavo „Macintosh“ OS ir kūrė nuosavą „Graphical“ OS – „Windows“. Netrukus S.Jobsas viską sužinojo: realybė buvo tokia, „Microsoft“ nori konkuruoti su „Apple“, o B.Gatesas jį apgavo. Praėjus keleriems metams po S.Jobso mirties B.Gatesas interviu televizijoje išskleidė miglą apie pašlijusius jų santykius ir pasakojo, kad dažnai lankydavo S.Jobsą, kai sužinojo apie jo onkologinę ligą. Vienas „Microsoft“ įkūrėjų gyrė kolegės dizaino jausmą ir vidinį pojūtį, tai, kaip jis strategavo rinkodarą.

Tiesa, tarsi bandydamas įrodinėti „Microsoft“ pranašumą priminė, kad jo kompanija dar iki „Apple“ buvo pagaminusi planšečių, bet S.Jobsas surinko viską į vieną ir pristatė „fenomenalius produktus“. O dar prieš pristatant naują biografiją apie S.Jobsą „Becoming Steve Jobs“ (autorai – žurnalistai Brentas Schlenderis ir Rickas Tetzeli), jo senas draugas pajuokavo, kad „Microsoft“ nėra „Apple“, ir S.Jobsui tikrai nebūtų sekėsi vadovauti šiai kompanijai. Abejotina, kad S.Jobsas būtų svajojęs apie darbą, kaip jis sakydavo, nekūrybingoje kompanijoje.

Įdomu, kaip dabar S.Jobsas vertintų „Microsoft“ veiklą po B.Gateso atsistatydinimo, kai vadžias perėmė Satya Nadella. Kai kurie jau spėjo įvertinti pokyčius ir supanašėjimą su „Apple“, esą S.Nadella taiko panašius vadovavimo principus kaip legendinis „Apple“ lyderis. „Microsoft“ bando nusikratyti tradicinio savo modelio ir prabilo apie „aukštesnius tikslus, didesnius lūkesčius“, nes nori, kad vartotojai rinktųsi, mėgtų ir norėtų naudotis „Windows“.

Pažanga strategijoje pastebima. Po „Vista“ ir „Windows 8“ nesėkmių korporacija bandys iš naujo įtikinti klientus, kad ji dar gali sukurti ką nors vertingą. Tai primena 2000 m. „Apple“ situaciją, kai kompanija išsikėlė tikslą vis dėlto ne nutraukti nevykusių „Mac“ kompiuterių gamybą, o pagaminti geresnę versiją ir ▶

➤atnaujinti „iOS“. Atrodo, kad S.Nadello paskyrimas vadovauti „Microsoft“ – tik į naudą kompanijai, nes šis žmogus turi grandiozinių planų keisti korporacijos veikimo principus.

Po S.Jobso mirties keitėsi ir „Apple“ konkurentai. Kompanija sutelkė dėmesį nebe į OS, o į įrenginius, tad nauja varžove tapo Pietų Korėjos milžinė „Samsung“. Akivaizdi konkurencija ir nesutarimai, auginę ir mušę kompanijų vertę rinkoje, prasidėjo 2011 m. pavasarį, kai teismus pasiekė pirmosios bylos dėl patentų. Tiesa, „Apple“ pirmą didelę bylą laimėjo. Nors pats patentų klausimas buvo vienas paskutinių S.Jobso rūpesčių, su tuo daugiausia susidūrė į generalinius direktorius 2011 m. rugpjūtį paskirtas T.Cookas. Kiek žinoma, jis priešinosi Korėjos kompanijos padavimui į teismą.

Reikėtų paminėti, kad analitikai įnirtingai kompanijų bylinėjimąsi vadina visiškai netipine konkurencine kova, kai kas tai net praminė „legaliu karu“, kuris padėjo abiem įmonėms, ypač „Apple“, sustiprėti. Karo kirčiai ne žlugdė, o grūdino kompanijas, vartotojai su malonumu galėjo stebėti, kaip „Samsung“ bando peršokti konkurentų minas ir išlikti rinkoje sveika.

Tiesa, žvelgiant iš dabartinės perspektyvos Korėjos kompanija liko šešėlyje ir pasaulio reitinge pagal parduodamų išmaniųjų telefonų skaičių pernai buvo antra, o jai ant kulnų mina Kinijos gamintojai „Xiaomi“ bei „Lenovo“. Nors „Samsung“ kaltinta kopijavimu ir kitais nešvariais žaidimais, ir jai, ir „Apple“ teismai išėjo į naudą, nes, kaip pripažino Kalifornijos kompanijos operacijų skyriaus vadovas Jeffas Williamsas, karas padėjo kompanijoms tartis dėl tiekimo. Nors J.Williamsas atsisakė plėtoti savo teiginį, vis dėlto tai nėra laužta iš piršto.

Dar viena šio netipinio kompanijų karo „pasekmė“ ta, kad įsisiautėjusios išmaniųjų telefonų rinkoje jos sutramdė kitus konkurentus: „Microsoft“ ir „BlackBerry“. Tai, ko bijojo S.Jobsas ir vengė T.Cookas, išėjo kompanijai į naudą.

O ar pats T.Cooko paskyrimas korporacijos vadovu išėjo į naudą „Apple“? Jos rezultatai rėkte rėkia – taip, bet vis dėlto „iPhone“ nebuvo visiškai naujas produktas, tai S.Jobso generacijos produkto tęsinys.

Mąstant apie tai, kokių rinkodaros principų ėmėsi naujasis lyderis, vėl iškyla tas pats inovacijos modelis. T.Cookas netrukus po paskyrimo į generalinius direktorius sakė, kad kompanija toliau sieks išsiskirti naujumu ir kūrybišku požiūriu, tai yra jis tęs savo pirmtako pradėtą darbą. Imtis revoliucijų sėkmingai besiklostančioje kompanijos veikloje lyg ir nebūtų gyvybiškai būtina, bet T.Cookas surizikavo rinktis tą patį principą.

Dar viena esminė naujojo lyderio nuostata – plėsti pardavimą, ir ne bet kur, o pačioje didžiausioje pasaulio rinkoje – Kinijoje. 2013 m. Kinija buvo antra pagal dydį „Apple“ klientė, T.Cookas tada pažadėjo, kad kada nors Kinija bus pirma. Tačiau lūkesčiai ne visada lengvai realizuojami, ypač po didžiojo JAV institucijų sekimo skandalo. Kinijos pareigūnai

„Apple“ kompanijos generalinis direktorius T.Cookas, atrodo, išlaikė egzaminą

šiuo metu labai šnairai žiūri į JAV kompanijas, tarp jų – ir „Apple“, jų įrenginių nenorima išleisti net po vidinių auditų bei tyrimų. Komunistinei Kinijai daug patogiau savo gyventojams siūlyti vietinę produkciją – populiarijančius „Xiaomi“ bei, pavyzdžiui, „Lenovo“.

Taigi Kinija liko nuošaly, kaip ir kita nemaža Rusijos rinka. T.Cookas nebuvo tiesiogiai susijęs su JAV pasiklausymo politika, bet jo

kompanija pakliuvo į juoduosius Kinijos sąrašus, o štai į Rusijos nemalonę „Apple“ pateko tiesiogiai dėl vadovo pažiūrų.

Vadovaujant S.Jobsoi santykiai su Rusija buvo puikūs, pats kompanijos vadovas asmeniškai pristatė vieną „iPhone 4“ modelių tuomečiam prezidentui Dmitrijui Medvedevui, kuris kaip vaikas, gavęs naują žaislą, tryško džiaugsmo stebėdamas naujo ekrano galimybes. Apsilankymas Silicio slėnyje Rusijos politikui atvėrė akis: „Rusijoje mes turime daug pinigų, bet neturime Silicio slėnio. Štai kodėl pinigai turėtų būti leidžiami tikslingai. Lėšos turi būti skiriamos reikiamiems asmenims pagal griežtas taisykles“, – mąstė oficialioje „Twitter“ paskyroje D.Medvedevas.

Jis buvo sužavėtas „Apple“ vadovo talento bei svetingumo, taigi Rusijai korporacija ir jos generalinis direktorius padarė gerą įspūdį. Po S.Jobso mirties Sankt Peterburge šalia Nacionalinio mokslinių tyrimų informacinių technologijų, mechanikos ir optikos universiteto iškilo memorialas, skirtas šiam išradėjui ir verslininkui. Tačiau instaliacija apie šlovingą S.Jobso gyvenimą stovėjo neilgai: 2014 m. lapkritį, kai T.Cookas prisipažino, kad yra gėjus, statula buvo pašalinta dėl „homoseksualumo reklamavimo“, kaip nurodė vietinė spauda.

Žinoma, T.Cooko prisipažinimas tebuvo paskutinis lašas tokiam absurdiškam žingsniui – pagrindinį vaidmenį suvaidino paskelbtas sankcijų karas dėl krizės Donbase bei visiškai pašliję JAV ir Rusijos santykiai. Rusija savo ruožtu į sankcijas atsakė netiesioginiais draudimais pardavinėti „Apple“ įrenginius šalyje, nes nuo 2015 m. įsigaliojo naujas įstatymas, nurodantis, kad interneto paslaugas teikian-

Vadovaujant S.Jobsoi santykiai su Rusija buvo puikūs

čios šalys turi saugoti duomenis vietinėse sistemoje. Tai paveikė visus „Apple“ įrenginių turinčius asmenis Rusijoje, nes „Apple“ laiko duomenis JAV įsikūrusiuose „iCloud“ serveriuose.

Be to, Rusijos nemeilė Amerikos kompanijai sustiprėjo ir po rublio nuvertėjimo, nes importuojami „Apple“ įrenginiai smarkiai pabrango.

Dar vienas pikantiškas faktas: po T.Cooko paskelbimo apie savo lytinę orientaciją „Caviar“ butiko sukurti auksiniai „iPhone“ su Vladimiro Putino atvaizdu staigiai pabrango. Italijos ir Rusijos įmonė praėjusių birželį sukūrė specialią „iPhone 5“ seriją, visi 144 telefonai buvo išgraibstyti per kelias dienas, nepaisant to, kad kainavo 4350 dolerių. Dabar prabangus juvelyrikos butikas pagaminti 299 telefonus iš aukso ir titano pagal „iPhone 6“ ir „iPhone 6 Plus“. Tiesa, V.Putino spaudos atstovas Dmitrijus Peskovas nurodė, kad prezidento veido nevalia naudoti tokiems tikslams, tačiau kaip atsispirti pagundai pagerbti lyderį ir užsidirbti iš ištikimų rėmėjų?

Kad ir kaip geopolitiniai veiksniai trikdytų kompanijos veiklą, rezultatai nenukentėjo. Sunku vertinti, ar dabartinis „Apple“ pakilimas yra tebesitęsianti po S.Jobso likusi euforinė nuotaika, ar jau ryškus T.Cooko indėlis. Jei „Apple Watch“ sukrautų didesnę pelną nei pirmųjų „iPhone 6“ pardavimas, tada drąsiai būtų galima vainikuoti laurais T.Cooką. Kol kas jis pristatė mobiliąją mokėjimų sistemą „Apple Pay“ bei dar kelias sistemas: automobiliams skirtą „CarPlay“ ir atvirojo kodo programinės įrangos įrankį „ResearchKit“. Gandų lygmeniu kalbama ir apie kompanijos kuriamus elektromobilius, kurie turėtų spręsti vis dar esančias kliautis ir sudominti daugiau vairuotojų.

Taigi atrodo, kad T.Cookas su „Apple“ dabar labiau telkiasi į programinės įrangos, nei naujų įrenginių, kūrimą, tai yra okupuoją vis didesnę ratą žmonių, kurie naudoja jos telefonais, bet nesižavi papildomais įrenginiais.

S.Jobsas asmeniškai pristatė vieną „iPhone 4“ modelių tuomečiam Rusijos prezidentui Dmitrijui Medvedevui

Įrankiu „ResearchKit“ atiduodama duoklė mokslininkams, o „CarPlay“ suteikia didesnę patogumą vairuotojams, kurie gali valdyti savo „iPhone“ automobilio salone. O štai „Apple Pay“, palyginti su „Samsung“ įsigyta „LoopPay“ įranga, prašovė pro šalį. „Samsung Pay“ turi esminį pranašumą „Apple Pay“ atžvilgiu, nes jai reikia specializuoto artimojo lauko komunikacijos technologijos (NFC) įrenginio, o „Samsung Pay“ veiks su standartiniu kredito kortelių skaitytuvu ir NFC. Tai reiškia, kad tikriausiai daugelis verslininkų mieliau priims „Samsung Pay“ naujovę.

Matoma, kad T.Cookas neblogai tvarkosi su kompanija, ir S.Jobsas nesuklydo savo artimam

draugui patikėdamas didelės vertės įmonę. Bet ko buvo iš jo tikimasi? Dar 2008 m., kai S.Jobsas kentė nuo vėžio, tarp ryškiausių kandidatų jį pakeisti buvo minimas T.Cookas, kuris 2004 m. kelis mėnesius vadovavo kompanijai, S.Jobsoi sveikstant po operacijos.

Nepaisant to, kad jie abu – perfekcionistai, be išlygų įsimylėję savo darbus, T.Cookas parodė kitokį vadovavimo stilių. Be ginčų ir keršto istorijų, nuosekliai dirbdamas, jis negalėjo būti antras S.Jobsas, bet to ir nereikėjo. Bandyti mėgdžioti vieną didžiausių visų laikų IT kūrėjų – sunku ir net neprotinga, bet T.Cookas įrodė, kad minant savo pėdas irgi galima pasiekti stulbinamų rezultatų: 2014-ųjų paskutinis ketvirtis buvo istoriškai sėkmingas, o akcijų vertė T.Cookui perėmus valdymą padvigubėjo. Daugelis specialistų neišsižadėjo savo minties, kad T.Cooko DNR yra įrašyta „Apple“ kultūra, nes iki tapdamas generaliniu direktoriumi jis dirbo šioje kompanijoje 15 metų.

Veikiausiai šis „Apple“ DNR ir lėmė gana sėkmingą valdžios perėmimą, nes korporacijai ir dabar vadovauja žmogus, siekiantis geriausių rezultatų. 2014 m. ketvirtojo ketvirčio rezultatai patvirtina, kad einama teisingu keliu. Nors T.Cookas, priešingai nei jo pirmtakas, nebando kelti didelių bangų IT versle, pastarieji metai buvo skirti programiniams įrankiams ir bandymui įkvėpti naujos gyvybės klasikiniam laikrodžiui.

Šįkart kūrybingas „Apple“ kūrėjų žvilgsnis nukreiptas į laikrodį, kurio pagrindinė funkcija – rodyti laiką – nustumta į šoną. Ar tai padės kompanijai užsitikrinti daugiau simpatijų ir įsitvirtinti dar vienoje nišoje, paaiškės artimiausiais mėnesiais. ■

Deimantė Daugintytė

Laikrodis „Apple Watch“ sudrebino rinką

Medijų raštingumas – atsakingos visuomenės pasirinkimas

Komunikacija. Aktyviai naudojamės tiek tradicinėmis, tiek naujosiomis medijomis. Bet vienas esminių šiandienos klausimų – ar esame pakankamai raštingi medijų ir informacijos vartotojai?

Žiniasklaidos tyrimų apžvalga rodo, kad 2013 m. pabaigoje kompiuteriais ir internetu naudojosi beveik 100 proc. 15–19 metų lietuvių, o 20–29 metų grupėje – 98 proc. Kasmet didėja mobiliųjų įrenginių naudotojų skaičius, o technologijos ir socialiniai tinklai sparčiai populiarėja tarp vyresnių šalies piliečių.

Medijų vaizdai, garsai ir pranešimai yra itin galingas tikrovės pakaitalas, todėl vis plačiau pripažįstama, kad greta tradicinio raštingumo būtina ugdyti medijų ir informacinį raštingumą. Daug dėmesio tam skiria Europos Komisija ir UNESCO (Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija). Vykdomi šios srities tyrimai, konsultuojamos nacionalinės vyriausybės, rengiami dokumentai, organizuojami ekspertų susitikimai ir diskusijos šia tema.

Pagal UNESCO apibrėžimą, medijų ir informacinis raštingumas yra kompetencijų visuma, aprėpianti tradicines ir naujusias medijas bei su jomis susijusius gebėjimus – nuo techninių įgūdžių iki vizualinio ir žiniasklaidos raštingumo. Tai įgalina piliečius naudotis medijomis ir kritiškai vertinti jų turinį, ieškant, atsirenkant ir sklaidžiant informaciją bei idėjas asmeniniais tikslais ir kaip pilietinės visuomenės dalyviams. Raštingas medijų vartotojas geba bendrauti ir išreikšti save medijoje ir kituose informacijos kanaluose, bendradarbiauti kuriant medijų turinį. Medijų ir informacinis raštingumas glaudžiai susijęs su socialine įtrauktimi, mokymusi visą gyvenimą, kūrybišku problemų sprendimu, aktyvumu ir bendradarbiavimu – kertiniais modernios visuomenės orientyrais. Taip pat tai yra laisvos, nepriklausomos ir pliuralistinės žiniasklaidos pamatas, nes tik kritiškai medijų vartotojai gali reikalauti kokybiškai parengtos informacijos.

Medijų raštingumo ugdymo skeptikai dažnai sako, kad vaikai ir suaugusieji savaime išmoksta naudotis medijomis, susiformuoja tam tikras nuostatas ir įpročius jų atžvilgiu, – esą tam nereikia jokios formalios pagalbos, užtenka būti raštingam įprasta šio žodžio prasme. Tačiau medijų raštingumo šalininkai pastebi vieną esminį dalyką: jei ne tikslingas ir programiškas ugdymas, būtų labai sunku kontroliuoti ir atskleisti plika akimi beveik nematomą medijų įtaką.

Kaip pabrėžia Švedijos medijų tarybos ekspertė Martina Wagner, „MIR (medijų ir informacinis raštingumas – M.B.) yra sudėtingesnis ir reikalauja iš vartotojo daugiau įgūdžių, nei skaitymas ir rašymas. Tradiciniam raštingumui pakanka išmanyti vieną simbolių sistemą – raidinį tekstą. O medijos susideda iš teksto, garso, paveikslėlių, judančių vaizdų ir t.t. Tam, kad visa tai suvoktum, turi išmanyti šias skirtingas kalbas. Medijų vartotojas turi išmanyti pasakojimo teorijas, dramaturgiją, semiotiką ir, žinoma, kritiškai vertinti šaltinius. Be to, interneto revoliucija visą medijoje esančią informaciją pavertė hipertekstu. Dėl to skatinamas kur kas didesnis kontekstų išmanymas – nuorodomis keliamama į kitus tinklalapius, žiūrima, kas reklamuojama skaitomo teksto pašonėje ir pan.“

Lietuvos žurnalistų sąjungos Kultūros ministerijos užsakymu atliktas žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo tyrimas (A.Nugaraitė, A.Žilinskienė, D.Radzevičius, 2013) parodė, kad naudojimas internetu informacijos paieškai ir bendravimui pasiekė rekordines aukštumas. „Informaciją didžiausia dalis interneto naudotojų susirenka kaip naujienas, besinaudodami paieškos sistemomis, skaitydami internetinius spaudos leidinius bei komentarus naujienų portaluose, forumuose, tinklaraščiuose. Tai turi ir neigiamą pusę. Pasikeitus skaitymo įpročiams internete nepakankamai pagrįsta informacija įgauti pagreitį būti suprasta kaip galutinė ir neginčijama tiesa. Tekstai yra peržvelgiami, nesigilinama į pateikiamos informacijos šaltinius. Svarbu ugdyti suvokimą ir savimonę atkreipti dėmesį į informacijos šaltinius, kuo remiantis formuluojama viena ar kita netikėta antraštė ar žurnalistinio teksto mintis“, – tokias išvadas daro tyrimo autoriai.

VU Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto docentas, komunikacijos ir informacijos teorijų specialistas Mantas Martišius pastebi, kad internetas daro didelę įtaką tradicinėms informacijos sklaidos priemonėms. Pavyzdžiui, jau kuris laikas Lietuvoje mažėja periodinės spaudos, ji traukiasi į paraštes. Apskritai spauda išgyvena ne pačius geriausius laikus, ypač sunku išsilaikyti labiau nišiniams, pavyzdžiui, kultūros, leidiniams. Be valstybės paramos jiems sunku atsilaikyti prieš interneto dominavimą. Internetas keičia var-

totojų požiūrį į turinį – niekas nenori mokėti pinigų už tai, ką mano rasią visuotiniame žiniatinklyje. Tačiau internetas turi rimtų trūkumų, ypač susijusių su informacijos patikimumu. Nedaug yra interneto portalų, kurie neskuba pirmi paskelbti informacijos, prieš tai jos nepatikrinę.

2013 m. tyrimo „ES vaikai internete“ duomenimis, internetu pradeda naudotis vis jaunesni vaikai. Pasaulio informacinio raštingumo tyrimai rodo, kad mokiniai susiduria su sunkumais vertindami informacijos patikimumą. Tačiau Europos mokyklų tinklo ir Lježo universiteto Švietimo departamento 2012 m. atlikto mokyklų tyrimo „Informacinės ir komunikacinės technologijos švietime“ (ESSIE) rezultatai rodo, kad Lietuvos mokiinių pasitikėjimas savo socialinės žiniasklaidos ir technologijų naudojimo įgūdžiais atitinka

Saikingai ir tikslingai naudojamos technologijos gali būti puiki ugdymo priemonė, o sunkumų kils tuomet, kai išmanusis telefonas ar kompiuteris bus naudojamas vaikui nuraminti

ES vidurkį, o saugaus naudojimosi internetu įgūdžių vertinimas ES vidurkį lenkia.

Apie tai, kokie yra vaikų naudojimosi medijomis įgūdžiai ir kokių iššūkių tai kelia tėvams, pasakoja ilgametė „Vaikų linijos“ savanorių mokytoja psichologė Jurgita Smiltė Jasiulionė: „Technologijos vaikus vilioja nuo mažų dienų, nes jose jie mato interaktyvų ir patrauklų turinį. Be to, technologijos yra tapusios suaugusiųjų kasdienybe. Todėl natūralu, kad visi maži vaikai jau nori paliesti mamos ar tėčio išmanųjį telefoną, išbandyti ten esančius žaidimus, pasižiūrėti filmukų. Kol kas nesama sistemingo stebėjimo, ką Lietuvos vaikai dažniausiai veikia internete, kokiuose portaluose lankosi. Tačiau stebėdami vaikų elgesį matome, kad jaunesni vaikai – ikimokyklinio, pradinio mokyklinio amžiaus – internete dažniau ieško žaidimų, filmukų,

patrauklių vaizdų. Vyresnieji technologijomis vis dažniau naudojasi informacijos paieškai, bendravimui. Tarp paauglių populiariausi socialiniai tinklai, tokie kaip „Facebook“, „Ask.fm“, „Instagram“. Taip pat vaikai ir paaugliai naudoja įvairias išmaniąsias programas – „Kik“, „Snapchat“ ir kitas.“

Pasak psichologės, reikia suprasti, kad šiuolaikiniai vaikai auga kitokioje aplinkoje nei ankstesnės kartos. „Jie nuo pat gimimo yra apsupti medijų ir yra jų veikiami. Natūralu, kad kartais jų elgesys gali atrodyti neįprastas. Pavyzdžiui, mes galime gyventi be tam tikrų technologijų, o paaugliams tai gali atrodyti neįsivaizduojamas dalykas. Paaugliai įpranta viską veikti kartu su medijomis – jie tuo pat metu ruošia pamokas, klausosi muzikos ir stebi draugų įrašus feisbuke. Ir tai nebūtinai reiškia, kad jie prastai paruoš pamokas.

Kita vertus, visi vaikai yra smalsūs, jie nori veikti įvairius dalykus. Tačiau, jei patys suaugusieji nuo mažens vaikams savo pavyzdžiu rodytų, kad laisvalaikiu galima veikti daug ką, kad gyvas bendravimas yra vertybė, tikėtina, jog ir paaugę vaikai ne vien sėdės prie kompiuterio ir bendraus virtualiame pasaulyje“, – aiškina J.S.Jasiulionė.

Vaikų domėjimasis technologijomis ir noras jomis naudotis suaugusiesiems kelia įvairių klausimų: kiek, kaip, kada leisti vaikui naudotis technologijomis? Kaip riboti vaiko laiką, praleidžiamą prie kompiuterio? Kaip sužinoti, kada vaikas susidūrė su kokiais nors grėsmėmis virtualioje erdvėje? Kaip neatsilikti nuo vaikų? Vaikams reikia aiškių ribų – kaip, kiek, kada naudotis technologijomis, o tas ribas jam turi nustatyti suaugusieji. Kitas iššūkis – kaip apsaugoti vaiką nuo įvairiausių grėsmių. ➤

Patys suaugusieji – mokytojai, tėvai – ne visada geba saugiai naudotis technologijomis

➤ „Tenka konstatuoti, kad nėra galimybių visiškai apsaugoti vaiką nuo įvairaus netinkamo turinio internete ar kitose technologijose, – sako J.S.Jasiulionė. – Net ieškodamas „nekaltų“ vaizdų, pavyzdžiui, kačiukų nuotraukų, vaikas gali susidurti su netinkamu, seksualizuotu turiniu. Todėl itin svarbu suaugusiesiems būti šalia vaikų, kad prireikus šie galėtų kreiptis pagalbos. Jaunesnio amžiaus vaikams nuo netinkamo turinio apsaugoti yra visokių turinio filtravimo programų ir įvairių apribojimų. Tačiau visa tai neveiks, jei tėvai nebendraus su vaiku ir nesidomės, ką jis veikia medijose.“

Sužinojus, kad vaikas vis dėlto susidūrė su netinkamu turiniu, psychologė pataria ne bausiti, moralizuoti ar grasinti, bet kalbėtis apie tai, kas tame turinyje netinka vaiko amžiui.

Ugdyti vaikų ir paauglių informacinį raštingumą, apsaugoti nuo grėsmių medijose – tai iššūkis šiuolaikiniams tėvams. Tačiau ir patys suaugusieji – mokytojai, tėvai – ne visada geba saugiai naudotis technologijomis. Be abejonės, labai svarbu mokyti vaikus, kaip saugiai naudotis medijomis, kritiškai vertinti informaciją, kaip bendraujant virtualiai išlikti saugiam. Tačiau ne mažiau svarbu, kad patys tėvai priimtų medijų iššūkių jį tėvystės patirčiai

ir domėtusi technologijose slypinčiomis grėsmėmis bei galimybėmis. Ir dar domėtusi tuo, ką medijose veikia jų vaikai. Kaip klausime vaikų, ką jie veikė mokykloje, taip turime klausiti, ką jie veikė virtualioje erdvėje: ką sužinojo, su kuo bendravo, ką patyrė ar pamatė.

„Norėčiau priminti, kad svarbu kreiptis pagalbos, kai patiems sunku susidoroti su kilusiais sunkumais. Natūralu, jog tėvams sunku viską žinoti apie medijas ir vaikų elgesį jose, taigi verta pasitarti su kitais žmonėmis, specialistais, kad kuo labiau padėtume savo vaikams“, – pataria psychologė.

Šiaurės šalyse veiksmingiausia apsauga nuo neigiamos informacijos ar žalingo turinio laikomas medijų ir informacinis raštingumas. Siekiant išvengti žalos, siūloma eiti atviro dialogo ir paskatinimo keliu – mokant vaikus būti sąmoningais medijų vartotojais. Ši užduotis apibrėžiama kaip siekis subalansuoti du kraštutinius: padidinti medijų teikiamas galimybes ir sumažinti grėsmių riziką. Šiaurės šalių MIR apžvalgoje (Jon Dun?s, 2013) rašoma, jog šiose šalyse akcentuojama vaikų ir jaunimo, kaip demokratinės valstybės piliečių, teisė rinktis – suvokiama, kad jie turi savo pomėgių ir gebėjimų, kuriuos reikia gerbti bei puoselėti.

„Niekas negimsta su kritinio mąstymo įgūdžiais. To turi būti mokoma, ypač kai kalbama apie vaikus ir jaunimą. Kuo anksčiau pradėsime to mokyti vaikus, tuo lengviau visuomenė taikysis prie sparčios technologijų kaitos. Žinoma, mokykla čia vaidina esminį vaidmenį. Švedijos medijų taryba daug dirba ugdydama suaugusiųjų – tėvų, globėjų, mokyklų bendruomenės narių, bibliotekininkų ir vaikų rūpybos specialistų MIR įgūdžius. Per tai stiprinama ir vaikų asmenybė – o tai yra geriausia apsauga“, – neabejoja J.S.Jasiulionė.

Vienas iš Švedijos medijų tarybos prioritetų – vaikų ir jaunimo medijų raštingumo ugdytas, siekiant padėti išvengti žalingo medijų poveikio ir priimti pagrįstus sprendimus jų aplinkoje. Siekiama suteikti vaikams žinių, kaip derėtų elgtis virtualioje erdvėje, gebėjimų bendrauti ir drąsiai reikšti savo nuomonę, išvengti propagandą ir paslėptą reklamą. Nuo šių metų taryba žada atnaujinti pastangas pasiekti anksčiau neįtrauktą pažeidžiamą socialinę grupę – vaikus, turinčius protinę ar kitokią negalią. Pasak J.S.Jasiulionės, šiems vaikams medijos suteikia išskirtinę galimybę dalyvauti komunikacijos procesuose, nors ir kelia ypatingų iššūkių, ypač susijusių su kritiniu informacijos vertinimu. Tačiau nė vienas

žmogus neturi būti išstumtas už šių procesų ribų, nes tai yra labai svarbi visų jaunų žmonių gyvenimo dalis.

Toks yra ir UNESCO tikslas – kuo labiau mažinti skirtumus tarp tų, kurie efektyviai naudojami medijomis, ir tų, kurie dėl tam tikrų sąlygų neturi tokių galimybių.

2014 m. gegužės 27–28 d. vyko pirmasis Medijų ir informacinio raštingumo forumas, organizuotas Europos Komisijos, UNESCO, Barselonos universiteto ir partnerių. Jo tikslas – pristatyti ir stiprinti nacionalines medijų raštingumo ugdymo strategijas, skatinti tarptautinę ekspertų bendradarbiavimą, o svarbiausia – įtraukti medijų ir informacinį raštingumą į privalomas Europos švietimo programas. Forume pristatytas tyrimas atskleidė, kad medijų raštingumo padėtis Lietuvoje gerėja, nors tai tebėra nišinė sritis. Įtakos tam neabejotinai turėjo gana aukštas informacinio raštingumo ir mokyklų aprūpinimo technologijomis lygis.

Forumas nubrėžė skaitmeninio amžiaus iššūkius švietimui: skatinti didesnę piliečių, ypač jaunimo, įsitraukimą į demokratinius procesus per medijas, spręsti privatumo, saugumo internete ir etiško informacijos naudojimo klausimus. Medijų raštingumo ugdymas padės vaikams formuoti nepriklausomą požiūrį į tai, kas aplink juos vyksta, kritiškai vertinti medijų konstruojamus stereotipus, patiesi kurti medijų priemonėmis. Pasak Barselonos universiteto profesoriaus J.M.P.-Tornerio, medijų ir informacinio raštingumo ugdymas turėtų būti esminė kompetencija ir atnaujinti patį mokymą bei mokymąsi.

Visuomenės progresas ir kaita visuomet eina koja kojon su technologijų proveržiu ir įsigalėjimu. Kaip rodo 2014 m. Europos Komisijos ir Naujųjų medijų konsorciumo ataskaita, per artimiausius penkerius metus technologijos sukels didelių pokyčių švietimo srityje. Pabrėžiama, kad dėl informacinių komunikacinių technologijų kils mokytojo vaidmuo, o vietą ugdymosi procese ras socialinės medijos, tokios kaip feisbukas ir tvisiteris, bei žaidimų edukacija. Mokymasis nuotoliniu būdu ir mišrioje aplinkose, pritaikant ugdymo turinį prie vartotojo, – šiek tiek tolimesnė ateitis, bet jau šiandien matoma jos užuomazga.

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Edukologijos katedros profesorės dr. Lilijos Duoblienės teigimu, dėl informacinių komunikacinių technologijų keičiasi mokytojo vaidmuo ir pats ugdymo turinys. Moksleiviai informacijos ieško internete, tad jų žinios yra paviršutiniškos ir fragmentiškos. Mokomasi bandymų keliu, sparčiai keičiant metodus, žiūros taškus, darbo režimus. Įsiminti nereikia, nes informacija laikoma naudojamoje medijoje – kompiuteryje, išmaniajame įrenginyje ir pan. Skirtingos kokybės, vertės ir patikimumo informaciją linkstama suvokti kaip lygiavertę. O mokytojai vis dar siekia, kad mokinys gebėtų tvarkingai planuoti, mokytis laipsniškai, nuosekliai, linijškai ir giliai. Bet dabartinės priemonės lemia visai kitokias prielaidas prie mokymosi mokytis. Tai visiškai suvokti ir pagal tai dirbti su mokiniais, profe-

sorės nuomone, sugebės nebent skaitmeninės kartos mokytojai.

Vilniaus universitete vykdoma nauja švietimo kultūros edukologijos programa siekiama studentus supažindinti su įvairiomis medijų ugdymo ir švietimo srityje problemomis, galimybėmis, futuristiniais projektais, leisti jiems išbandyti savo idėjas vykdant projektus. Siekiama parengti švietimo ekspertus amžiuje, kai medijų tinklai, viena vertus, viską žino, nieko nereikia saugoti savo galvoje. Kita vertus, tai amžius, kai informacija gali būti labai lengvai panaikinama. Žinios perduodama labai greitai, o kokios jos – dažnai įvertinama jau praėjus kuriam laikui. „Darbo su medijomis, ypač informacijos atrankos ir ekspertavimo, įgūdžiai tampa labai svarbūs visuose švietimo lygmenyse. Norime, kad medijų švietimo specialistai būtų rengiami ne tik informatikos kryptyje, kuriai labiau rūpi techniniai medijų įveikos aspektai, bet ir edukologijos, kuriai labiau rūpi būsimo piliečio asmenybė, vertybės, sąmoningumas“, – teigia L. Duoblienė.

Profesorės mintims pritaria ir „Vaikų linijos“ psichologė J.S.Jasiulionė. Jos manymu, saikingai ir tikslingai naudojamoms technologijoms tikrai gali būti įdomi ir puiki ugdymo priemonė: „Pavyzdžiui, kai kuriuose darželiuose planšetiniai kompiuteriai naudojami tam tikroms užduotims atlikti. Tai nėra blogai ir tikrai nepaveikia vaiko raidos netinkamu būdu. Sunkumų kyla tuomet, kai technologijomis naudojamos neribotai, kai išmanusis telefonas, kompiuteris, televizorius naudojamas vaikui nuraminti, kad šis netrukdytų tėvams, nors patys tėvai linkę laisvalaikį leisti prie kompiuterio, užuot eję su vaikais į lauką ar žaidę žaidimus. Tada medijos keičia bendravimą: vakare, užuot kalbėjusi apie tai, kuo gyvena visą dieną, šeimos nariai linkę „bendrauti“ su medijomis, formuojasi įprotis būtent tokiu, o ne kitokiu būdu leisti laisvalaikį.“

Medijos teikia neribotų galimybių vaikams ir suaugusiems mokytis, pramogauti, dirbti ir kurti. Šiandien kiekvienas gali kurti ir pasiūlyti medijų turinį. Tačiau neugdant kritinio

Pasak L. Duoblienės, dėl informacinių komunikacinių technologijų keičiasi mokytojo vaidmuo ir pats ugdymo turinys

požiūrio tai gali turėti neigiamų padarinių. Viena vertus, medijos, internetas ir kiti informacijos teikėjai – bibliotekos, archyvai, muziejai yra demokratijos laidas, užtikrinantis piliečių teisę į žinias, saviraišką ir žodžio laisvę. Kita vertus, masinės komunikacijos priemonės gali lengvai manipuliuoti žmonių sąmone, primesti tam tikrus įsitikinimus ir formuoti vertybines nuostatas.

Dar vienas pavojus – didėjantis informacijos šaltinių skaidymasis. Jau dabar informacija pateikiama atsižvelgiant į vartotojo ankstesnius pasirinkimus ir paieškos rezultatus, o ateityje to tik daugės. Tai reiškia, kad vis mažiau dalysimės bendra informacija, rizikuodami gyventi savo informacijos „burbuluose“ ir gauti tik tokią informaciją, kuri atitinka mūsų įsitikinimus, bet nieko, kas mus išmuštų iš vėžių ir priverstų pagalvoti.

Dėl visų išvardytų priežasčių valstybės turėtų skirti pakankamai dėmesio MIR ugdymui. Tai ypač aktualu šiandienos aplinkybėmis, esant nestabiliai padėčiai Rytų Europos regione. Lietuvoje yra vertingų medijų ir informacinio raštingumo ugdymo iniciatyvų, tačiau dar tik einama prie bendro požiūrio ir veiksmų plano valstybiniu lygmeniu. Tuo rūpinasi Švietimo ir mokslo ministerija, vykdydama Šiaurės ministrų tarybos biuro Lietuvoje inicijuotą projektą, kuriuo siekiama integruoti medijų ir informacinį raštingumą į ugdymo turinį.

Pagal šį projektą bus sukurtos ir išbandytos metodinės priemonės, organizuojami mokymai ir inicijuojama ugdymo turinio kaita. Medijų edukacija užsiima VŠĮ „Meno avilys“, įgyvendinanti nacionalinę programą „Kinas mano mokykloje“, skirtą vizualiniam raštingumui ugdyti. Kino centras „Skalvija“ vykdo projektą „Mokausi iš kino“, skirtą mokytojų ir mokinių kūrybiškumui puoselėti. Nuo 2005 m. vykdoma Europos Komisijos Informacinės visuomenės direktorato programa „Saugesnis internetas“. Ji apima visuomenės švietimą saugaus interneto klausimais, konkursus, mokyklose organizuojamas veiklas, „Karštosios linijos“ ir „Vaikų linijos“ paslaugas.

Siekiant ugdyti medijų ir informacinį raštingumą patirties galima semtis iš kitų šalių. Kaip vienas geriausių pavyzdžių pateikiama Suomija. Šioje šalyje medijų raštingumas įtrauktas į visus dalykus visose bendrojo ugdymo pakopose. Tai atliepia ekspertų nuomonę, kad medijų ir informacinis raštingumas turėtų būti ugdomas sistemškai, o ne apsiribojant tam tikrais gebėjimais ar projektine veikla. Kita vertus, pavieniai medijų raštingumo entuziastai taip pat gali suteikti gerų impulsų ir užkrėsti kitus medijų panaudojimo ugdymo procese idėjomis.

Labai svarbu išskirti dėmesį su ugdymo programomis ir parengti kompetentingus šios srities mokytojus, inicijuoti diskusijas apie informacinį visuomenės saugumą. Taip pat būtina atkreipti tėvų ir kitų suaugusiųjų dėmesį į jų vaikams kylančius informacijos vartojimo iššūkius ir paskatinti kalbėtis su vaikais apie jų veiklą virtualioje erdvėje. ■
Martyna Bražiūnaitė

Greiti, įsiutę ir girti Lietuvos keliuose

Nepaskelbtas karas. Lietuvoje kone kiekvieną savaitę išgirstame apie girtų ar nedrausmingų vairuotojų sukeltas avarijas, per kurias žūva žmonės. Statistika rodo, kad tragiškų eismo įvykių po truputį mažėja. Visuomenės tolerancija pažeidėjams – taip pat.

Dar neseniai žurnalistai nesibodėdavo vadinti net ir mirtinas nelaimės sukėlusių vairuotojų gana skambiu kelių erelio titulu, vėliau susigriebta, kad labiau tiktų kelių gaidelio pravardė. Galbūt netoli laikas, kai imsime kalbėti apie nusikaltimus teisiniais, o ne gamtiniais terminais; kai žmogžudystės ir teisėsaugos institucijų, ir žiniasklaidos bei visuomenės bus vertinamos kaip žmogžudystės – neišskiriant nė tų, kurios įvykdytos naudojant ne tik ginklą ar tuščią butelį, bet ir automobilį.

Juolab kad pirmasis precedentas jau yra. 2014 m. kovo 29 d. Utenos mieste girtutėlis vairuotojas sukėlė avariją, pražudydamas tris žmones, dar dviem nesunkiai sutrikdydamas sveikatą. Pirmą kartą Lietuvos teismų praktikoje girtu vairuotojo sukeltas eismo įvykis, per kurį žuvo ir buvo sužeisti žmonės, buvo perkvalifikuotas į tyčinį nužudymą bei tyčinį nesunkų sveikatos sutrikdymą. Panevėžio apygardos teismas išnagrinėjęs bylą paliko tokią pat kaltinamojo veiksmų kvalifikaciją ir skyrė 14 metų laisvės atėmimo bausmę.

Iki tol Lietuvos teismų praktikoje keliuose žmones pražudę girti ar leistiną greitį kelis kartus viršiję vairuotojai atsipirkdavo mažesnėmis bausmėmis, nes jiems kažkodėl buvo taikomas kitas Baudžiamojo kodekso straipsnis – 281 (buvo kvalifikuojama kaip veikla dėl neatsargumo transporto eismo saugumui ir grėsdavo maksimali 10 metų bausmė).

Panevėžio apygardos prokuratūros Pirmojo baudžiamojo persekiojimo skyriaus vyriausiasis prokuroras Donatas Skrebiškis, paprašytas prisiimti beprecedentį sprendimą nulėmusias aplin-

2014 m. pirmą kartą Lietuvos teismų praktikoje girtu vairuotojo sukeltas eismo įvykis, per kurį žuvo ir buvo sužeisti žmonės, buvo perkvalifikuotas į tyčinį nužudymą bei tyčinį nesunkų sveikatos sutrikdymą

Kas penkto eismo įvykio priežastis – per didelis greitis arba saugaus greičio, atitinkančio sąlygas, nepaisymas.

Per tokius įvykius žūva apie 30 proc. visų eismo dalyvių

kybes, pasakoja: „Tik pradėjus ikiteisminį tyrimą, įvykis buvo kvalifikuotas kaip nusikaltimas transporto eismo saugumui, tačiau netrukus, įvertinusi byloje esančias faktines aplinkybes, Panevėžio apygardos prokuratūra įtariamojo veiką perkvalifikavo į tyčinį asmenų nužudymą bei sveikatos sutrikdymą esant kvalifikuojančioms aplinkybėms. O būtent: įtariamasis, apsvaigęs nuo alkoholio, vairavo automobilį, sąmoningai nepakluso policijos pareigūnų reikalavimui sustoti, priešingai, padidinęs greitį kirto net dvi šalutines miesto centrinės dalies gatves, nepaisydamas nei kelio ženklų, nei šviesoforo signalų, kol galiausiai trečioje sankryžoje, lėkdamas beveik 130 km/h greičiu, įvažiavo į pagrindinį kelią, susidūrė su taksi automobiliu. Trys žmonės žuvo, du nesunkiai sužeisti. Galima tik papildyti, kad ši tragedija buvo sukelta šeštadienio rytą, netoli centrinės miesto turgavietės, būtent tada, kai eismas mieste intensyvus. Pabrėžtina, kad šio įvykio kaltininkas ne kartą buvo baustas administracine tvarka už kelių eismo saugumo taisyklių pažeidimą.“

D.Skrebiškis svarsto, kad visuomenėje šis atvejis didžiulio atgarsio sulaukė galbūt ne tik todėl, kad buvo pražudyti trys niekuo dėti žmonės, bet ir dėl to, kad ši veika buvo perkvalifikuota į tyčinį nužudymą bei tyčinį nesunkų sveikatos sutrikdymą. Esant tokiems kaltinimams baudžiamoji byla buvo perduota teisminiam nagrinėjimui į Panevėžio apygardos teismą, kuris išnagrinėjęs bylą paliko tokią pat kaltinamojo veiksmų kvalifikaciją ir, kaip minėta,

skyrė 14 metų laisvės atėmimo bausmę. Tai pirmas toks atvejis Lietuvos teismų praktikoje.

Pasak prokuroro, esant tiek nusikalstamoms veikoms, padarytoms žmogaus sveikatai, gyvybei (tyčiniai bei neatsargūs sveikatos sutrikdymai, nužudymai), tiek nusikalstamoms veikoms, padarytoms pažeidžiant kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploataavimo taisykles (eismo įvykiai), visais atvejais rezultatas tas pats: sveikatos sutrikdymas arba skaudžiausia pasekmė – atimama žmogaus gyvybė.

„Dažnai išgirstame, kad žmogaus sveikata tyčia sutrikdoma ar gyvybė atimama įvairių konfliktų metu panaudojant pačius įvairiausius įrankius – peilius, šaunamuosius ginklus ir pan. Maksimali bausmė už tokius nusikaltimus gali būti įkalinimas iki 20 metų ar net iki gyvos galvos. Atvejai, kada asmenims sveikata sutrikdoma ar gyvybė atimama dėl neatsargumo pažeidžiant kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploataavimo taisykles, paprastai kvalifikuojama kaip veika, padaryta transporto eismo saugumui, tai yra tokia įtariamojo asmens veika atitinka Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 281 str. Šiame straipsnyje numatyta, kad asmuo atsako pagal šį straipsnį tik tais atvejais, kai veika padaryta dėl neatsargumo, ir jeigu būna skiriama laisvės atėmimo bausmė, ji paprastai būna mažesnė nei 10 metų, nes taikant baudžiamąją atsakomybę pagal minėtą straipsnį maksimali laisvės atėmimo bausmė yra 10 metų“, – atkreipia dėmesį D.Skrebiškis.

Jis pabrėžia, kad ne visi eismo įvykiai, per

kuriuos žūva žmonės, sukeliama dėl neatsargumo: „Atskirais atvejais tai galėtų būti traktuojama kaip tyčinis nusikaltimas. Kokios rūšies bausmė bei kokio dydžio ji bus skirta, sprendžia tik teismas, išsamiai įvertinęs visas bylos aplinkybes, nes kiekvienas atvejis yra skirtingas bei individualus.“

Kas verčia žmones sąmoningai rizikuoti savo bei kitų gyvybe ir sveikata, aiškina ir psichologai. Vilniaus universiteto dėstytojas dr. Antanas Kairys sako, kad netyčinės klaidos dažniausiai daromos, kai vairuotojams tiesiog pristinga ▶

Lietuvos automobilių kelių direkcijos prie Susisiekimo ministerijos konsultanto Evaldas Tamariūno pateiktais duomenimis, dažniausios nelaimių priežastys keliuose yra šios:

Greičio viršijimas: kas penkto įvykio priežastis – per didelis greitis arba saugaus greičio, atitinkančio sąlygas, nepasirinkimas. Per šiuos įvykius žūva apie 30 proc. visų eismo dalyvių;

Jauni vairuotojai: apie 35 proc. vairuotojų – eismo įvykių kaltininkų – buvo 18–24 metų amžiaus;

Neapsaugoti eismo dalyviai: iki 35 proc. aukų – pėstieji, 10 proc. – dviratininkai, arba beveik 50 proc. visų aukų;

Alkoholio vartojimas: apie 10 proc. žuvusiųjų žuvo per eismo įvykius, kuriuos sukėlė neblaivūs vairuotojai.

►dėmesingumo arba jie neteisingai įvertina situaciją: „Dėl tyčinių pažeidimų – sudėtingiau, priežasčių gali būti ne viena. Pavyzdžiui, agresyvus, pavojingas vairavimas sietinas su noru pasirodyti drąsiam, ryžtingam, pasididžiuoti – aš kietesnis už visus, lenkiu kiekvieną ir užkertu kelią.“

Kita priežastis – prasta emocijų, pirmiausia pykčio, kontrolė. Tokie žmonės nusižengia kelyje būdami supykę, įsiutę. Net yra vartojimas terminas „kelių įsiūtis“, – aiškina psichologas. – Kelių eismo taisyklės pažeidinėjamos ir todėl, kad tikimasi, jog nieko nenuotiks. Pavyzdžiui, būdingas įsitikinimas, kad nedaug viršijęs greitį liksi nenubaustas, arba – visi čia kerta ištisinę liniją, tad kodėl ir man negalima?“

Vytauto Didžiojo universiteto psichologės Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Rasa Markšaitytė, Kristina Zardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė daugiau nei dešimtmečio tyrimų rezultatus publikavo monografijoje „Lietuvių rizikingas vairavimas. Ką gali paaiškinti psichologiniai veiksniai“.

Pasak vienos iš bendraautorių, psichologės dr. L.Šeibokaitės, rizikingai vairuojančio (rizikingas vairavimas – tai bet koks veiksmas, kuris padidina eismo įvykio tikimybę) žmogaus elgesį lemia skirtingos priežastys ar jų visuma. „Mokslininkai sutaria, kad sąmoningai eismo taisyklės pažeidžiantys vairuotojai pasižymi tam tikromis asmenybės ypatybėmis. Dažniausiai tai agresyvios asmenybės, kurios tam tikrose konfliktinėse situacijose trokšta pakenkti kitiems. Impulsyvus žmogus sudėtingose situacijose reaguoja greitai, nespėja apgalvoti savo veiksmų, elgiasi taip, kaip jį pastūmėja pirmasis impulsas. Rizikingu vairavimu yra linkę mėgautis aštrių pojūčių, rizikos gerbėjai – tai didina adrenalino kiekį organizme, žmogus išgyvena jaudulį ir juo mėgaujasi“, – aiškina specialistė.

Be asmenybės ypatumų, yra daugybė kitų

Sąmoningai eismo taisyklės pažeidžiantys vairuotojai pasižymi tam tikromis asmenybės ypatybėmis. Dažniausiai tai agresyvios asmenybės, kurios tam tikrose konfliktinėse situacijose trokšta pakenkti kitiems

priežasčių, kodėl žmonės sąmoningai nusižengia kelyje. „Daugiausiai žalos padaro ne tie, kurie pažeidžia taisykles netyčia, bet tie, kurie žino, kad jų elgesys netinkamas, prieštarauja eismo taisyklėms, tačiau vis dėlto taip elgiasi. Kodėl? Motyvų esama įvairių“, – aiškina L.Šeibokaitė.

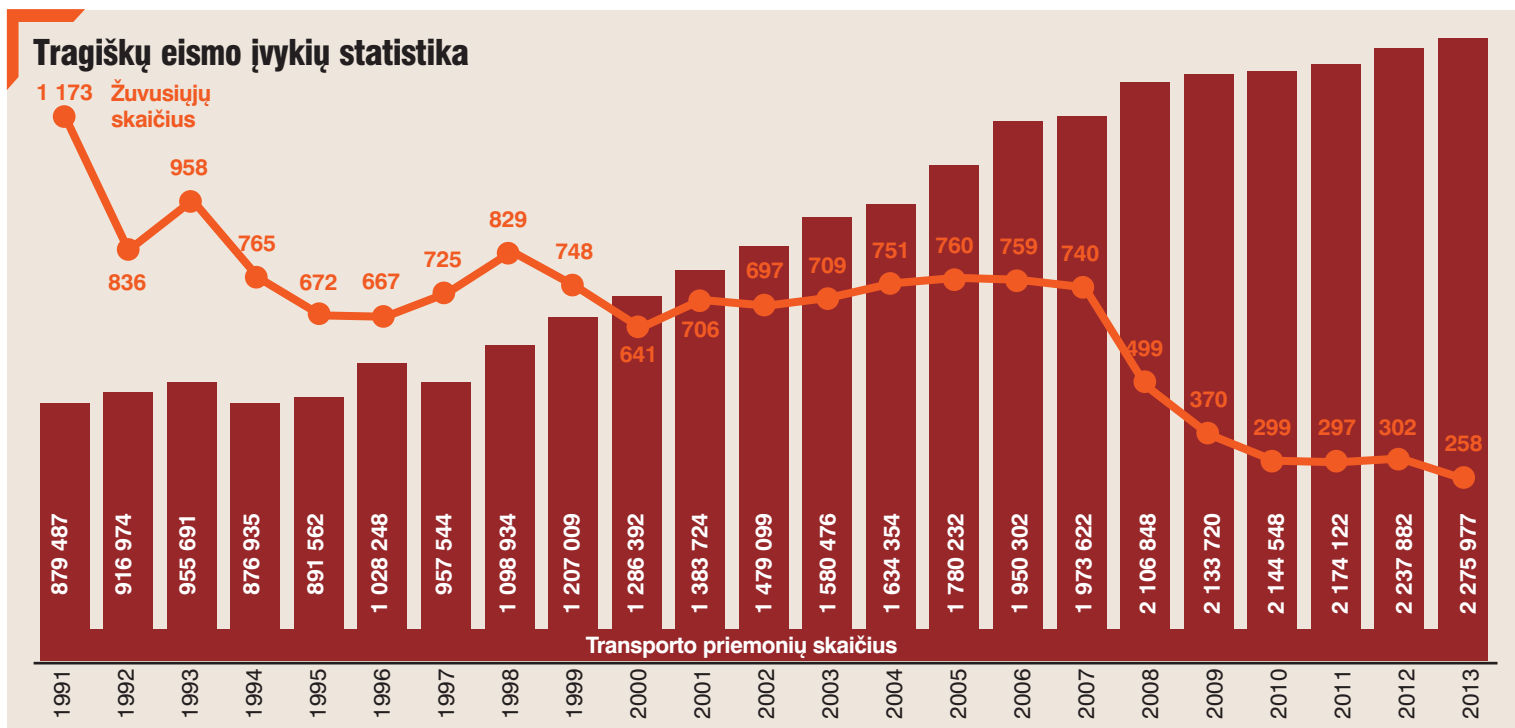
Ji atkreipia dėmesį, jog kai kurie pažeidėjai jaučia nepagarbą kelių eismo taisyklėms, manydami, kad jos sukurtos „kvailiams“, kurie nesugeba susidoroti su sudėtingomis situacijomis. Kiti, ypač jauni vairuotojai, siekia pasipuikuoti savo igūdžiais – nebūtinai prieš šalia sėdinčiuosius, bet ir prieš kitus vairuotojus.

Pernelyg didelis pasitikėjimas savo jėgomis – dar viena rizikingo vairavimo priežastis. „Aš pernelyg gerai vairuoju, kad tų taisyklių man reiktų laikytis“, – mano dažnas pažeidėjas. Kai kurie

žmonės vairavimu stengiasi „susireguliuoti“ emocijas: būdami susinervinę ar supykę vairuoja, kol nurimsta. Beje, L.Šeibokaitės teigimu, net ir pernelyg didelis džiaugsmas nėra pati geriausia būseną sėsti prie vairo.

Ar garsios muzikos klausymasis gali mažinti saugumą kelyje? „Užsienio mokslininkai nustatė, kad jei vairuotojas klausosi muzikos, kuri jam kelia malonias emocijas, jis ima elgtis rizikingiau – pradeda niūniuoti, dainuoti, o tai jį blaško, jis gali neišgirsti kitų garsų“, – sako psichologė ir priduria, kad yra tyrimų, atskleidžiančių, jog žmonės, pasižymintys depresyvumu – nuolatinio liūdesiu, susikoncentruoja tik į savo problemas, o ne į veiklą – vairavimą. Jie taip pat dažniau sukelia eismo įvykius.

„Tai bene pagrindinės priežastys. Kuri iš jų

svarbiausia, atsakyti sudėtinga, įvairialypis jų derinys ir lemia netinkamą vairuotojo elgesį kelyje“, – sako specialistė.

Paprastai rizikingai vairuojantiems stinga ypatybių, kuriomis pasižymi geri vairuotojai. L.Šeibokaitė išskiria dvi svarbias psichologines savybes: tai sąmoningumas – polinkis laikytis tvarkos ir taisyklių, apgalvoti savo veiksmus; ir sutarumas – noras, kad ir kitiems būtų gera įvairiose situacijose, siekis sutarti su kitais žmonėmis, gebėjimas atsižvelgti į jų poreikius.

Nors ir labai nesinorėtų didinti priešpriešos tarp vairuotojų vyrų ir moterų, tačiau faktas, kad vyrai dažniau patiria ar sukelia tragiškas avarijas, sąmoningai pažeidžia eismo taisykles. Kodėl?

Pasak L.Šeibokaitės, vairavimas vis dar priskiriamas tipiskam vyriškam socialiniam vaidmeniui – tikras vyras turi vairuoti. Nors tikrovė šiandien pasikeitusi – vairuoja dauguma moterų. „Kai kurie tyrėjai mano, kad vyrai sąmoningai rizikuoja būtent dėl su vyrišku vaidmeniu sietinų priežasčių: tai konkurencija su kitais vairuojančiais vyrais – tikras vyras turi geriau nei kiti atlikti šį specifinį vaidmenį. Toks siekis paprastai ir veda prie nereikalingos rizikos. Kita priežastis – noras įtvirtinti tam tikrą statusą. Neva tikram vyrui privalu vairuoti labai gerai – taip, kad net galima nepaisyti eismo taisyklių. Rizikingas vyrų vairavimas atitinka stereotipinius jiems keliamus visuomenės lūkesčius. Paplitęs požiūris, kad moterys nemoka vairuoti, o vyrai moka gerai, todėl gali sau daugiau leisti kelyje. Tačiau dauguma mūsų atliktų ar pasaulinių tyrimų nerodo didelių skirtumų tarp vyrų ir moterų gebėjimų šioje srityje“, – pabrėžia psichologė.

Nelengva rasti atsakymą ir į klausimą, kodėl būtent Lietuvoje tiek daug skaudžių eismo nelaimių. Pasak L.Šeibokaitės, tokių tarpkultūrinių tyrimų nėra, tiesiog konstatuota, kad mūsų vairuotojai vairuoja palyginti rizikingai. „Galima samprotauti, kad saugus eismas priklauso nuo trijų dalykų: tai geras kelias, padedantis išvengti netyčių nelaimių, svarbu techniškai tvarkingas automobilis, kuris nesulūžta ir nestringa, ir vairuotojas, kuris tinkamai elgiasi. Norint padidinti saugumą keliuose reikėtų tobulinti visus tris veiksnius. Lietuvoje gerėja pirmi du. Nors daugelis vairuotojų nėra patenkinti kelių būkle, ypač miestuose, tačiau pažvelgus dešimt metų atgal pagerėjimas akivaizdus. Automobilų parkas irgi jaunėja. Dažnai automobiliai turi visas reikiamas charakteristikas ar bent artėja jų link. Labiausiai „pamirštas“ yra vairuotojas. Lietuvoje nėra institucijos, kuri reikalautų ir tikrintų, kad eismo saugumo nuostatų bei elgesio būtų mokoma su tokio pačiu stropumu, kaip ir vairavimo, manevravimo įgūdžių, nors akivaizdu, jog vairuotojus reikia mokyti ir saugaus elgesio kelyje“, – neabejoja pašnekovė.

Šiuos teiginius patvirtina Lietuvos automobilių kelių direkcijos darbuotojas Evaldas Tamariūnas: „Eismo saugumo užtikrinimas galimas tik tada, kai visa sistema – kelias, automobilis, eismo dalyvis – veikia darnai. Jei viena kuri grandis yra silpnesnė, nukenčia visa sistema.“

Pasak jo, yra efektyvių inžinerinių eismo saugą keliuose gerinančių priemonių: tai avaringų sankryžų rekonstrukcija į žiedines, pėsčiųjų ir

dvaračių takų tiesimas, šalikelių saugumo didinimas, greičio mažinimo priemonių diegimas, avaringų kelio ruožų apšvietimas, stacionarių greičio matavimo prietaisų sistemos veikimas ir kt. Tačiau ne mažiau svarbi ir gera automobilio techninė būklė bei tinkamas vairuotojo elgesys.

L.Šeibokaitė kalbėdama apie vairavimo kultūros gerinimą pastebi, kad eismo situacija per visus nepriklausomybės metus kito greitai – gana staiga atsirado daugiau automobilių ir vairuotojų, todėl labai greitų pokyčių nieko neveikiant tikėtis nereikia. Tačiau gerųjų požymių esama. Juk anksčiau niekas nepranešdavo apie keistai manevruojančius automobilius, galbūt išgėrusius vairuotojus, o dabar policija tokių pranešimų sulaukia. Visuomenėje randasi tam tikro nepakantumo rizikingai vairuojančiųjų atžvilgiu.

„Supratimas apie tai, kas leidžiama, o kas ne, klostosi kiekvienoje kultūroje. Pavyzdžiui, neseniai mažame Graikijos provincijos miestelyje teko porą valandų stebėti, kaip vairuoja vietos ūkininkai. Per dvi valandas pastebėjau tik tris mašinas, kurios parodė posūkius. Visi automobiliai daugiau ar mažiau aplankstyti. Tėn – tokios vairavimo normos“, – pasakoja A.Kairys.

Jis atkreipia dėmesį, kad net Lietuvos miestuose nemaža skirtumų. Pavyzdžiui, Vilniuje pėsčiajam priėjus prie perėjos dažnas automobilis sustoja. „Klaipėdoje gali stovėti pusvalandį – tavo bėda. Tik žengus į perėją vairuotojai sustoja. Neformalios vairavimo normos Lietuvoje klostėsi veikiamos daugybės priežasčių: sovietinio paveldo, kuriam būdinga didelė bendra nepagarba taisyklėms, baudų specifikos, policijos veiksmų“, – vardija psichologas.

Šiuo metu labai populiarėja nedrausmingų vairuotojų gaudymas viešinant vaizdo registratoriais nufilmuotus vaizdus. „Lietuvoje nėra duomenų, kad vaizdo registratorių naudojimas gali skatinti kultūringesnę vairuotojų elgesį, tačiau panagrinėjus užsienio šalių patirtį galima teigti,

Kol dalis visuomenės reaguos į greitį ir taisyklių pažeidinėjimą kaip į šaunius dalykus, tol ir „kelių erelis“ bus komplimentas.

kad tai pakankamai efektyvi priemonė“, – mano E.Tamariūnas.

Tačiau visai priešingą rezultatą duoda tragiškų avarių vaizdų rodymas internete ar per televiziją. L.Šeibokaitė pasakoja: „Užsienio patirtis rodo, kad rizikingo vairavimo prevencijos priemonės, taikytos siekiant padėti pažeidėjams suvokti savo veiksmų pasekmes, kai jiems buvo demonstruojama medžiaga su kraupiomis avarių pasekmėmis, rodomi artimųjų netekusiųjų interviu apie jų išgyvenimus, nepasiteisino. Tos strategijos buvo atsisakyta, nes paaiškėjo, kad ji duoda priešingą efektą arba jokie.“

Priežastis gana paprasta. „Tokios situacijos žmogui kelia siaubą, nekontroliuojamumo pojūtį. Kadangi žmogus pasijunta negalintis nieko paveikti, tai neskaitina keisti ir savo elgesio vairuojant, o neigiamos emocijos, beviltiškumas skatina elgtis dar rizikingiau, pavyzdžiui, greičiau važiuoti“, – aiškina psichologė.

Be to, taip labai žeidžiami žuvusiųjų artimųjų jausmai. L.Šeibokaitė siūlo prieš skelbiant tokius

vaizdus savęs paklausti: o kaip mane tai paveiktų? Turbūt nė vienas nenorėtų matyti per žinias rodomo brangaus žmogaus sumaitoto automobilio, išmėtytų jo asmeninių daiktų... „Ne visi žmonės gali matyti kraupius vaizdus, kai kuriems nuo jų darosi negera, silpna. Išivaizduokime, kaip jaustis, jeigu dar turi ryšį su tuo žmogumi? Pagalvokime, koks jausmų spektras turėtų išjungti. Kokį siaubą, pažeminimą, bejėgiškumą turėtų patirti tuo metu žmogus“, – suprasti kito skausmą ragina psichologė.

Žmogiškas smalsumas, pasak jos, suprantamas, tai, kas nekasdieniška, būna įdomu – ne kiekvienas savo akimis yra matęs avariją, per kurią žuvo žmonės, tačiau to smalsumo tenkinimas be galo išskaudina žuvusiųjų artimuosius, neduodamas jokios naudos stebėtojui. „Sąmoningi internetinių tinklaraščių ar televizijų savininkai bei redaktoriai tokią informaciją turėtų labiau blokuoti, o ne, priešingai, jos prašyti“, – įsitikinusi L.Šeibokaitė.

Jos kolega A.Kairys papildo, esą neabejotina, jog kai kurie „Farų“ laidos herojai didžiuojasi tuo, kad buvo sulaukyti per muštynes girti ir juos parodė per televiziją. „Kol dalis visuomenės reaguos į greitį ir taisyklių pažeidinėjimą kaip į šaunius dalykus, tol ir „kelių erelis“ bus komplimentas. Žiniasklaida galbūt šiek tiek prisideda prie tokio požiūrio ir romantizuoto agresyvaus vairuotojo įvaizdžio, tačiau, manau, daug svarbesnis veiksnys yra filmai, tokie kaip „Greiti ir įsiute“, „Transporteris“ ar panašūs. Juose pagrindinis herojus vairuoja tikrai meistriškai, bet kartu – ypač pavojingai. Ir yra žavus. Tad kai kam tai tampa siektinu elgesio modeliu“, – teigia psichologas.

Svarstydama galimus avaringumo mažinimo būdus L.Šeibokaitė siūlo kelyje galvoti tik apie save. „Esame atsakingi tik už savo elgesį. Atsitikus nelaimei negalėsime pasiteisinti, kad kitas eismo dalyvis mus suerzino. Teisinės ir psicholo-

ginės pasekmės teks eismo įvykio sukėlėjui. Mano rekomendacija – nesivelti į jokių rungtyniavimą: ne tik važiuojant, kas greičiau, ne tik aplenkiant ir pristabdant, bet absoliučiai į joki, kad ir į gestų konfliktą. Jeigu esu tikras, kad vairuoju gerai ir taisyklingai, nieko niekam nereikia įrodinėti. Pravartu prisiminti tokią taisyklę: kuo mažiau jausmų ir minčių investuojame į situaciją, tuo greičiau ją pamirštame, tuo mažiau ji paveikia mūsų manevravimo galimybes. Jei neišvilsite į konfliktinę situaciją, neabejotina, kad maždaug po penkių minučių jau galvosite apie kažką kita“, – pataria psichologė.

Kone sutartinai visi pašnekovai tikina, kad situacijos keliuose pagerėjimo galima tikėtis tik tada, kai išmoksime paisyti taisyklių ir įstatymų, kai netoleruosime pažeidėjų visose gyvenimo srityse, kai imsime gerbti šalia esančiuosius, rūpintis vieni kitais, paisyti elementaraus mandagumo. Tačiau svarbiausia – visa tai pritaikysime sau, o ne kitiems. ■
Regina Statkuvienė

Kaip gimsta mokslo mitai

Pasaulėžiūra. Mokslas neatsiejamas nuo mitų. Jų ypač gausu dabar, kai pagreitėjus informacijos sklaidai kiekvienas netikslumas tarsi virusas išplinta po pasaulį, o jos pagrindu kuriami nauji pramanai. Ir tais mitais visuomenė neretai tiki, net jeigu jie būna jau seniai paneigti.

Vienas labiausiai mitais apipintų mokslų yra palyginti neseniai atsiradusi epigenetika. Šią mokslo sritį, kurios tikslas yra išsiaiškinti, kaip reguliuojami genai, galima būtų pavadinti jaunesniąja genetikos seserimi.

Antraštės apie epigenetinius atradimus visuomet skamba sensacingai, o epigenetiniai mechanizmais bandoma paaiškinti beveik viską: nuo įvairių ligų atsiradimo priežasčių (šis aspektas turi pagrindą) iki mūsų gebėjimų įveikti kliūtis, kurie esą priklauso nuo to, kaip su mumis pirmaisiais mėnesiais elgėsi mamos, ar net seksualinės orientacijos pasirinkimo.

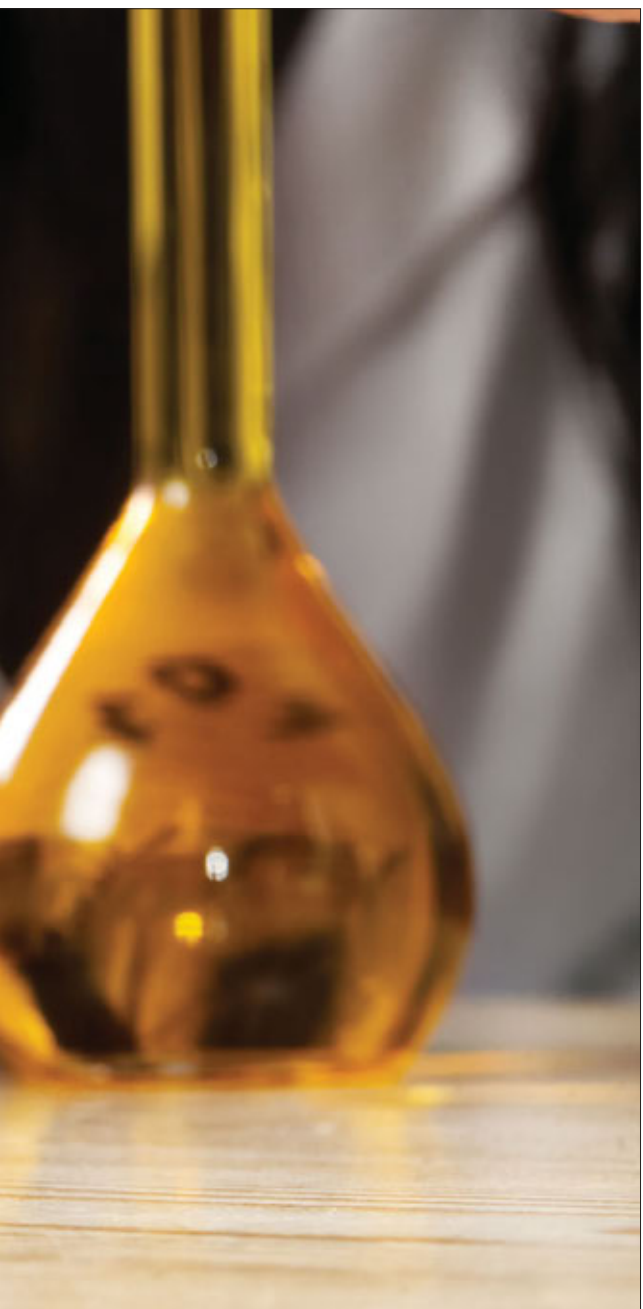
Tačiau dalis šios informacijos yra neteisinga arba teisinga tik iš dalies.

Neseniai keturių JAV ir Kanados universitetų mokslininkai akademiniame žurnale „Science & Society“ aptarė naujausius epigenetinius mitus ir jų atsiradimo priežastis. Pasak straipsnio autorių, viena didžiausių problemų, su kuriomis susiduriama interpretuojant epigenetinių tyrimų rezultatus, yra skubėjimas bandymų su gyvūnais išvadas laikyti tinkamas ir žmonėms.

Pavyzdžiui, tiriant žiurkes buvo pastebėta, kad tokie veiksniai, kaip tėvų mityba, stresas, aplinkos užterštumas, gali paveikti neštumo

eigą ir ateityje palikuoniams sukelti tam tikrų sveikatos problemų, kurios gali persiduoti ir vėlesnėms kartoms. Nors vis dar neaišku, ar tas pats taikytina ir žmonėms, spaudoje netruko atsirasti patarimų, kaip žmonėms išvengti epigenetinių veiksnų, kurie palikuoniams gali sukelti sveikatos sutrikimų.

Toronto universiteto Psichikos ir priklausomybės ligų centro Epigenetikos laboratorijos vadovas prof. Artūras Petronis įspėja, kad remiantis bandymų su gyvūnais rezultatais jokių būdu negalima žmonėms duoti rekomendacijų, kaip elgtis. Tai būtų visiškai neat-sakingas patarimas.

Bandymų su gyvūnais rezultatai paskubomis ekstrapoliuoti žmonėms. Vienas ryškiausių to pavyzdžių – išvados apie veidrodinius neuronus

žmonės taip pat turi veidrodinių neuronų. Išvada, pasak psichologo, padaryta remiantis vienintele prielaida, kad beždžionės smegenys yra analogiškos žmogaus smegenims.

Remiantis veidrodinių neuronų teorija imta aiškinti, kodėl vienas žmogus, atkartodamas kito veiksmus, jį tarytum supranta. Pavyzdžiui, kai šaukšteliu maitinama kūdikį mama pati išsižioja, sakydama „am“, vaikas automatiškai daro tą patį. Arba jeigu vienas žmogus žiovauja, kitas irgi pradeda žiovauti. Taip neva gali būti dėl to, kad mus veikia veidrodiniai neuronai.

„Nueita ir į gilesnę sritį – psichologiją. Veidrodiniais neuronais bandyta paaiškinti, kad jeigu vienas žmogus bijo, kitas gali suprasti jo išgyvenimus, tarsi atkartodamas tą baime. Gal yra kažkiek tiesos, kad ir žmonės veikia veidrodiniai neuronai, bet kol kas tai neįrodyta. Juk visi tyrimai buvo atlikti tik su beždžionėmis“, – aiškina A.Kaluginas.

A.Petronis pastebi, kad mokslininkai neretai paskuba pateikti pernelyg tiesmukas vieno ar kito tyrimo interpretacijas, neatkreipdami dėmesio į kitus galimus veiksnius. „Visada atlikus tyrimą norisi išplaukti į plačius vandenius. O mokslininkai dar yra ir žmonės, turintys fantazijos. Jie nori parodyti, kad jų darbai yra svarbūs, kad jie nešvaisto mokesčių mokėtojų pinigų ir daro kažką naudinga. Bet išvadas reikia daryti labai atsargiai, nes gali prisidėti įvairių niuansų, kurie viską pakeistų 180 laipsnių kampu“, – teigia profesorius.

Pasak jo, yra tik labai nedaug vienaprasmiškų dalykų. Tai paprastos tiesos, kurias žino visi. Pavyzdžiui, kad riebus maistas kenkia, arba kad fizinis aktyvumas yra labai svarbu. Tačiau mes tiksliai nežinome, kokia turėtų ar neturėtų būti mūsų aplinka ir ko reikėtų vengti.

Ypač daug mitų gaubia humanitarinius mokslus. Kalbininkas, Vytauto Didžiojo universiteto Letonikos centro vadovas, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras prof. Alvydas Butkus pastebėjo, kad paprastai mitai grindžiami koku nors vienu ar keliais faktais. „Pavyzdžiui, paimamas kalbininkų teiginys, kad lietuvių kalba yra senoviškiausia iš visų gyvųjų indoeuropiečių kalbų (o tai tiesa), ir interpretuojama, kad ji apskritai yra seniausia Europos kalba, senoviškumo sąvoką pakeitus senumo sąvoka, nors tai toli gražu ne tas pats. Toliau – dar gražiau: jei lietuvių kalba seniausia, tai visos kitos kalbos esą kilusios iš lietuvių kalbos. Vadinasi, atsiranda net mitų grandinė“, – aiškina A.Butkus.

Dažnas yra girdėjęs teoriją apie lietuvių kilmę iš romėnų. Šis mitas atsirado, kai viduramžiais valdovų dvarų nelietuviai raštininkai pastebėjo lotynų ir lietuvių kalbų leksikos panašumą. Pridėjus pagoniškosios religijos paraleles, XVI a. mitas buvo perimtas lietuvių diduomenės ir įrėmintas Palemono legendos pavidalu.

„Šis mitas gyvavo iki pat XIX a., kol naujai atsiradęs lyginamosios kalbotyros metodas lietuvių ir lotynų kalbų panašumus ėmė aiškinti „horizontaliai“, tai yra kaip dviejų sesių, kilusių iš vienos motinos (prokalbės), bendrus bruožus. Tačiau tuo, kad lietuviai ir romėnai kilę vieni iš kitų, kai kurie žmonės tiki iki šiol. Šiais laikais kai kurie fantastai palemonidų mitą yra apvertę aukštyn kojom: esą lotynų ir net graikų kalba kilusi iš lietuvių kalbos, o sanskritą sukūrė į Indiją nusibastę lietuviai“, – pasakoja kalbininkas.

Kalbinius mitus neretai kuria kelias kalbas mokantys, bet kalbotyros žinių stokojantys pseudokalbininkai. Pastebėję, kad kai kurie žodžiai skirtingose kalbose skamba panašiai, jie skuba daryti neteisingas išvadas apie žodžių kilmę. Tokie pseudomokslininkai remiasi tik dabartiniu žodžių skambesiu, ignoruodami kalbų istoriją, raidą, kurią neretai galima atsekti ir per tarmes. Šitaip padaromos visiškai klaidingos išvados. Pavyzdžiui, lotyniškas žodis „regionas“ kildinamas iš lietuviško veiksmažodžio „regėti“, „bebro“ pavadinimas „castor“ – iš lietuvių „kašti“, graikų „odė“ – iš lietuviško žodžio „oda“ (esą odes graikai rašę ant odos) ir pan.

Nežinodami, kad žodis yra skolinys, liaudies etimologai neretai jo kilmę aiškina pasiremami savais žodžiais. Taip žodį „karalius“, kilusį iš frankų valdovo Karolio Didžiojo vardo, jie sieja su žodžiu „karas“, o germanizmą „kunigas“ kildina iš žodžių „kūnas“ arba „kūningas“.

Pseudokalbininkai klaidingas išvadas padaro ir interpretuodami žodžių kilmę pagal paraidinį jų užrašymą, o ne pagal tarimą. Tarkime, netaisyklingai perskaitę vieną iš lotyniškų Žemaitijos vardo užrašymų „Samogitia“, mano, kad tai yra sudurtinis žodis, ▶

Specialistai įspėja, kad remiantis bandymais su gyvūnais negalima žmonėms duoti patarimų, kaip elgtis

Klinikinis psichologas, knygos apie psichologinius kompleksus „Complexus Amoris“ autorius Andrius Kaluginas irgi prisiminė panašų atvejį, kai bandymų su gyvūnais rezultatai buvo paskubomis ekstrapoliuoti žmonėms. Vienas ryškiausių to pavyzdžių yra teiginys, kad veidrodiniai neuronai smarkiai veikia žmonių elgseną, nors bandymai buvo atlikti tik su gyvūnais.

Veidrodiniai neuronai buvo atrasti atsitiktinai, kai italų neurofiziologas Giacomo Rizzolatti pastebėjo, kad laboratorijoje beždžionei imant riešutus aktyvuojasi tam tikri smegenų neuronai. Tie patys neuronai aktyvuosis ir tuomet, kai beždžionė tiesiog stebėjo, kaip riešutą paėmė bandymą atliekantis mokslininkas. Taip neurobiologai atrado vadinamuosius veidrodinius neuronus, kurie atsako už vienas kito supratimą, paaiškina, kodėl mes atkartojame kitų žmonių gestus, veiksmus ir apskritai kaip mes juos suprantame.

Tai buvo revoliucinis neurobiologijos atradimas. Neilgai trukus padaryta išvada, kad

►reiškiantis Žemąją Getiją.

„Yra gudročių, kurie net Egipto hieroglifus perskaito žemaičių tarme. Tik nenurodo, kuriuo jos variantu – dounininkų ar dūnininkų. Kad piramidžių statybos laikais dar nebūta ne tik žemaičių su aukštaičiais, bet ir pačių lietuvių, tam fantastui nė motais“, – juokiasi A.Butkus.

Profesorius nemano, kad mokslo mitai kuriami piktybiškai. Daugelis jų autorių turintys gerų intencijų. „Bėda ta, kad istoriografija akivaizdžiai priklauso nuo politinės konjunkcijos – tai ypač ryšku skaitant XX–XXI a. išleistus istorijos vadovėlius. Kai nutylimi kokie nors kaimyninėms valstybėms ar tautoms nepatogūs žinomi faktai, kyla įtarimas, kad galėjo būti nutylėti ir iki šiol mažai žinomi ar nežinoti faktai. Tai istorijos mėgėjus skatina jų ieškoti, interpretuoti ir viešinti tas interpretacijas. Bėda tik ta, kad daugeliu atvejų istorikai mėgėjai, kaip ir mėgėjai kalbininkai, daro tai neprofesionaliai, pritempinėdami faktus, net išgalvodami juos. Tikslas lyg ir geras – sutaurinti savo tautos istoriją, padaryti ją didžiavimosi objektu. Bet rezultatas gaunamas atvirksčias. Tokiais autoriais nei pasiremsi, nei jų pacituosi, nes jie nepatikimi“, – apgailestauja pašnekovas.

Su kalbotyra ar istorija susiję mitai kuriami ir todėl, kad, anot akademiko Zigmo Zinkevičiaus, dalis lietuvių istorikų užsiima mūsų tautos ir jos istorijos niekinimu, propagodami rusiškas ar lenkiškas Lietuvos istorijos interpretacijas, griebiamasi istorijos mitologizavimo kaip tam tikro atsvaro.

„Istorijos mokslas apskritai yra interpretacinis, ir tie patys istoriniai įvykiai gali būti ver-

Prof. A. Butkus aiškina, kad mitai paprastai grindžiami kokiu nors vienu ar keliais faktais

tinami skirtingai. Daugelyje šalių jų istorija interpretuojama etnocentriškai, todėl nebūtinai sutampa su kaimyninių šalių tų pačių istorinių įvykių interpretacijomis. Kadangi istorikų interpretacijomis paprastai vadovaujasi ir politikai, požiūris į istoriją turi įtakos tiek šalies užsienio politikai, tiek šalies likimui apskritai. Vinco Kudirkos giesmės žodžiai „Iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia“ iš tikrųjų yra universalūs ir tinka bet kuriai tautai, todėl savos istorijos menkinimas, jos vulgarinimas, dangstantis tariamu objektyvumu ar kitų šalių istorikų nuostatomis, kerta per

Kitose šalyse paplitę kalbiniai mitai

Ar žinojote, kad visos tautos ir kalbos kilusios iš latvių? Būtent tokią teoriją tarpukariu platino latvis Voldemaras Leitis, latviškų pėdsakų radęs net Kinijoje. Pavyzdžiui, germanizmą „kungs“, reiškiantį „ponas“, šis autorius laiko latvišku žodžiu, kurį iš latvių esą pasiskolinę kinai (kiniškai „kung“ yra „didas“) dar tada, kai į Vakarų Kiniją prieš 7 tūkst. metų atmigravę indoeuropiečiai, kurie buvę latviai.

Kai kurie liaudies etimologai rusai teigia, kad prieš 40 tūkst. metų visa Europa kalbėjusi dabantine rusų kalba, o satyrikas Michailas Zadornovas egiptiečių saulės dievo Ra vardą įžvelgia rusiškuose žodžiuose, kurie turi tokį skiemenį. Tarkim, žodį „radost“ (džiaugsmas) jis kildina iš junginio „dostatj Ra“ (pasiekti Ra). Be to, rusai esą visur laimi todėl, kad puldami

šaukia „ura“, o tai reiškia „prie Ra“ (iš tikrųjų tai – pasiskolinimas germanų jaustukas „hura“).

O Valerijus Čiudinovas tvirtina, kad Japonijoje samurajų kastą įkūrę rusai nuo Samaros. Baltarusijoje gyvuoja teorija, kad Mindaugo Lietuvą įkūrę baltarusiai. Esą pati valstybė buvusi baltarusių, kurie senovėje vadinėsi lietuviais (litvinais). Šią valstybę ir jos istoriją iš litvinų-baltarusių neva pavogę žemaičiai. Pasak prof.

A. Butkaus, lietuvių kunigaikščių vardus ir kai kuriuos Lietuvos vietovardžius baltarusių pseudokalbininkai etimologizuoja, kaip jiems naudinga. O pseudoistorikas Mikola Jarmalovičius aiškina, kad Lietuvos valdovai apskritai nemokėję lietuviškai ir šnekėję tik „senąja baltarusių“ kalba. Kai kurie lenkų fantastai teigia,

kad lietuvių kalba atsiradusi tik XIX a. Ją caro užsakymu neva sukūrė du „rusiški litovcai“ – Ivan Bassanovič ir Ivan Jablonskij. Tiesa, nieko nesakoma, kas sukūręs lietuvių kalbos tarmes ir daugybę šnektų bei pašnekčių. „Galima tik spėti, kad ta garbė gali būti priskirta trečiam „litovcui“ – Kazimirui Bugo“, – juokauja A. Butkus.

Yra ir teigiančiųjų, kad lenkai Lietuvoje gyvena „nuo amžių“. Tai teorijai patvirtinti irgi griebiamasi kai kurių vietovardžių liaudies etimologijos: Vilniaus vardas esą kilęs iš Neries slaviško pavadinimo Vilija (kaip ir iš kur miestavardyje atsiradęs „n“, neaiškinama), iškraipyto Šalčininkų vardo Solečniki kilmė siejama su nebūtomis druskos kasyklomis, o Medininkų (Miedniki) – su vario kasyklomis ir panašiai. ■

pačias tautos šaknis. Štai dėl ko atsiranda kitas kraštutinis – perdėtas istorijos romantizavimas ir net nepaliudytų, bet „reikalingų“ faktų prasimanymai, kad būtų ką interpretuoti“, – tvirtina A. Butkus.

Kalbininkas primena, kad tikrovė istorijoje yra tik faktai, o jų interpretacijos yra subjektyvios, nuolat kintančios. Subalansuotas istorijos naratyvas esą turėtų vienyti tautą, nežeminti jos ir kaimynų. Kol tokio balanso nebus, bus kuriami istoriniai mitai ir antimitai, o tai darys ir profesionalai, ir mėgėjai.

Mitai atsiranda ir dėl nevykusio mokslo pasiekimų populiarinimo. Juk mokslininkai savo atradimų ar eksperimentų rezultatus dažniausiai pristato gana sudėtinga, moksline kalba, nesivargindami visko išdėstyti paprasčiau ir suprantamiau. O žurnalistai, kurių užduotis – paprastai paaiškinti sudėtingus dalykus, bandydami viską supaprastinti, bet nebūdami tų sričių specialistai, kartais iškraipoma atradimo esmę.

„Prieš porą metų Kauno universitetinėse klinikose buvo atliktas labai įdomus atradimas apie vyresnio amžiaus moterų seksualumą. Ten viskas labai aiškiai įrodyta ir parodyta, kad moterų seksualiniai gebėjimai po klimakso yra geresni, jeigu iki klimakso jos gyveno reguliarių intymų gyvenimą. Bet jau supopuliarinta šita išvada nuskambėjo taip: „Moteris po klimakso labiau nori mylėtis.“ Tai nelabai ką bendro turi su moksliniu tyrimu“, – prisimena nesusipratimą A. Kaluginas.

A. Petronis mano, kad neaiškūs ryšys tarp priežasčių ir pasekmių taip pat gali būti priežastis, kodėl atsiranda mokslo mitai.

Panašiai buvo neteisingai suprasta ir populiarizuota vizualizavimo idėja, esą jeigu svajoji gyventi viloje Bahamose, turi įsivaizduoti, kad joje jau gyveni, ir tai išsipildys. Išties viskas ne taip. „Prieš daugelį metų neruobiologijos tyrimai parodė, kad ką nors vizualizuojančio žmogaus neuronai suaktyvina smegenų veiklą, ir tada asmuo pradeda aktyviau veikti, siekdamas tikslo. Bet plačiajai visuomenei tyrimo išvados buvo pateiktos taip, kad jeigu įsivaizduosi, jog turi vilą, ją ir turėsi. Gyvenimo būdo mokytojai užsikabino už tos idėjos ir iki šiol veda įvairius popsinius seminarus, nors tai jau seniai yra paneigta“, – teigia A. Kaluginas.

Psichologas mano, kad ir patys mokslininkai turėtų pasirūpinti tinkama informacijos apie savo atradimus sklaida, išdėstyti viską visiems suprantama kalba. „Pavyzdžiui, Albertas Einšteinas pats populiarino savo žymiąją formulę E=mc², važinėdamas po universitetus ir skaitydamas apie tai paskaitas paprasta, suprantama kalba. Bet tai vienintelis man žinomas atvejis, kai patys atradėjas ir jo užsakovai buvo suinteresuoti, kad mokslinė tiesa išliktų, ir prašė paties mokslininko apie tai pasakoti“, – pateikia pavyzdį pašnekovas.

Jeigu panašiai kaip A. Einšteinas savo atradimus populiarintų ir kiti mokslininkai, galbūt mokslo mitų turėtume mažiau. ■
Giedrė Balčiūtė

Zenonas Streikus: „Santykiams pavojingiausias mūsų pačių išsiderinimas“

Psichologija. „Kaip neblaivus nepageidaujamas prie automobilio vairo, taip ir suirzęs turėtų būti nušalintas nuo bet kokių tarpusavio santykių aiškinimosi. Pykčiu liepsnojantis protas užaštrėja ir susiaurėja, todėl į akis drebiama teisybė itin žeidžia“, – apie dažno asmens negebėjimą nesikarščiuoti ir neužgaulioti šalia esančiojo savigarbos kalba psichologas, psichoterapeutas, savivaldybių mokymo centro „Dainava“ direktorius Zenonas Streikus.

Norintiems bent kiek kilstelėti gyvenimo kokybę Z.Streikus pataria atsitraukti nuo negatyviai nusiteikusių, nuolat verkšlenančių žmonių

VEIDAS: Kokių bendravimo klaidų dažniausiai pasitaiko žmonių tarpusavio santykiuose? Į ką, jūsų nuomone, vertėtų atkreipti dėmesį siekiant sklandesnės komunikacijos?

Z.S.: Didžiausia bėda, kad nebemokame kalbėti savo vardu. Jei dažniau aplinkiniams primintume, kaip jaučiamės (pvz., man nepatinka, aš supykau, išįeidžiau), galbūt išvengtume jų kritikos ir atrodytume nuoširdesni. Žmogaus gebėjimas ramiai išsakyti savo jausmus ir mintis leidžia kitiems jį geriau suprasti. Taip pat siūlyčiau nepamiršti vadinamųjų stebuklingų frazių: gerbiu tavo požiūrį, vertinu tavo nuomonę, bet mano pozicija šiuo klausimu kita, ir pan. Visą gyvenimą mokomės bendrauti, o tai, ar išmokstame, ir lemia mūsų sėkmę bei susikalbėjimą su šalia esančiais. Ne intelektas ir ne jokios kitos savybės, o gebėjimas susikalbėti mums sukelia pasitenkinimo gyvenimu jausmą.

VEIDAS: Kodėl mums tokia svarbi bendravimo kokybė?

Z.S.: Šiuolaikiniame pasaulyje tarp gyvenimo ir bendravimo kokybės ištis galime dėti lygybės ženklą – tai lyg sinonimai. Nuo to, kaip ir kiek bendraujame su aplinkiniais, praktiškai ir priklauso mūsų pasitenkinimo gyvenimu jausmas ir tai rodo, ar kokybiškai gyvename. Absoliučiai visose psichologijos ir religijos teorijose pabrėžiama, kad siekdami gerų santykių su aplinka visų pirma turime sutarti patys su savimi. Taigi nuo to, koks yra vidinis dialogas (negatyvus ar pozityvus) savo paties atžvilgiu, galime spręsti, ar taikūs ir harmoningi esame. Dvasios ramybė yra mūsų gyvenimo pagrindas.

VEIDAS: Kai kada bendraujant vienam iš dviejų tenka smarkiai nuobodžiauti, nes priešais sėdintis niekaip neužsičiaupia. Koks turėtų būti idealus kalbėjimo ir klausymosi santykis?

Z.N.: Ne veltui žmogui duotos dvi ausys ir viena burna. Bendraujant klausymosi ir kalbėjimo santykis turėtų būti labai panašus. Gebėdami išklausti kitą demonstruojame pagarbą jo mintims ir žodžiams, tai parodo mūsų draugiškumą asmens nuomonei. Kita vertus, nereikėtų pamiršti indėnų posakio, kad jei jau kalbi, tavo žodžiai turėtų būti gero-kai svaresni už tylą.

VEIDAS: Kaip mus veikia nuolat besiskundžiantys ir verkšlenantys asmenys?

Z.S.: Kadangi esame linkę nesąmoningai perimti žmonių, su kuriais dažniausiai bendraujame, nuostatas, elgesį, įsitikinimus ir verty- ➤

►bes, labai svarbu pasitraukti nuo negatyviai mąstančių individų. Priešingu atveju tai gali tapti visų jūsų gyvenimo nelaimių priežastimi. Ne taip svarbu, kas stengiasi apnuodyti jūsų požiūrį į gyvenimą ar į tarpusavio santykius (draugas, bendradarbis ar šeimos narys), – kur kas sveikiau bendrauti su gyvenimą mylinčiais, linksmais ir pozityviais asmenimis (su ereliais kilti visuomet geriau, nei su vištomis kapstyti). Atsirinkę žmones, su kuriais jums pakeičiu, kurie jūsų nenuodija savo negatyvumu, nenukreipia nuo išsikeltų gyvenimo tikslų, pasieksite daug daugiau, nei klausydamiesi verkšmingų gyvenimu besiskundžiančiųjų istorijų. Verkšlenti pastaruoju metu labai populiaru, bet geriau apsaugoti nuo to savo protą ir jausmus.

VEIDAS: Teigiame, kad reikėtų atsiriboti nuo žmonių, kuriems pokalbis su mumis tarnauja tarsi paguodos telefonas. Bet ar neliksime su savo pozityvumu vieni vieni? Juk ne visuomet sekasi, kiekvienam pasitaiko sunkesnių dienų...

Z.S.: Jei pagalvojus apie vieną ar kitą asmenį nuotaika sugenda, natūralu, kad patys jam rečiau skambiname. Taip pat jau įrodyta, kad asmenys, itin dažnai savo žodyne vartojantys įvardį „aš“, nėra patys mieliausi pašnekovai. Žmonės kur kas labiau sieja įvardis „mes“. Kai yra apie ką pasiūnekučiuoti, kuo pasidalyti, draugystė stiprėja. Psichiatrų pastebėjimai rodo, kad psichiatrinėse gydymų ligonių žodyne įvardžio „aš“ vartojimas 12 kartų dažnesnis nei sveikų žmonių. Taip pat pastebėta, kad žmogui sveikstant šio įvardžio vartojimas jo kalboje mažėja.

Asmenys, kituose nuolat ieškantys trūkumų, dažniausiai patys yra slegiami neįsivertinamumo kompleksu.

VEIDAS: Siekdami patogesnio ir modernesnio gyvenimo šiandien bendraujame virtualioje erdvėje, socialiniuose tinkluose, naudodamiesi išmaniaisiais telefonais. Ar tai prilygsta gyvam pasimatymui?

Z.S.: Jokios technologijos negali prilygti bendravimui *tete-a-tete*, akis į akį. Sunku ir praktiškai neįmanoma užmegzti stipraus tarpusavio ryšio su kitu jo nepalietus, nepamačius gyvai ir pan. Nepamirškite, kad tik periferinis žmogaus matymas leidžia „skenuoti“ ir išgirsti tam tikrus niuansus, dažnai slypinčius už žodžių. Kol kas jokia technika to nepakeitė, o mokslininkai pastebi, kad būtent gyvo prisilietimo (apsikabinimo ar pabuvimo su pačiais artimiausiais intymioje erdvėje) vis labiau ir stinga mūsų gyvenime. Žymi JAV psichoterapeutė Virginia Satir yra pasakiusi, jog norint, kad jūsų vaikas išgyventų, per dieną jam būtini bent keturi apkabimimai, kad būtų sveikas, šį skaičių tektų padidinti iki aštuonių, o 12 kartų vaiką vertėtų apkabinti, jei linkite jam laimės. Tą patį reikėtų pritaikyti sutuoktiniams, šeimos nariams. Jeigu tarpusavio santykiuose nuolat trūksta apsikabinimo, artimo kontakto, pasibučiavimo, ilgainiui atšalama.

VEIDAS: Kuo mums toks reikšmingas gyvas kito žmogaus prisilietimas ar apkabimas?

Z.S.: Endokrinologijos ir biochemijos mokslas

išaiškino, kad jau po šešių sekundžių apsikabinimo smegenyse išsiskiria itin biologiškai svarbios medžiagos (tokios kaip meilės ir prierašumo hormonu Vokietijos mokslininkų pakrikštytas oksitocinas. Įprastai su juo siejamas laimės ir pasitikėjimo savimi jausmas), itin reikšmingos mūsų žmogiškumui. Bent jau man iki šiol neteko girdėti, kad kas nors būtų gailėjęsis, jog per mažai laiko leido socialiniame tinkle ar išmaniajame telefone. Paskutinėmis savo gyvenimo akimirkomis žmonės labiausiai gailisi per mažai laiko skyrę savo artimiesiems, per retai juos apkabindavę, nesakę, kaip stipriai myli.

VEIDAS: Kaip mus veikia asmenų, kurie nėra draugiški ar gero linkintys, buvimas šalia?

Z.S.: Į asmeninę erdvę įprastai įsileidžiame tuos asmenis, kuriais pasitikime ir su kuriais galime būti atviri. Jei šalia atsiduria svetimas žmogus, tai iš mūsų pareikalauja daug emocinės energijos, tai labai gerai paaiškina, kodėl kartais jaučiamės visiškai išsunkti. Šiuo atveju net tardytojai, siekdami palaužti nusikaltėlių, pasodina jį ant kėdės patalpos viduryje ir prieina labai arti – įprastai tai suveikia ir pasipriešinimas įveikiamas.

Kiekvienam mūsų intymi erdvė nepaprastai svarbi (ją valdome pasąmoningai). Jeigu vieno ar kito žmogaus nemėgstame, stengiamės atsisėsti nuo jo atokiau, o prie artimo asmens, priešingai, norisi artėti. Tačiau reikėtų atminti, kad kiekvienu atveju asmeninio bendravimo ribos gana skirtingos, tarkime, Azijos kraštuose žmonės kalbėdamiesi vienas prie kito prieina kur kas arčiau nei europie-

čiai. Mums įprasta bendrauti per ištiesios rankos atstumą. Šiek tiek artimesni esame su savo sutuoktiniais, vaikais, tėvais ir draugais. Šiuo atveju artimas kontaktas tarnauja mums kaip nepaprastas emocinis tarpusavio santykių penas.

VEIDAS: Greitas gyvenimas, nuolatinė skuba, stresas, matyt, šiandien aplenkia retą visuomenės narį. Kaip išlikti žmogumi ir neprarasti to, kas gražiausia, kai aplinka gana atšiauri?

Z.S.: Žydų mokslininkai tvirtina, kad esant net ir nepaprastai agresyviai aplinkai (pvz., kalėjime) galima išlaikyti pagarbą sau. Jie, kalinami lageriuose, stengėsi gyventi įprastą gyvenimą neįprastomis sąlygomis: valėsi dantis, šukavo, si, užsiėmė pagalba ir kūryba, taigi neišdavė savęs, o tai pakankama, kad galėtum atlaikyti visą neigiamą krūvį. Tačiau tie, kurie praradavo pozityvų dialogą su savimi, neišlikdavo.

VEIDAS: Kas slopina aplinkinių norą bendrauti su vienu ar kitu žmogumi?

Z.S.: Žalingiausias ir didžiausias bendravimo priešas – destruktivi kritika. Ji menkina žmogaus savivertę, sujudina pasitikėjimą savo jėgomis, slopina bet kokią įkvėpimą ir kūrybiškumą. Po kritikos įprastai driekiasi apmaudo ir abejonių šleifas, duodantis pradžią negatyvioms emocijoms. Rytų išminčiai sako, jog kalbant apie kito žmogaus trūkumus ir mūsų

protas į juos panyra, taigi reikėtų atminti, kad protingi tuo tiesiog neužiima. Tai savotiškas atsakymas, kodėl mes taip vertiname žmones, kurie sakydami malonius dalykus pozityviai nuteikia, skatina eiti pirmyn, palaiko, o ne stabdo ir žlugdo.

Kita vertus, net ir didžiausias priešiškas yra geriau nei jokio bendravimo. Didžiausia bausmė žmogui yra vienatvė. Dažnai žmogus pats save į ją ir uždaro. O negebėjimas megzti santykių su kitais visuomenės nariais veda individą į išprotėjimą (nors žmogus gyvas, jo bendravimo kokybė nulinė).

VEIDAS: Tačiau kritika neišvengiama bendraujant ir su pačiais artimiausiais. Kaip ji veikia, tarkime, sutuoktinių tarpusavio santykius?

Z.S.: Jautriausiai išgyvenami, o kartais ir didžiausiu streso šaltiniu virsta būtent santykiai su sutuoktiniu. Arčiausiai esantys ir geriausiai mus pažįstantys žmonės ir žeidžia skaudžiausiai, o santykių griūtis gali sukelti pačią tikriausią sumaištį. Taigi šiuo atveju destruktivi kritika ar pašaipa ardo ir žlugdo porų tarpusavio ryšius. Siekis ieškoti trūkumų kitame parodo paties kritikuotojo neįsivertinamumą. Dažnas įsivaizduoja, kad kritika padės kitą žmogų pakeisti, šis taps panašesnis į mus, tačiau įvyksta priešingai. Perauklėti kito mes negalime, todėl nė nevertėtų mėginti. Užtat daug ką galime keisti tobulindami save. Tarkime, mūsų vaikams didžiausią įtaką daro būtent mūsų elgsena ir tai, kaip mes su jais bendraujame. Pasąmoningai sekdami ir imituodami analogišką elgesį jie daug ką perima iš tėvų.

VEIDAS: Prie destruktivių ir tarpusavio santykius griauančių veiksmų priskiriama ne tik kritika, bet ir pavydas, kerštas. Kaip šios emocijos veikia ir keičia mūsų visuomenę?

Z.N.: Tiek pavydas, tiek kritika sukelia nepaprastai saldžių jausmų, bet vis dėlto tai yra strėlė, bene labiausiai žeidžianti ją paleidusį asmenį. Visais atvejais toks elgesys destruktivus. Tarkime, pavydas neatsiejamas nuo menkavertinamumo, siekio pažeminti kitą. Nesusimąstome, kad reikėtų ne menkinti tą, kuriam geriau sekasi, ar iš jo tyčiotis, o stengtis jį lygiuotis, pačiam pasitempti. Taigi ir su jus kritikuojančiu, jums pavydinčiu ar kerštujančiu asmeniu reikėtų elgtis geriau, nei jis su jumis elgiasi. Neverta vargti eikvojant savo laiką ir energiją – tegul pozityvus elgesys būna viskas, ko jis gali tikėtis iš jūsų.

Visuomet laimėsite sugebėję įžvelgti kitame daugiau gero nei blogo. Gyvųjų net Dievas neteisias, taigi didžioji bėda ištinka tuomet, kai kurie nors iš mūsų pasijunta aukštesni už dievus, leisdami sau teisti aplinkinius. Lietuvoje šiuo metu stebiu baisią tendenciją: daugeliui žmonių svarbu įrodyti savo tiesą, o ne išlaikyti darnius tarpusavio santykius. Pamiršę, kad tiesa turi labai daug veidų, žmonės dėl jos aukoja bendravimą su jais svarbiais asmenimis. Deja, pamiršta, kad santykių taip greit neatkursi.

VEIDAS: Šiandien labai daug diskutuojama apie tai, kad tėvai skiria per mažai laiko vaikams, sutuoktiniai susitinka tik po darbų,

praktiškai jau tik lovoje, taigi bendravimas su pačiais artimiausiais gana minimalus. Kaip tokią situaciją siūlytumėte keisti?

Z.N.: Vokietijoje atliktas eksperimentas parodė, kad didelei žmonių grupei pakėlus algas jų pasitenkinimo gyvenimu jausmas praktiškai nekito (pasitenkinimas padidėjo vos 2 proc.), o štai įgijus artimą draugą jis šoktelėjo 15 proc. Šis pavyzdys iliustruoja, kad nepaprastai svarbu palaikyti artimus ryšius ne tik su šeimos nariais, bet ir su toliau gyvenančiais draugais (rekomenduojama jiems rašyti ar skambinti). Kiekvienas mūsų turėtų jaustis atsakingas už pačių artimiausių žmonių ratą ir kokybiško kontakto su jais palaikymą.

VEIDAS: Ar yra būdų, leidžiančių sušildyti bei

mus daugėja žmonių, kurie nepakenčia šalia esančiųjų ir kitokių nei jie patys.

VEIDAS: Žvelgti į pasaulį pro tos pačios spalvos akinius išties gana snobiška, tačiau kaip siūlytumėte tai keisti?

Z.S.: Olandų psichologai siūlo metodą, leidžiantį prisijaukinti nepatinkantį asmenį. Jei tokį turite šalia savęs, pasistenkite surasti dešimt šio asmens bruožų, už kuriuos galėtumėte jį gerbti. Galbūt jis labai talentingas, darbštus, mažiau bijantis ir pasižymintis didesne drąsa už jus? Nė nepastebėsite, kaip jūsų priešiškas sumažės ir jis jums taps kur kas mielesnis. Šis metodas itin tinkamas ne tik profesiniuose, bet ir asmeniniuose, poros ar šeimos tarpusavio santykiuose. Bent kelias

pusavio santykius. Tokiomis aplinkybėmis prisakome baisyti dalykų, norėdami žmogų įskaudinti, sutrypiame jo savigarbos jausmą, o paskui patys graužiamės. Santykiams pavojingiausias dalykas – mūsų pačių išsiderinimas. Tik nurimę ir susitvardę galime bendrauti su kitais.

Kas nutinka mums nesusivaldžius? Išprovokuojamas konfliktas, aplink esantieji skuba gintis, aiškintis, dažnai nuklystama į asmeniškumus, o tuomet kelio atgal jau nėra. Žmogus, kuris tave nors kartą įžeidė ar pažemino, visam laikui išbraukiamas iš emocinės erdvės ir daugiau nebeprisileidžiamas. Taigi vertėtų atminti, kad gebėjimas valdyti savo emocijas yra vienas šiuolaikinių reikalavimų siekiant gyventi kokybišką gyvenimą, norint kažko pasiekti ir būti įvertintam. Mokslas vadina tai emociiniu intelektu. Vienas šio termino autorių Danielis Golemanas teigia, kad neleidami įsisiūbuoti savyje kilusiai negatyviai emocijai (baimei ar nerimui) ir sugebėję ją suvaldyti nulemiame 85 proc. karjeros ir asmeninio gyvenimo sėkmės.

VEIDAS: Klausantis jūsų vis labiau aiškėja, kad bendravimas ir žmonių tarpusavio santykiai – viena sudėtingiausių ir daugiausiai nesusipratimų keliančių sričių.

Z.S.: Bendravimas reikalauja išties daug drąsos ir atima bene daugiausiai energijos, o jei dar prisimintume, kiek žmonių bijo kalbėti viešai... Nepaprastai slegia atsakomybė ir baimė, kad tavo asmenybė gali būti paniekinama ir sukritikuojama. Matyt, tai ir sėja paniką.

VEIDAS: Išeitų, kad individo savigarba – lyg nepajudinama tvirtovė, prie kurios prisitartinus gali kilti rimtas pavojus?

Z.S.: Žmogus išties labiausiai saugo ir vertina savigarbos jausmą, o jos griovimas suvokiama kaip pats didžiausias pažeminimas. Ypač tam jautrus asmenys, kurių savigarba trapi (pvz., nuteistieji). Visus „šarvus“ įprastai nusiimame bendraudami su artimiausiais žmonėmis, tačiau ir jie kartais pataiko mums į itin skausmingą vietą. Tokiais atvejais nuoskauda ilgai nedingsta, o noras atvirai pasišnekučiuoti kurį laiką negrįžta. Taigi neturėtume pamiršti: savigarbos jausmas yra visos asmenybės pamatas. Būtų gerai, jei šalies sėkmė būtų matuojama ne bendroju vidaus produktu (BVP), o žmonių tarpusavio santykiais ir jų pasitenkinimo gyvenimo jausmu. Taptume nepalyginti laimingesne visuomene.

VEIDAS: Kai kurie mūsų nesėkmes dramatinuoja, klampindami aplinkinius ir patys save į susidariusią situaciją. Ar galima išmokti į kritines situacijas reaguoti racionaliau ir labiau pamatuotai?

Z.S.: Tarpusavio santykiuose mes taip pat labai mėgstame daryti dramblių iš musės, o paskui, žiūrėk, ir nebeišmaitiname jo. Vienas didžiausių tarpusavio santykių žinovų – prancūzų rašytojas, pilotas, humanistas Antoine'as de Saint-Exupery, labiausiai žinomas dėl apsakymo „Mažasis princas“, savo knygoje pabrėžia, kad didžiausias žmonių turtas – bendravimas. Nieko svarbesnio nebuvo, nėra ir nebus. Kito kelio būti laimingiems tiesiog nėra. ■

Kristina Kanišauskaitė-Saltmerė

Ne taip seniai Lietuvoje atliktas tyrimas atskleidė, kad pernelyg dažnai vartojamas asmeninis įvardis „aš“ gadina ir bukina prasmingus tarpusavio santykius su aplinkiniais

atgaivinti net ir labiausiai pašlijusius tarpusavio santykius?

Z.S.: Parodyti, kad esi atvira asmenybė, nėra sudėtinga, pakanka per pirmas sekundes sutikus kito asmens akis užmezgi atvirą kontaktą: pasisveikinti, pasiteirauti, kaip jam einasi ir pan. Jei toks gestas neatliekamas, kito žmogaus pašmonėje užsifiksuoja informacija, kad jūs kažkoks neaiškus. Vėliau peržengti jau nustatytą ribą gana sunku. Tačiau nereikėtų pamiršti: bet koks bendravimas su aplinkiniais prasideda nuo taikos radimo savyje. Visuomenės mylimi ir mėgstami asmenys neturi laiko ir noro teisti kitus. Deja, aplink

minutes skyrę mintims apie sau artimą asmenį, surašę teigiamus jo bruožus, prisiminsite dalykus, kuriuos rutina įprastai užgožia.

VEIDAS: O gal visas negatyvias mintis nevalingai nukreipę į šalia esančius žmones apsaugome save nuo neigiamų emocijų, tiesa, apnuodydami jomis aplinkinius?

Z.S.: Kaip neblaivus nepageidaujamas prie automobilio vairo, taip ir suirzęs turėtų būti nušalintas nuo bet kokių tarpusavio santykių aiškinimosi. Pykčiu liepsnojantis protas užaštrėja ir susiaurėja, todėl į akis drebiama teisybė itin žeidžia. Supykusiems asmenims turėtų būti uždrausta bendrauti, o juo labiau aiškintis tar-

Kramtote nagus? Ieškokite giluminių priežasčių

Reikšminga smulkmena. Jei tikėsime vokiečių statistika, kas antras jaunas ir kas dešimtas suaugęs žmogus šiandien vaikšto nukramtytais nagais. Kokios priežastys lemia šį įprotį ir kaip jo neskausmingai atsikratyti?

Psichologijos mokslų daktaras Marius Daugelavičius apie paplitusį reiškinį – nagų kramtymą kalba kaip apie vidinę žmogaus organizmo streso išraišką: „Savimi pasitikintys ir gyvenime tvirtai besijaučiantys asmenys įprastai tuo neužsiima.“

Jis svarsto, kad šią problemą gali lemti vaikystėje patirtas auklėjimas. Žinoma, ne paskutinėje vietoje šiuo atveju atsiduria ir kultūriniai visuomenių skirtumai. Sutariama, kad prie šio ydingo visuomenės įpročio gana smarkiai prisideda ir asmens patiriamas stresas. Galima sakyti, kad stresas tiesiogiai proporcingas neigiamų asmens emocijų ir išgyvenimų kiekiui.

Klinikinės vokiečių neuro-psichologijos profesorius dr. Sfeffenas Moritzas nagų kramtymo nevadina liga. Jo nuo-

mone, tai charakterio ar elgesio sutrikimas, kurio priežastys nuo to kenčiančiam asmeniui nėra aiškios. Nesąmoningai žmonių kramtomus nagus nuo jų dantų gelbsti Vokietijoje gana plačiai taikoma elgesio terapija.

Psichologai sutaria: siekiant išgyvendinti šį įprotį iš savo kasdienybės paties žmogaus valios ne visuomet pakanka. Apie tai liudija ir išpūdinga nagų kramtytojų statistika. Kas dešimtas suaugęs ir kas antras dar neužaugęs žmogus vokiškai kalbančioje bendruomenėje šiandien kramto nagus ir nesusimąsto, kad toks elgesys apie juos itin daug atskleidžia aplinkiniams (tai rodo nepasitikėjimą savimi ir pan.).

Kiek šis įprotis paplitęs Lietuvoje, tikslų duomenų nesama, tačiau „Veido“ ekspertai sutaria, kad duomenys galėtų būti panašūs.

Dažnu atveju vaikystės metais užgimęs žmogus įprotis kramsti nagus, nesulaukęs atitinkamo dėmesio, tęsiasi ir individui suaugus. „Nei iš gero gyvenimo, nei iš didelio malonumo žmonės nagų negraužia“, – tvirtina psichologas M.Daugelavičius.

Šį teiginį palaiko ir Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorijos vadovas prof. Albinas Bagdonas. Pasak jo, nagų kramtymą mokslininkai sieja su vidiniais žmogaus išgyvenimais: nerimu ir tam tikrose situacijose kylančia frustracija (kai nežinoma ir neapsisprendžiama, kaip tinkamai pasielgti). Ne tik nagų graužimu, bet ir plaukų sukimu ar pešiojimu, lūpų kramtymu ar rašiklių laužymu susirinkimų metu individas linkęs save raminti dėl patiriamo streso.

Psichologai tokią elgseną apibūdina kaip peradresuotą aktyvumą, tačiau pats žmogus dažnai nė nejaučia, kad taip elgiasi. Mokslinėje literatūroje atkreipiamas dėmesys, kad vyrai į nagų kramtymą linkę gerokai dažniau nei moterys. JAV endokrinologo prof. Steveno Dowsheno teigimu, dauguma berniukų jau vaikystėje taip elgiasi. Skirtingose šalyse nagus kramto nuo 30 iki 60 proc. vaikų ir paauglių. Kartais pasitaiko, kad kramtomi net kojų nagų.

Moterims susilaikyti nuo šios blogybės padeda periodiškai atliekamas manikiūras, tačiau išimčių pasitaiko ir tarp jų. Ne tik su estetika, bet ir su elementaraus mandagumo taisyklėmis prasilenkiantis įprotis, psichologų nuomone, rodo, kad žmogus patiria vidinę įtampą. Vieni griebiasi rūkymo, kiti kramto nagus – kiekvienas susinervinęs elgiasi individualiai.

Ką daryti, norint atsikratyti šio bjauraus įpročio? S.Moritzas siūlo pamėginti atsikratyti į

Nagų kramtymas – neestetiškas įprotis, kurio gana sunku atsikratyti

klausimą, kada aplanko noras graužti nagus. Tai suvokus bus lengviau keisti įprastai besiklostančią elgseną. Pakeliui itin praverstų ir motyvacija, tai yra atsakymas sau, kodėl norime šio įpročio atsisakyti ir kaip tai pakeis mūsų gyvenimą. Įveikus šiuos žingsnius teliks pakeisti įprastinį nagų graužimą kažkuo kitu (saldainiais ar kramtomąja guma; žinoma, kartais tiesiog pakaktų sugniaužti pirštus į kumštį, sukoti ant piršto žiedą ir neleisti sau nuklysti į nagų žalojimą). Argumentų, kodėl verta atsisakyti šio estetinį nagų vaizdą darkančio įpročio, ne vienas ir ne du, tačiau pasakyti daugeliu atveju lengviau, nei tai įgyvendinti.

M.Daugelavičiaus nuomone, pats nagų kramtymas nėra problema – tai problemos išraiška, verčianti elgtis nesąmoningai. Vaduodamasis iš įtampos ir siekdamas išspręsti slegiančią situaciją žmogus nukreipia savo dėmesį ir savotiškai save ramina. Taigi pakaktų pašalinti nerimą ar stresą keliančią priežastį ir prastas įprotis dingtų. Kitaip tariant, jei jūsų aplinkoje kažkas graužia nagus, reikėtų susimąstyti apie gilesnę slegiančių priežasčių analizę.

Šis įprotis žmogui sukelia nemažai bėdų. Nagus graužiantį asmenį lydi dviprasmiški jausmai (norisi tokio elgesio atsikratyti, slegia kasdienė gėda: nukramtyti pirštai dar nė vieno nepapuošė). Taigi, nors ir slegiamas kaltės, žmogus kramto nagus ir dėl įtampos, ir dėl nekantrumo, staiga užplūdusio streso ir pan.

Dermatologė Rochelle Torgerson tikina, kad

dauguma mėgsta kramtyti ne tik nagus, bet ir aplink juos esančias odeles. Abiem atvejais didžioji blogybė ta, kad yra rizika pasigauti nepageidaujamą infekciją ar ligą (į burną kišamos neplautos rankos), o tai gali paveikti ne tik burnos ar dantų būklę (gali būti pažeistas emalis), bet ir nagų formą.

Dauguma mūsų su nagų kramtymo įpročiu, kaip minėta, pirmiausia susiduria vaikystėje. Taip nutinka dėl daugybės priežasčių: smalsumo, nerimo, nuobodulio, nesaugumo jausmo, patiriamo streso ar pakitusio gyvenimo ritmo, dėl kurio išgyvename arba bijome.

Ko reikėtų griebtis, jei atžalų nagai nukramtyti? Pirmiausia apsidairyti ir savęs paklausti, kas pakito jų aplinkoje: galbūt stresą sukėlė pradėtas lankyti darželis, o gal šeima pakeitė gyvenamąją erdvę ar vaikas susidūrė su problema, kurios neįveikia pats? Visi šie sunkumai gali lemti blogų įpročių, kuriais malšinamas stresas, suvešėjimą (pradedant nagų kramtymu, nosies krapštymu, baigiant plaukų pešiojimu ir pan.).

Numanant, jog blogą įprotį gali skatinti stresas, su vaiku reikėtų apie tai pasikalbėti, paaiškinti, kad jaudintis nėra dėl ko, pasiūlyti savo pagalbą. Vieninteliai dalykai, kurių esant panašiai situacijai vertėtų vengti, M.Daugelavičiaus nuomone, yra bausmės ir griežta kontrolė. „Ėmę labiau drausminti vaiką nieko gero nepasieksime. Taigi šiuo atveju kur kas gerčiau su juo nuoširdžiai pasikalbėti, juolab kad nagai dažnai kramtomi nesąmoningai, o

metams bėgant tai savaime praeina“, – teigia psichologas.

Pastebėta, kad opiausia ši problema 7–10 metų amžiaus vaikams. Pradėję eiti į mokyklą jie turi mažiau laisvės, patiria daugiau įtampos ir streso, taigi natūralu, kad ir problemų daugėja. Ne išimtis ir paauglystės tarpsnis: branda kupina sukrėtimų, emocijų, vėlgį streso. Suaugusieji galimiems blogiems įpročiams kai kada stengiasi užbėgti už akių (tarkime, kai kurios moterys būtent dėl šios priežasties prisaugina dirbtinius nagus), o paaugliai tuo neužsiima. Tačiau suvokus, kad žalingas įprotis egzistuoja ir su juo ne pakeliui, vis dėlto reikėtų susitelkti ne tik į savikontrolę, bet ir į giluminių priežasčių šalinimą – išspręsti ramybės neduodančias problemas. Jei bus pašalintos tik išorinės priežastys, kova su nepageidaujamu įpročiu bus panaši į mėginimą užtventki upės vagą ir pasireikš kitais nepageidaujamais įpročiais.

Elgesio keitimo terapijos šalininkai pabrėžia, kad ji veiksminga tik tuomet, kai būna pagrįsta iš anksto apgalvotų kasdienių įpročių keitimu, įtraukiant papildomos veiklos rankoms (valgio ruošą, žaidimą su vaikais, mezgimą ir pan.). Visai tai derinant su kartaus skonio rankų kremais, skirtais nagų kramtukams, poveikis gali būti greitesnis, nei tikimasi.

Taigi norint atsisakyti įpročio kramtyti nagus tereikia šiek tiek ryžto, pastangų ir noro geriau pažinti save bei aplinkinius. ■

Kristina Kanišauskaitė-Šaltmerė

Aktualusis interviu

DEFINUOTI

! „Veido“ klausimus atsako edukologijos mokslų daktarė, keturių vaikų mama Aušėja Landsbergienė.

VEIDAS: Kiek laiko gali prireikti norint atpratinti vaikus nuo nagų kramtymo?

A.L.: Bet kokio įpročio (veiksmo, kuris nuolat pasikartoja, o vaikas jį atlieka tarsi nesąmoningai) atsisakymas užtrunka. Kaip žinome, vaikai nėra nulipdyti iš kitokio molio nei suaugusieji, taigi prisiminkime, kiek pastangų tenka įdėti, kol metama rūkyti ir pan. Didžiausia suaugusiųjų bėda šiuo atveju, kad per greitai norima rezultato. Nepakanka vaikui vien pasakyti „nekramtyk“ ir tikėtis, kad taip ir įvyks. Kartais reikia ir fizinio būdo apie tai priminti (pvz., pirštų spragtelėjimu ar beldimu į stalą) – tai tarsi slapti signalai, jog jau susitarėme, kad bus stengiamasi taip nesielti. Visuomet verta pažiūrėti, kaip jūsų atžala elgiasi žiūrėdama televizorių ar maigydama planšetinį kompiuterį.

Jeigu pastebite, kad nagų kramtymas susijęs su kažkokia situacija ar veikla, jos metu papildomai sudrausminkite vaiką, priminkite, kad tarėtės palikti pirštukus ramybėje.

VEIDAS: Į ką vertėtų atkreipti dėmesį tėvams kovojant su šiuo žalingu įpročiu?

A.L.: Svarbiausia nepritrūkti kantrybės. Jeigu kaimynų vaikams tiko vienas iš pasiūlytų auklėjimo metodų, tai dar nereiškia, kad tiks ir jūsų atžalai. Visuomet reikėtų būti pasiruošus išmėginti dar keletą papildomų alternatyvų. Daugelis tėvų nesureikšmina šio žalingo vaikų įpročio ir žiūri į jį pernelyg atlaidžiai. Bet jei nagučiai nukramtyti iki kraujo, verta sunerimti. Gana dažnai šalia to būna ir plaukų pešiojimas, neramus miegas, savęs žaibymas. Pastebėjus šiuos nerimą keliančius simptomus vertėtų pasikonsultuoti su medikais.

VEIDAS: Galbūt egzistuoja kažkoks paaiškinimas, kodėl vaikai mėgsta kramtyti nagus?

A.L.: Priežastys gali būti pačios įvairiausios: smalsumas, kitų vaikų elgesio pamėgdžiojimas, mėginimas atsipalaiduoti ir pan. Kartais tokia

būdu išreiškiamas nuobodulys ar nerimas, todėl kiekvienu atveju reikėtų šnektelėti su vaiku. Paskatinti taip elgtis gali ir pakeistas ar pradėtas lankyti vaikų darželis, mokykla, artėjantis šokių pasirodymas. Vaikas, pasiklausęs vadovės, kad čia nepaprastai svarbus renginys, gali jausti didelę įtampą, o iš to gali gimti nagų kramtymas. Įprastai jis priskiriamas prie vadinamųjų nervinių ir pasąmoninių įpročių, taigi vaikas labai dažnai nė pats nesupranta, kad tai daro. Siekiant atsisakyti panašių įpročių sveika nubrėžti leidžiamas ir draudžiamas ribas. Atžala supras, ko iš jos tikėtis, taigi susikalbėti bus lengviau. Pavyzdžiui, vaikui galima priminti, kad prie pietų stalo ir viešose vietose nagų nekramtome. Nors iš pirmo žvilgsnio tai labai paprasta taisyklė, galime nuo jos atsispirti ir judėti toliau. Tačiau nepatarčiau vaiko už tai bausti, ant jo šaukti. Tiesa, tokiomis aplinkybėmis verta nagučius trumpiau kirpti, dažniau plauti rankas ir pan.

VEIDAS: Kai kurie tėvai, kovodami su šiuo negatyviu įpročiu, ištepa vaikų nagus kartumynais ir pan. Ar efek-

tyvi tokia priemonė?

A.L.: Aš manau, kad visuomet geriau su vaiku susitarti gražiau. Jei atžala žiūrės į tai ne kaip į bausmę, o kaip į pagalbą, tikėtina, kad sutiks bendradarbiauti. Kai vaikas bus emociškai pasiruošęs (jausis saugesnis ir pan.), jis pats liausis. Svarbu, kad su juo pasikalbėtume ir išaiškintume, koks tai yra įprotis ir kaip jo atsikratyti. Jei įtrauksite jį patį, tikėtina, kad situacija pasitaisys greičiau. Kartais situacijos sprendimu tampa padidėjęs fizinis vaiko aktyvumas ar laisvalaikio užimtumas (pakanka nukreipti dėmesį), ir nagų kramtymo problema išsprendžiama.

VEIDAS: O kokių priemonių nuo nagų graužimo siūloma imtis suaugusiems?

A.L.: Moterims patariama negailėti pinigų manikiūriui, tuomet bus gaila ir investuotų lėšų, ir nagų grožio. Kitas patarimas, kuris gali suveikti, – ant pirštų galiukų užklijuoti kūno spalvos pleistriukus: dirbti jie netrukdytų, o kramtyti patogų nebebus. Taip pat nereikėtų pamiršti, kad ir nekramtymo įpročiui susiformuoti reikia šiek tiek laiko. ■

Dėl sutarties su Iranu džiaugtis dar anksti

Diplomatija. Po sėkmingomis vadinamų Vašingtono ir Teherano derybų tiek iranėčiams, tiek vakariečiams džiaugtis gerokai per anksti.

Lozanoje Irano ir šešių pasaulio supervalstybių lyderiai sutarė tik dėl apytikslių galutinės sutarties gairių

„A ntra žmona – tarsi branduolinis ginklas. Nors tai nepaneigiama kiekvieno vyro teisė, tačiau niekas tau to vis tiek neleidžia“, – tai populiariausias iranėčių vieni kitiems į mobiliuosius telefonus po derybų su Vašingtonu siųstas anekdotas. Lyg ir smagu, bet ne visai škanu. Kaip ir viskas, kas susiję su ką tik pasirašyta sutartimi.

Į Teherano gatves su vėliavomis ir fejerverkais praėjusią savaitę išskubėję tūkstančiai gyventojų džiūgavo, kad pagaliau baigsis 12 metų trukęs sankcijų laikotarpis, o Iranas taps „normalia šalimi“. Tačiau dar daugiau tūkstančių gyventojų pasiliko namie ir, sėdėdami priešais televizorių ekranus, liejo pyktį ant valdžios, nesugebėjusios kaip reikiant pakovoti dėl savo šalies interesų. Akylesni ir ausylesni, tą naktį išiklausę į JAV prezidento Baracko Obamos žodžius (beje, paskutinę derybų naktį tiesiogiai transliuotus per Irano televiziją), negalėjo neišgirsti, kad ši sutartis – tik mažytis postūmis be aiškių pergalių, juolab Irano.

B.Obama aiškiai pasakė, kad kol nesutarta dėl visų detalių, tol nesutarta dėl nieko. Tad kitas Irane išpopuliarėjęs juokelis – „kodėl parduotuvėse vis dar nėra viskio?“ irgi yra tik šmaikšti saviironija. Net jei šitai skubiai atšauktų draudimą vartoti alkoholį, vis tiek burbono ar škotiško viskio Irane galėtų para-

gauti tik liepos pirmąją. Mat tik pasirašius galutinę sutartį, kurios terminas yra birželio 30-oji, įsigalios ir Vakarų pažadas atšaukti ekonomines sankcijas, šitiškai Irano respublikai paskelbtas dar George'o W.Busho laikais, o vėliau sugriežtintas B.Obamos pirmosios kadencijos metu.

O apie draugiškus dvišalius santykius B.Obama patarė nė negalvoti, kol Iranas nenustos remti teroristų, pažeidinėti žmogaus teisių ir panašiai. Kitaip sakant, jokio diplomatinio dviejų šalių suartėjimo nėra, nors toks įspūdis po derybų ir galėjo susidaryti.

Miglota sutartis atrodo žvelgiant ir iš JAV perspektyvų. Šveicarijos mieste Lozanoje po kelių derybų raundų Irano ir šešių galingųjų pasaulio valstybių (JAV, Didžiosios Britanijos, Kinijos, Prancūzijos, Rusijos ir Vokietijos) pasirašytas dokumentas numato, kad Natanzas bus vienintelis Irano branduolinis kompleksas, kuriame leidžiama sodrinti uraną, be to, Iranas daugiau negu dviem trečdaliais sumažins uranui sodrinti naudojamų centrifugų skaičių: jei niekas nepasikeis, išsamioje sutartyje bus nustatyta, jog Iranas turės sumažinti didžiosios dalies savo turimų urano atsargų prisodrinimo laipsnį arba išgabenti tas atsargas į užsienį, o tolesniam sodrinimui galės naudoti tik 6 tūkst. centrifugų vietoj dabar

turimų 19 tūkst. Preliminariai sutarta, kad giliai po žeme esantis Ferdou kompleksas bus paverstas branduolinės fizikos ir technologijų tyrimo centru, o dar tik statomas Arako sunkiojo vandens reaktorius bus pertvarkytas taip, kad jame iš viso nebūtų gaminamas plutonis.

Tačiau sutartyje nė žodžiu neužsimenama apie Parchino karinį kompleksą, kuriame, kaip įtariama, Iranas vykdo branduolinių ginklų tyrimus. Iranas pareikalavo, kad kariniuose kompleksuose nebūtų atliekami patikrinimai, tad neaišku, kaip pavyko išsklaidyti abejones dėl Parchino komplekse vykdomos veiklos.

Sutartyje taip pat nenurodyta ir šių sąlygų vykdymo trukmė. Tiesa, numatoma, kad apribojimai Irano vykdomam urano sodrinimui galios 10 metų, tačiau tai gali keistis, nes terminas bus apibrėžtas tik galutiniame dokumente, kuris turėtų būti pasirašytas per tris ateinančius mėnesius.

Nepaisant šių niuansų, ir Irano, ir Vakarų politikai šią sutartį visuomenei „pardavė“ gana sėkmingai. Beje, tiek vienu, tiek kitu atveju rinkėjus „guodė“ ne vien sutarties detalės, bet ir lyderių pažadas, jog ši sutartis nereiškia, kad iranėčiai tapo amerikiečių draugais, ir atvirkesčiai.

B.Obama pranešime visuomenei pabrėžė, esą buvo pasiektas geras susitarimas, kurį galima palyginti su branduolinės ginkluotės maži-

nimo sutartimis, jo pirmųjų sudarytomis su Sovietų Sąjunga ir padariusiomis mūsų pasaulį saugesnį šaltojo karo laikotarpiu.

Europos Sąjungos užsienio politikos vadovė Federica Mogherini, Lozanoje atlikusi koordinatorės vaidmenį šešių galingųjų šalių vardu, pareiškė, esą buvo žengtas lemiamas žingsnis ir nustatyti parametrai, o tai padaryti pavyko dėl visų šalių politinio ryžto ir geros valios.

Irano užsienio reikalų ministras Mohammadas Javadas Zarifas žodžių į vatą nevynto. Žinodamas apie visuomenėje tvyrančias antiamerikietiškas nuotaikas, jis patikino, kad naujasis susitarimas nepadarys jokios įtakos kitiems Irano ir JAV santykių aspektams.

„Tai buvo mėginimas išspręsti branduolinį klausimą. Mūsų ir Jungtinių Valstijų požiūriai smarkiai nesutampa. Praeityje tarp mūsų atsirado abipusis nepasitikėjimas, taigi tikiuosi, kad drąsus naujo susitarimo įgyvendinimas gali iš dalies atkurti pasitikėjimą. Bet visi turime palaukti ir pažiūrėti“, – perspėjo Irano diplomatijos vadovas.

Na, o Izraelis ir Saudo Arabija apskritai nusiteikusias skeptiškai ir net nebando išžvelgti gerosios sutarties pusės.

Izraelio strateginių reikalų ministro Yuvalio Steinitzo pranešime sakoma: „Šypsena Lozanoje yra atitrūkusios nuo prastos tikrovės, kai Iranas atsisako daryti kokių nors nuolaidų branduoliniu klausimu ir toliau grasina Izraeliui bei visoms kitoms šalims Artimuosiuose Rytuose. Mes tęsime savo pastangas tai aiškinti ir įtikinti pasaulį, vildamiesi užkirsti kelią blogai galutinei sutarčiai.“

Kad galutinė sutartis nebus pakankamai gera, matyti iš pirmo žvilgsnio. Kita vertus, šiandien tai, matyti, geriausia, kas apskritai įmanoma (o prieš kelerius metus net nebūtų buvę įmanoma visai).

Kad ir kaip būtų, prie šio susitarimo kartais būdavo ne priartėjama, o kaip tik nuo jo nutolstama. 2010-aisiais „Stratfor“ prognozavo, kad JAV ir Iranas, nepaisant dešimtmečių trunkančių nesutarimų, suras bendrą interesų vardiklį. Manyta, kad liko tik dvi galimybės: arba JAV užsimerkti prieš galimybę Iranui, jei šis panorėtų, pasigaminti branduolinį ginklą, arba žūtbūt sutrukdyti tokiai galimybei suduodant karinį smūgį. O kadangi antrasis variantas buvo mažai tikėtinas, liko pirmasis, reiškiantis susitarimą Irano naudai. Juolab kad tuo metu buvo garsiai diskutuojama apie galbūt JAV ir Irano bei Jungtinių Tautų ir Irano atstovų vedamas slaptas derybas dėl susitarimo, kuris ne tik leistų Iranui išlaikyti didžiąją dalį savo branduolinės programos, bet ir įtikintų tarptautinę bendruomenę mainais už Irano bendradarbiavimą nutraukti sankcijas šiai šaliai. Mainais Teheranas turėtų pasižadėti bendradarbiauti su Tarptautinės atominės energijos agentūros (TATENA) stebėtojais ir prisidėti prie globaliai administruojamo branduolinio kuro banko. Irano urano sodrinimui būtų sukurtas tarptautinis konsorciumas. Pagal planą JT Saugumo Taryba turėtų panaikinti Iranui įvestas sankcijas, jei Teheranas vykdys savo įsipareigojimus.

Apie tai, nutekindamas slaptą dokumentą,

Preliminarūs Irano įsipareigojimai mainais už nutrauktas sankcijas (2015 m., Lozana)

Natanzas būtų vienintelis Irano branduolinis kompleksas, kuriame leidžiama sodrinti uraną. Iranas daugiau negu dviem trečdaliais sumažintų urano sodrinimui naudojamų centrifugų skaičių nuo 19 tūkst. iki 6 tūkst. Iranas turėtų sumažinti didžiosios dalies savo turimų urano atsargų prisodrinimo laipsnį arba išgabenti tas atsargas į užsienį. Po žeme esantis Ferdou kompleksas būtų paverstas branduolinės fizikos ir technologijų tyrimo centru, o dar tik statomame Arako sunkiojo vandens reaktoriuje nebūtų gaminamas plutonis. Susitarimo vykdymą prižiūrėtų ir branduolinius kompleksus nuolat stebėtų Jungtinių Tautų Tarptautinė atominės energijos agentūra (TATENA). ■

paskelbė laikraštis „The Times“. Šiame dokumente buvo teigiama, kad 13 punktų susitarimo projektą dar 2009 m. rugsėjį parengė TATENA vadovas Mohamedas El Baradei, nors TATENA tokio projekto egzistavimą paneigė.

O lyg ir atsiradusią galimybę pasiekti bent kažkokį susitarimą sužlugdė Irano atominės energetikos organizacijos vadovo Ali Akbaro Salehi pareiškimas, kad per ateinančius metus Iranas įkurs iki dešimties urano sodrinimo centrų. Nėgana to, buvo pranešta, kad Iranas greitai pristatys savo gamybos priešlėktuvinės gynybos sistemą, kuri pagal savo pajėgumus prilygs Rusijoje gaminamiems zenitinių raketų kompleksams S-300 arba net juos pranoks.

Vis dėlto giliausią dugną Irano ir Vakarų

galimybė susitarti pasiekė 2013-ųjų pradžioje, kai į aklavietę pateko dar vienas derybų su pasaulio galingaisiais raundais dėl Teherano branduolinės programos apribojimo, o po kelių dienų, lyg dar būtų maža, Iranas paskelbė apie du svarbius su branduolinėmis technologijomis susijusius projektus. Jais būtų išplėsti šalies pajėgumai išgauti ir perdirbti uraną, kuris savo ruožtu galėtų būti sodrinamas iki branduolinių reaktorių kuro ar net tinkamumo atominiams ginklams. Tuometis Irano prezidentas Mahmoudas Ahmadinejadas minimus objektus per vaizdo konferenciją simboliškai paleido Irano valstybinę branduolinių technologijų dieną, kuria Irane kasmet pažymimos pirmo urano sodrinimo 2006-aisiais metinės.

Prezidentas tuomet pakartojo ir ankstesnius pareiškimus, esą Iranas tapo branduoline valstybe, o JAV ir jų sąjungininkai negali sustabdyti Irano pažangos dėl to, ką Teheranas vadina taikia branduolinių technologijų plėtra.

Tiesa, viltis susitarti dar kartą sužibo tu pačių metų birželį, Irano naujuoju prezidentu tapus Hassanui Rouhani, užsiminusiame apie galimybę baigti ginčą su Vakarų šalimis dėl Teherano branduolinės programos. Tačiau netrukus pasirodė informacija apie šiitiškoje respublikoje statomą naują slaptą požeminį branduolinį kompleksą, ir lūkesčiai dėl susitarimo vėl išblėso.

Vis dėlto 2013-ųjų lapkritį Ženevoje net buvo pasirašyta preliminarai dvišalė Irano ir JAV sutartis.

Štai kodėl Lozanoje pasirašyta sutartis, kad ir preliminarai, viena vertus, atrodo kaip neįtikėtina sėkmė. Kita vertus, dėl anksčiau patirtų nesėkmių visos pusės galutinio sutarties teksto laukia gana atsargiai ir apsidraudžia žodžiais „kol nesutarta dėl visko, nesutarta dėl nieko“.

Rima Janužytė

Irano branduoliniai centrai

Pragmatizmas: posūkis į Rusiją

Posūkis. Čekų rašytojas Milanas Kundera 1984-aisiais publikuotoje garsiojoje savo esė „Centrinės Europos tragedija“ mėgino atkreipti dėmesį į skaudų šio regiono likimą, kai prieš savo valią jis atsidūrė sovietų politinės įtakos veikiamuose Rytuose. Praėjus daugiau kaip trims dešimtmečiams Višegrado valstybės vėl pasuko į Rusijos pusę. Tik šįkart jau savo valia.

Vakarai, anot M.Kunderos, niekada nesuprato ir neįvertino Centrinės Europos tautų tragedijos, nes patys prarado savo tikrąsias vertybes, kultūrą ir identitetą. Būtent vengrų rašytojai inspiravo Vengrijos revoliuciją, kinas, literatūra ir filosofija pažadino Prahos pavasarį, Adomo Mickevičiaus pjesių draudimas – studentų bruzdėjimus Lenkijoje 1968-aisiais. Didžioji Centrinės Europos tragedija, sakė rašytojas, yra ne Rusija ir jos politika, o pasikeitusi Europa, kurios desperatiškai, to dar nesuprasdama, prieš mirtį šaukėsi Vengrijos naujienų tarnybos direktorius 1956-aisiais, į Budapeštą jau įriedant sovietų tankams.

Auklėti ir pabrėžti Vakarų Europos moralinį nuosmukį pokomunistinėse valstybėse populiaru iki šiol. Tačiau politinis kontekstas šiandien jau visai kitas. 1991-aisiais tuometė Čekijos ir Slovakijos federacija, Lenkija ir Vengrija pasirašė Višegrado grupės steigimo deklaraciją, kuria buvo numatyta aktyviai bendradarbiauti, siekiant spartesnės integracijos į Europos Sąjungą. „Grįžimui į Europą“ pasisiekus, regiono valstybės pasuko savais pragmatiniais keliais ir vis dažniau būtent Vakarų Europai ir Europos Sąjungai kyla pagrįstų abejonių dėl pastaruoju metu pastebimai sušilusiu ir atviresniu šių šalių santykių su tarptautinėje arenoje dėl karo Ukrainoje vis labiau izoliuojama Rusija.

Vengrijos, Čekijos ir Slovakijos politikai nuolat viešai primena apie ES sankcijų Rusijai žalą ir būtinybę jas atšaukti. Vengrijos ministras pirmininkas Viktoras Orbanas pareiškė, kad įvedusi šias sankcijas ir apribojusi prekybą Europa „šovė sau į koją“. Panašios pozicijos laikosi ir Čekijos prezidentas Milošas Zemanas, pabrėždamas, kad jos turi būti atšauktos nedelsiant. Visos šios trys valstybės nesutiko ir su sankcijų griežtinimu, krizei Ukrainoje pasiekus aukščiausią tašką.

Aukščiausi Čekijos ir Slovakijos vadovai kartu su Graikijos ir Kipro politikais planuoja daly-

Vengrija tapo vienintele Europos valstybe, pakvietusia Rusijos vadovą oficialaus vizito po 2014-ųjų liepos, kai virš Ukrainos separatistų kontroliuojamos teritorijos buvo numuštas Malaizijos avialinijų lėktuvas

vauti ir Maskvoje gegužę vyksiančiame Antrojo pasaulinio karo pabaigos minėjime bei kariniame parade. Apie tai bent jau pranešė Rusijos užsienio reikalų ministras Sergejus Lavrovas. Esą iš viso gegužės 9-ąją laukiama 26 užsienio šalių vadovų, o keturi jų atvyks iš Europos Sąjungos.

Šių metų vasarį penkerius metus Vengriją valdantis ministras pirmininkas V.Orbanas Budapešte priėmė Rusijos prezidentą Vladimirą Putiną. Vengrija tapo vienintele Europos valstybe, pakvietusia Rusijos vadovą oficialaus vizito po 2014-ųjų liepos, kai virš Ukrainos separatistų kontroliuojamos teritorijos buvo numuštas Malaizijos avialinijų lėktuvas. Vizito metu pasirašyti svarbūs ekonominiai susitarimai. Vengrija buvo viena svarbiausių partnerių Rusijos plėtojamame „Pietų srauto“ dujotiekio projekte, tačiau jam žlugus Kremlius paskelbė apie planuojamą naują dujotiekį per Turkijos teritoriją. Atvykęs į Budapeštą V.Putinas sutarė į jį įtraukti ir Vengriją.

Tokia įvykių eiga gerokai atšaldė Vengrijos ir JAV santykius. Senatorius Johnas McCainas savo kalboje Senate V.Orbaną išvadino su V.Putinu į vieną lovą gulančiu neofašistu. V.Orbanas tuomet senatoriui atsikirtu pavadindamas jį fašistu ekstremistu ir pabrėždamas, kad šalies suverenitetui dėl tokių pareiškimų iš užsienio kyla pavojus.

Naujausios žinios iš šios jau daug metų dėl autoritarinių tendencijų Europos Sąjungos kritikuojamos valstybės – apie 10 mlrd. eurų vertės paskolą iš Kremliaus, suteiktą Pakšo bran-

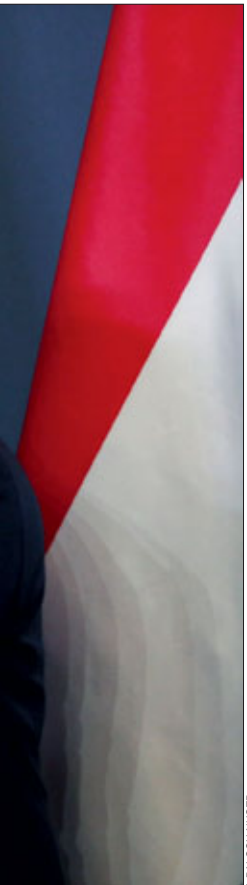
duolinei elektrinei finansuoti. Ją statys ir Rusijos valstybinė bendrovė „Rosatom“. Neabejojama, kad šis projektas dar labiau suartins Vengrijos politinį elitą ir Kremlių. Vengrijos užsienio reikalų ministras Peteris Szijjarto šį sandorį jau įvardijo kaip „amžiaus susitarimą“.

Europos Komisija pradėjo tyrimą dėl Vengrijos sprendimo pasirašyti sutartį neatlikus viešųjų pirkimų procedūros, tačiau galiausiai šalis vis dėlto gavo leidimą Pakšo branduolinei jėgainei vežtis branduolinią kurą iš Rusijos. Jėgainę Vengrijoje statyti norėjo ir prancūzų bei japonų įmonės, tačiau buvo pasirinkta būtent „Rosatom“. Analitikai pabrėžia, kad Pakšo branduolinės jėgainės projektas – planas laimėti jau 2018-ųjų rinkimus. Esą valdančioji „Fidesz“ partija ir V.Orbanas taip aprūpino šalį elektros energija.

V.Putinui lankantis Budapešte, per 2 tūkst. protestuotojų susirinko į antirusišką protesto mitingą. „Pilietinių visuomenės grupių persekiojimas, korupcija ir oligarchų penėjimasis rodo, kad mes vis labiau artėjame prie Rusijos modelio ir tolstame nuo europietiškojo“, – sakė vienas mitingo organizatorių opozicionierius Gaboras Vago.

Tačiau šis mitingas tebuvo balsas tyruose, nes V.Orbanas ir jo vadovaujama partija „Fidesz“ Vengrijoje išlieka populiarumo aukštumoje. Pernai vykusiuose parlamento rinkimuose „Fidesz“ surinko 44,5 proc. rinkėjų balsų ir pelnė konstitucinę daugumą – 133 iš 199 vietų.

Šiek tiek daugiau nei du penktadaliai balsų ir daugiau nei du trečdaliai parlamento vietų?

V.Putinui lankantis Budapešte, per 2 tūkst. protestuotojų susirinko į antirusišką protesto mitingą. Tačiau tai tebuvo balsas tyruose, nes V.Orbanas ir partija „Fidesz“ Vengrijoje išlieka populiarumo aukštumose.

Tai tapo įmanoma įvedus naująją rinkimų sistemą, kuri, akivaizdu, labai palanki valdančiajai partijai. Po šios reformos parlamento narių skaičius sumažintas nuo 386-ių iki 199-ių, neliko ir antrojo rinkimų turo, nebesvarbus tapo rinkėjų aktyvumas, o daugiausiai balsų surinkusiai partijai kone garantuojama dauguma.

Prieš rinkimus Vengrija sulaukė kritikos ir iš rinkimų eigą stebinčios ESBO organizacijos. Pasak jos atstovų, televizijos kanalai aiškiai palaikė „Fidesz“, o opozicijai nesuteikė tinkamos galimybės parodyti save. Neįvyko ir prieš rinkimus įprasti debatai – „Fidesz“ atstovai tiesiog atsisakė juose dalyvauti.

Dalyvauti šiuose rinkimuose pirmą kartą turėjo galimybę ir užsienio valstybėse gyvenantys vengrai, kurie dabar gali supaprastinta tvarka gauti ir pilietybę. Tokių yra tikrai nemažai: po Pirmojo pasaulinio karo pasirašius Trianono sutartį Vengrija buvo gerokai „apkarpyta“ ir gausios vengrų tautinės mažumos susikūrė bene visose kaimyninėse valstybėse – Slovakijoje, Rumunijoje, Serbijoje, Ukrainoje ir kt. Šiandien iš viso suskaičiuojama apie 2,2 mln. pasienyje su Vengrija gyvenančių vengrų. V.Orbano diasporos politika dažnai lyginama su V.Putino – šis taip pat nevengia tautiečiams užsienyje dalyti rusiškų pasų.

Galimybės balsuoti iš viso pageidavo per 200 tūkst. žmonių. Parlamento rinkimuose galiausiai dalyvavo tik 125 tūkst. Tačiau tie, kurie šia proga pasinaudojo, dosniai už ją „atsidėkojo“ valdantiesiems – šiuos palaikė net 96 proc.

užsienio vengrų. Iš viso „Fidesz“ rinkimuose pelnė 8 proc. mažiau balsų nei 2010-aisiais, tačiau naujoji, pačių valdančiųjų priimta rinkimų sistema lėmė, kad vietų skaičius parlamente sumažėjo tik 1,3 proc.

Tokia politinė padėtis iš esmės dar bent ketveriems metams įteisina visišką V.Orbano ir jo vadovaujamos partijos „Fidesz“ vienvaldystę su galimybe koreguoti šalies Konstituciją. 2011-aisiais priimta naujoji šalies Konstitucija sulaukė didelės kritikos bangos iš ES. Iki V.Orbano šalyje galiojo 1949 m. priimta ir 1989 m. tik pakeista Konstitucija. Tai buvo paskutinis dar komunizmo laikotarpiu priimtas ir vis dar galiojęs dokumentas.

Kontroversijų sukėlė naujojo pagrindinio įstatymo turinys: Europos Komisija išreiškė susirūpinimą dėl pakeistos centrinio banko veikimo tvarkos, teisėjų ir prokurorų pensinio amžiaus pakeitimo, žiniasklaidos laisvės. Nėgana to, po metų Konstitucija vėl buvo pildoma. Iš viso tai daryta net penkis kartus.

Šįkart joje griežtai buvo apibrėžta šeimos samprata, apribota rinkimų kampanija, pakeista studijų tvarka, uždrausta vengrų tautą įžeidžianti kritika, apribotos Konstitucinio teismo galios. Į pagrindinį šalies dokumentą taip pat įtrauktas straipsnis, kad benamiai už miegojimą viešose vietose baudžiami baudomis arba laisvės atėmimu.

Pernai V.Orbanas galiausiai pareiškė, kad siekia kurti neliberalią valstybę, paremtą nacionaliniais pagrindais ir darbu. Kaip sektinus

pavyzdžius premjeras nurodė Rusiją, Turkiją ir Kiniją. Premjero nuomone, pasaulinė ekonomikos krizė parodė, kad liberalios demokratijos negali išlikti konkurencingos. Tokiai vizijai esą neklaido ir narystė ES.

Akivaizdu, kad Vengrijoje V.Orbanas turi laisvas rankas elgtis kaip tinkamas. Pernai žiniasklaidoje pasirodė informacija apie gimtajame premjero miestelyje Felšute kylantį naują futbolo stadioną. Naujas puošnus stadionas, kainuosiantis 17 mln. dolerių, vienu metu galės priimti per keturis tūkstančius žiūrovų. Tačiau užpildyti visas vietas varžybų metu gali būti sudėtinga, nes visame miestelyje iš viso gyvena tik 1,8 tūkst. gyventojų. Bet tai nėra motais V.Orbanui, kuris, be kita ko, yra pagarsėjęs futbolo fanas. Statybų darbus vykdo gero premjero bičiulio ir miestelio mero vadovaujama statybų bendrovė.

Vengrijos premjero išmintu prorusišku keliu žengia ir prieštarai vertinamas Čekijos prezidentas M.Zemanas. Tiesa, tokio populiarumo ir vienvaldystės Čekijoje jis toli gražu nėra pasiekęs. Pernai minint 25-ąsias Aksominės revoliucijos metines, tūkstančiai čekų prezidentui rodė raudonas korteles, kurios futbolo aikštelėje reiškia pašalinimą, o kai kurie svaidė ir kiaušinius, vienas kurių netyčia pataikė į Vokietijos prezidentą. Tokius protestus paskatino nuolatiniai šalies vadovo pareiškimai, kad jis palaiko V.Putiną, o karas Ukrainoje esą pilietinis konfliktas.

Čekijos prezidentas taip pat yra išdėstęs nuomonę, kad Europa turėtų pripažinti Kry- ➤

►mą Rusijai, nes tai jau esąs įvykęs faktas. N.Zemanas taip pat interviu rusų kalba Pirmajame Rusijos televizijos kanale kritikavo ES sankcijas, Arsenijų Jaceniuką vadino karo premjeru, dalyvavo buvusio KGB agento, dabar „Rusijos geležinkeliams“ vadovaujančio Vladimiro Jakunino organizuotame renginyje. V.Jakuninas yra įtrauktas į juodąjį JAV sąrašą ir jam uždrausta įvažiuoti į šią šalį. Tačiau M.Zemanas jį laiko „draugu nuo senų laikų“.

Beje, pagrindiniai prezidento vadovauja-

mos partijos finansiniai rėmėjai per rinkimus buvo Čekijos „Lukoil“ vadovas Martinas Nedjedly bei lobistas Miroslavas Sloufas, tarpininkavęs degalų tiekimo sandoriui tarp „Lukoil“ ir Bratislavos oro uosto. Čekijos žiniasklaida praneša, kad jie buvo pagrindiniai prezidento rinkimų kampanijos patarėjai.

Kaimyninėje Slovakijoje simpatijos Rusijai bei jos vadovui mažiau ryškios, tačiau taip pat pastebimos. Ministras pirmininkas Robertas Fico dar pirmosios kadencijos pradžioje 2006-ai-

siais apibrėžė viziją pastebimai pagerinti santykius su Rusija ir apeliavo į „slavų solidarumą“, kuris buvo itin svarbus slovakų tautinio atgimimo metu XIX a. Dėl to R.Fico, pavyzdžiui, kritikavo Gruziją, kuri, anot jo, išprovokavo karą su Rusija. Jis viešai neišreiškė pozicijos ir dėl Krymo okupacijos, nors oficialiai Bratislava ir pasmerkė šį tarptautinės teisės pažeidimą. Pastaruoju metu premjeras nevengia Europai nuolat priminti apie sankcijų Rusijai žalą. ■

Dovaidas Pabiržis

Aktualusis interviu

Į „Veido“ klausimus atsako buvęs Europos Parlamento narys filosofas Leonidas Donskis.

VEIDAS: 1984 m. Milanas Kundera save esė rašė apie per prievartą nuo Vakarų civilizacijos atplėštos Centrinės Europos tragediją. Po 30 metų tarptautinė ir vidinė šių valstybių – Čekijos, Slovakijos, Vengrijos padėtis visiškai pasikeitė, tačiau regionas lyg ir pats savanoriškai krypta į Rytus. Kas, jūsų manymu, tai lėmė?

L.D.: Dramatiškas paradoksas yra tas, kad lyderystės krizė, kurią mes konstatuojame visoje Europoje, sakdami, kad trūksta stiprių figūrų, galinčių susidoroti su iššūkiais, ypač skaudžiai palietė Vidurio Europą. Kontrastai tikrai didžiuliai. Po Vaclavo Havelo, kuris buvo kilni asmenybė, su šimtaprocentiniais demokratų impulsais, epochos matomas siaubingas čekų politinės klasės skurdas. Po to atėjo Vaclovas Klausas, kuris, švelniai tariant, atrodė kaip kuriozas. O Milošas Zemanas atrodo jau kaip visiškai vargas ir nelaimė. Deja, Vidurio Europoje vienas po kito ėmė dygti dešinieji populistai – Vladimiras Mečiaras Slovakijoje, o dabar Viktoras Orbanas Vengrijoje. Tai didelė nelaimė, kuri dabar suduoda smūgį šioms šalims. Adamas Michnikas jau anksčiau pastebėjo liūdną tendenciją Rytų ir Vidurio Europos šalyse, kurią jis pavadino antikomunistiniu autoritarizmu. Ši tendencija niūriai palietė Slovakiją ir ypač liūdnai atsiliepė Vengrijai.

VEIDAS: Kodėl, jūsų manymu, nutiko būtent taip?

L.D.: Sunku pasakyti, kas įvyko. Viena vertus, gyvenimo pagreitėjimas bei tam tikra Vakarų komforto ir stipresnės ekonomikos banga galėjo neutralizuoti ar net ištrinti atminties jautrumą, kuris buvo labai svarbi politinės kultūros dalis. Persijungimas į vakarietišką režimą iš dalies atbukino daugelio politikų politinę klausą. Kita vertus, paaiš-

DELFI ARCHIVO NUOVIETI

kėja, kad nebuvo realių didžiųjų figūrų sekėjų. Vengrijoje liberalias ir demokratines permainas vykdė partija, kurios dabar net nėra žemėlapyje, – Liberalų partija, kuriai priklausė garsiausi vengrų intelektualai, rašytojai. Paklauskite, kur dabar šie žmonės.

Dramatiškai pasikeitė politinis žemėlapis. Ta karta, kuri po Berlyno sienos griuvimo kūrė demokratinę revoliuciją, iš politikos pasitraukė. Jie grįžo į kultūrą, kai kas pasuko į verslą. V.Havelo aplinkos žmonės Čekijoje dabar yra mažuma, o kitoje šio regiono valstybėse tokių politikų iš viso neliko. Lietuvos politinis peizažas keitėsi daug mažiau, mes turime tam tikrą perimamumą. Jokio perimamumo neliko Vidurio Europos valstybėse, išskyrus Lenkiją. Neliko ir politinės atminties jautrumo, atbuko kai kurie demokratiniai impulsai ir radarai, kurie reaguotų į grėsmes. Iš čia – gana buka reakcija į Rusiją ir jos politiką, kuri byloja, kad Višegrado, kaip klubo, idėja yra palaidota. Šiandien Baltijos valstybėms daug artimesnė Didžioji Britanija ir Švedija nei kai kurios Vidurio Europos šalys.

Šis atbukimas atvedė ir tolimąją dešinę. Vengrijoje – tai „Jobbik“, kurią „Fidesz“ kartais nemaloniam toleruo-

ja ir su ja flirtuoja. Bulgarijoje, kuri irgi yra NATO ir ES narė, įsitvirtino beveik fašistinė partija „Ataka“. Mūsų šalyje kraštutiniai nacionalistai yra labiau komiški personažai, o čia jie tapo politinės scenos dalimi. Tuo, be abejojimo, žaidžia ir Rusija, meistriškai skaldydama sąjungininkus. Padėties nedramatizuoju, bet šio regiono problemos palengvino Rusijos skaldymo ir valdymo taktiką.

VEIDAS: Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse politinė atmintis, okupacija išlieka labai svarbi politikoje. Jei kalbame apie Vidurio Europą, juk ten tokie įvykiai, kaip Prahos pavasaris ar Vengrijos revoliucija, vyko vėliau nei, pavyzdžiui, partizaninis karas Lietuvoje. Kaip atsitinka, kad vienoje valstybėse politinė atmintis išlieka svarbi, formuoja politines takoskyras, o kitur tai gali visiškai užsimiršti?

L.D.: Mūsų dienomis, prisimenant Napoleoną Bonapartą, yra sakoma, kad geografija – tai likimas. Bet, žinote, nebūtinai. Esame pavojingai arti Rusijos, bet ES ir NATO faktoriai mūsų padėtį gerokai švelnina. Fiziškai nuo Rusijos šios šalys yra toliau, bet jos yra arti Ukrainos ir nereaguoja taip, kaip turėtų reaguoti. Mano paaiškinimas galėtų būti tik vienas – jos didenybė korupcija. Tai

reiškia, kad Rusijos vykdoma korpupavimo politika, kuri net kurį laiką buvo sėkminga ir Vakaruose – Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, neabejotinai palietė Vidurio Europą. Viena priežasčių galėtų būti ta, kad šių šalių politinė klasė yra labai neatspari korupcijai. Ši nebūtinai yra tiesioginė ir gali būti organizuojama taip, kad turėtų šaliai palankių kontaktų pavidalą.

Kita priežastis gali būti ir tam tikra politinės klasės fragmentacija bei provincializacija. Bet nemanykime, kad tai yra konstantos, – tie dalykai kinta. Vidurio Europoje, be to, dramatiškai suprastėjo politikai.

VEIDAS: O kur tuomet visuomenė? Lietuvoje karas Ukrainoje sukėlė daug pilietinių iniciatyvų, kurių matome bene kiekvieną dieną.

L.D.: Jaunystėje mano karta, ypač roko muzikos ir tokių grupių kaip „Locomotiv GT“ ar „Omega“ dėka, laikė Vengriją Vakarais. Kur visa tai dingio? Labai prastą vaidmenį suvaidino V.Orbanas, kuris privertė daug jaunų žmonių nusivilti ir emigruoti. Kadangi tai nuosavas autokratas, o ne „padovanotas“ rusų ar „atskridęs iš Marso“, tai nusivylimas ir politinė apatija Vengrijoje padarė labai liūdną darbą. Nusivylimas savo šalimi ir atviros sienos Europoje yra toksiškas mišinys. Masė vengrų emigruavo, o nusivylusi emigruoja aktyvioji visuomenės dalis, kuri myli savo šalį, yra patriotiška, pilietiška, gabi. Be to, šiose šalyse didžiulę įtaką politikai darė literatūra ir kultūra apskritai, bet tie dalykai dingio. Kultūros žmonių įtaka politinei klasei šiandien yra nulinė. Supraskite teisingai, tai nereiškia, kad tie žmonės turi lipti ant „bačkos“ ar kurti pseudopartijas, bet normalioje visuomenėje turi egzistuoti tam tikrų idėjų žmonių, kurie nėra apolitiški, autoritetas. Atėjo prasto lygio politikos banga – tai technokratizmas, korupcija, nusiramimas ir tam tikri ES teikiami malonumai. ■

VASARIO 17 d.

veidas

**Lietuvos
gimnazijų
reitingas**

Prenumerata – www.veidas.lt
Reklama „Veide“ – tel. (8 5) 264 9422

Finansų pasaulį ištiko žemės drebėjimas

Konkurencija. Nepaisant kelerius metus trukusio JAV atkalbinėjimo, Kinijos iniciatyva įsteigtu vadinamuoju Azijos banku patikėjo kone visos svarbiausios Amerikos sąjungininkės.

Ką tik baigėsi terminas, iki kurio prie Kinijos „kūdikių“ – Azijos infrastruktūros investicinio banko (AIIB) – valstybės galėjo jungtis steigėjų statusu. Pietų Korėja, Ispanija, Australija, Nyderlandai ir Suomija – paskutinės valstybės, spėjusios išokti į šį AIIB steigėjų traukinį, kursuosiantį panašiu maršrutu kaip ir Vašingtone išsikūręs Pasaulio bankas.

Naujojo traukinio, kuriame pagrindiniu smuiku grieš Kinija, sąstate nėra vienintelės svarbiausios JAV sąjungininkės – Japonijos, kuri pati drauge su JAV ir Europa iki šiol dominavo svarbiausiose pasaulio finansų institucijose: Pasaulio banke, Tarptautiniame valiutos fonde ar Azijos plėtros banke. Pastarosiose institucijose Kinijos įtaka iki šiol buvo palyginti menka (atitinkamai 5,17, 3,81 ir 6,47 proc.), užtat AIIB steigimas pasaulio finansų galios centrą pastūmės gerokai arčiau Šanchajaus.

Per šį banką ketinama dosniai, maždaug po 8 trln. JAV dolerių kasmet, investuoti į regiono infrastruktūrą, o tai neabejotinai prisidės prie Azijos ekonomikos plėtros.

Tačiau svarbiausia ne tai. JAV labiau neri-

Kinijos iniciatyva steigiamas AIIB pasaulio finansų galios centrą pastūmės gerokai arčiau Šanchajaus

maujama, kad naujasis Azijos bankas gali tapti iššūkiu nusistovėjusiam JAV dominuojamam finansų pasauliui.

Dar 2013 m., kai Kinija paskelbė apie savo planus įkurti tokį banką, JAV ėmė įkalbinėti sąjungininkus boikotuoti šią instituciją. Tikrasis motyvas neabejotinai jau tada buvo kova dėl įtakos pasaulio finansams, nors JAV aiškino, esą Azijos bankas nepatikimas, nes naudosis ne tokiais griežtais kreditavimo standartais kaip Pasaulio bankas, pradedant tarptautiniu skaid-

rumu, skolos tvarumu, baigiant aplinkos ir visuomenės saugos standartais.

Pirmosios banko steigėjos – Indija, Singapūras, Vietnamas, Filipinai, Mongolija, Bangladešas, Kambodža, Kuveitas, Laosas, Malaizija, Mianmaras, Nepalas, Omanas, Pakistanas, Kataras, Šri Lanka, Tailandas ir Uzbekistanas – pasaulio supergalybėms gal ir neatrodė patikimiausios finansų partnerės. Todėl iš pradžių ne tik Japonija, bet ir Pietų Korėja, Australija, taip pat visos didžiosios Europos valstybės AIIB vertino labai atsargiai. Tačiau banko steigėjų sąrašas ilgėjo, o lūžio tašku, susilpninusių skeptikų gretas, tapo naujiena apie tai, kad banko steigėja ketina tapti Didžioji Britanija. Pasidarė akivaizdu, kad pagrindinis – nepatikimumo – argumentas netenka prasmės. Juk kuo daugiau šalių prisijungs prie banko, tuo labiau tikėtina, kad AIIB laikysis tarptautinių standartų. Be to, kuo daugiau narių, tuo mažesnė santykinė Kinijos įtaka ir tuo mažiau daugiašalių institucijų, galinčių daryti poveikį regionui, Kinija turės savo rankose.

Iki šių metų kovo pabaigos paraiškas būti AIIB steigėjomis po Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Šveicarijos pateikė ir kitos pagrindinės Europos valstybės – Austrija, Danija, Suomija, Islandija, Švedija, Olandija, Ispanija. Tai padarė netgi Izraelis ir Norvegija, su kuria Kinija nesutaria nuo 2010 m. Nobelio premijos teikimo, ir netgi Taivanas. Logiška, kad tai padarė ir Brazilija, Egiptas, Rusija, Turkija, bet paraiškas pateikė ir ištikima JAV satelitė Pietų Korėja, ir netgi Gruzija bei Kirgizija.

Naujasis Azijos bankas, galintis tapti konkurentu Pasaulio bankui, JAV stebi pro papildinamąjį stiklą

AIIB: kokia tai institucija?

Naujoji institucija koncentruosis į ekonomikos augimui svarbiausių sektorių – kelių, geležinkelio, elektrinių ir telekomunikacijų tinklų statybos projektų finansavimą.

Pradinis banko kapitalas sudaro 100 mlrd. JAV dolerių. Palyginimui, Pasaulio banko pradinis kapitalas yra 220 mlrd., Azijos plėtros banko – 175 mlrd. JAV dolerių.

Šiuo metu banko narių yra 34, dar 23 šalys (tarp jų ir Lenkija) yra pateikusios paraišką. Pirmosios sutartį pasirašė Indija, Singapūras, Vietnamas, Filipinai, Mongolija, Bangladešas, Brunėjus, Kambodža, Kuveitas, Laosas, Malaizija, Mianmaras, Nepalas, Omanas, Pakistanas, Kataras, Šri Lanka, Tailandas ir Uzbekistanas. ■

Beje, amerikiečiai tvirtina, kad šiuo atveju kuriami ekonominio atvirumo standartai, o ne antikiniškas blokas. Tačiau tokiomis kalbomis netiki net kai kurie JAV sąjungininkai, mat sudarinėti naują Azijos ir Ramiojo vandenyno regiono prekybos sutartį, neįtraukiant šio regiono lyderės Kinijos, iš tiesų gana keista.

Kaip pastebi „Financial Times“, šioje azijietiškoje dvikovoje tarp Vašingtono ir Pekino svarbu tai, kas bus stipresnis – amerikietiška karinė jėga ar kinieška ekonominė galia. Koks bus atsakymas – matysime vėliau. Tačiau ku labiau kuri nors šalis jaus grėsmę iš Kinijos pusės, tuo labiau ji bus linkusi palaikyti Ameriką. Štai kodėl Japonija greičiausiai liks paskutinis Azijos bastionas, pasisakantis prieš AIIB.

Ir, priešingai, jei Kinija parodys pakankamai sveiko proto ir taip dažnai nedemonstruos savo kumščiu, ji turi nemažai šansų savo ekonominę galią pamažu transformuoti į augantį politinį ir diplomatinį svorį, netgi Amerikos sąjungininkų atžvilgiu.

Kaip sako G.Rachmanas, kažkada buvo kalbama, kad pasaulis nuolankiai lenkia galvą prieš visagalį dolerį. Tačiau AIIB istorija rodo, kad šiandien net pačių artimiausių Amerikos sąjungininkų akyse atsispindi juanis.

Kinija jau dabar yra didžiausia eksportuotoja ir gamintoja pasaulyje. Antra pagal dydį pasaulio ekonomika alsuoja į nugarą Jungtinėms Valstijoms. Kinijos įtaka pasaulio ūkiui didėja, vis labiau įsiklausoma ir į šios šalies balsą. Ji aktyviai dalyvauja tarptautinių ekonominių institucijų G-20, Tarptautinio valiutos fondo, Pasaulio banko, Pasaulio prekybos organizacijos veikloje.

Žinoma, esamose institucijose lyderiauja pažengusios ekonomikos: europiečiai turi nemažą įtaką TVF, o amerikiečiai – Pasaulio banko. O tokios besivystančios šalys kaip Kinija minėtose institucijose susiduria su kliūtimis, reformos užtrunka ilgai.

Tačiau „Project-Syndicate“ analitiko Kennetho Rogoffo teigimu, Kinija savo galią siekia išnaudoti naujai pasaulio tvarkai sukurti. Prie to neabejotinai prisidės ir Azijos infrastruktūros investicijų bankas – AIIB. ■

Rima Janužytė

„Pekinas siekia įtikinti šalis, kad Kinijos stiprėjimas nekelia joms jokios grėsmės ir kad jos tik laimi iš Kinijos turtėjimo. Atrodo, kad daugelis Kinijos kaimynų, taip pat ir britai, kurie tikisi pritraukti investicijų iš Kinijos, suprato, jog paleisti tokį šansą būtų kvaila“, – aiškina „Financial Times“ apžvalgininkas Gideonas Rachmanas.

Na, o pačiai Kinijai ekonomika yra pagrindinis galios svirtis, nes amerikiečių koziris – karinė jėga ir saugumo srities sutarčių kompleksas. Tad tos šalys, kurios patenka per vidurį, susidūrė su dilema, ką pasirinkti. Pavyzdžiui, Japonija, Australija, Filipinai ir Pietų Korėja yra pasirašiusios saugumo sutartis su JAV, bet kiekviena jų su Kinija šiandien prekiauja daug intensyviau nei su JAV.

Pietų Korėja tikisi karinės amerikiečių pagalbos Šiaurės Korėjos, o galbūt ir pačios Kinijos puolimo atveju, tačiau į Kiniją eksportuojama daugiau nei ketvirtadalis Pietų Korėjos produkcijos, o štai į Ameriką iškeliauja tik maždaug 12 proc.

Dar vienas argumentas valstybėms pasiduoti šiai ekonominei Kinijos pagundai yra tikėjimas, kad stambus kinieško kapitalo tarptautinis kreditorius gali tapti skaidresne alternatyva šiuo metu tiesiogiai pačios Kinijos finansuojamiems plėtros projektams.

Taigi galiausiai AIIB steigėjų sąrašė atsidūrė ir daugelis tų šalių, iš kurių JAV to nelaukė: Australija, dalis Europos valstybių ir net Pietų Korėja.

Na, o Kinijai tai – tikras savimeilės paglostymas. Mat užimdama vis agresyvesnę poziciją

ginčiuose dėl teritorijų su kaimynais Kinija ką tik išgyveno porą nesėkmingų metų, kovodama su Amerika dėl valdžios ir įtakos Azijoje, nes tokios šalys, kaip Filipinai, Japonija, Australija ir Indija, buvo ėmusios stiprinti ryšius su JAV diplomatijos ir saugumo srityje.

Pastaruoju metu Kinija apskritai mažiau konfrontuoja su kaimynais, demonstruoja savo siekį plėtoti ekonominius ryšius, įskaitant naująjį prekybos ir infrastruktūros Šilko kelią, kuris drieksis per Centrinę Aziją ir kurio projektas bus vykdomas kartu su jūros Šilko keliu per Pietryčių Azijos jūras. Tad tiek Kinija, tiek jos partnerės, įgyvendindamos bendrus projektus, puikiai suvokia, kad AIIB gali labai pasitarnauti finansuojant šias iniciatyvas.

„Tad šiandien vienintelės stiprios AIIB varžovės yra Japonija ir JAV. Amerikai tai atrodo nekaip. Užuoat suvienijusios savo draugus ir kolektyviai užėmusios poziciją prieš, Jungtinės Valstijos šioje istorijoje su AIIB atrodo izoliuotos ir įžeistos“, – konstatuoja G.Rachmanas.

O JAV finansų ministras Jackas Lew perspėja, kad JAV dominuojamoms tarptautinėms finansinėms organizacijoms gresia prarasti dalį pasitikėjimo.

Žinoma, tai nereiškia, kad JAV tiesiog nuleis rankas. AIIB sustiprėjimas, be jokios abejonės, paskatins atsakomuosius JAV ir Japonijos veiksmus, pavyzdžiui, jų norą pasirašyti Ramiojo vandenyno prekybos partnerystės sutartį, kuri turėtų vienyti 12 Ramiojo vandenyno regiono šalių, išskyrus demonstratyviai neįtrauktą Kiniją.

Verslo niša – žurnalistinių tyrimų centras

Transformacija. JAV žiniasklaida išgyvena toli gražu ne geriausius laikus: tiražai, žiūrimumas, reklamos apimtys, o kartu ir pelnas mažėja. Kartu išigali principas – greičiau, pigiau, daugiau. Tai skatina žurnalistinių tyrimų padalinių, kaip ir rimtosios, atsakingos bei etiškos žiniasklaidos nykimą. Kas laukia žurnalistikos?

„**T**ai, kas vyksta – baugina. Bet dėl žurnalistikos ateities aš esu optimistas. Manau, kad tai ne pabaiga, o žiniasklaidos verslo evoliucija. Manau, kad dabartinės technologijos, inovacijos suteikia didžiulių galimybių kokybiškesnei žiniasklaidai“, – interviu „Veidui“ teigė Brandonas Questeris, atsiskęš darbo pasiūlymo „The Washington Post“ ir prieš kelerius metus įkūręs Arizonos žurnalistinių tyrimų centrą. Pasak jo, dabar atsivėrė puiki verslo niša ne pelno siekiantiems žurnalistinių tyrimų centrums, todėl laidoti rimtąją žiniasklaidą dar anksti.

VEIDAS: Kaip jums kilo idėja įkurti Arizonos žurnalistinių tyrimų centrą? Jūs jau buvote patyręs žurnalistas ir kartu turėjote puikių galimybių siekti karjeros tradicinės žiniasklaidos srityje. Jei neklystu, netgi atsiskęte rimto darbo pasiūlymo viename didžiausių JAV dienraščių „The Washington Post“. Kodėl?

B.Q.: Išties tuomet buvau sulaukęs labai gerų darbo pasiūlymų. Tačiau man nepatiko situacija, kokią mačiau... Nepatiko, kur link eina žiniasklaida. Neturiu omeny, kad, pavyzdžiui, „The Washinton Post“ yra kažkas blogo. Mano nuomone, tai iki šiol viena geriausių žiniasklaidos priemonių.

Tai gi tai buvo sunkus sprendimas: arba aš einu į vieną geriausių Jungtinėse Valstijose laikraščių, arba pradėtu kažką savo. Ir apsvarstęs savęs paklausiau: kodėl gi ne?

Šiai valstijai (Arizonai – E.L.) reikia geresnių žurnalistinių tyrimų. O mūsų, žiniasklaidos, ateitis priklauso nuo žmonių, kurie drįs išbandyti naujus dalykus, naujus verslo modelius – kaip tą žurnalistiką daryti.

Žurnalistikos branduolys nesikeičia ir neturėtų keistis, nes mes vadovaujamės žurnalistų etika ir taisyklėmis. Bet verslo modelis, kaip mes darome tai, ką darome, keičiasi. Ir aš norėjau būti to dalimi. Pamatyti, ką aš sugebu, galio padaryti, kad mūsų veiklos sritis suklestėtų. Manau, tai tikrai turi vertę. Galbūt tai, ką aš darau, nėra žurnalistikos ateitis, bet tai yra dalis to proceso. Ir jeigu mes toliau eksperimentuosime ir bandysime naujus verslo modelius laikydamiesi žurnalistikos etikos, tikiuosi, žiniasklaida judės į priekį.

Tai ir buvo pagrindinė mano apsisprendimo priežastis.

Aš nebuvo pavargęs nuo tradicinės žiniasklaidos – tiesiog buvau susierzinęs dėl to, kas vyko šioje industrijoje. Man patinka žurnalistiniai tyrimai ir aš noriu tai daryti, o norint tai daryti Arizonoje reikėjo įkurti tokią organizaciją, kaip mūsų žurnalistinių tyrimų centras.

Mūsų centras pradėjo veikti 2012-ųjų spalį. Taip, pradžia nebuvo lengva, nes mes susidūrė-

me su finansavimo problemomis, bet tęsėme veiklą ir po metų sugebėjome užsitikrinti finansavimą.

Beje, Jungtinėse Valstijose dabar pastebima žurnalistinių tyrimų centrų radimosi banga. Kai kuriuos jų aš linkęs vadinti naujienų centrais. Jie bando įsitvirtinti kitokių naujienų terpėje. Jie labiau koncentruojasi į kasdienių naujienų, kurių nepastebi pagrindinė žiniasklaida, pranešimus. Kiti, tokie kaip mūsų centras, labiau susikoncentravę į žurnalistinių tyrimų sritį. Jų taip pat daugėja.

VEIDAS: Kuo gi skiriasi tradicinė žiniasklaida ir žurnalistinių tyrimų centrai?

B.Q.: Taip, tradicinė žiniasklaida, tarkim, mūsų vietos „The Arizona Republic“ (didžiausias Arizonos valstijos dienraštis, 320–540 tūkst.

kasdienis tiražas – E,L.) vis dar bando atlikti žurnalistinius tyrimus. Kai kurios kitos žiniasklaidos kompanijos vis dar turi žurnalistinių tyrimų padalinius.

Tačiau pagrindinis skirtumas, mano nuomone, yra tas, kad mes fokusuojamės tik į žurnalistinius tyrimus. Mes neteikiame jokių kasdienių naujienų, sporto žinių ar pranešimų apie orus. Pagrindinis skirtumas – mes turime laiko ir išteklių kokybiškesniems ir ilgiau trunkantiems žurnalistiniams tyrimams.

Tuo metu tradicinė žiniasklaida kepa istorijas kiekvieną dieną ir galbūt vienam tyrimui gali skirti ilgiausiai dvi savaites, nes po to turi imtis kitų temų. Jų problema – nuolatinis bėgimas, tarsi voverė ratu.

Įdomu, kad kai laikraščiai ar net televizija

Pasak Arizonos žurnalistinių tyrimų centro įkūrėjo ir vadovo B. Questerio, žiniasklaidos ateitis priklauso nuo žmonių, kurie drįs išbandyti naujus dalykus, naujus verslo modelius – kaip tą žurnalistiką daryti

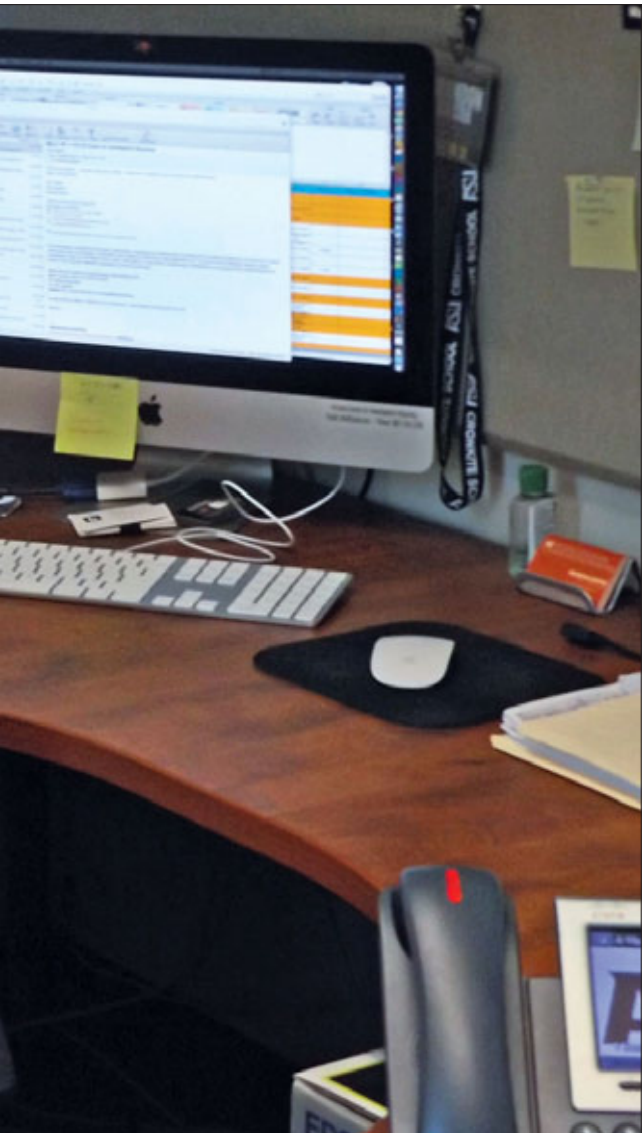

bei radijus vis dar buvo klestėjimo viršūnėje, jie turėjo ir laiko, ir išteklių išlaikyti atskiroms žurnalistinių tyrimų komandoms. Tačiau veržiantis diržus, mažėjant etatų skaičiui, vieni pirmųjų atleidimo lapelius gavo būtent žurnalistinių tyrimų padalinių darbuotojai. Kodėl – atsakymas paprastas: tai brangu ir trunka ilgai. Todėl dabar matome tą bangą naujų žurnalistinių tyrimų centrų, kurie bando užpildyti susidariusią laisvą nišą.

VEIDAS: Taip, niša yra, bet kaip pinigai? Minėjote, kad žurnalistiniai tyrimai kainuoja, tad koks yra žurnalistinių tyrimų verslo modelis?

B.Q.: Žinoma, viskas sukasi apie pinigus. Mes esame ne pelno siekiančio verslo atstovai, kai visi pinigai, suaukoti ar gauti iš bendradarbiavimo su tradicinės medijos atstovais, investuojami į centrą, tolesnius tyrimus, o ne atiduodami akcininkams, kaip tai daro tradicinės Amerikos žiniasklaidos kompanijos. Tai pagrindinis skirtumas tarp pelno ir ne pelno siekiančios žiniasklaidos.

Kitas skirtumas – mes neatstovaujame ir negalime atstovauti jokiems politiniams ar verslo interesams. Viena vertus, mums taikomos mokesčių lengvatos, bet kartu ateina ir tam tikri

įsipareigojimai. Manau, tos taisyklės yra teigiamas dalykas, nes mes neturėtume atstovauti kieno nors interesams. Turime ieškoti tiesos, leisti pasisakyti visoms pusėms. Jei kažkas kažką daro blogai, mes turime pranešti nepaisydami politinių pažiūrų ar panašiai.

VEIDAS: Jūsų žurnalistinių tyrimų centras nėra didelis. Kiek maždaug kainuoja jums išgyventi, žinoma, jei tai nėra komercinė paslaptis?

B.Q.: Dabar mes išgyventume su 100–115 tūkst. dolerių biudžetu per metus. Tai, be abejo, minimalus biudžetas minimaliai komandai. Pavyzdžiui, mano partneris ne tik užsiima tyrimais mūsų centre, bet ir ne visu etatu dirba kitur. Kol kas centras negali mokėti jam už viso etato darbo dieną.

Idealiu atveju, kurio mes siekiame, centro metinis biudžetas turėtų sudaryti apie 250 tūkst. dolerių per metus. Tai leistų samdyti daugiau profesionalių žurnalistų, daugiau neetatinių darbuotojų, kurie dirbtų su mumis. Bet tai nėra lengva.

Pavyzdžiui, San Diege (Kalifornija – E.L.) įsikūrusio žurnalistinių tyrimų centro „Inews-source“ biudžetas yra 650–700 tūkst. dolerių per metus. Mes bandome sekti jų pėdomis.

VEIDAS: O kaip jūsų kolegų „pašaliniai“ darbai dera su veikla centre? Juk jeigu jis irgi dirba žiniasklaidoje, ar tai nėra tam tikras interesų konfliktas?

B.Q.: Mano kolegų kitas darbas – taip pat ne pelno siekiančioje organizacijoje, kuri nekonkuruoja su centru. Be to, jis užsiima akademinė veikla, dėstytoja. Jei jis pradėtų dirbti tradicinėje žiniasklaidos priemonėje, tuomet mūsų keliai privalėtų išsiskirti.

VEIDAS: Grįžkime prie pinigų. Kas yra pagrindiniai finansavimo šaltiniai? Paprasti žmonės ar tam tikri fondai?

B.Q.: Tai kokteilis. Pirmiausia tai paprasti žmonės, kuriems patinka tai, ką mes darome. Bet didžioji dalis pinigų ateina iš Žurnalistinės etikos ir kokybės fondo, kuris remia nepriklausomą žurnalistiką visose Jungtinėse Valstijose.

Be to, mes siekiame atskirų projektų finansavimo. Pavyzdžiui, Žurnalistinių tyrimų fondas vienam tyrimui skiria, kad ir nedidelę, bet kokią 5 tūkst. dolerių sumą. Paprasčiausiai krepiamės į juos ir pasiūlome tam tikrą tyrimo temą.

Taip pat uždirbame iš duomenų analizės, kurią teikiame kitoms žiniasklaidos priemonėms. Pavyzdžiui, dabar dirbame su vietos Nacionalinio visuomeninio radijo atstovu Arizonoje radijo stotimi KJZZ, ir jie mums moka. Mes suteikiame jiems daug žurnalistinių tyrimų medžiagos bei duomenų analizės, kurios jie neturi galimybių atlikti.

Mūsų svetainėje nėra reklamos, nes tai neatitinka mūsų verslo koncepcijos. Reklama gali daryti įtaką mūsų turiniui. Be to, mes netgi atsisakome paramos, jei aukotojas yra ku nors įtartinas ir jo auka keltų įtarimų dėl mūsų nepriklausomumo.

VEIDAS: Ar yra skirtumas tarp kasdienio darbo žurnalistinių tyrimų centre ir tradicinėje žiniasklaidoje?

B.Q.: Kaip ir kitur, mes kiekvieną rytą rengiame susirinkimus, per kuriuos aptariame einamuo-

sius darbus, ką turime nuveikti ir pan. Tam tikra prasme tai labai panašu į tradicinės žiniasklaidos gamybinius, bet išlieka laiko terminų skirtumas. Tradicinė žiniasklaida tą pačią istoriją turi padaryti per dieną, o mes galbūt dirbame su keliais projektais, ir šią savaitę skirsime vienam projektui, o kitą savaitę, kol laukiame duomenų, – kitam.

Pavyzdžiui, mes beveik dvejus metus dirbame ties Arizonos policijos pareigūnų ginklų panaudojimo tema. Niekas neturi tikslų statistinių duomenų, kada, kiek kartų pareigūnai nušovė vieną ar kitą įtariamąjį, ir mes juos renkame, apibendriname, o netrukus pradėsime analizuoti ir pateiksime visuomenei. Tai tikrai ilgas laikotarpis, bet tuo pat metu dirbame ir ties kitomis temomis.

VEIDAS: Kas, jūsų nuomone, yra žurnalistinis tyrimas? Tai viešai prieinamų duomenų analizavimas ar daugiau šaltinių, valstybinėse įstaigose, kriminaliniame pasaulyje ir pan., teikiamos informacijos paviešinimas?

B.Q.: Taip, mes turime šaltinių ir labai daug temų ateina iš jų. Kita vertus, išanalizavę viešai prieinamus duomenis dažnai krepiamės į savo šaltinius dėl tam tikrų komentarų ar paaiškinimų. Taigi tai tradicinis tiriamosios žurnalistikos kelias.

Mes labai daug remiamės duomenų analize, bet kartu ir turimais informacijos šaltiniais.

VEIDAS: O kokia jūsų prognozė dėl tradicinės žiniasklaidos, kuri dabar ne tik JAV išgyvena labai sudėtingus laikus?

B.Q.: Tai, kas vyksta – baugina. Bet dėl žurnalistikos ateities aš esu optimistas. Manau, kad tai ne pabaiga, o žiniasklaidos verslo evoliucija. Manau, kad dabartinės technologijos, inovacijos suteikia didžiulių galimybių kokybiškesnei žiniasklaidai. Pavyzdžiui, duomenų analizė: prieš dešimt–penkiolika metų tikriausiai buvo neįmanoma padaryti to, ką galima padaryti dabar, vien tik pasitelkus technologijas. O jei ir galėjai tai padaryti, būtų užtrukę labai labai ilgai.

Tad manau, kad žurnalistikos ateitis šviesi.

Žinoma, yra labai daug pesimistinių nuotaukų dėl dabartinių procesų žurnalistikos srityje. Taip, tai, kas vyksta, yra sudėtinga. Daug žmonių neteko darbo, dalis žiniasklaidos priemonių taupo kokybės sąskaita. Bet kartu atsirado galimybė naujiems verslo modeliams, naujiems veikėjams, tokiems kaip mūsų centras.

VEIDAS: Kokios pagrindinės jūsų centro žurnalistinių tyrimų temos?

B.Q.: Daugiausia bandome daryti tai, ko kiti nesugeba ar negali daryti. Jau minėtas pavyzdys: Arizonos žiniasklaida daug praneša apie pareigūnų ginklų panaudojimą, bet niekada neapibendrina, nepateikia tikslų duomenų, nes tam reikia laiko. Todėl mes žiūrime, kiek tokių atvejų nutiko per pastaruosius keturiolika metų.

Mes orientuojamės į temas, kurių kiti negali išnagrinėti arba paprasčiausiai praleido pro akis. Jei kita žiniasklaidos priemonė atlieka tyrimą tam tikra tema, mes tos temos niekada neisiimsime. Mes nekonkuruojame su jais. Tai viena mūsų organizacijos stiprybių: nelaikome savęs kitų konkurentais. ■

Evaldas Labanauskas, Finiksas, JAV

Severija Janušauskaitė: „Nusibodo teisintis lietuviams dėl darbo Rusijoje“

Kinas. Prieš aštuonerius metus įspūdingai Valstybiniame jaunimo teatre debiutavusiai aktorei šiandien priklauso nacionalinė Rusijos kino premija „Auksinis erelis“ ir kino festivalio „Kinotauras“ apdovanojimas, skirti už geriausiu pripažintą vaidmenį filme „Žvaigždė“.

„Nuaują rusų kino filmą reklamuoja nuoga aktorė Severija Janušauskaitė“, – prieš metus skelbė lietuviško interneto portalo antraštė. Ir nežinia, kas joje tautiečius turėjo šokiruoti labiau: tai, kad aktorė nuoga, ar tai, kad reklamuojamas filmas – rusų.

Pati S.Janušauskaitė į panašius straipsnelius ar jų antraštes teigia nebekreipianti dėmesio, o savo nuomonę tiek apie nuogo kūno filmavimus, tiek apie intervencinę Rusijos politiką seniai išdėsiusi. „Įdomiausia, kad tame filmo plakate – netgi ne mano kūnas. Jo kūrėjai panaudojo fotomontažą“, – juokiasi Severija, neslepianči, kad nekaltomis gudrybėmis plakato kūrėjai sąmoningai stengėsi apsaugoti vaidinusias užsienietes nuo bereikalingo puolimo.

Net jeigu kūnas plakate būtų pačios aktorės – vargiai išeitų jį pavadinti nuogu, mat viską nuotraukoje dengia storas, neperšviečiamas, ryškų kombinzoną primenantis dažų sluoksnis. Tų dažų „džiaugsmus“ filmuojant „Žvaigždė“ teko patirti ir Severijai: jos vaidinama filmo veikėja Rita, turtingo sugyventinio išvyta iš namų, kūno atspaudais kurdama šiuolaikinį meną mėgina užsidirbti pragyvenimui.

Lietuvoje daug kas įsitikinę, kad mūsų aktoriai rusų kinematografui „parsiduoda“ už itin solidžius honorarus. S.Janušauskaitė tvirtina, kad filmas filmui nelygu: jei esi kviečiamas dirbti populiariame TV seriale ar komedijoje, kuri sėkmingai atsipirkdama suksis kino teatruose, gali tikėtis padoraus atlyginimo, tačiau festivaliams skirtų autoriinių filmų prodiuseriai turi ribotą biudžetą ir pinigais nesišvaisto. Žymesnės tai sau galinčios leisti rusų žvaigždės tokiose juostose apskritai sutinka filmuotis be atlygio, šitaip sąmoningai palaikydamos nekomercinio kino kūrėjus. Taip pat elgiasi ir nemaža dalis filmavimo grupės personalo: kostiumininkai, grimuotojai, dailininkai... Žinodami, kad filmas bus demonstruojamas užsienio festivaliuose, daug garsių specialistų patys siūlė savo paslaugas Anos Melikian vadovaujama filmavimo grupei, ką jau kalbėti apie masinėms scenoms kviečiamus studentus.

Lietuvaitė tvirtina, kad tokio kruopštaus ir sąžiningai atliekamo „darbo iš idėjos“, kaip „Žvaigždės“ filmavimo aikštelėje, jai dar nebuvo tekę regėti. Dėl pernai Rusijoje priimto įstatymo, draudžiančio keiksmažodžius filmuose, teatro vaidinimuose ir žiniasklaidoje, „Žvaigždė“, kaip ir daugelis kitų naujų rusiškų juostų, turi dvi versijas: viena skirta užsienio festivaliams, kita, be drau-

džiamos necenzūrinės leksikos – demonstravimui Rusijoje. „Kino pavasaryje“ buvo rodoma festivalinė filmo versija, kuri, vertinant mums įprasto ankstesnio rusų kino kontekste, keiksmažodžių gausa anaipol nepasižymėjo.

„Kam tokio įstatymo reikėjo, nesupranta ir pačios Rusijos menininkai. Alkoholinių gėrimų reklamos elementai ekrane irgi uždrausti, kalbama, kad netrukus pasirodys įstatymas, drausiantis tabako gaminių propagavimą: tada filmų personažai nebegalės rūkyti... Visa tai vienaip ar kitaip kerta per ir taip dėl bendros ekonominės situacijos suliesėjusius rusų kino gamybos biudžetus. Suplanuoti filmavimai dėl lėšų stokos jau dabar neretai atidėliojami mėnesį ar du“, – pasakoja S.Janušauskaitė.

Antra vertus, aktorė pastebi, kad filmavimai Rusijoje dažnai užtrunka ir dėl specifinio vietos mentaliteto: „Maskvoje vėluoti į darbą valandą, dvi ar tris laikoma normaliu dalyku, nes patekęs į automobilių spūstį gatvėse žmogus tiesiog neturi kitos išeities. Antra vertus, net jei pėsčiomis ar metro aktorius iš savo namų filmavimo vietą galėtų pasiekti per pusvalandį, Maskvoje toks keliavimo būdas laikomas nesaugiu ir nepriimtiniu: studija būtinai siunčia automobilį, kuris savo ruožtu neišvengiamai įstringa spūstyse. Todėl numatytu laiku filmavimai Rusijos sostinėje niekuomet neprasideda, bet dėl to niekam galvos neskauda: jiems svarbiausia, kad aktorius saugus ir sėdi automobilyje“, – aiškina S.Janušauskaitė.

Nors „Žvaigždėje“ jos vaidinama Rita švilpia miesto gatvėmis įspūdingu limuzinu, pati

Severija didmiesčio gatvėmis nevairuoja ir iki šiol, nors prie vairo teko sėdėti jau keliuose filmuose, netgi neturi vairuotojo pažymėjimo.

Po filmo premjeros Vilniuje paklausta, kuo skiriasi filmavimai Rusijoje ir Lietuvoje, aktorė rėžė tiesiai: „Argi iš rezultatų nesimato? Vieni darbą dirba, kiti jį imituoja.“

Vis dėlto po savaitės tai priminus, S.Janušauskaitė pasistengė būti diplomatiškesnė. „Tai tėra iš konteksto ištraukta frazė. Nors Rusijoje kino industrija nepalyginti labiau išvystyta ir todėl galima rasti itin aukštos kvalifikacijos kino aikštelėje reikalingų specialistų, tai nekeičia filmo kūrėjų asmenybių. Ten irgi sutikau bejėgiškų, diletantiškų režisierių, visus svarbius sprendimus užkraunančių aktoriams... Lietuvoje, manyčiau, kino kūrėjai pernelyg susireikšminę: visi vieni kitus pažįsta, bet vis tiek organizuoja „kastingus“, kad galėtų padeonstruoti savo statusą. Išankstinės filmo reklamos dažnai būna daugiau, nei atgarsių jam pasiekus kino ekranus. Pastebėjau, kad kuo daugiau keliama išankstinio triukšmo, tuo prastesnis būna filmas. Stiprūs kūriniai į ekranus ateina tyliai, tarsi iš niekur“, – įsitikinusi aktorė.

Filmuodama „Žvaigždė“ armėnų kilmės režisierė A.Melikian jokių interviu nedalijo ir apskritai žurnalistų filmavimo aikštelėn neįsileido. Severijos manymu, tokia prodiuserių strategija pasiteisino: kuo labiau slepiamos proceso detalės, tuo labiau visiems magia jas sužinoti. Tai, kad pagrindiniai vaidmenys atiteko užsienietėms, galiausiai irgi pasiteisino: tiek žurnalistams, tiek žiūrovų auditorijai knietėjo suprasti, kodėl režisierės pasirinkimas buvo būtent toks.

Vis dėlto žiūrimumo aukštumų „Žvaigždė“ Rusijos ekranuose, žinoma, nepademonstravo: A.Melikian filmas puikiai sutinkamas kino festivaliuose, tačiau anaipol nėra pritaikytas masinės auditorijos skoniui. Žiūrovas, nesidomintis kino menu, tačiau ateinantis pasidėti prestižinio „premjerinio pliusiuko“ ar pamatyti serialinių žvaigždžių, šiandien Rusijoje sudaro svariausią auditorijos dalį.

S.Janušauskaitė skeptiškai vertino šansus, kad jos darbas rusų filme galėtų būti įvertintas „Kino pavasario“ auditorijos, todėl festivalio uždarymo metu buvo išvykusi į Maskvą ir dalyvavo Rusijos kino akademijos skiriamų apdovanojimų „Nika“ teikimo ceremonijoje. Tiesa, ši dėl politinių niuansų irgi praėjo, anot lietuvis, dviprasmiškai, apdovanojimui šįkart ją aplenkė. ➤

„Žvaigždės“ reklaminėje nuotraukoje panaudotas fotomontažas: S.Janušauskaitės ir T.Dalakišvili veidai „prilipdyti“ prie pozuotojų kūnų

► Pasimatymą „Veido“ žurnalistei sostinės Senamiestyje skyrusi aktorė stebisi, jog nemažai tautiečių, netgi jos kolegų, šventai įsitikinę, kad Lietuvoje Severijos ir pėdsakai atšalę... Tuo tarpu kaskart iš filmavimų pas Vilniuje likusią šeimą skubanti aktorė pati neatsikrato įspūdžio, kad saviems režisieriams buvo nereiki-

kalinga, o iš Rusijos atkeliavę darbo pasiūlymai tiesiog išgelbėjo ją nuo slegiančios priverstinės kūrybinės tinginystės.

„Pasirinkau intensyvią darbą, o ne teatro rutiną. Į serialus nesiveržiau, etatų valstybiniuose teatruose niekas nebesiūlė. Režisierių, norinčių regėti mane savo spektakliuose, atsi-

rasdavo, tačiau kai jie užsimindavo apie savo ketinimus trupėms – sukildavo toks šaršalas, kad nesunkiai išsivaizdavau pragarą, kuri privalėčiau įveikti tenai pasirodžiusi“, – pasakoja S.Janušauskaitė.

Prievarta veržtis ten, kur nėra pageidaujama, ji nematė prasmės. Užtat dabar, „Kino pavasariui“ pristačius „Žvaigždę“, S.Janušauskaitė visuose interviu verčiama teisintis, kodėl filmuojasi ne Lietuvoje, o Rusijoje. Ir sako, kad teisintis jau nusibodo.

„Supraskite: dabartinė situacija, kai lietuvių menininkai, drįstantys kirsti Rusijos sieną, automatiškai laikomi vos ne tėvynės išdavikais, daug kam patogi ir naudinga. Užtenka užsilipus ant taburetės pareikšti, kad atsisakai dalyvauti kokiam nors rusų projekte, o visi juose dalyvaujantieji yra „blogiečiai“, ir tampi pirmųjų antraščių didvyriu. Politikuodamas Lietuvoje sulauki didesnio atgarsio, nei pelnytum dorai savo darbą dirbdamas. Bet juk menininkas pripažinimą turėtų pelnyti darbais, o ne politiniais pareiškimais“, – vis dar tiki S.Janušauskaitė, neslepanti, kad pastaraisiais metais nestokojo progų pakoreguoti nuomonę kai kurių kolegų atžvilgiu.

Aktorės manymu, užsidarymas ir kultūrinės geležinės uždangos palaikymas savaime neišreiškia stiprios pilietinės pozicijos: atvirksčiai, gebėjimas būti ir išbūti lietuviu tenai, atsidūrus „tarp dviejų ugnių“, iš menininko reikalauja gerokai daugiau pilietinių pastangų.

„Juk kasdien jausti, kas tave filmavimo aikštelėje palaiko, o kas nusiteikęs priešiški. Ir supranti, kad žmonės, dirbantys šalia, dėl to irgi jaučia įtampą. Galbūt ne asmeniškai prieš tave, bet platesniame kontekste, mat ne visi Rusijoje pateisina užsieniečių aktorių buvimą rusų filmuose. Man patinka tuos procesus iš šono stebėti, apie tai kalbėtis, aš neužsidarau ir nepuolu nuo kitaip manančiųjų slėptis krūmuose. Todėl bent jau nutuokiu, kaip dabar jaučiasi rusų menininkai ir kas iš tikrųjų su jais vyksta. Bet parvažiavusi čia matau, kad sėdint savo kaime postringauti apie gyvenimą svetur lietuviškam mentalitetui apskritai labai būdinga“, – sako S.Janušauskaitė.

Šiauliuose vidurinę mokyklą baigusi Severija teatro kasdienybę pažino dar vaikystėje, nors jos tėvai nėra teatro žmonės: mama – mokytoja, tėtis – energetikas. Užtat visi kaimynai buvo Šiaulių dramos teatro aktoriai. Su jų vaikais mergaitė bendraudavo kieme, vėliau kartu lankydavosi spektakliuose. Būtent šio teatro užkulisių atmosfera kyštelėjo Severijai mintį pačiai mokytis vaidybos.

Tais metais Valstybinio jaunimo teatro, kurio scenoje vėliau Severija pasirodydavo dažniausiai, režisierė Dalia Tamulevičiūtė rinko aktorių kursą, skirtą Rusų dramos teatrui. Į jį šiaulietė nestojo, nes nesuprato rusų kalbos. Metus pasimokiusi teatro ir kino grimo specialybės, pateko į kursą, surinktą savo vaikystės miesto teatrui. Bet baigusi studijas kategoriškai atsisakė grįžti į gimtuosius Šiaulius...

„Todėl, kad Šiauliai tapo liūdnu miestu. Parvažiavusi namo, keliaudama centriniu miesto bulvaru sutikdavau vos kelis žmones...

Permainingas filmo veikėjos Ritos likimas iš prašmatnių aukšto valdininko rūmų ją nubloškia į gatvę

ORGANIZACIJŲ ARCHYVO NUOTR.

„Auksinių erelių“ apdovanojimų įteikimo ceremonijoje tarp režisierių Andrejaus Zviagincevo ir Valerijaus Todorovskio

ORGANIZACIJŲ ARCHYVO NUOTR.

Dėl aktorių, su kuriais kartu (tiesiogine, o ne perkeltine prasme) vakarais šiukšles į kiemą nešdavom, irgi nebeturėjau ypatingų iliuzijų“, – prisimena pašnekovė.

Užtat būta iliuzijų dėl greitos aktorės karjeros Vilniuje. Po to, kai vieną po kito sukūrė tris reikšmingus vaidmenis Jono Vaitkaus spektakliuose (Karalienės spektaklyje „Ivona, Burgundo kunigaikštystė“, Liucijos „Patriotuose“ ir Barbaros spektaklyje „Barbora ir Žygimantas“), atrodė, kad režisieriai puls dėl jos, tokios talentingos, varžytis. Bet laikas bėgo, o naujų vaidmenų scenoje niekas nebesiūlė.

„Teatre tikrai galėjau nuveikti kur kas daugiau, negu nuveikiau. Į kiną pasukau, nes teatrui nebesijaučiau reikalinga“, – dar kartą tvirtina Severija, dėl „Žvaigždės“ filmavimų turėjusi atsisakyti ir paskutinio išlikusio teatro vaidmens „Patriotuose“.

Pagrindinė „Žvaigždės“ herojė, kurią suvaidino gruzinų aktorė Tina Dalakišvili, net neabejojo, kad kelią į sceną merginai šiais laikais teatveria plastinė chirurgija. Ar daug panašiai mąstančių ir tokiais metodais „padarytų“ aktorių Severijai tenka sutikti filmavimo aikštelėse?

„Filmavimo akimirkomis svarbu tik tai, kaip žmogus sugeba įtikinti vaidindamas priešais kamerą. Ten niekam neberūpi, ar gili tavo asmenybė, ar lipai kitiems per galvas siekdama gauti vaidmenį arba kiek kartų dėl jo gulei ant

operacinio stalo. Jeigu vaidybos rezultatas įtikina, visa kita tiesiog nebetenka reikšmės“, – tvirtina aktorė.

Rusų kalbos, kaip ir vairavimo, Severijai teko išmokti jau rengiantis vaidmeniui. Ji neдрįsta savęs vadinti rusų kino žinove, tačiau pastaraisiais metais stengiasi žiūrėti daugiau rusiškų filmų, kad pakviesta į kino bandymus žinotų, su kuo turės reikalų. Po „Žvaigždės“ jau teko suvaidinti ir amerikietę žurnalistę Timuro Alpatovo aštuonių dalių filme „Krikšto tėvas“, ir anaiptol ne gražuolę Brunhildą Alianos Zvancovos komedijoje „Norvegas“... Dabar dvylikos serijų režisieriaus Aleksejaus Papatrebaskio juostoje darbinio pavadinimu „Optimistai“ ji ruošiasi įkūnyti dešimtmečiu už save vyresnę septintojo dešimtmečio „krimplino epochos“ moterį. „Kai per bandymus man padarė šukuoseną, išvydau savo mamą senose šeimos fotografijose“, – šypsosi Severija.

O štai scenarijus, kurie siūlo paviršutiniškus fatališkos moters plano personažus, lietuvė negailestingai atmetanti: „Nenoriu vaidinti seksualios medicinos seselės, su kuria filme visiškai nieko nevyksta. Nekalsiu pinigų tokiu būdu nei čia, nei svetur.“

Pasak jos, rusai yra išsaugoję gerų daugiaserijinių filmų tradiciją, neturinčią nieko bendra su pigiomis muilo operomis. „Kiekviena tokio filmo serija prilygsta kokybiškam meniniam filmui su puikiais aktoriais. Dabar

tokių filmų daugėja, ši mada perimama iš rimtų amerikietiškių serialų“, – teigia pašnekovė.

Kaip didžiausią išpūdį pastaraisiais metais padariusį kino filmą S.Janušauskaitė išskiria Alejandro Gonzalezo Inarritu „Žmogų-paukštį“: „Tai labai originalus, keistas, komercinio kino neprimenantis kūrinys, kuris, nepaisant to, gerai suprantamas ir priimamas žiūrovų. Puiku, kad tokie filmai dar „Oskarus“ pelno.“

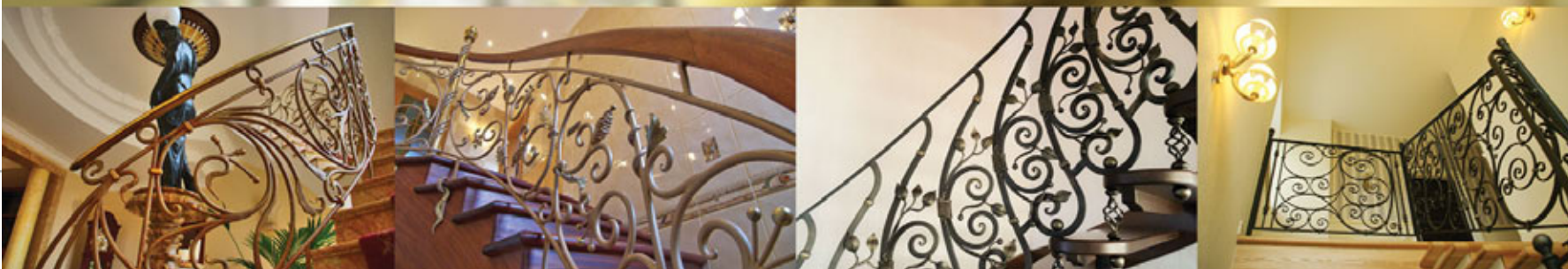
S.Janušauskaitė pastebi, kad autorinis kinas Europoje atsirėžia vis didesnę auditorijos dalį, tačiau kino festivaliams būdingos tam tikros madų tendencijos. Pavyzdžiui, gan ilgai juose dominavo ir pagrindinius prizus susižerdavo filmai apie homoseksualus, tačiau šiuo metu, nepaisant lietuviškos „Sangailės vasaros“ pasirodymo, šią tendenciją jau galima apibūdinti kaip „nueinančią“. Dabar vis aktualesnė tampa karinių konfliktų tema, į ekranus sugrįžta skaudžios socialinės problemos.

Aktorė neslepia besitikinti anksčiau ar vėliau suvaidinti ir Europos režisierių filmuose. „Mums, lietuviams, ten prasiveržti daug paprasčiau nei rusams, angliškai kalbantiems su baisiu akcentu. Tačiau tam, žinoma, reikia netingėti, stengtis, mokytis užsienio kalbų. Neverta tikėtis, kad užsienio režisierius pamatys tavo genialų vaidmenį Lietuvos teatre ir iškart pakvies į Holivudą“, – ironiškai šypsosi S.Janušauskaitė. ■

Renata Baltrušaitytė

Solidūs turėklai prašmatniems namams
www.vilniauskalviai.lt

„Quorum“ žengia į naują koncertinės veiklos dešimtmetį

Balsai. Balandžio 23-iąją Vilniaus šventos Kotrynos bažnyčioje – vyrų vokalinio ansamblio „Quorum“ jubiliejinis dešimtmečio koncertas.

„Gyvenimo tempai greitėja, žmonės dažniau keičia savo pomėgius ar migruoja, todėl šiais laikais dešimt metų bet kuriam nuolatinės finansinės paramos neturinčiam ansambliui jau yra solidus brandos laikotarpis. „Quorum“ per dešimtmetį sulaukė nemažai sekėjų, besiorientuojančių į *a cappella* muzikos repertuarą, tačiau visi jie pasirodydavo besą „projektiniai“, trumpaamžiai. Tai veikiausiai lemdavo idėjiškumo stoka, nes ilgesniam ansamblio gyvavimui būtinas virtas tikėjimas savo misija. Be to, *a cappella* – įnoringas žanras, reikalaujantis kompetencijos, juodo darbo ir kartu muzikinės fantazijos“, – teigia „Quorum“ meno vadovas Vitalijus Neugasimovas.

Veiklos dešimtmetį ansamblis pasitinka atsinaujinęs. Savais keliais pasuko buvę ansambliciai kontratenoras Viktoras Gerasimovas ir vokalinės perkusijos (*beatbox*) meistras Zygmantas Gudeliš. Juos pakeitė vokalinės perkusijos atstovas Šarūnas Navickas ir kartais su kolektyvu bendradarbiaujantis jaunas tenoras Andrius Bartkus. Su kolektyvu pasiliko kontratenoras V. Neugasimovas, tenoras Marius Turlajus, bosas Romanas Savickas, baritonai Gintautas Skliutas ir Dainotas Varnas.

2005-aisiais „Quorum“ buvo įkurtas kaip senosios muzikos atlikėjų ansamblis. Kadangi istorijoje būta laikotarpių, kai scenoje dominuodavo būtent vyrų vokalas, yra išlikęs turtingas tokiems ansambliams skirtas repertuaras. Kūrinių vyriškiems balsams rašo ir šiuolaikiniai kompozitoriai, tačiau Lietuvoje nebuvo pajėgių šios muzikos atlikėjų.

Pirmuosius savojo kolektyvo veiklos metus vienas jo įkūrėjų V. Neugasimovas šiandien vadiną „garažiniais“: „Tai buvo juodo darbo, asmeninių investicijų ir neišvengiamos kritikos laikotarpis, kurį išgyvena visi jauni kolektyvai. Daugiau buksavom, negu judėjom į priekį.

Netgi ansamblio pavadinimas buvo įgavęs negatyvią prasmę: sunku tobulėti, kai į repeticijas nuolat pajėgia susirinkti tik pusė ansamblio narių.“

Pasitikdami jubiliejų, „Quorum“ vyrai už pagalbą jaučiasi dėkingi vienam iš kolektyvo įkūrėjų Vytautui Gailevičiui, daugumos autorinių kūrinių tekstų autoriui Andriui Jautakiui ir aranžuotojui Romualdui Olechnovičiui.

Vokalinės muzikos entuziastai, iš pradžių šiam pomėgiui skirdavę savo laisvalaikį ir asmenines lėšas, stojįškai atlaikė mėgėjams neišvengiamos kritikos bangas. Tačiau pirmiesiems įrašams ryžosi tik po šešerių metų, o pirmąją kompaktinę plokštelę išleido tik kolektyvo dešimtmečiui.

Vadybos atžvilgiu proveržio „Quorum“ vyrai pasiekė dalyvaudami TV projektuose: po jų vyriškas kolektyvas tapo žinomas ir kviečiamas koncertuoti visoje Lietuvoje. Tik lotyniškas ansamblio pavadinimas išlieka iššūkiu tiek koncertų vedėjams, tiek TV režisieriams:

vyrų linksmi komentuoja įvairias ekranuose spindėjusias „Quorum“ rašybos interpretacijas. O labiausiai jiems „patiko“ vienoje laidoje būti pristatytiems kaip „mišriam vyrų ansambliui“...

Pats ansamblio meno vadovas – daoizmo filosofijos šalininkas, todėl vengia ryškiai išreikštos vienvaldystės modelio ir stengiasi maksimaliai remtis kiekvieno ansamblicio turimomis kompetencijomis – žinoma, kiek tai neprieštarauja bendrai kolektyvo stilistikai.

Dabartinis „Quorum“ vokalinės perkusijos meistras, profesionalus aktorius Š. Navickas savo vaidmenį ansamblyje vadina čepsėjimu. „Anksčiau mama už tokį „muzikavimą“ mane išbardavo arba paprašydavo keliauti į kitą kambarį, o dabar ji tapo didžiausia mūsų ansamblio gerbėja. Ir labai džiaugiasi, kad jai anksčiau nervus gadinęs „čepsėjimas“ man padeda užsidirbti pragyvenimui“, – neslepia vaikas.

Baritonas D. Varnas prisimena išpūdį, kurį jam padarė pirmas matytas „Quorum“

Dabartinis ansamblio „Quorum“ šešetukas (iš kairės į dešinę): V. Neugasimovas, M. Turlajus, D. Varnas, Š. Navickas, G. Skliutas ir R. Savickas

koncertas: „Balti marškiniai, raudoni šalikai, aiškūs tembrai... Nė nepajutau, kai po penkių išklaustų kūrinių pradėjau žiotis dainuoti kartu“, – teigia populiarių TV projektų dalyvis.

Akompanimentą atliekamiems kūriniams vyrukai sugeba susikurti balsais, nenaudodami jokių muzikos instrumentų. Tai gali būti ne tik orkestro imitacija, bet ir paukštelių čiulbėjimas, jūros ošimas, traukinio dundesy ar netgi rankinis pjūklas. Pasak boso R. Savicko, būtent tomis akimirkomis geriausiai atsiskleidžia ansamblio narių meistriškumas.

A cappella žanras sudėtingas tuo, kad tam tikri pereinamieji registrai tarp falseto ir natūralaus vyriško balso skamba silpniau, o muzikos instrumentų, galinčių pridengti šią vokalinę „duobę“, scenoje nebūna. Todėl tokių ansamblių koncertuose itin svarbus tampa garso režisieriaus vaidmuo.

„Mums pasisėkė, kad prieš keletą metų

„prisijaukinome“ tikrą savo amato meistrą Aivarą Stankevičių, dabar lydintį mus visuose pasirodymuose. Jis – buvęs profesionalus muzikantas, išmanantis technologijas, bet kartu puikiai jaučiantis mūsų problemas ir lūkesčius“, – pasakoja M. Turlajus.

Atrinkdami kūrinius pirmajai „Quorum“ kompaktinei plokštelei vyrai stengėsi, kad kūrinių sąrašas būtų kaip įmanoma lietuviškesnis, mat užsienietiško repertuaro įrašai neatsiejami nuo oficialiai patvirtintų autorių leidimų, kuriuos gauti dažnai pasirodo sudėtinga. Tiesa, plokštelėje neapsieita be populiarios suomiškos „Levos polkos“, kuria dažnai baigiami ansamblio koncertai, ir iš įvairių melodijų bei pamėgdžiojamų statybos garsų sudarytos muzikinės kompozicijos „Traukinys“. Ji buvo sukurta specialiai geležinkelio aplinkkelio atkarpos Kyviškės–Valčiūnai atidarymui, kurį rengė AB „Lietuvos geležinkeliai“, karais pakviečiantys „Quorum“ vyrus koncertuo-

ti ir užsienyje rengiamose logistikos parodose.

Ansamblis jau koncertavo ir tokių respекtabilių verslo įmonių, kaip „Orlen Lietuva“, „Achema“, „Švyturys-Utenos alus“, renginiuose, taip pat dalyvavo euro įvedimui Lietuvoje skirtoje koncertinėje programoje, rodytoje Europos Parlamente Briuselyje. Šiuo metu kolektyvas turi kvietimus koncertuoti Bratislavoje (Slovakija) ir Detroite (JAV). O Lietuvoje jau daugelis miestelių su koncertais per dešimt metų ansamblio vyrų aplankyta.

„Žinoma, užsakovų būna įvairių: vieni išties pažįsta ir vertina *a cappella* repertuarą, kitus labiau domina atraktyvus šou, kurį „Quorum“ sugeba pademonstruoti. Šarūnas „pačepsės“, Vitalijus iš burnos išsitrauks mažytę „triūbytę“, Romanas papūs nematomą tūbą, perbrauks per bosinę gitarą arba kontrabosą... Daug žiūrovų Lietuvoje to dar nėra gyvai regėję“, – tvirtina M. Turlajus.

Būna ir priešingai: vyriausybės ar religinės organizacijos pageidauja kuo rimtesnio senovinės muzikos koncerto, tačiau solistai, pagailėję snausti pradedančių žiūrovų, pasirodymo pabaigoje ima ir užtraukia linksmesnę melodiją. Publika kaipmat pabunda, ir renginio nuotaika būna išgelbėta.

„Tikrai nė karto nebuvo nušvilpti. Neverta bijoti įvairesnio repertuaro, jeigu jį scenoje pristato kultūringas, kelnų nesimaustantis ir konfeti nelaidantis kolektyvas“, – tvirtina V. Neugasimovas.

Dažniausiai „Quorum“ koncertuoja nedidelei, 100–400 žmonių auditorijai. Jei patalpos parametrai leidžia, ansamblio vyrukai mielai pasirodo scenoje be mikrofonų. Sako, kad šiuolaikiniam muzikantui tai malonumas, prilygstantis lakstymui basam per žolę: yra tikimybė skaudžiai susibadyti padus ar netyčia užminti ant širšės, tačiau betarpiško bendravimo pojūtis atperka galimus pavojus.

Ar „Quorum“ Lietuvoje turi savęs vertų konkurentų? „Laikausi požiūrio, kad nuoširdžiai dirbantys, savo kelią muzikoje turintys atlikėjai apskritai negali turėti konkurentų – juos regi tik kiti scenoje kopijuojantys muzikantai. Bet jeigu klausumėte, iš kokių kolektyvų dažniausiai renkasi mus kviečiantys koncertų organizatoriai, paminėčiau Artūro Noviko vadovojamą „Jazz Island“, Egidijaus Kavcko vadovojamą mišrų vokalinį ansamblį „Balsai“ ir Kęstučio Jakeliūno vadovojamą Kauno vokalinį ansamblį „Acusto“. Tačiau kiekvienas iš paminėtų kolektyvų pasižymi skirtinga sudėtimi ir repertuaru“, – pabrėžia V. Neugasimovas.

Paprašyti analogų pasidairyti plačiau, muzikantai mini britų ansamblį „King’s Singers“, švedų „The Real Group“, retai bekonzertuojantį latvių „Cosmos“, amerikiečių *a cappella* grupes „Take 6“ ir „Pentatonix“.

Pasak baritono G. Skliuto, visus šiuos ansamblius vienija galimybė derinti individualią raišką su kolektyvinio muzikavimo džiaugsmu: „Esame kartu, nes gerbiame vieni kitus ir kartu jaučiame savo vertę. Tai yra didžiausias stimulas bendrai kūrybai.“

Renata Baltrušaitė

Lietuvių skaitymo ypatumai

Knygos. „Kiekviena knyga yra iššūkis“, – yra sakiusi amerikiečių rašytoja Nora Roberts. Nors apskritai lietuviai iššūkių nebijo, bet sudėtingesnių vis dėlto nemėgsta.

Literatūra yra ne tik menas, bet ir verslas, tad neretai finansiniai aspektai nenusileidžia estetiniams ar net juos nusveria. Būtent rinkos dėsniai lemia tai, kad knygynuose gausu meilės romanų, kulinarijos knygų ir detektyvų, o vadinamosios rimtosios literatūros palyginti nedaug.

Tikrai negalime pasigirti, kad esame literatūros gurmanai. Leidyklos „Baltos lankos“ vyriausiasis redaktorius Saulius Repečka neslepia, kad rimtosios, sudėtingesnės literatūros knygos Lietuvoje dažniausiai leidžiamos veikia geram vardui palaikyti, nei tikintis finansinės naudos.

„Vienais metais išleidome nemažai geros rimtosios, užsienyje populiarios literatūros, ir tai tikrai buvo sunkūs metai. Iš to leidykla išgyventi negali, ir tai išties nuvilia. Lietuviai bijo sunkesnių tekstų. Be to, mūsų rinka nedidelė, nesusidaro kritinis krūvis, kad būtų nuperkama bent 2 tūkst. vienetų, kas leistų gyventi“, – teigia S.Repečka.

Leidyklos „Alma littera“ direktorė Danguolė Viliūnienė antrina, kad Lietuvoje vyrauja pramoginė, populiarioji pažintinė literatūra, populiarioji psichologija, o intelektualesnės literatūros skaitytojų nėra daug. Žinoma, tai ne tik mūsų bėda – tokia literatūra niekur nėra skaitoma plačių masių.

Antra vertus, pasak „Alma litteros“ direktorės, reikia pripažinti, kad diskusijos apie knygas visuomenėje palyginti skurdžios. Tai nemažai lemia ir toks žemiškas dalykas, kaip gyventojų skaičius: didesnėse rinkose natūraliai bus daugiau potencialių skaitytojų, tad apie tai bus daugiau diskutuojama, daugiau dėmesio kreipsis žiniasklaida, o taip vėlgi bus ugdomas brandesnis, didesnis ne tik geros literatūros, bet ir jos vertinimo poreikį jaučiantis skaitytojas.

„Juk nebus taip, kad žmogus, skaitęs populiariąją literatūrą, atsibus ir ims rinktis tik rimtąją. Juk jei valgytojas visada valgė „McDonald’s“ greitąjį maistą, iškart netaps gurmanu, – lygina D.Viliūnienė. – Bėda, kad dažnai knyga būna ir mažai ko verta, bet lietuviai ją skaito ir sako, kad tai rimtoji literatūra. Deja, neturime pakankamai specialistų, kurie išanalizuotų kūrinius ir pateiktų šią informaciją visuomenei.“

Taigi sudėtinga literatūra Lietuvoje dažniausiai užprogramuota finansinei nesėkmei, tačiau yra literatūros, kuri ją kone garantuoja. „Pasakyčiau taip: tai meilės romanai, skirti vidutinio amžiaus moterims. Nors stengiamės daug tokios literatūros neleisti, bet, atrodo, kad ir kiek išleisi, tiek jos norės“, – stebisi S.Repečka.

Daug ką lemia ir skaitymo mados. Kaip primena leidyklos „Tyto alba“ direktorė Lolita Varanavičienė, neseniai grožinėje literatūroje vyravo vampyrų, istorinio trilerio mados, na, o dabar atėjo „pilkų atspalvių“ laikas. Beje, tai galioja ir negrožinei literatūrai: populiarios

Nors skaityti tampa kone mados dalyku, sudėtingų tekstų lietuviai nemėgsta

neurolingvistinio programavimo, kūno kalbos knygos. „Visada madingos ir knygos apie tai, kaip išmokyti gaminti ir kaip numesti svorio“, – juokiasi L.Varanavičienė.

Naujų vėjų į lietuviškos literatūros padanges atnešė ir žurnalistas, rašytojas Andrius Tapisas, parašęs stimpanko (angl. „steampunk“, vienas mokslinės fantastikos žanrų) knygas „Vilko valanda“ ir „Maro diena“. Nors fantastika Lietuvoje visada buvo gyva, tai veikiau buvo nišinis žanras. Dabar ji tampa skaitoma vis platesnio rato skaitytojų. Kartu galima matyti, kad populiarėja ir maginė fantastika (angl. „fantasy“).

Tai, kad vienas ar keli išgarsėję vardai gali pakreipti literatūros madas ar išpopuliarinti tam tikrus žanrus – ne naujiena. Ypač tokiose nedidelėse šalyse kaip Lietuva. „Pavyzdžiui, taip atsitiko ir su skandinavų detektyvu. Anksčiau šis žanras Skandinavijoje nebuvo itin populiarus, bet, atsiradus keliems garsiems vardams, pamažu detektyvus ėmė rašyti vis daugiau kūrėjų, atsirado didelė konkurencija ir žanras galiausiai tiek išsiplėtojo, kad tapo kone nacionaliniu pasididžiavimu ir iš tiesų pasiekė labai aukštą lygį. Taigi, manau, mėgdžiotųjų, šio žanro literatūros rašytojų Lietuvoje galime tikėtis pamatyti daugiau“, – prognozuoja S.Repečka.

Atsiranda naujų žanrų, tiksliau, jie iš žurnalų puslapių vis dažniau spraudžiasi į kietus viršelius. „Mados, erotikos, namų patarimų, visų įmanomų žvaigždžių kulinariškos knygos užima

vis didesnę dalį. Tai, apie ką anksčiau žurnalai rašė savo skiltyse, persikėlė į knygas, – sako S.Repečka. – Užsienyje dabar populiarėja ir fanų, pavyzdžiui, kokios nors muzikos grupės, išleista literatūra, o tai netrukus pasieks ir Lietuvą. Užsienyje tai kolosalus reiškinys, pardavimas milžiniškas. Taip pat pamažu ateina „jauniesiems suaugusiems“ (angl. „new adults“) skirta literatūra. Iš esmės tai erotizuotos meilės istorijos (tikriausiai „50 pilkų atspalvių“ sujudino rinką), skirtos 18–25 metų jaunimui. Ateina ir viskas, kas susiję su internetu, socialiniais tinklais: rašoma apie tai, kaip per ten bendraujama, gyvenama, tarkime, romanas gali būti padarytas iš susirašinėjimo žinučių ir panašiai.“

Tai ne vien literatūriniai eksperimentai, bet ir bandymas pasiekti jaunuosius skaitytojus. Pasak L.Varanavičienės, ne taip retai tenka sutikti tėvų, sakančių, kad vaikai visai neskaito knygų ir net nesugeba suprasti ilgo sakinio.

Žinoma, kai kurie dalykai keičiasi mažai. L.Varanavičienė įsitikinusi, kad lietuviai visada ieškos gero romano, gero detektyvo, eseistikos, na, o skaitantieji negrožines knygas visada joms kels reikalavimą rasti atsakymus į gyvenimo iškeltus klausimus. „Tarkime, kaip buvo graibstomos verslo knygos, kai Lietuva ėmė ugdyti verslumą ir iš „Gariūnų kapitalizmo“ ėjome į laisvąją rinką. Tada tokių knygų reikėjo visiems, na, o šiandien jų nelabai kam bereikia, nes pasikeitė pati visuomenė. Tai, ką lietuviai skaito, labai priklauso nuo politinės, eko-

nominės padėties, nuo to, kas vyksta kultūroje“, – mano leidyklos vadovė.

Taigi nenuostabu, kad pastaruoju metu labiau įvairiais aspektais susidomėta Rusija.

Leidyklos „Versus aureus“ direktorius Arturas Mickevičius prideda, kad stabiliai domimasi populiariąja pažintine istorine literatūra: „Ypač apie Antrąjį pasaulinį karą, svarbius Europos įvykius, senąją Lietuvos istoriją nuo valstybės pradžios, taip pat mėgstamos žymių istorinių asmenybių biografijos.“

Antra vertus, nors ir romanus, ir istoriją lietuviai mėgsta, tačiau istorinio romano žanro vis dar neišplėtojo.

Yra ir žanrų, keliaujančių į užmarštį. Tarp jų – ir poezija. Leisti poezijos knygas tampa vis didesne prabanga, nes skaitytojų jos patraukia mažai. Nenuostabu, kad daugumos poezijos knygų tiražai būna labai maži. Šiam žanrui nepadaeda ir tai, kad yra daugybė žmonių, manančių, kad sudėję keletą eilėraščių jau tampa poetais ir turi leisti knygas. Pasak A. Mickevičiaus, nors matome labai daug menkos vertės poezijos, tai dar nereiškia, kad gerų poetų sumažėjo ar jie prarado talentą, – tiesiog jų gretos buvo stipriai „atskiestos“ prastais.

„Vis daugiau žmonių užsiima savilaida mažais tiraželiais. Dažnai netgi be profesionalaus redagavimo ir parengimo. Dabar technologijos leidžia išspausdinti kad ir dešimt egzempliorių, kurie patenka į bibliografinę apskaitą, nors dažniausiai yra išdalijami tik artimiesiems ir draugams, – sako leidėjas. – Pabrėžčiau, kad dabartinė situacija nėra paties žanro krizė. Kodėl, kai būdavo leidžiamos Sigito Gedos ar Justino Marcinkevičiaus knygos, nebūdavo problemų dėl jų poezijos pardavimo?“

Panašiai nutiko ir su novele. Kadangi tai labai sudėtingas žanras, parašyti gerą novelę – aukštasis pilotžas. Taigi neretai pasiūlos kokybė formuoja nepatrauklaus žanro išpūdį.

Yra rašytojų, kurių darbai beveik visada sulaukia mūsų skaitytojų susidomėjimo. Tarp jų pašnekovai dažniausiai minėjo Kristiną Sabaliauskaitę, Algimantą Cekuolį, Sigitą Parulskį, Juozą Erlicką, iš šiuolaikinių užsienio autorių galima išskirti Haruki Murakami, Jo Nesbø, Johną Irvingą, Miką Waltari, Colleen McCullough.

Tarp savo „maitintojų“, tai yra labai gerai perkamų knygų, leidyklos taip pat mini Filomenos Taunytės knygas, Alicios Gutje erotinį romaną „Mėlynas rūkas“, Helen Fielding serijos „Bridžitos Džouns dienoraštis“ naujausią knygą „Pamišusi dėl meilės“, Christophe'o André savipagalbos knygą „Netobuli, laisvi, laimingi“, Gregory Davido Robertso „Šantaramą“, pakartotinai išleistą Ginos Viliūnės „Vilniaus Madoną“, Simono Sebago Montefiore darbą „Kalbos, pakeitusios pasaulį“.

Yra ir staigmenų: tarp itin populiarių knygų patenka ir dvi rimtosios literatūros – Nobelio premijos laureatės Alice Munro novelių rinkinys „Brangus gyvenime“ ir Pulitzerio premija apdovanota Adamo Johnsono knyga „Našlaičių prižiūrėtojas

Kiek lietuvių autorių knygų perskaitėte per pastaruosius metus? (proc.)

Nė vienos	49
Vieną	39,8
Dvi tris	8,2
Keturias penkias	1,8
Daugiau nei penkias	1,2

Šaltinis: „Veido“ užsakymu rinkos tyrimų ir konsultacijų bendrovės „Prime consulting“ 2015 m. vasario 20–22 d. atlikta Lietuvos didžiųjų miestų 500 gyventojų apklausa. Cituojant apklausą, nuoroda į „Veidą“ būtina.

sūnus“, iš itin populiarių vaikiškų knygų galima paminėti Davido Walliamso „Močiutę plėšikę“.

Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja Daiva Kundelienė tarp geidžiamiausių lietuvių autorių darbų, be K. Sabaliauskaitės romanų, mini Rūtos Vanagaitės „Ne bobų vasarą“, Romualdo Granausko knygas (ypač pernai išleista „Trečią gyvenimą“), buvusio Aukščiausios Tarybos Apsaugos skyriaus vadovo, vieno Sąjūdžio kūrėjų Artūro Skučo knygą „Pėstininko užrašai“, Vaivos Rykštaitės knygas (ypač „Viena Indijoje“), Rasos Aškinytės „Žmogų, kuriam nieko nereikėjo“, A. Tapino „Vilko valandą“. Taip pat dėmesio visada sulaukia ir A. Cekuolio, Aurelijaus Zyko, Arvydo Juozaičio, jaunosios kartos rašytojos Agnės Žagrakalytės knygos.

Žinoma, tarp populiariausių grožinės literatūros knygų dažniausiai pasirenkami tiek Lietuvos, tiek užsienio klasikai. Kaip pastebi Kauno apskrities viešosios bibliotekos Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja Dalia Antanaitienė, iš negrožinės literatūros skaitytojai labiausiai domisi psichologijos, vadybos, rinkodaros, ekonomikos, pedagogikos, tam tikrais teisės klausimais. Be to, galima pastebėti,

Kaip pastebi leidyklos „Tyto Alba“ direktorė L. Varanavičienė, neseniai grožinėje literatūroje vyravo vampyrų ir istorinio trilerio mados, o dabar atėjo „pilků atspalvių“ laikas

kad didėja susidomėjimas populiariąja medicina, domimasi kelionių vadovais. Istorinės knygos, ypač susijusios su Lietuvos istorija, taip pat turi savo ištikimų skaitytojų.

Koks yra tipinis skaitytojas Lietuvoje, įdomių išvalgų „Veidui“ pateikė Vilniaus Adomo Mickevičiaus biblioteka. Panagrinę pernai metų statistiką aiškiai pamatysime, kad moterys skaito kur kas daugiau nei vyrai. Pavyzdžiui, iš bene 15 tūkst. šios bibliotekos skaitytojų net 78 proc. sudaro būtent dailiosios lyties atstovės. Skaito daugiausia tie, kurie savo gyvenime ir yra turėję daugiausiai skaityti, tai yra žmonės, įgiję aukštąjį išsilavinimą, – jie sudaro netoli pusės visų skaitytojų (46 proc.). Bene didžiausią lankytojų grupę, 70 proc., sudaro 20–45 amžiaus žmonės.

Leidyklos „Versus aureus“ vadovas A. Mickevičius pabrėžia, kad didmiesčiuose ir regionuose skaitymo tendencijos gali skirtis ne tik pardavimo, bet ir „repertuaro“ požiūriu. Regionuose veikiausiai bus kur kas mažiau populiari akademinė literatūra, o antra, ten mažesnis knygynų skaičius ir pasirinkimas.

Kiekvienas knygynas, priklausančias vienam ar kitam knygynų tinklui, turi savą politiką, vadinasi, jei kokiame nors mieste bus tik vieno tinklo knygynas, vietiniams skaitytojams bus iš viršaus nuleista tam tikra pasiūla, o tam labai sunku daryti įtaką. Antra vertus, pasak A. Mickevičiaus, tai geriau, negu turėti kokį mažitį savivaldybės išlaikomą knygynėlį, nes paprastai tokie sunkiai verčiasi ir menkai užsakinėja knygų, taigi tam tikros (dažnai sudėtingesnės, siauresniam skaitytojų ratui skirtos literatūros) knygos miestelio iš viso nepasieks. „Aišku, yra internetas, kuris padeda spręsti šią problemą. Nors tada kainuoja knygų siuntimas, bet vis tiek čia yra stabiliausiai augantys pardavimo skaičiai“, – pastebi leidėjas.

Padėtį galėtų pagerinti elektroninės knygos, tačiau šis žanras Lietuvoje niekaip neišvairtina. Aišku, pagalius į ratus vėlgi kasiuoja mums įprastas piratavimas, taigi leidyklos iš to uždirba labai mažai, nors tinkamai parengti elektroninę knygą kainuoja panašiai tiek pat, kiek ir popierinę. „Pardavimas labai mažas, realiai tai darome tik dėl palaikymo, tikėdamiesi, kad šis formatas kaip nors kada nors ateityje išsiplėtos“, – pripažįsta S. Repečka.

Nepaisant įvairių sunkumų, galima konstatuoti, kad apskritai skaityti taip pat tampa vis daugiau. Vyksta daugybė renginių, geriausių knygų rinkimų, viešų skaitymų, o internete plyti daugybė lietuviškų asmeninių tinklaraščių, skirtų knygoms, vis populiariąja skaitančiųjų bendruomenės vienijantys socialiniai tinklai (vienas populiariausių – „Goodreads“), kur galima kaupti informaciją apie perskaitytas ar norimas perskaityti knygas, dalytis rekomendacijomis su draugais, kelti „knygų iššūkius“ ir kt. Tokie dalykai skaitymo patirtį kelia į naują lygį ir, tikėtina, taip sudoms ir jau kitokius augančius skaitytojus. ■

Vaiva Sapetkaitė

SHUTTERSTOCK NUOTE.

Evoliucija: iš medinės valtelių – į jėgos aitvarą

Vandens turizmas. Laisvalaikį su irklu rankose pradėjome leisti ne taip seniai – prieš gerą dešimtmetį nuomotojams ėmus siūlyti daugiau vandens transporto priemonių nei paprastos medinės valtys. Per tiek laiko tapome neblogi upiniai baidarininkai. Bet vandens pramogų mados keičiasi, neaplenkdamos ir Lietuvos. Ar baidarėse įsitvirtinome amžiams?

Lietuvoje yra arti 30 tūkst. upių, upelių ir upeliukų, kurių bendras ilgis – per 60 tūkst. km. Neperdėsime sakydami, kad dabar jau plaukiojama kiekviena perplaukiama upele. Aišku, didžiausio irklotojų dėmesio sulaukia žinomės sraunios upės, tokios kaip Minija ar Jūra Žemaitijoje, Žeimenas, Būka Aukštaitijoje, Merkys, Ūla, Grūda Dzūkijoje ar Šešupė Suvalkijoje.

„Upės, kurios teka aukštumose – Dzūkijoje, Rytų Aukštaitijoje, yra gražesnės, joms būdingesni skardžiai. Ir apskritai aukštumose kraštovaizdis įvairesnis. O Vidurio Lietuvos upės ramios. Pavyzdžiui, Nevėžio vidurupyje ties Krekenava – visiškai ramybė, plauki kaip ežere“, – apie Lietuvos regioninius skirtumus pasakoja keliautojas ir

geografas Dalius Pranculis.

Ne tik Lietuvos, bet ir kaimyninių upių bei ežerų vandeniu keliaujantieji pastebi, kad mes esame visiškai baidarininkai, nors, tarkime, Latvijoje baidarės sunkiai skinasi kelią į apyvarą ir rinką, nes kaimyninės šalies upės ir ežerus okupavusios kanojos. Pasak Šakarvos valtinės vadovo Rimvydo Grušniaus, taip yra dėl to, kad latviai turi stiprių kanojų gamintojų, o lietuviai gamino ir tebegamina baidares. Ne tik latviai, bet, pašnekovo tikinimu, ir vokiečiai ar amerikiečiai pasiplaukioti mieliau renkasi kanojas.

Kita mums būdinga ypatybė – retai renkames žygius ežerais arba jų apskritai privengiame, nors ežere, priešingai nei upėje, tikimybė susidurti su kliūtimi nepalyginti mažesnė arba apskritai lygi nuliui. „Mūsų šioms ežerams nelengva įsiūlyti. Galbūt atbaido monotoniškumas, o gal žinojimas, kad plaukiant ežerų fizinio darbo bus daugiau“, – svarsto save labiau pėsčiųjų žygių entuziastu vadinantis ir retą savaitgalį kur nors nekeliaujantis D.Pranculis.

Jau keturiolika metų daugiausia ežeringame Ignalinos regione keliautojams vandens maršrutus siūlantis R.Grušnius sako, kad plaukioti ežerais būtų penktadalio į juos besikreipiančiųjų pageidavimas. „Ir srovės nėra, ir daugiau irkluoti, dirbti reikia, be to, jeigu karšta, plaukiant ežerų nėra taip paprasta išlipti į krantą, pailsėti, išsimaudyti“, – kodėl nenorima irkluoti per ežerus ir kokie 80 proc. vandens keliautojų trokšta plaukti

Vis daugėja jėgos aitvarų, burlenčių, vandenlenčių, vandens slidžių mėgėjų

tik upėmis, bando spėti šakarviškis.

Svarstydamas, kodėl Dzūkijoje ežerais plaukioti nėra taip įprasta kaip upėmis, Dzūkijos nacionalinio parko Kraštovarkos skyriaus vedėjas Giedrius Valentukevičius mini dar vieną objektyvią priežastį: Dzūkijoje ežerai nedideli, termokarstinės kilmės, nerekreaciniai. Parko teritorijoje yra 30 upių ir upelių – nuo plonų it siūlas iki Nemuno bei 48 ežerai. „Bet tokiuose vandens telkiniuose, kaip tarp miškų įsikūrusiame skaidriame Ešerinio ežere, palyginti nedaug vietos, gal 10–15 žmonių galėtų irkluoti. Žinoma, yra ir didesnių, šalia kurių įrengtos stovyklavietės: Marcinkonyse prie Kastinio, šiek tiek toliau prie Mekšrinio ar Mergelės Akelių ežero šalia Merkinės, bet pas mus ežerai ne tokie dideli kaip Aukštaitijoje“, – lygina kraštovarkininkas.

Ežeringojo Aukštaitijos nacionalinio parko Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus vyresnioji specialistė Sigutė Mudinienė pritaria, kad vandens turizmas jų krašte turi itin senas tradicijas: dar tada, kai parko nebuvo, 1959 m. įkurta Palūšės turistinė bazė nuo pat pradžių turėjo medinių valčių, kuriomis per dieną išplaukdavo ir po pusantro tūkstančio žmonių. „Netgi dabar, kai vandens turizmo paslaugų teikėjų per pastarąjį dešimtmetį mažiausiai padvigubėjo, tokio plaukiojančių žmonių srauto nėra“, – atkreipia dėmesį pašnekovė.

Bet Aukštaitijoje, kaip ir visoje Lietuvoje, populiariausias baidarės. Nuomotojai neslepia, kad pačius gražiausius maršrutus sudaro būtent baidarininkams – Būkos, Žeimenos ar Kiaunos upės. „Didesnėmis grupėmis valtimis į žygius plaukia moksleiviai, nes valtyje saugiau. Ir, suprantama, žvejai, bet prie žvejų jau esame taip įprate, kad jų keliautojais nelaikome“, – šypsosi S.Mudinienė ir atskleidžia populiariausią jų parke valčių trasą: iš Palūšės, tai yra iš Lūšių ežero, iki Ladakalnio.

Nacionalinių parkų darbuotojai ir baidarių nuomotojai pastebi dar vieną tendenciją – šiek tiek atslūgusį vandens turistų bumą. „Prieš ketverių penkerius metus dar buvo kilimas, o pastaraisiais metais vandens turistų srautas išlieka panašus, – per daugiau nei dešimtmetį sukauptomis įžvalgomis pasidalija Ignalinos rajone Šakarvoje įsikūrusios valtinės vadovas R.Grušnius. – Anksčiau nebuvo tiek inventorius. Jei kas turėjo užsilikusią kanoją ar baidarę, tai nebent iš sporto mokyklos ar gaudavo seną kaip palikimą. Bet radosi gamintojų, tada pirkėjų, nuomotojų – ir verslas įsisuko. Čia pirmiausia atsirado pasiūla, o tada augo ir paklausa.“

Dzūkijos nacionalinio parko kraštovarkininkas G.Valentukevičius mini panašius skaičius: vandens turizmo bumus prasidėjo 2006–2008 m., per vadinamąjį ekonominį pakilimą, tada atsirado daug baidares nuomojančių žmonių, daug rek- ➤

Gyvenančiųjų šalia vandens telkinių mažėja, veikla juose menksta, todėl, gamtinių tvirtinimu, praplaukiantys ir vandenį sujudinantys irklotojai upių ir ežerų ekosistemai yra naudingi

Kiek kainuoja vandens pramogos

Kai kurių vandens transporto priemonių apytikrės nuomos kainos (visam vasaros savaitgaliiui, Eur)

Baidarė (dvivietė)	29–35
Kanoja (dvivietė, trivietė)	29–40
Kanoja (keturvietė)	40–47
Valtis (keturvietė, medinė, plastikinė)	23–30
Vandens dviratis (keturvietis)	29
Irklentė	43–45
Plaustas (iki 10 žmonių)	85–115
Katamaranas (aštuonvietis)	115

„BFL“ NUOTR.

Pas mus dar naujovė, o pasaulyje itin populiarius irklenčių sportas pasižymi universalumu: irklentei vežti nereikia specialios transporto priemonės, ji tinka bet kokio amžiaus žmonėms ir bet kokių vandens telkiniu plaukti

►lamas, be to, ir lietuviai pradėjo daugiau keliauti po Lietuvą. „Mes žinome, kiek leidimų plaukti Ūla išduodame, todėl galime pasakyti, kad 2006–2008 m. per metus plaukdavo apie 14 tūkst. baidarininkų, o pastaruoju metu dėl leidimų kreipiasi 7–8 tūkst. irkluotojų. Matyt, keliautojai Lietuvoje ir kitų upių atrado“, – spėja pašnekovas.

Kaip žinoma, abipus Ūlos, vingiuojančios per Dainavos girios tankmėje pasislėpusius senuosius kaimus, skardžius, lankas, upių kanjonus ar smiltpieves, tęsiasi kraštovaizdžio draustinis, todėl plaukimas šia upe ribojamas: leidžiama plaukti tik bomotorėmis irklinėmis valtimis, baidarėmis ir kanojomis – per dieną ne daugiau kaip šimtui šių vandens turizmo priemonių. „Aukštupiu iki parko teritorijos galima plaukti be leidimų, nemo-kamai, o paskui – tik turint vandens turizmo bilietą. Jeigu ketinama plaukti darbo dieną, leidimą įsigyti bus paprasčiau, bet plaukiant šiltuoju sezonu savaitgaliais, ypač ilgaisiais, tuo pasirūpinti reikėtų kuo anksčiau“, – pataria G.Valentukevičius.

Tam, kad po aktyvaus savaitgalio gamtoje jaus-tum ne vien rankas, bet ir kojas turintis, D.Pranculis siūlo išbandyti kombinuotą žygį: vieną dieną plaukti, o kitą eiti. „Tada ir kojos, ir rankos gauna krūvio. Juk dažniausiai keliaujama vaizdingomis vietovėmis, todėl verta paieškoti ir plaukti, ir pėsčiomis eiti įdomių maršrutų. Pavyzdžiui, vienais metais plaukėme Zeimena: vieną dieną 30 km pa-vaikščiujome po Labanoro regioninį parką, o kitą dieną apie 30 km įveikėme baidarėmis“, – tokio pobūdžio kelionės pavyzdį pateikia pašnekovas.

Kaunietis baidarių nuomotojas Vilius Lažinskas renka itin maršrutą siūlo nesikliauti išanksti-nėmis nuostatomis ir nepulti prieštarauti išgirdus kad ir Nemuno vardą, kuriuo plaukti esą neįdo-mu, nes vaizdai nesikeičia kaip kaleidoskope, o irklavimo irgi mažoka. „Yra Nemuno atkarpa, kur srovė didelė, o upė neplati. Kita dėmesio ver-ta kelionė Nemunu – nuo Kauno iki Vilkijos: per maždaug tris žygio valandas galima apžiūrėti daug lankytinų objektų. Ir ne tik iš baidarės ar valtys dairytis, bet ir išlipti, nueiti, pažiūrėti“, – siūlo V.Lažinskas.

Žinomam maršrutui pikantiško skonio gali pridėti neįprastas plaukimo laikas, pavyzdžiui, iš-plaukti su saulėlydžiu ir temstant keliauti beuž-miegancio miesto link. Vilniečiams dažniausiai siūloma tokio naktinio plaukimo atkarpa nuo Verkių malūno iki Baltojo tilto, kauniečiams – nuo hidroelektrinės iki Santakos. „Žmonės nus-temba pamatę kitokį vakarėjantį miestą ir tuos 15 km per porą ar pustrėčios valandos įveikia vis ar-tėdami prie Kauno senamiesčio panoramos“, – naktinio plaukimo dar neišbandžiusius kauniečius intriguoja V.Lažinskas.

Iš kitų Kauno regiono upių kaip vieną popu-liariausių jis mini Dubysą, Nerį, Šventąją, Širvintą, Verknę: „Dubysa – unikali, graži, rami, saugi, nors vietomis esama užtvankų, todėl tenka ir rimčiau pairkluoti. Jeigu kas kreipiasi norėdamas naujų maršrutų, siūlome rinktis kokią neilgą, bet smagų upeliuką, tarkime, Grūdą.“

Bet šiomet, pasak Dzūkijos nacionalinio parko

kraštotvarkininko G.Valentukevičiaus, aštresnių pojūčių mėgėjams Grūda gali nesuteikti daug ekstremalumo, nes ji labai priklauso nuo vandens lygio, o šį pavasarį polydžio nebuvo, todėl ja plaukti bus galima, bet įdomiosios atkarpos su daug kilpų ir kliūčių žemupyje greičiausiai nebus. „Kai kas plaukia Merkiu – ne tik baidarėmis, bet ir plaustais, dažnai net nuo Vārėnos. Pastebė-jome, kad lenkų turistai mėgsta baigti kelionę Nemunu – į jį įplaukia Merkinėje ir juda toliau, kartais netgi Nemunaitį pasiekia“, – pasakoja G.Valentukevičius, užsimindamas, kad lietuviai ne iš tų, kurie dažnai rinktųsi Nemuną.

Už Dzūkijos nacionalinio parko ribų yra mažiau turistų atrastų upių – Verseka, Šalčia, Va-rėnė. „Yra puikių upių, galima rasti daug įdomių maršrutų, bet reikia turėti laiko ir pasidomėti“, – priduria kraštotvarkininkas.

Su juo sutinka D.Pranculis, aštresnių pojūčių mėgėjams siūlantis nepatingėti ir pasieškoti sub-tilių upeliukų. „Daugybė populiarių ir žinomų upių – lyg greitkeliai, ypač vasarą, o štai Peršokš-ņa, nors neilga (26 km), bet smagi. Verta dėmesio Širvinta – ir netoli Vilniaus, ir dar nevisiškai ma-gistralinė, nes nedaug sodybų ant kranto siūlo nakvynės paslaugas, todėl ilgesnius maršrutus renkasi tie, kuriems priimtina palapinėse apsisto-ti“, – pasakoja D.Pranculis.

Jis pamini pernai paties išbandytą maršrutą per Erzvėtą ir Bīrvėtą – nedideles, bet perplaukia-mas upeles Rytų Lietuvoje. Šiek tiek pagalvojęs prisimena dar vienos vardą – Lietuvos pelke arba

Vandens turizmą bei pramogas populiarina ir tradiciniai renginiai, tokie kaip įvairiausių vandens transporto priemonių ir jų įgulų sukvičianti Palūšės regata arba nuo 1982 m. vykstantis Platelių plaukimo maratonas

Baidarių yra įvairiausių: vienos jų mažos ir lengvos, skirtos trumpoms kelionėms ramiais vandenimis, kitos itin atsparios smūgiams, tinkamos plaukinti siaurais ir akmenuotais upeliais, trečios ypač manevringos. Prieš žygį reikėtų pasidomėti, ar gausite tinkamą baidarę pasirinktam maršrutui įveikti

taiga vadinamos Visinčios. „Kaip aš vadinu, tai prieskoninė upė. O skaniai upelei rasti reikia laukti pavasario, kai vandens daugiau“, – pataria keliautojas.

Kai traukia improvizuoti, patirti kažką naują, bendraminčius į VŠĮ „Kertam kampą“ subūręs D.Pranculis naujų maršrutų ieško kaimyninėse šalyse. „Šiaurės Lenkijoje įdomi Juodoji Ančia. Šešupės ištakos irgi yra Šiaurės rytų Lenkijoje – nors ten jos atkarpa trumpa, nepilni trisdešimt kilometrų, bet upė smagi, yra daug gražios laukinės gamtos, ežerėlių“, – apie giliu senslėniu Lenkijoje pradedančią tekėti Šešupę pasakoja D.Pranculis.

Jis juokauja, kad lenkai ne tik neblogai prekiauja, bet ir turi labiau išplėtotą infrastruktūrą bei yra gerai pasirengę vandens keliautojus pasitikti: ir sodybų, ir stovyklaviečių upės pakrantėse užtektinai, o kartais ant kranto išlipančių irkluo-tojų laukia su gėrimais ir užkandžiais, ko Lietuvoje nelabai pamatysi. „Yra ką pabandyti ir Latvijoje“, – sako keliautojas, kaip tik besiruošiantis vandens žygiui Tartako upe.

Bet dar grįžkime prie plaukiojimo priemonių. Galbūt keliautojai taip išsikibę baidarių ir nenori išbandyti, tarkime, kanojų, dėl to, kad juos klaidina matytas vaizdas, kaip plaukiama kanoja: priklaupus ant vieno kelio ir iriantis vienpusiu irklu. Tačiau pramogautojams sportinių kanojų tikrai niekas nesiūlo. Vis dėlto kanojos, palyginti su baidarėmis, mažiau stabilios ir iš jų naujokams išvirti paprasčiau, nes sėdima ant šiek tiek į paviršų iškilusio suoliuko. Pradedantiejiems tvirtumo ant

vandens neprideda ir pagal poreikį į skirtingas puses kilnojamas kanojos irklas. „Susimėčius baidarei irkluo-tojai lengviau ir greičiau sureaguoja, nei tą patį galima padaryti sėdint kanojoje. Bet keturvietės kanojos labai patogios keliauti šeimoms su dviem vaikais – vaikus galima susodinti į vidurį, o suaugusieji iš priekio ir galo irkluoja“, – šios valtys pranašumus atskleidžia R.Grušnius.

Dėl be reikalo lietuvių ne itin mėgstamų kanojų vandens turizmo priemonių nuomotojui R.Grušniui pritaria kaunietis kolega V.Lažinskas. Pasak jo, ne tik dėl vaikų keturvietę kanoją verta rinktis: per vidurį galima šunį pasitupdyti ir dar vietos kelioniniams užkandžiams bei gėrimams apšiai liks. „Jei plaukia didesnis kolektyvas, žiūrėk, susiburia keturios moteriškos ir keturvietės kanojos prašo: kam po dvi šnekėtis baidarėje, jeigu galima visoms keturioms vienoje kanojoje“, – dar vieną pagiriamąjį žodį kanojai taria jau aštuonerius metus baidarių ir kanojų nuoma užsimantis V.Lažinskas.

Baidarės šiek tiek manevringesnės, todėl siauras ar labai vingiuotas upes įveikti jomis patogiau. Bet jei plaukiama platesnėmis upėmis, tada, V.Lažinsko tikinimu, kanojomis gali keliauti daugiau žmonių, bet jiems plaukti užteks mažiau laivų.

Kartais keliautojai kanojas išbando netyčia, kai nebe-gauna išsinuomoti baidarių, o taip nutikti gali kad ir per ilguosius vasaros savaitgalius. Tada po žygio ne vienas nustemba, kodėl anksčiau nekilo minties išbandyti. Vis dėlto, Šakarvos valtinės vadovo tikinimu, kanojas renkasi koks ketvirtadalis

iš visų į juos besikreipiančių pramogautojų.

Pasiplaukioję Šventosios upe plaučius nuomojantis Algirdas Sadaunikas juokiasi, kad minėtai ilgiais šiltos vasaros savaitgaliais gali pasiūlyti kad ir lentą – viską išnuomosi. O surimtėjęs pasakoja, kad plaučius dažniau renkasi darbo kolektyvai, šeimos su vaikais ar ką nors švenčiantys žmonės. „Viename plaušte telpa apie dešimt žmonių, taigi juo plaukti reikia didesnės grupės žmonių nei baidare ar kanoja. Be to, tai greičiau kaip pramoga, intensyvus bendravimas nei aktyvus laisvalaikio leidimo būdas. Priklausomai nuo vėjo ir kitų gamtos sąlygų, vidutinis plaukimo plaustu greitis yra kilometras per valandą, o baidare gali būti tris keturis kartus didesnis“, – pasakoja Kavarske šalia Anykščių įsikūręs plauštų nuomotojas, patikinantis, kad savo atkarpoje nedaug turi konkurentų.

Jeigu ilgesni vandens žygiai ne prie širdies ar jiems stoko-jama laiko, pasiirstyti valtele ar paplaukioti vandens dviračiu galima kiekviename didesniame ežere – pakrantėse nuomotojų netrūksta. Bet galima pasidairyti ir ko nors įmantresnio. Juk vandens turizmas plėtojamas visuose penkiose Lietuvos nacionaliniuose parkuose, o vandeningų vietovių – viener daugiau, kitur mažiau – įeina ir į visų trisdešimties Lietuvos regioninių parkų teritorijas.

Pavyzdžiui, Žemaitijos nacionaliniame parke yra gerai žinomas Platelių ežeras su šalia plytinčiais mažesniais Berzoru, Žiedeliu, Ilgiu ir Akležeriu bei iš Platelių ištekančiu Babrungu. Bet šios upės pradžia ne pati smagiausia plaukti, nes joje nemažai kliūčių. Užtat prie Platelių jachtklubo plaukiojimo priemonių pasirinkimas didelis: be įprastų valčių ar baidarių, galima išsinuomoti burlenčių, jachtų ar katamaranų – aštuonių arba dvidešimties vietų. Beje, katamaranas, Žemaitijos nacionalinio parko direktijos Platelių lankytojų centro administratorės Aušros Brazdeikytės tvirtinimu, ypač populiarėja, neretai pasi-plaukiojimą juo reikia derinti iš anksto.

„Bet dar ne visos galimybės išnaudotos, juk užsiimti vandens turizmu galima ne tik prie jachtklubo – ir kitur yra gerų pakrančių. Neišnaudota ir tai, kad šalia yra ne tik Platelių, bet dar keli ežerai – vieną nuo kito kelias teskiria. Arba dar vienas pavyzdys. Nuo itin lankomo kito mūsų parko objekto – balistinių raketų bazės iki vandens telkinio yra apie 2 km. Tai nedidelis atstumas, kurį būtų galima įveikti ir šiuos objektus sujungti, juo-lab šalia karinis miestelis. O lankytojų netrūksta – vien pernai raketų bazėje apsilankė arti 36 tūkst. žmonių, todėl raginame privatinius imtis iniciatyvos ir siūlyti kuo įvairesnių paslaugų“, – sako A.Brazdeikytė, atskleidžianti ir vieną pagrindinių verslininkus susimąstyti verčiančių priežasčių – sezoniskumą.

Platelių lankytojų centro administratorės pastebėjimu, žmonėms jau neįdomu atvažiuoti ir tik gulėti prie ežero, jie nori aktyvios veiklos. „Mes turime ne tik vandens pramogų, bet ir puikių dviračių, pėsčiųjų maršrutų – visą Platelių ežerą juosia 24 km žiedinio maršruto trasa, einanti per lankomiausius objektus ir Žemaitijos nacionalinio parko vietas. Patariame, pagal poreikius ir pageidavimus sudėliojame maršrutą visiems, kurie į mus kreipiasi. O lankytojai ▶

Šalia upių ir ežerų vandens turizmo priemonių nuomos punktai – jau įprastas vaizdas Lietuvoje. Šalia didesniųjų siūloma ne tik įprastų valčių, bet ir pasiplaukioti jachta, išbandyti vandens motociklą ar slides

►prašo kuo įvairesnės veiklos: jie nori važiuoti dviračiu, plaukti, eiti pėsčiomis – viską suderinti“, – apie jau keleri metai pastebimus keliautojų poreikių pokyčius pasakoja Platielių lankytojų centro administratorė.

Kolegei iš Žemaitijos pritaria Aukštaitijos nacionalinio parko darbuotoja S.Mudiniene. „Tie, kurie atvažiuoja į Palūšę ar aplinkinius kaimus ir apsistoja kelioms dienoms, nori išbandyti įvairių maršrutų ir keliavimo būdų. Išsisklaidinėja, kur galima dviračius išsinuomoti, kokiais maršrutais keliauti, ir vieną dieną eina, kitą važiuoja“, – apie taip pat besikeičiančius Aukštaitijos nacionalinio parko lankytojų įpročius pasakoja pašnekovė. Ji taip pat primena, kad tie, kurie nori pasitarti dėl įdomesnės ekskursijos, žygio, pageidauja gido paslaugų ar ketina apžiūrėti „ežerinę“ ekspoziciją, laukiami Palūšėje įsikūrusiame lankytojų centre.

Dzūkijos nacionaliniame parke irgi rūpinamasi ne vien plaukiančiais, pėsčiomis keliaujančiais lankytojais, bet ir dviratinkais, automobilininkais: siūloma įdomių dviračių trasų, pėsčiųjų takų – pažintinių, mokomųjų, istorinių, apžvalgos aikštelių, stovyklaviečių, pavėsinių, informacinių stendų. Turimų penkiolikos stovyklaviečių užtenka, nes dabar dažniau renkama pati patogesnė nei palapinė nakvynės vieta.

Kalbinti parkų atstovai bei vandens transporto priemonių nuomotojai sako pastebintys dar vieną naują: nors pageidaujama įvairesnių žygių, po jų dažnas trokšta ne laukinės gamtos, o civilizuotų gyvenimo sąlygų. Dėl šios priežasties net šilčiausią vasaros savaitgalį įrengtose stovyklavietėse nebūna tiršta nuo palapinių. „Žmonės pasidarė lepesni, ne visi nori palapinėse miegoti, todėl miegia apsistoja kaimo turizmo stovyklose ir keliauja. Stovyklavietės būna užimtos kelis liepos savaitgalius, kai pats sezono įkarštis ir visos aplinkinės sodybos užimtos. Tokiais savaitgaliais ir Būka per dieną apie 800 baidarių plaukia, bet tokios dienos būna dvi per metus – paprastai ilgasis liepos savaitgalis“, – pasakoja S.Mudiniene.

Pasak baidarių ir kitų vandens transporto priemonių nuomotojų, ne tik mažėja besirenkančiųjų

poros dienų maršrutus (o ką jau kalbėti apie dar ilgesnius žygius), bet atsiranda ir tokių, kurie nori plaukti vos kelias valandas. „Anksčiau būdavo populiariau gana didelėmis kompanijomis leisti į vandens žygius su nakvyne, tokiems keliautojams ir įdomesnių atkarpų galima pasiūlyti, o dabar dažniausiai norima vieną dieną plaukti. Ir grupės susiburia vis mažesnės. Kartais prašoma trumpalaikės atrakcijos – plaukti vos kelias valandas. Būna ir taip, kad žmonės nežino, nei kur plaukia, nei ką turi priplaukti, todėl jei apvirsta ir atsilieka nuo grupės, visiškai nesorientuoja gamtoje“, – prieš žygi bent kiek pasidomėti būsima trasa ragina V.Lažinskas.

Ne vienus metus po gimtąją šalį keliaujantys žmonės džiūgiauja, kad Lietuva stipriai keičiasi: atsirado daugiau turistams skirtos infrastruktūros, sutvarkytų ar naujų objektų. „Praktika saugomoje teritorijoje turėti po lankytojų centrą, kuriame įkurama ekspozicija, kitąsyk lietuvius, daug kur pasaulyje pabuvusius, bet savo kraštą šiek tiek primiršusius, nustebina“, – prasitaria A.Brazdeikytė.

Lankytojų vietovių administratoriai ir tvarkytojai, nors tvirtina sulaukiantys vis sąmoningesnių keliautojų, kartais dar būna nemaloniai nustebinti pamatę paliekamą netvarką. „Aišku, visur, kur tik sugalvoja išlipti baidarininkai, konteinerių nepristatys, nes apskrautume šiukšlinėmis. Todėl patys turime būti atsakingi už tai, ką atsivežame, ir už tai, ką išsivežame“, – gamtoje neužsimiršti ragina S.Mudiniene.

Dzūkijos nacionalinio parko atstovas išskiria dar vieną pažeidėjų kategoriją – tų, kurie patingi nukeliauti iki stovyklavietės, todėl išlaužo draudžiamuosius ženklus ir savavališkai įsirengia stovyklą. „Būna, kad informacinius stendus sugadina, pavėšines sulaužo, bet jau kokius trejus metus matome, jog padėtis gerėja. Kita vertus, atsiranda vis daugiau pilietiškių žmonių, kurie praneša apie pažeidėjus ir pažeidimus“, – sąmoningesniais keliautojais džiaugiasi Dzūkijos nacionalinio parko Kraštotvarkos skyriaus vedėjas G.Valentukavičius.

Jeigu atrodo, kad jau viską išbandėte, bet dide-

lės vandens traukos nenumalšinate, naujų pojūčių suteiks pas mus dar palyginti jaunos vandens sporto šakos. Jas išbandyti kviečianti burlenčių ir jėgos aitvarų centro „Surfhouse“ atstovė Kristina Aleksėjūnaitė prasitaria sulaukianti ir nedrąšių skambučių. „Kartais skambina ir sako, jog norėtų pabandyti, bet bijo, kad nepavyks arba nepatiks. Tokiems atsakau, kad dar nesutikau žmonių, kuriems nepatiko. Sutinku, iš pradžių gali atrodyti baisu, nes žmonės mano, kad tai ekstremalios sporto šakos, bet, tarkime, aitvaravimo nelaimingų atsitikimų statistika nepalyginti mažesnė nei, tarkime, slidinėjimo“, – atkreipia dėmesį pati dažniau buriuojanti, nei jėgos aitvarą pasikinkanti, mergina.

Kitas dažnas stabdžio funkciją atliekantis argumentas – įsivaizdavimas, kad jėgos aitvarams ar buriavimui reikalingas geras fizinis pasirėngimas. K.Aleksėjūnaitė ramina, kad taip nėra. Pramokti aitvaruoti pakanka šešių valandų trukmės teorijos kurso su profesionaliu instruktoriumi, o po to įgytos žinios bandomos praktiškai. „Nežinau, kodėl buvo pasirinktas jėgos aitvarų lietuviškas vertimas, bet judėti su šiais aitvarais, kaip ir buriuoti, jėgos tikrai nereikia. Būtina suvokti vėjo veikimo principą ir tinkamai jį suvaldyti, bet jėga čia niekuo dėta“, – pabrėžia pašnekovė.

Ji paaiškina, kodėl nemokantieji turėtų ne prašyti draugų patarimų, bet kreiptis į profesionalius instruktorius. „Žmogus, nemokantis tinkamai elgtis su inventoriumi, visų pirma yra pavojingas ir jo derėtų saugotis. Ypač tai pasakytina apie jėgos aitvarus, nes netaisyklingai valdomas aitvaras gali žmogų pakelti į orą ir užgauti šalia esančius“, – kuo šiuo atveju gali baigtis savarankiškas bandymas pasikinkyti vėją, aiškina K.Aleksėjūnaitė ir dar įspėja, kad apie 80 proc. pabandžiusiųjų nepagydomai susserga ypač užkrečiama jėgos aitvarų liga.

Buriuoti, aitvaruoti, užsiminti vandenlenčių, vandens slidžių sportu, išbandyti pasaulyje sparčiai populiarėjančią irklentę galima užsukus į Svencelę, esančią ant Kuršių marių kranto maždaug kitoje marių pusėje nei Negyvosios kopos. Čia pastovi ir negūsinga vėjo kryptis, vanduo sekus ir lygus, o tai labai palengvina mokymąsi, nes nukritus nuo aitvaro lentos ar burlentės nereikia giliai lipti iš vandens. Vėjo gaudymo sezonas Svencelėje trunka maždaug nuo gegužės iki spalio. Žinoma, buriuoti galima ir ežeruose, bet štai jėgos aitvarams reikalingas tinkamas vėjas ir daug vietos, kad aitvaras neturėtų už ko užsikabinti.

Specialaus fizinio pasirėngimo nereikalauja ir vos prieš trejus ar ketverius metus mus pasiekusi irklentė (dar vadinama „supu“: angl. „stand up paddle“ – SUP), ant kurios atsistojus ir stumiantis ilgu irklu pirmyn galima plaukioti praktiškai bet kur: šiam sportui nesvarbus nei vėjas, nei koks tai yra vandens telkinys, – svarbiausia, kad nekliūtų vadinamasis irklentės pelekas. Plaukiojimo priemonių nuomos punktai šių naujųjų lentų dar nepuolė masiškai pirkti, bet, kaip patikino vieni irklenčių nuomotojai, susidomėjimas yra, tik klausiantieji gal dar laukia šiltesnių orų.

Išmokti plaukti irklente su instruktoriumi pakanka pusvalandžio, o bandant savarankiškai tam galima sugaišti ir visą dieną. ■

Inga Jarmalaitė-Necelienė

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA

VALSTYBINIS JAUNIMO TEATRAS

SERGEJUS IVANOVAS

|

JURGA ŠEDUIKYTĖ

|

AINIS STORPIRŠTIS

GERAS ŽMOGUS

2 DALIŲ MUZIKINIS SPEKTAKLIS

IŠ SEZUANO

PREMJERA 2015 M. BALANDŽIO 17-18 D.

BERTOLT BRECHT

IŠ VOKIETIŲ KALBOS VERTĖ EDVARDAS VISKANTA

REŽISIERIUS IR KOMPOZITORIUS **VIDAS BAREIKIS** | SCENOGRAFĖ **PAULĖ BOCULLAITĖ** | KOSTIUMŲ DAILININKĖ **LIUKA SONGAILAITĖ**
CHOREOGRAFĖ **VESTA RASA GRABŠTAITĖ** | REŽISIERIAUS SPEKTAKLIO DRAMATURGIJOS ASISTENTĖ **AUSTĖJA LUNSKYTĖ-YILDIZ**

VAIDINA: JURGA ŠEDUIKYTĖ, VIDAS PETKEVIČIUS, GEDIMINAS STORPIRŠTIS, GIEDRIUS ARBAČIAUSKAS, AINIS STORPIRŠTIS, SERGEJUS IVANOVAS, JANINA MATEKONYTĖ, NERINGA VARNELYTĖ, SAULIUS SIPAITIS, DALIA BRENCIŪTĖ, SIMONAS STORPIRŠTIS, JONĖ DAMBRAUSKAITĖ, GIEDRĖ GIEDRAITYTĖ, VYTAUTAS TAUKINAITIS, KRISTINA ANDREJAUSKAITĖ, ALEKSAS KAZANAVIČIUS, RIMGAUDAS KARVELIS, INA KARTAŠOVA, KOSTAS SMORIGINAS, NERIJUS GADLIAUSKAS, IGNAS CIPLIJAUSKAS, LUKAS PETRAUSKAS, ALDONA BENDORIŪTĖ, JURGIS DAMAŠEVIČIUS, ARŪNAS STORPIRŠTIS, VYTIS NIVINSKAS, PAULIUS VAŠKAS, FELIKS ZAKREVSKIJ, ADAS GECEVIČIUS

Teatro mosenatas

sba©

Teatro dienraštis

Lietuvos žinios

Teatro radijas

LRT
radijas

Informaciniai remėjai

multiplex veidas

Draugai internete

IZINIOS.IT

alfa

Spektaklių remia

K LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Italija: saulėtas pavasaris ir Pjemonto delikatesai

Kelionės. Ne vieną kelionę apkartina subjūręs pavasario oras, kai lietus ir vėjas, rodos, tik tyčiojasi iš keliautojų. Kita vertus, kam kęsti darganą, jei galima pakeisti maršrutą ir džiaugtis saule.

Kartais net geriausiai suplanuotą kelionės maršrutą visiškai pakeičia nenumatytos aplinkybės. Šį pavasarį planavome pasižvalgyti aplink Ženevos ežerą ir pasivažinėti vyno keliais Prancūzijoje. Tačiau sėdus į automobilį ir išriedėjus į Prancūziją ilgai džiuginusios sinoptikų prognozės pasikeitė it burtų lazdele mostelėjus: šilumą ir giedrą dangų pakeitė vėsa, lietus ir vėjas.

Optimizmas neblėso iki pat Ženevos, kiekvieną dieną tikėjomės, kad reikalai pasitaisys, tačiau Provanse įsisiautėjo 46 kilometrų per valandą mistralis, Burgundijoje pliaupė rudeniškos liūtys, Bordo atgrasė vėsa, o galų gale pabodo apsiginklavus skėčiais lakstyti aplink Ženevos ežerą paskui properšą juodame debesyje. Orų prognozės ir likusiai atostogų daliai saulės nežadėjo.

Tad teko iš esmės keisti planus: atidėti prancūziškuosius vyno kelius geresniems orams ir kuo skubiau dūmti kitapus Alpių – į Italiją. Nors ir čia po truputėlį ėmė vėsti, tačiau pakeitę maršrutą neapsirikome: visą laiką mėgavomės lietuvišką vasarą primenančiais orais, net prie Ligūrijos jūros oras buvo toks kaip prie Baltijos krantų dažną birželio ar net liepos dieną – temperatūra pakildavo iki 20 laipsnių šilumos ir pūtė stiprokas, tačiau nešaltas vėjas.

Iš Ženevos į Italiją galima keliauti dviem labai patogiais keliais: pirmas – šmurkštelėti Prancūzijoje Monblano tuneliu į Aostos slėnį, garsėjantį ne tik slidinėjimo kurortais, bet ir viduramžių pilimis bei vaizdingais kalnų peizažais. Na, o Aostos mieste pasižvalgyti po neblogai išlikusius romėnų griuvėsius.

Antrasis kelias veda per istorinę Savoijos grafystę, kuri šiandien pasidalyta į dvi dalis: viena atiteko Prancūzijai, kita – Italijai. Savoijos šeima yra ilgiausiai valdžiusi karališkoji šeima: iki 1416 m. ji valdė Savoijos grafystę, o dar 300 metų – Savoijos kunigaikštystę. Dalis Savoijos kunigaikštystės prijungta prie Antrosios Prancūzijos imperijos dėl politinio susitarimo su Napoleonu III. Savoijos šeima išlaikė tą dalį kunigaikštystės, kuri šiandien priklauso Italijai, o pats kunigaikštis tapo Italijos karaliumi. Šiuo metu prancūziškojoje Savoijos dalyje vyksta judėjimas dėl didesnių regiono autonominių teisių.

Pervažiuojant iš prancūziškosios į itališkąją dalį tenka pralįsti 13 km ilgio Frėjaus tuneliu po Alpių kalnais. Beje, kelionė tuneliu ne tokia jau ir pigi – už patogų ir greičiausią kelią į Italiją tenka pakloti 47 eurus.

Ir Prancūzijoje prieš tunelį, ir Italijoje

sunku atsigrožėti snieguotomis Alpių viršūnėmis bei kadaise aršiai perėjas gynusių vienas už kitą didesnių fortų griuvėsiais.

Frėjaus tuneliu išlindus į Suzos slėnį pirmas dėmesio vertas objektas – Italijos vartais vadinamas nedidelis miestelis Suza, turintis dviejų tūkstantmečių istoriją ir buvęs svarbus ne tik romėnų laikais: tai buvo svarbus pasienio miestas ir viduramžiais, ir gerokai vėliau, mat čia per Alpių perėjas vingiavo kelias, jungiantis Prancūziją ir Italiją.

Suzai verta skirti bent dvi tris valandas. Maždaug tiek laiko užtenka norint apžiūrėti puikiai išsilaikiusias galingas romėniškas mūrines miesto sienas ir vartus, labai primenančius tuos, kurie stūkso Turine. Beje, prie iš plytų pastatytų Suzos vartų prilipinti iš vienos pusės gyvenamasis namas, iš kitos – XII a. bažnyčia vaizdą gerokai sudarko, tačiau visos jų galybės vis tiek nenustelbia.

Romėnų laikais šis miestas buvo vadinamas *Segusio* ir turėjo puošnią triumfo arką, pro kurią ir šiandien galima praeiti. Tiesa, bareljefai ir marmurinių vijoklių bei laurų vainikų pynės gerokai apsitrynę, tačiau ir tiek užtenka pro ją žengiančioms karių gretoms ir vedamiems belaisviams išvaizduoti.

O štai buvęs nedidukas amfiteatras, kuriame vykdavo gladiatorių kovos, šiandien atrodo labai varganai: vos viena kita eilė

ASMENINIO ARCHYVO NUOTR.

marmurinių suolų ir smėlėta aikštelė. Bet ir tiek pakanka, kad gladiatoriai savo mirtimi pralinksminėtų miestelėnus.

Suza džiugina ir IX–XI a. bažnyčiomis su neblogai išlikusiu tų amžių dekoru, ir kokiais šešiais šimtais metų jaunesniais rūmais, tačiau šie objektai vis dėlto gerokai nublinksta prieš kelių tūkstančių metų romėnišką palikimą.

Na, o beveik išvažiuojant iš Suzos slėnio akį patraukia keistas objektas, stūksantis ant pačios smailios kalno viršūnės, – lyg keistos formos uola, lyg fortas, lyg pilis. Tai antrasis objektas, kurį privalu aplankyti visiems Uberto Eco gerbėjams, mat tai *Sacra di San Michele*, vienuolynas, pagal kurį U.Eco parašė savo populiarių romaną „Rožės vardas“.

Išvažiavus iš Suzos slėnio prieš akis pagaliau atsiveria Pjemontas. Greitkelyje pradeda mirgėti nuorodos į Turiną, Pjemonto sostinę. Iš pirmo žvilgsnio Turinas, o ypač Viktoro Emanuelio II aikštė šalia Po upės, primena milžinišką geležinkelio stotį, kurioje zuja žmonės, vėjas plaiksto šiukšles ir dulkes, o skubantys automobiliai nepaliauja pypsėti vienas kitam. O kur dar įkyrūs lauko kavinių padavėjai, grabstantys praeivius už skverną, kad tik tie susigundyti vienu kitu puodeliu espreso ar kapučino arba net taure vyno.

Vis dėlto pasukus iš aikštės gatvelėmis prie karališkųjų rūmų tampa gerokai ramiau. Ir čia slapta pasidžiaugi, kad dar ankstyvas pavasaris, o ne atostogų įkarštis, nėra turistų, todėl nesistumdymas fotoaparatais spragsinioje

ASMENINIO ARCHYVO NUOTR.

Pro Suzos triumfo arką šiandien pražygiuoja tik vienas kitas turistai

Per tūkstantmečius prie Suzos romėniškų vartų prigludę gyvenamieji namai ir bažnyčia

minioje gali apžiūrėti įdomiausias objektus. Kita vertus, tokiu metu mėgsta keliauti patys italai, tačiau ir jų dar nėra labai gausu.

Bene pats mūsų geidžiamiausias objektas buvo romėnų vartai, stūksantys netoli karališkųjų rūmų. Vartai stebina savo dydžiu – tegalima įsivaizduoti, kokios turėjo būti sienos, juosiančios miestą. Beje, erdvė aplinkui itin jauki: ant žolės susėdę iškylautojai, jaunimas spardo futbolo kamuolį, o senukai ant suolų plepa ir kalbina vaikus. Prie pat karališkųjų rūmų yra atkastas romėnų teatras, kuriame ir šiandien vyksta koncertai bei vaidinimai. Na, o Turino karališkųjų rūmų prancūziškas parkas aklina aptvertas – į jį smalsuoliai kol kas neįleidžiami.

Beje, vienoje rūmų koplyčioje saugoma Turino drobulė, dėl kurios kyla ginčai tarp tikinčiųjų ir mokslininkų, o pastarieji jau tikriausiai ne vieną ietį tarpusavyje sulaužė besiginčydam, kokio amžiaus ši drobulė, originalas tai ar vis dėlto klastotė.

Prie karališkųjų rūmų į akis krinta kariškių automobiliai ir susiraukę, kas šiaip italams, net pareigūnams, nebūdinga, kareiviai, ginkluoti automatais ir atidžiai akimis nusekantis kiekvieną juos sudominusį praeivį. Tokia pati apsauga pastebima visose gausiau turistų lankomose miesto vietose. Terorizmo baimės raižiniai ir iki čia atsiriti.

Turinas – vienas tų miestų, kuriuose gali dienų dienas leisti muziejuose, grožėdamasis renesanso ar baroko šedevrais, kino ar automobilizmo išradimais, o kur dar mirusių civili-

Akvi Termės kurorto simbolis – siera dvokiantis fontanas

zacijų religiniai ar meno artefaktai. Tačiau šiltą pavasario dieną nėra nieko puikiau, nei klaidžioti miesto gatvėmis ir grožėtis išpūdinga architektūra.

Tas pats pastatas gali atrodyti vienaip iš priekio ir netikėtai kitaip – iš galo, būtent toks yra *Palazzo Madama*, rūmai, stūksantys istorinėje *Castello* aikštėje. Čia XIII a. buvo surę-

ta tvirtovė, vėliau XVII–XVIII a. rūmuose apsisėdavo karalius. XVIII a. fasadas sugriuvo ir buvo atstatytas Italijos baroko stiliumi. Tad pastatas iš priekio atrodo kaip prašmatnūs balti baroko rūmai, o užpakalinę jų dalis primena rūstoką tamsiai raudonų plytų pilį.

Netruksta ir kitų įdomių pastatų: tai Carpano rūmai, Carignano rūmai ir daugybė kitų mažesnių, tačiau ne mažiau prašmatnių. O patys turiniečiai nustebina geranoriškumu. Tarkim, išmukus į privačių rūmų kiemą turinietis kantriai palaukia, kol baigi fotografuoti, ir pasidžiaugęs, kad atvykėliui įdomu, įspėja už kvartalo nepažiopsoti dar vienių rūmų, kurie taip pat turi išpūdingą vidinį kiemą. Net palydėti pasisiūlo.

Keliaujant į Turiną pakeliui verta aplankyti ir tokius palyginti mikroskopinius miestelius, kaip Astis ar Kjeris. Tai tipiniai italijos miesteliukščiai, kuriuose bene pagrindinė įdomybė – senovinės tūkstantį metų skaičiuojančios bažnyčios. Beje, vaikštinėjant po Astį gali ištikti *deja vu* – jo gatvės primena kai kurias Vilniaus gatves, skirdamosi tik namų langinėmis.

Na, o pasižvalgius po Turiną verta patraukti į kitą Pjemonto įžymybę – Albą. Miestą, kuris visame pasaulyje garsėja baltaisiais trumais, o jo apylinkėse driekiasi *Barolo* ir *Barbaresco* vynu keliai. Neskubant čia smagu pasivaikščioti pėstute, pasivažinėti dviračiu ar pralėkti motociklu – peizažai, švelniai tariant, kvapą gniaužiantys. Kiek akis užmato driekiasi kalvelės, vainikuotos pilių ir jas apsupusių miestelių karūnomis, o šlaitai apsuodinti ▶

Atokiuose miesteliuose architektūrinis paveldas ne visada saugomas

► tvarkingų vynuogynų gretomis. Keliauk, gėrėkis, o atokvėpiui užsuk padegustuoti vyno į pilis ar vyno ūkius.

Vyno keliams grožiu prilygsta ir kitas Pjemonto regionas – Monferatas. Tačiau čia jau matome visai kitokį – ne turistinį, o veikiau kasdienį Italijos veidą. Pilaitės ir miesteliai, pro kuriuose veda vyno keliai, išpuoselėti ir išlaisyti, o čia viskas kitaip.

Ant kiekvieno aukštesnio kalno iš toli matoma pilis ir jos dantytos sienos, šalimais kyla mažiausiai poros bažnyčių bokštai, o aplink it kregždžių lizdai aplipę mūriniai ar akmeniniai miestelio namukai. Privilioti tokių vaizdų patenkame tarsi į kitą pasaulį, kuriame laikas tikriausiai sustingo amžiams. Banalu, tačiau vieninteliai bėgančio laiko liudininkai – automobiliai, antenos ir šiukšles rūšiuoti raginantys plakatai.

Siaurutės jų gatvelės tikriausiai pritaikytos tik raiteliams, nes mūsų automobilio veidrodėliai, rodos, tuoj brauks sienas, kol galop viename tokių miestelių ilgam aklinau užtveriamė sankryžą, bandydami pataikyti į gatvę, kuri veda aukštyn pilies link.

Šiaip ne taip nusigrūdęs prie pilies stovėjimo aikštelės nori nenori atkreipti dėmesį, kad visi čia stovintys automobiliai apibraižyti ir gerokai aplamdyti. Beje, neretai laukia ir staigmena: pasitinka užrašas, kad pilis privati ir net iki jos kiemo nueiti nėra galimybės. Nėra tai nėra – paklaidžiojęs po miestelį ir apžiūrėjęs bent senutes bažnyčias sėdi į automobilį ir brauniesi siaurutėliais labirintais lauk.

O čia jau matyti kita kalva ir ją karūnuojanti pilis. Istorija kartojasi, tik šį kartą galima apžiūrėti pilį, kuri visiškai apleista, apsilupinęs jų fasadu ir užrakinta, kad koks žioplis nesusižalotų. Ir vėl kalvų serpantiniais keliaujį kito miesto link.

Monferato kalvose pavasaris įsibėgėjo

Vieną Monferato miestelį verta paminėti atskirai: Akvi Termės kurorte gera atsikvėpti bet koku oru ir pasimėgauti sierių karštų versmių teikiama malonumais. Šią vietą buvo aptikę jau romėnai ir įkūrę čia miestą, tačiau iki šių dienų liko vos kelios akveduko arkos ir kolonos, namo pamatai ir pirčių likučiai. Na, dar tai vienur, tai kitur pabirę prieš kelis tūkstantmečius čia viešpatavusios civilizacijos likučiai – kolonų detalės. Beje, nuorodos, kaip rasti romėnų civilizacijos likučius, labai klaidžios ir sukabintos atmintinai: veda veda ir galų gale paklaidina. Kita vertus, ne romėnų paminklų žmonės čia

važiuoja žiūrėti, o pasigydyti versmėse.

Akvi Termės senamiestis labai jaukus. Čia yra mažiausiai trys dėmesio verti objektai. Šaltinio namas – fantastiško grožio klasicistinio stiliaus pavėsinės fontanas, kuriame kliokia karštas siera dvokiantis vanduo. Vietiniai ne tik mirko rankas beveik verdančiame vandenyje, bet ir prisipylę jo pilnas talpyklas gabenasį savo reikmėms. Šaltinio namą rasti labai paprasta, tereikia sekti nuorodas – gatvių grindinyje iš baltų akmenų išdėliotus šaltinio simbolius.

Antras objektas – daugiau kaip tūkstančio metų senumo Šv. Petro bazilika. Kai kurios jos interjero detalės, kaip manoma, dar senesnės, galinčios siekti iki pusantro tūkstančio metų. Įdomu ir gerokai jaunesnėje katedroje: čia prašmatnios freskos, pusbrangiais akmenimis ir krištalu švytintys sietynai ir daugybė degančių žvakių.

Keliauti Pjemonte rekomenduotina vadovaujantis vokiškais kelionių gidais „Baedeker“ apie Šiaurės Italiją arba Pjemontą. Nes, kad ir kaip keista, angliškai arba tik pamini šį regioną, arba net neužsimena apie čia esančias įdomybes. Todėl visai nenuostabu, kad čia daugiausia keliauja vokiškai kalbantys turistai iš Vokietijos, Austrijos ir Šveicarijos. Net ir šiuo metu jų pilna visuose viešbučiuose. Tikriausiai todėl ir kainos net pavasarį čia šiek tiek didesnės nei kitose Italijos vietose.

Na, o nuo Monferato pilių jau ir Ligūrijos jūra vos už pusvalandžio kelio. Pačia pakrante keliauti susigundome romėnų keliu, kurio vienoje pusėje stūkso skardis, smengantis iš kelių šimtų metrų aukščio, o kitoje tyvuliuoja jūra ir stūkso milžiniškos uolos.

Net ir siauručiame kelyje išsitenka automobilių stovėjimo aikštelės, iš kurių perbėgęs per intensyvoko eismo kelią jau gali

Siauras paplūdimio ruožas tarp stačių uolų ir Ligūrijos jūros

kojas ir rankas pamirkyti turkio ir malachito spalvos jūroje. Paplūdimys nemokamas tik dabar – ne sezono metu.

O miesteliai visi kaip vienas: palei jūrą nusidriekusios promenados su galingomis pavasarių suvešėjusiomis palmėmis, prisišvartavusios jachtos ir siaurutės, nes miestui daug vietos plėstis nėra, gatvės su mažutėmis aikštėmis ir jaukais senamiesčiais. Noli ir kiti mažesni miesteliai prieš kelerius metus labai išpopuliarėjo tarp turtingesnių ir labiau ramybę mėgstančių rusų. Tačiau šiandien jų čia nėra.

Italija – ta šalis, kurioje maistu dera mėgautis kasdien. Ir mėgautis taip, kad grįžus į Lietuvą nesinorėtų nė pažiūrėti į tinklinių restoranų išmonę, kurią jie išdidžiai vadina picomis ir *pasta*. Tad ši kartą netikėtai atsidūrę Italijoje norėjome ir grįžti į kelias jau anksčiau išbandytas vietas, ir atrasti naujų, kuriose valgo tik vietiniai.

Tačiau ši kartą nakvynei ir vakarienei ne kartą rinkomės kaimo turizmo sodybas, kurias rekomendavo vietiniai italai, ir labai džiaugėmės neapsirike. O atokiam kaime esanti sodyba „Cascina Lane“ išties verta dėmesio, ypač neturistiniu metu, kai kainos šiek tiek mažesnės ir nereikia grumtis dėl staliukų su atostogaujančiais italais ir šveicariais. Ši kaimo sodyba valdoma šeimos: jauna šeima rūpinasi turistais, vyro motina sukasi virtuvėje, tėvas užsiima ūkio reikalais, na, o šešiametis anūkelis greitai atranda būdų užimti tik lietuviškai ir angliškai kalbančią bendraamžę turistę.

Pagrindinis dalykas, viliojantis keliautojus į šią sodybą, yra virtuvė. Valgiaraščio nėra. Kas pagaminta, tas ir patiekiamas keliautojams. Dažniausiai gaminami tradiciniai sezoniniai Pjemonto valgiai. Rudenį jie gausiai paskaninami įvairiai paruoštais baravykais, pavasari – žalumynais ir ką tik išgliaudytais lazdynų riešutais.

Bene skaniausios užkandėlės – ožkos sūrio ir lazdynų riešutų ritinėlis, vištienos, špinatų, paprikų ir morkų vyniotinis, paskanintas naminiu alyvuogių aliejumi. Vakarienei dar patiekiamas dubenėlis *pastos* ir kepsnys su krūva žalumynų, o desertui – kavos ir riešutų ledų. Na, ir ašotėlis naminio Barberos vyno, ir ne to lengučio stalo vyno, o tiršto, kvepiančio mėlynėmis. Vakarienei vienam žmogui kainavo 15 eurų.

Esant turizmo sezonui gaminama kur kas daugiau patiekalų – šeši septyni, ir tada jau galima mėgautis ne ūkišku sočiu kaimo maistu, o gurmaniškomis jo variacijomis, tokiomis kaip baravykų karpachio. Tada ir kainos dvigubai didesnės.

Kambarių apsisotiti nėra daug – vos šeši ar septyni įrengti vietoj svirno ir atskirame pastate. Labai pradžiuoja interjeras – senoviniai baldai, kaimiškas stilius ir visiška švara, o ryte prižadina gaidžių choralai, kuriems pritaria balandžių ūbavimas ir arklių žvingavimas.

Panašią vietą pavalgyti aptikome ir jau už Milano. Patys jos nebūtume radę, tačiau

nedirbo viešbučio restoranas, todėl darbuotojai rekomendavo pavalgyti vietinių itin mėgstamoje vietoje. Padavėja įteikė trumpų valgiaraštį, kuriame buvo vos keli picų, *pastos* ir pagrindinių patiekalų variantai ir, kas labiausiai nustebino, alaus meniu. Pasirodo, tai vietinis gaminy – saldokas su vos juntamu imbiero poskoniu, kvepiantis medumi ir gvazdikėliais. Už trijų asmenų vakarienę sumokėjome vos 20 eurų.

Na, o dar vienas šeimos valdomas perlas – „Ca'Vittoria“. Jaukus nedidelis viešbutis tokiam mažučiam vienos gatvės miesteliukštyje *Tigliole*, kad ir turinčiame XI a. bažnyčia, jog šios vietos net nesiverčia liežuvį vadinti miestu. Gatvė driekiasi palei siaurą kalno-kalvos keterą, o abipus sugrūsti namai. Viešbutis, įkurtas XIX a. ar dar senesniame namie, turi vos dvylika kambarių, pavadintų gėlių pavadinimais – „Persiko žiedas“, „Mimoza“ ir kt. Kiekvieno kambario spalvų gama atitinka gėlių žiedų spalvas. Viešbučio kiemas leidžiasi terasomis kalno šlaitu: viename aukšte – stovėjimo aikštelė, staliukai pusrūčiams ir poilsui, dar žemiau – jaukus sodas ir baseinas.

Vis dėlto šis viešbutis garsus ne tik dėl įdomių kambarių ir puikios aplinkos. Čia veikia restoranas, kuriame šeiminkauja jaunas šefas, jau gavęs vienos „Michelin“ žvaigždutės įvertinimą. Svečiams patiekiami

tradiciniai Pjemonto patiekalai, kuriuos šefo išmonė ir vaizduotė paverčia kulinariniais šedevrais, – net ir įprastą totorišką kepsnį, jaučio žandą ar skrandžių troškinį.

Įdomu paminėti keletą momentų: valgiaraštį su kainomis gavo tik, anot italų, šeimos galva, nes moterims čia reikia atsipalaiduoti ir mėgautis, nesukant galvos dėl žemiškų dalykų, tarp jų ir patiekalų kainų.

Kadangi keliavome su šešiamete dukra, paklausėme, ką jie galėtų pasiūlyti vaikui. Labai greitai buvo pagaminta naminių kiaušinių makaronų su šviežių pomidorų padažu, o desertui pasiūlyta apelsininių bei kriaušinių ledų. Beje, vaiko valgyti patiekalai į sąskaitą nebuvo įskaičiuoti – šefas savo mažąją viešnią pavaišino.

Tai tik keli gurmaniški nuotykių, skanūs atokvėpiai, lakstant nuo architektūrinių šedevrų prie romėnų artefaktų ir zujant po vynuogynų laukus. Tačiau apibendrinant reiktų paminėti pagrindinę taisyklę, kuria verta vadovautis ieškant įdomesnių vietų pavalgyti Italijoje: gerų vietų čia reikia ieškoti kuo toliau nuo turistams skirtų „šėryklų“. Dėmesį geriau kreipti į tas vietas, kuriose valgo vietiniai (tokių gausu toliau nuo pagrindinių aikštelių ir gatvių), arba susigundyti restoranais provincijoje – ten žiba ryškiausios kulinarinės žvaigždės. ■

Daiva Urbienė

LIETUVIŠKI POLIKARBONATINIAI ŠILTNAMIAI KLASIKA

*Tvirti

*Ilgaamžiai

*Dangai suteikiama net 10m garantija

*Komplekte su pamatiniu pagrindu

GERIAUSIAS LAIKAS PIRKTI! YPATINGOS KAINOS!

Arkinis šiltnamis KLASIKA

Šiltnamis Standart*KLASIKA

Mob.tel.: 8(683)88282; 8(646)06533
Pramonės pr.19, Kaunas www.meistrokodas.lt

Miestai: paprasti neunikalių problemų sprendimai

Prieš kalbėdami apie Lietuvos miestus ir investicijas, pažaiskime trumpą protų mūšį. Klausimas Nr. 1: „Devintajame dešimtmetyje apie tris ketvirtadalius miesto pramonės griuvo. Vietinę produkciją nukonkuravo įvežtinė. Likusi gamyba išsikėlė į kitas valstybes arba ten, kur pigiau. 2000-aisiais mieste gyventojų buvo du kartus mažiau nei geriausiaisiais laikais. Apie kokį miestą ir pramonę čia kalbu?“

Nežinote? Tada pabandykime kito miesto liūdną istoriją. Klausimas Nr. 2: „Prieš 30 metų šis miestas garsėjo savo pramonės įmonėmis, kurių produkcija buvo vertinama visoje šalyje ir už jos ribų. Įmonėje vienu metu dirbo per 20 tūkst. žmonių. Tačiau prieš 25 metus įmonė pradėjo šlubuoti, veikla sustojo arba išsikėlė į kitas šalis. Įmonei pasitraukus, 60 tūkst. gyventojų mieste nedarbas perkopė 30 proc. Koks tai miestas ir kokia pramonė?“

Sunku atsakyti, nes pirmena ne vieną Lietuvos miestą ir miestelį po Sovietų Sąjungos žlugimo? Klausimas buvo suktas. Atsakymai: Nr. 1 – Pitsburgas, JAV, Pensilvanijos valstija, ir plieno pramonė; Nr. 2 – Andersonas, JAV, Indianos valstija, ir automobilių pramonė (konkrečiai – „General Motors“).

Mes nesame unikalūs. Gyventojų skaičiaus mažėjimas, visiškas ekonomikos persiorientavimas, miestų atsiradimas, suklestėjimas ir žlugimas yra kasdienės pasaulio realijos. Net ir JAV, kurioms niekada neteko pereiti iš komunizmo į kapitalizmą. Šios realijos yra nemalonių ir skaudžios, tačiau išsprendžiamos.

Žmonės nori uždirbti pinigų ir gerai gyventi. Pakeisti gyvenamąją vietą dažniausiai apsisprendžiama dėl ekonominių veiksnių. Kas masiškai traukia lietuvius į Didžiąją Britaniją? Kultūra, klimatas ar uždarbis? Ta pati dinamika veikia ir šalies viduje. Kodėl Vilnius yra beveik vienintelis gyventojų skaičiumi augantis miestas? Dėl pasi-vaikščiojimų Senamiestyje ar dėl galimybių ir atlyginimų?

Ir vėlgi – nieko naujo čia nėra. Prancūzai važiuoja dirbti į Didžiąją Britaniją, britai – į JAV. Neemigruojantys britai keliai į Londoną ar kitus didesnius miestus. Amerikiečiai savo ruožtu – į Niujorką ar kitus metropolius. Vienas JAV žurnalistas, kalbėdamas apie skurdą JAV regione, kad ir mažuose miesteliuose, net politiškai korektiškai pajaukavo, kad regionų skurdo problemą geriausiai išspręstų... bilietas į Niujorką (kalbos apie „dvi Lietuvos“ irgi, pasirodo, neoriginalios ir nukopijuotos iš kitų šalių politinės retorikos).

Susidaro išpūdis, kad mums trūksta susitarimo kultūros, gebėjimo kalbėtis ir suprasti kito žmogaus poziciją.

Kodėl žmonės vienur uždirba daugiau nei kitur? Atlyginimų dydis nemažai priklauso nuo našumo. Darbuotojų našumą savo ruožtu iš esmės lemia investuoto kapitalo kiekis. Kuo daugiau investicijų tenka darbuotojui, tuo daugiau jis sukuria. Jei žmogui liepsime kasti duobę rankomis, rezultatai bus vieni, jei duosime kastuvą – kiti, o jei atvairsime ekskavatorių – tretį. Žmogaus darbštumas ar požiūris į darbą šiame pavyzdyje lemiamos įtakos neturi. Net tinginys ekskavatoriumi priklaus daugiau žemės nei darbštuolis, dirbantis rankomis ar kastuvu.

Tiek ekskavatorius, tiek kastuvas yra kapitalas, investicijos. Kuo jų daugiau sukaupta, tuo žmonės našiau dirba, taigi tuo daugiau uždirba. Ryšys tarp investicijų vienam gyventojui ir vidutinio atlyginimo yra akivaizdus. Nesvarbu, ar lygintume šalis, ar Lietuvos miestus.

Beje, atlyginimai didėja tik dėl tų investicijų, kurios naudojamos kuriant ekonomines gėrybes. Tai, kuo mėgsta džiaugtis miestelių mairai – už ES pinigus sutvarkyta miestelio aikštė ar parkas, – yra gražūs akcentai. Bet tai nėra investicija į gamybą. Investavus milijonus į gatvių grindinį, atlyginimai miestelyje nepadidės.

Savivaldybės dažnai skundžiasi, neva jos turi per mažai galių, negali suteikti subsidijų ir pan. Tačiau ar tik subsidijos pritraukia inves-

AUPARTO „BFL“ NUOTR.

ticijų? „Financial Times“ tyrime apie pasaulinį tiesioginių užsienio investicijų judėjimą teigiama, kad investicijų pritraukia šie veiksniai: vietinės rinkos augimo potencialas – 45 proc., buvimas šalia rinkų – 33 proc., verslo reguliavimas – 20 proc., kvalifikuota darbo jėga – 18 proc., infrastruktūra ir logistika – 8,5 proc., gyvenimo kokybė – 5 proc., subsidijos – 4 proc., mažesnės sąnaudos – 2,5 proc.

Ką tai reiškia? Pirmų dviejų veiksnių – demografijos ir geografijos – nepakeisime. Tačiau verslo reguliavimas yra penkis kartus svarbiau nei subsidijos. Jei bent dalį energijos, eikvojamos nusiskundimams dėl negalėjimo dalyti subsidijų, nukreiptume į verslo sąlygų gerinimą, investicijų būtų kur kas daugiau. Be to, sąlygų užsiimti verslu gerinimas nieko nekainuoja. Greičiau tvarkyti popierius ir neįklampinti investicinių projektų nesibaigiančioje „derinimo“ pelkėje juk ir yra valdininkų pareiga. Juk tarnautojai paskiriami tarnauti mokesčių mokėtojams, o ne atvirkščiai.

Galima paklausti, kodėl Lietuvoje gauti leidimą, pvz., sandėlio statybai, užtrunka daugiau nei 90 dienų. Šis rodiklį paminėjau neatsitiktinai. Jie naudojami Pasaulio banko „Doing Business“ šalių konkurencingumo indekse. Pagal šį rodiklį apie mus nuomonę susidaro investuotojai

Grįžkime prie investicijų ir savivaldybių. Ne vienoje investicijų pritraukimo strategijoje patariama didelį dėmesį skirti darbui su bendruomene. Patinka mums tai ar nepatinka, bet šiais interneto laikais kiekvienas nesusikalbėjimas su kaimynais rizikuoja virsti politine aktualija.

O nesutarimų tarp kaimynų visuomet kilo ir kils. Ten, kur susiker-ta dviejų savininkų interesai, diskusijos neišvengiamos. Kaip ne kartą juokauta, idealų gyvenimą lietuvis įsivaizduoja vos ne vienkiemyje, kur su niekuo nereikia tartis: šalia – ežeras, miškas, nėra kaimynų. Bet tuo pačiu metu iki darželio, parduotuvės, darbo vietos ir miesto centro – penkios minutės kelio. Ir dar patogiai ir dažnai važinėja viešasis transportas.

Susidaro išpūdis, kad mums trūksta susitarimo kultūros, gebėjimo kalbėtis ir suprasti kito žmogaus poziciją. Aplinkos ekonomikos vadovėliuose dažnai pateikiamas toks pavyzdys: šalia kaimelio, kuria-me moterys mėgsta skalbinius džiovinti lauke, atsidaro suodinus dūmus išmetantis fabrikas, tad skalbinių lauke džiauti nebegalima. Kaip spręsti šią problemą: reikalauti, kad fabrikas būtų uždarytas ar išsiderėti iš fabriko po elektrinę džiovyklę? Nenustebčiau, jei toks civilizuotas konflikto sprendimo būdas būtų palaikytas vos ne „parsidavimu“.

Čia slypi ir kita problema: tyloji dauguma, kuriai iš tikrųjų rūpi skalbinių džiovinimas, yra užgožiama radikalios mažumos, kuriai svarbiau su kuo nors pakariauti. Spėkite, kuri grupė sulauks daugiau žiniasklaidos ir politikų dėmesio. Kiek investicijų Lietuvoje sužlugo, nes paprasti ginčai ir nesutarimai buvo politizuoti?

Taigi Lietuvos miestų ir miestelių problemos nėra unikalios ar neišsprendžiamos. Žmonės pasiliks, atvyks ir gyvens tuose miestuose, kuriuose galės užsidirbti. Didelius atlyginimus užtikrina investicijos į verslą, gamybą. Mūsų investicijų pritraukimo koziris – palankios veiklos taisyklės ir kuo mažiau biurokratiškos kliūčių. Kaimynų nuomonė yra svarbi, todėl su jais reikia civilizuotai tartis, priešingu atveju gali pasipildyti skundai, teisminiai ginčai ir politikų šou, kuris ne tik nesprendžia problemų, bet jas dar pagilina. Viskas atrodo gana paprasta. Tačiau kodėl sunku imti ir padaryti? ■

Zilvinas Šilėnas

Savaitrašcio VEIDAS 2015 m. prenumerata

TRUKMĖ

KAINA INTERNETE * JURIDINIAMS ASMENIMS BEI PRENUMERATOS TARNYBOSE

KAINA INTERNETE* FIZINIAMS ASMENIMS

12 mėn.	100,79 EUR / 348 Lt	79,94 EUR / 276 Lt
6 mėn.	50,39 EUR / 174 Lt	39,97 EUR / 138 Lt
3 mėn.	25,20 EUR / 87 Lt	19,98 EUR / 69 Lt
1 mėn.	8,40 EUR / 29 Lt	6,66 EUR / 23 Lt

* <http://prenumerata.veidas.lt>

SVEIKAI ŠIRDŽIAI IR KRAUJAGYSLĖMS

OMEX PREMIUM Omega 3

Maisto papildas

ŠIRDIES
VEIKLAI

SMEGENŲ
FUNKCIJAI

NORMALIAM
REGĖJIMUI

OMEX PREMIUM Omega 3 yra žuvų taukai, kuriuose yra didelė koncentracija žuvinės kilmės Omega 3 riebalų rūgščių EPR ir DHR. Omega 3 riebalų rūgštys EPR ir DHR padeda palaikyti normalią širdies veiklą. DHR padeda palaikyti normalią smegenų funkciją ir išsaugoti normalų regėjimą. Teigiamas poveikis širdies veiklai, smegenų funkcijai ir regėjimui pasireiškia per parą suvartojant 250 mg EPR ir DHR. Kiekvienoje OMEX PREMIUM Omega 3 yra net 1000mg žuvų taukų, kurių sudėtyje yra Omega-3 riebalų rūgštys: EPR 350mg ir DHR 250mg. Rekomenduojama gerti po 1-2 kapsules per dieną.

60 kapsulių